Den uforbederlige bibliotekar

Niels Jensen

Skanning / foto af tekst.

https://uforbederlig.dk

Udarbejdet 2024 af Niels Jensen

HALVFEMSERNES
GLADE KØBENHAVN

CARL MUUSMANN

HALVFEMSERNES GLADE KØBENHAVN

ERINDRINGER OG OPLEVELSER

FORLAGET DANMARK . KØBENHAVN
1939

CENTRALTRYKKERIET — KØBENHAVN K.

FØRSTE KAPITEL.

FIRSERNES GLADE KØBENHAVN havde grupperet sig om Udstillingssommeren 1888, som Regnen til Trods vedblev at staa i et straalende Mindernes Festskær, der forøgedes ved, at der ikke var Pind tilbage af dens mange, store, smukke, stilfulde Træbygninger.

Ogsaa Halvfemsernes glade København rummer et saadant koncentreret Festminde, der gløder i Mindernes Løv som en gylden Orange: *Guldbryllupsdagene.*

Mellem Udstillingssommeren og Guldbryllupssommeren er der iøvrigt en vis indre Forbindelse.

Udstillingssommeren samlede gennem Fest det af den politiske Kamp trætte Folk til fælles Arbejde, Guldbryllupssommeren fik gennem Fest den i Befolkningen under Aske ulmende Loyalitet til at slaa ud i Flammer.

Feste og *arrangere,* det kunde man den Gang i København, om det end undertiden var paa en lidt provinsiel, men til Gengæld ogsaa hyggelig og hjertelig Maade.

Og det gik efter *Georg Carstensens* Tivoliteori om, at naar Folket morer sig, saa beskæftiger det sig ikke med Politik. Det var, som om de to Festsomre gjorde Sindene blidere og Gemytterne mere fordragelige, og Resultatet blev, at Jorden blev gødet og befrugtet til Forliget af 1894, der i sine Konsekvenser atter førte til Systemskiftet i det første Aar af det nye Aarhundrede.

Dette nye Aarhundrede blev paa mange Maader og af mange forskellige Grunde ikke blot en Omveksling af Ciffrene, men en hel ny Tid ogsaa for det glade Københavns Vedkommende.

Paa dette nye Aarhundrede skal jeg hverken her eller ved anden Lejlighed komme ind. Dets Minder maa udredes af en ny Slægt, der har opfattet dem med friskt Sind og friske Øjne.

For det glade Københavns Vedkommende ophører mine systematiske Erindringer omtrent netop sammen med Aarhundredets Udløb, dels fordi de større Forhold fra det Tidspunkt gør Billedet mere broget, forskelligt og mangeartet, dels fordi der kommer en Alder, da man ikke bryder sig om at arbejde i Mindet om Fortidens smaa glade Foreteelser, naar de ikke samtidigt fremkalder Billeder fra muntre Timer mellem muntre Venner, selv om mange, altfor mange, allerede forlængst er døde og borte.

Men da det ikke her er Meningen at komme med Jeremiader og at holde Begravelsestale i stor Stil, saa er det bedst, at jeg straks gaar lige løs paa det Emne, med hvilket jeg sluttede »Firsernes glade København«: *Cirkus.*

Ogsaa i Halvfemserne var og blev Cirkus — ved Siden af det hjemlige Tivoli — Hovedtappen i det københavnske Forlystelsesliv. Dels fordi den var Indfaldsporten for det stadig endnu lidt ukendte Europa, dels fordi den var Tilholdsstedet for den stadig endnu ikke fuldt udviklede Sport, og dels fordi den med sin baldakindækkede, til daglig tom staaende kronede Kongeloge havde et fornemmere Præg end andre Forlystelseslokaler i det København, der stadigt var nok saa meget *Residens* som *Hovedstad.*

I denne Cirkus gik Firsernes *Paul Busch* i Arv til Halvfemserne. Han var nu begyndt at blive en stor Mand, der

Kong Christian IX til Hest, malet af Otto Bache.

tjente mange Penge i Tyskland, og som derfor ønskede at købe Bygningen i Jernbanegade, da han med Beriderdirektørens flair for, hvor den fremtidige Publikumsstrøm gaar, var klar over, at det vilde være en god Pengeanbringelse. Grunden til, at de indledede Forhandlinger strandede, var væsentlig, at den daværende Bestyrelse, skønt den i og for sig gerne vilde sælge, dog ikke vilde have, at Bygningen skulde gaa over paa fremmede Hænder.

Medvirkende var maaske ogsaa, at al Frygt for fremtidig, nærliggende Konkurrence var forsvundet, idet den farlige Nabo i Jernbanegade, »Panoramabygningen«, der i en Haandevending kunde omdannes til Manege, i April 1890 havde strøget det hollandske Flag for at melde Pas og lade sig sælge som Byggegrund.

Med Panoramaet, der var blevet aabnet under stor Bram og Brask, og som en Tid ogsaa havde gjort gode Forretninger, forsvandt den første Forløber for de store Biografteatre, der nu fylder København med Kæmpebygninger, som udelukkende er indrettede til Filmens Eventyr.

Panoramaet havde iøvrigt Internationalismen fælles med Filmen. Dets døde Billeder i kulørte Indfatninger kunde forstaas overalt og var derfor Genstand for international Spekulation.

Filmen gjorde de døde Billeder levende, men havde Vanskelighed ved at bringe dem Farverne.

Alligevel erobrede de Verden nogle Aar senere, og Panoramaets dødelige Afgang var et Varsel om, at den urolige, gærende, sportstrænede Tid først og fremmest vilde have Afveksling, Liv og Bevægelse.

Og dette fandt man foreløbig altsammen bedst samlet i Cirkus, serveret i smaa, hurtig efter hinanden følgende Retter paa den lille Tallerken, der hedder Manegen.

Hvor lille den end var og stadig er, thi intet er saa stabilt og konservativt som Cirkusindretning, Cirkusskole og Cirkusvid, saa var Masseudfoldelsen dog ret imponerende.

Skønt Busch foreløbig kun kunde regnes til de store saakaldte »rejsende Selskaber«, der endnu ikke turde tænke paa at maale sig med en Beriderkonge som Renz, saa mødte han dog med 98 Heste foruden Ponyer, Kameler og Elefanter.

Et Besøg i Staldene i den store Mellemakt hørte den Gang til et af de fornemste Numre i Cirkus, og der var altid Trængsel, medens de hestekyndige Tilskuere kritisk mønstrede de smukke Dyr, og Staldkarlene raslede med deres Bøsser, som var det Børnehjælpsdag.

Sæsonens Sensation var den Duel, der den 31. Juli fandt Sted mellem Skoleryttersken *Jenny Weiss'* Mand Baron *v. Rahden* og Premierløjtnant *Castenskjold*, og som udførligt er skildret i »Firsernes glade København«.

Iøvrigt rummede Sommeren paa Cirkusomraadet kun en lille Tragedie, der imidlertid er typisk for Livet mellem de farende Folk.

Dens Hovedperson var det yngste Medlem af den Beriderfamilie, der altid havde staaet Københavnernes Hjerte nærmest. Trykket af Modgang og Melankoli, der var Arv i Slægten, var han søgt til København for at finde sin Lykke. Hans Navn var *Charles Leonard*, og han var Klovn, den triste Klovn, der altsaa ikke udelukkende findes i Artistromaner, i Theatret og paa Film. Han henvendte sig i Cirkus, men blev afvist. Om Natten sprang han over »Ørstedsparken«s Jerngelænder og hængte sig i et af de store, gamle Voldtræer.

Da han skulde begraves, havde Cirkus Busch ansat

Prøve, men skønt Disciplin er Artisternes mest udprægede Egenskab, udeblev de dog alle for at følge den stakkels, ulykkelige Kammerat, over hvem en hollandsk Præst holdt en gribende Tale, der fik hele Følget til at græde. Thi ingen har Respekt for Døden som Artisten og Sømanden. Artisten maaske mest, fordi han ogsaa tit maa dele Søens Farer med ham.

Ikke mindst i de Aar, her er Tale om, da Cirkus endnu var noget af en stor, patriarkalsk Familie og ikke blot en Række sammenengagerede Numre, der indtræffer enkeltvis fra Øst og Vest.

Busch var ved Sæsonens Begyndelse kommet fra Königsberg med det af ham selv lejede Skib »Charcon«, og han forlod ved Sæsonens Slutning i Midten af September atter København, umiddelbart efter Forestillingen, om Natten Klokken 1 i en lille Skøjte, der gik til Stettin.

Disse Afrejser hørte med til Københavnernes Forlystelser. Der havde altid samlet sig en stor Menneskemængde paa Kajen; i Kahytten drak man det sidste Glas med københavnske Venner paa et glædeligt Gensyn, og naar Skibet gled ud fra Havnemolen, lød der Hurraraab gennem Mørket.

Det Aar havde Paul Busch bedt nogle af os, der var Stamgæster i Cirkus, til at følge med for at overvære Premièren i Stettin.

Det blev en frygtelig Overfart. De sammenstuvede Heste stønnede og sparkede, Elefanterne tudede i deres Snabler som Kæmpe-Sirener, og paa Dækket sad det blege, søsyge Personale og tog Situationen med den Anstand, som det sømmer sig en Artist. Kun de smaa Balletdamer med den uundgaaelige Hund klemt ind i Favnen følte ikke nogen Forpligtelse til at beherske sig, da de alligevel ikke blev regnede med til Familien.

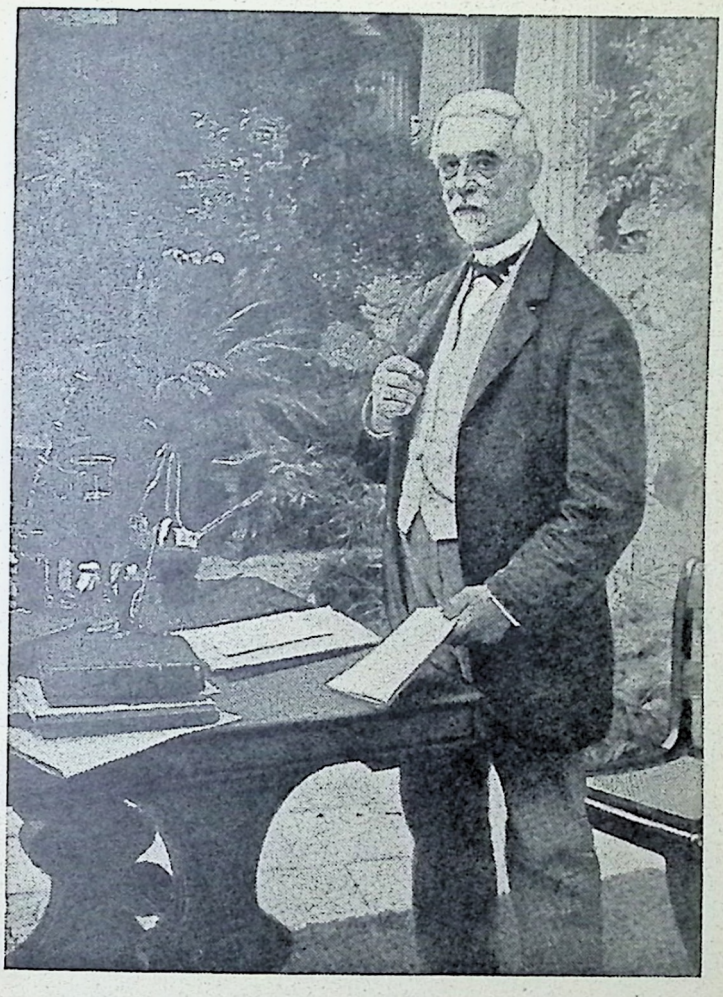

I. C. Jacobsen, Grundlæggeren af Gl. Carlsberg Bryggerier, var ligesom sin Søn, Carl Jacobsen, en stor Mæsen og har skænket København mange uvurderlige Kunstskatte.

I den Nat dukkede der mange uhyggelige Historier op om Cirkusskibes grufulde Skæbne. Saaledes skulde eet være forsvundet sporløst med Mand og Mus i den finske Skærgaard.

Alle svor de, at de fremtidig vilde forlange at blive transporteret over Land, thi der var virkelig Tale om en formelig *Transport* og ikke om en Rejse.

Aaret efter blev Artisterne imidlertid belærte om, at Transporten til Lands kunde være ligesaa farlig som til Søs, idet den bekendte hollandske »Cirkus Carré«, der senere i en enkelt Sæson optraadte her i København uden at gøre sig særlig bemærket, blev ramt af en frygtelig Katastrofe.

Hele det Ekstratog, som man havde lejet, forulykkede ved et Sammenstød i Osnabrück. Mange Artister blev saarede eller dræbte, iblandt de sidste Fru Carré, f. Salamonsky, og hendes Datter, medens Carré blev haardt kvæstet, og alt Materiel blev knust.

Ligesom den lille Episode med Charles Leonards Begravelse illustrerer Sammenholdet mellem Artisterne, saaledes viste Togulykken i Hannover, at Direktionerne, der ofte er ualmindeligt hensynsløse og lidet sentimentale overfor Personalet, paa deres Side føler sig solidariske indbyrdes i katastrofale Øjeblikke.

Fra alle Cirkus rundt om i Europa blev der straks sendt Artister og Heste til Hannover, saa at Carré kunde aabne med et Program, der overstraalede alt, hvad den ret gammeldags Cirkus hidtil havde præsteret.

Skønt Busch og Carré oftere havde konkurreret, sendte man dog fra København selve *Marie Doré*, den absolute Primadonna, til Hannover. Det vakte imidlertid hos Uindviede Forbavselse, at man netop valgte hende, da man aldrig tidligere havde tilladt hende at optræde

Brygger Carl Jacobsen, der har skænket København mange pragtfulde Bygninger og Kunstsamlinger. Byen kan med Stolthed nævne hans Navn. Som Tak for disse store Fortjenester gav Kong Christian IX Carlsberg Ret til at flage med Splitflag.

udenfor Familiens Cirkus af let forstaaelig Frygt for, at hun skulde opdage, hvilken Guldfugl hun var, og flyve af Reden.

Som et lille Efterslæt af Buschs Sæson i København 1890 kan iøvrigt noteres, at Premierløjtnant *Castenskjold* fik 1 Maaneds Vagtarrest for Duellen med v. Rhaden, og da han havde afsonet denne Straf, begyndte den Omflakken, der endte med, at den fordrukne, jaloux Baron myrdede sin Rival i Clermont Ferrand den 25. August 1893.

ANDET KAPITEL.

Da Paul Busch i 1891 for tredie Gang kom til København, var han ved at blive et anerkendt evropæisk Navn. Han havde faaet sin egen Cirkus i Køln og München, og han var paa Vej til over Hamborg at erobre selv Renz's faste Borg, Rigshovedstaden Berlin. Men medens han selv steg og steg, takket være ikke mindst den sortøjede Fru Constances Energi og Ærgerrighed, saa blev hans Primadonna, der skaffede ham den store Succes, stadig ved med at være den lille, beskedne unge Pige, som altid mødte i Cirkus i almindelig lys Vaskekjole.

Naar man om Eftermiddagen efter Prøven saa Direktør Busch og Frue i deres Landauer køre ud til deres Villa paa Strandvejen, medens *Marie Doré* sad paa Bagsædet og gnaskede paa et Æble, saa var det en hel paradisisk Familieidyl.

Men ethvert Paradis har jo sin private Slange, og

den dukkede ogsaa op her i Form af Klownen *Lavater Lee*.

Han er sikkert den morsomste Klovn, vi har set, og den mest københavnske, fordi hans Komik var i Familie med de *Casortiske* Pantomimer. Selv yndede han ogsaa — i hvert Fald, naar han optraadte i Danmark — at kalde sig Københavner, idet han som lille 5-Aars Dreng havde debuteret hos Renz i Filosofgangen. I den store Udstyrsballet »Askepot«, i hvilken alle Verdens Storheder mødte frem en miniature til Festen paa Slottet, havde han spillet Napoleon. Det kunde Lavater, som han altid populært blev kaldt, aldrig glemme, skønt han nu nærmest lignede en Bavian, der kunde skære de mest dyriske Ansigter.

Alligevel fandt Kvinderne ham langtfra grim. Tværtimod! Men han fik ikke Lov til at gaa paa Eventyr, det kunde koste ham hans Helbred og derigennem ødelægge hele hans Karriere.

Blev der passet paa Marie Doré, saa blev der passet endnu mere paa Lavater, af hans Moder, denne lille sødtalende, brillantstraalende, intrigante Dame, der senere i mange Aar var saa kendt i København, hvor hun havde taget fast Bopæl.

— Lavater er et Søndagsbarn! sagde hun, og hun mente dermed, at hendes kære Dreng, der trods sine 22 Aar maatte aflevere hele sin Gage til hende og gøre Regnskab for sine Lommepenge, engang vilde drive det til noget stort. Det var derfor ret efter hendes Hoved, at Lavater en Dag gik hen og forlovede sig med Marie Doré; men til Gengæld var det stik imod Fru Constances Kogebog. Hun skulde ikke have sin Datter gift med en Klovn, et fiffigt Hoved, der nok skulde lære hende at forstaa, *hvad* hun var værd.

Nu var Cirkus som en kogende Heksegryde, og det endte med, at Doré prøvede paa at foretage et Flugtforsøg à la Kätchen *Renz*.

Da var det, at Efterretningen kom om, at Carrés Iltog var forulykket, og man behøver ikke at kende meget til en Cirkus eller blot til Menneskene i det hele taget, for at forstaa, hvorledes det af de Indviede blev udlagt, at det netop var Primadonnaen Marie Doré, som Paul Busch eller rettere Fru Constance sendte til Hannover.

Da den feterede Beriderske vendte tilbage til København fra sit Samariter-Engagement, blev hun modtaget med stormende Ovationer af Publikum, og hun smilede i Manegen lykkelig til Tak, men hun græd, da hun kom ud fra Sadlepladsen, thi Lavater var forsvundet.

Slangen var bleven fjærnet fra Paradiset, indtil der nogle Aar senere dukkede en ny op i Skikkelse af Skolerytteren *Footit*, og den Gang lykkedes Flugtforsøget.

Underligt at tænke sig, at disse to unge, livsglade Mennesker, Marie Doré og Lavater, der spillede Kærester næsten som to store Børn, begge skulde ende med formørket Sind.

Der var iøvrigt megen Erotik den Sommer i Cirkus, og man savnede derfor heller ikke den ydre Skandale, som man den Gang syntes, man havde Krav paa.

Den blev det Aar besørget af Frøken *Nathalie Schumann*. Det var en ualmindelig energisk ung, smuk Dame, der ikke blot svævede som »Guldflue« under Cirkuskuppelen, men som ogsaa paa stram Staaltraadsline firede sig ned tværs gennem hele Lokalet. At hun en Aften under dette ret farefulde Kunststykke kom alvorlig til Skade, idet hun skred ud og fik Pulsaaren overskaaret, forøgede kun hendes Popularitet. Det var første

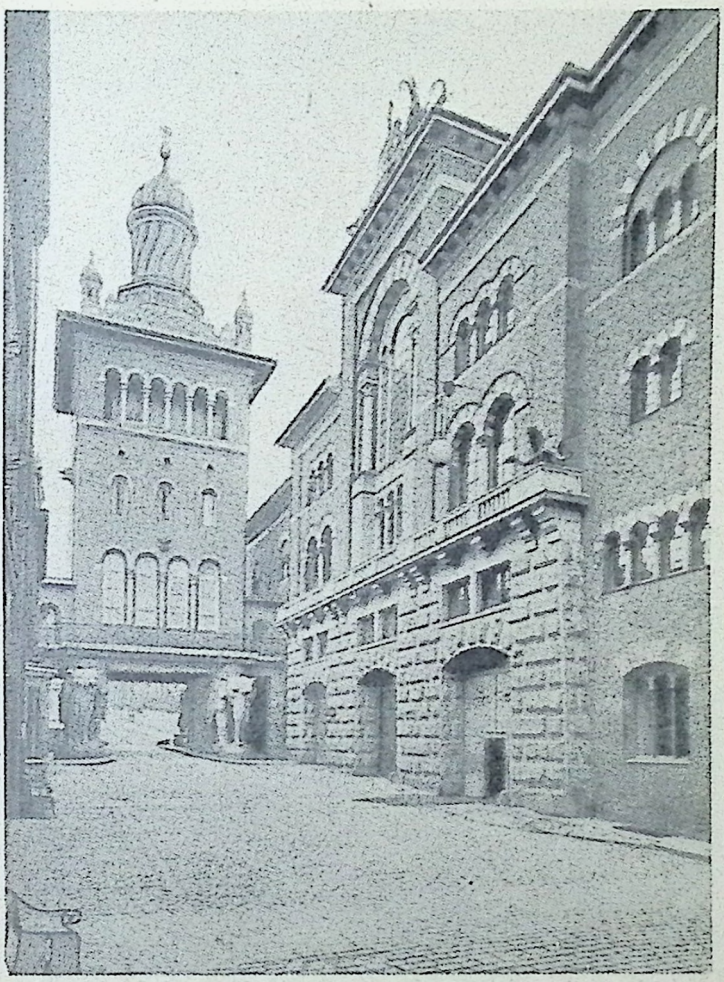

Kun faa Bryggerier i Verden ejer saa pragtfulde og monumentale Bygninger som Carlsberg. Her ses »Elefanttaarnet« paa Ny Carlsbergvej, der blev opført i 1901. Alle Fremmede, der kommer til vor Hovedstad, det være fra Provinsen eller Udlandet, er altid velkomne til et Besøg paa Carlsberg.

og eneste Gang, man i Cirkus saa Blodet sprøjte i stride Strømme. Men Aftapningen havde aabenbart ikke udtømt hendes Energi. Hun mødte op i »Kafé National«, der den Gang var alle Artisters Børs, og gennempryglede med en Ridepisk Saltomortalerytteren *Bellini*, fordi han skulde have udspredt det Rygte, at *hun* var forelsket i ham.

Sindene i Cirkus trængte aabenbart til Afkøling, og det var paa Tide, at Vandpantomimen kom frem.

Af denne store Nyhed, der skulde være Sæsonens egentlige Trækplaster, var der paa Forhaand gaaet stort Ry.

I sin oprindelige Skikkelse stammede Vandpantomimen, der endnu var et ukendt Begreb i København, fra »Cirque Nouveau« i Paris. Her havde man imidlertid bygget et virkelig dybtgaaende Bassin; men de tyske Direktører, der altid efterligner de parisiske Idéer, havde ogsaa kopieret denne. I Efterligning bestod den i, at man lagde et Gummitæppe med Afløbsventil over Manegen og op over Barrieren, saa der fremkom et stort Vandfad.

Imidlertid var der en snu Agent *Maurell*, der var endnu fiffigere end de plagierende Direktører, idet han havde udtaget Patent paa »Opfindelsen«, og til stor Forfærdelse for Busch, der netop havde faaet sine to store Vandreservoirer opstillede, meddelte Agenten højtideligt i »Berlingske Tidende«, at han agtede at nedlægge Forbud ved Kongens Foged, som det den Gang var bleven Mode at bruge til alt.

Samme Dag, som Pantomimen skulde gaa om Aftenen, fik Busch imidlertid selv *sit* Patent, og »En Tur til Trouville« blev en af de største Sukcesser, som den gamle Cirkus i Jernbanegade nogensinde har oplevet.

Endnu et Billede fra Carlsberg-Bryggerierne. Over Portalen findes Gengivelser af de Personer, der har deltaget i Bryggeriets Start, lige fra Bryggeriarbejderen til selve Bryggeren, hans Hustru, Videnskabsmanden og Kunstneren.

Ogsaa Idéen var stjaalet fra Paris og viste, som Titelen antyder, en Række Badescener med Rutsch paa Vandslæder, Spring ud fra en Bro, Regnvejr og Fontæne-Apotheose, medens Vandet kom brusende ned i Kaskader.

Busch levede højt paa denne Pantomime Sæsonen ud, og det var nu bleven et Dogme, at Cirkus hvert Aar skulde have sin Vandpantomime paa samme Maade som »Morskabsteatret« paa Frederiksberg skulde have sin Sommerrevue.

Da gamle *G. Schumann* det følgende Aar afløste Busch, satte han derfor alt ind paa at slaa denne Rekord. Ældre Københavnere vil endnu mindes de store, altid rindende Reservoirer, som Autoriteterne mærkelig nok gav Tilladelse til at anbringe i Hugget i Jernbanegade, og som rummede 128,000 Potter Vand. Den kendte franske Tusindkunstner *Couprant*, hvis »Mekaniske Teater« havde været lige saa yndet af Ungdommen som Jean *Späths* »Theatrum Mundi«, og *Kaschners* Vokskabinet, besørgede Indlægning af elektriske Vandstraaler, der skulde forestille selve de store Fontæner fra Pariserudstillingen 1889.

Men Vandpantomimer havde ikke længere Nyhedens Interesse.

Den første af dem, der opførtes af Schumann, og som hed noget som: »Tredive Døtre og ingen Mand«, gik kun forholdsvis kort. Forretningsføreren *Heinrich Sacht*, der rigtig var Typen paa en københavnsk Opfostringsdreng, der havde faaet internationalt Anstrøg, vejrede derfor hurtig, at hans gamle Landsmænd vilde se ind ad deres egne Vindver, ogsaa i Cirkus, eller netop dér, hvor alt tidligere havde været saa udenlandsk.

Og saa fik man »Røde Bruhn« til at skrive en Panto-

mime eller i hvert Fald til at lægge Navn til, thi hans personlige Andel i dens Tilblivelse var næppe stor.

Røde Bruhn — et Øgenavn, over hvilket han aldeles ikke var fornærmet — var en af de ejendommeligste Fremtoninger i Halvfemsernes Begyndelse. Bred, rød og gemytlig gjorde han allerede i Rusaaret Indtryk af at være en velsitueret Onkel-Proprietær, og dette Indtryk forøgedes ved, at han i Begyndelsen tærede paa en lille Arv, der satte ham i Stand til at optræde med en for en Student forholdsvis stor Flothed.

Men da Pengene var brugte, flød han ud paa de vilde Vover. Han levede sig efterhaanden ind i en fuldstændig indbildt Tilværelse, der ikke tillod ham selv at skelne Fantasi fra Virkelighed, og som ofte gav sig rent farceagtige Udslag.

Hans yngre, mere begavede Kammerater, der endnu ikke rigtig havde Mod og Lyst til at træde frem for Offentligheden, brugte Røde Bruhn som Skærmbrædt og Lynafleder. De lod ham lægge Navn til deres Paafund og Viser, for at han med sin Persons Popularitet skulde lempe dem gennem Kritikken. Og der var ingen Fare for Hemmelighedens Røbelse, thi Bruhn gik saa fuldstændig op i Rollen, at han tilsidst selv troede, at han kunde skrive baade Viser og Sange og paatog sig Leverancer til Højre og Venstre. Hvem der var den egentlige Forfatter til Schumanns Vandpantomime, husker jeg ikke længere. Jeg tror for Resten, at det var Axel Schwanenflügel, men det var Bruhn, der lod sig kalde frem efter Vandakten, som denne Gang skulde tænkes at fremstille det nyaabnede Søbad ved Fanø.

Den Nat levede Bruhn sig fuldstændig ind i, at han havde en stor Fremtid ude i Verden som international Pantomime-Forfatter, og selv da Livet tog haardt paa ham under et ufrivilligt Ophold i Sydafrika, kunde vi af

hans Breve se, at han bevægede sig i indbildte Forestillinger, der udstafferede Tilværelsen med al Slags Krydderi og Opmuntring. Vi vedblev at holde af dette ejendommelige Menneske, selv paa Afstand.

En virkelig sportslig Cirkusattraktion havde Schumann iøvrigt i den Sæson paa sit Program. Det var Skolerytteren *James Fillis,* en lille, hvidhaaret Mand, der red uden Pisk, hvad man den Gang ansaa for noget nyt, og som under Ridtet, uafbrudt underholdt sig med sig selv. Men ride kunde han, og han regnes nu fra alle Sider for at have været Verdens bedste Rytter. Men Københavnerne brød sig ikke stort om ham. De var mest optagne af *Lorenz* og *Kennedy,* et Kunstnerpar, der vakte levende Diskussion med deres den Gang endnu helt uforstaaelige Mnemoteknik, der senere optraadte under saa mange Former og spillede en Rolle helt op til den sidste Tids Spiritisme.

Det var iøvrigt i denne Halvfemsernes første Periode, at det tidligere som absolut harmløst ansete Cirkuspersonale henledte det russiske Politi paa sig. Thi det var, som berørt i »Firsernes glade København«, en russisk Ingeniør *Ilnitski,* der havde delvis Tilhold mellem Artisterne, som sprang op paa Alexander den Tredies Vogn og tilkastede Czaren et Bønskrift.

Set i senere Tiders Begivenheder er det værd at fiksere Datoen for denne Hændelse, der ligesaa godt kunde være bleven en verdenshistorisk Katastrofe, da Ilnitski led af Forfølgelsesvanvid og senere begik politisk Mord.

Dagen var den 7. September 1891, den gamle Dronning Louises Fødselsdag, paa hvilken Hoffet altid var besøgt af den fyrstelige Familiekreds.

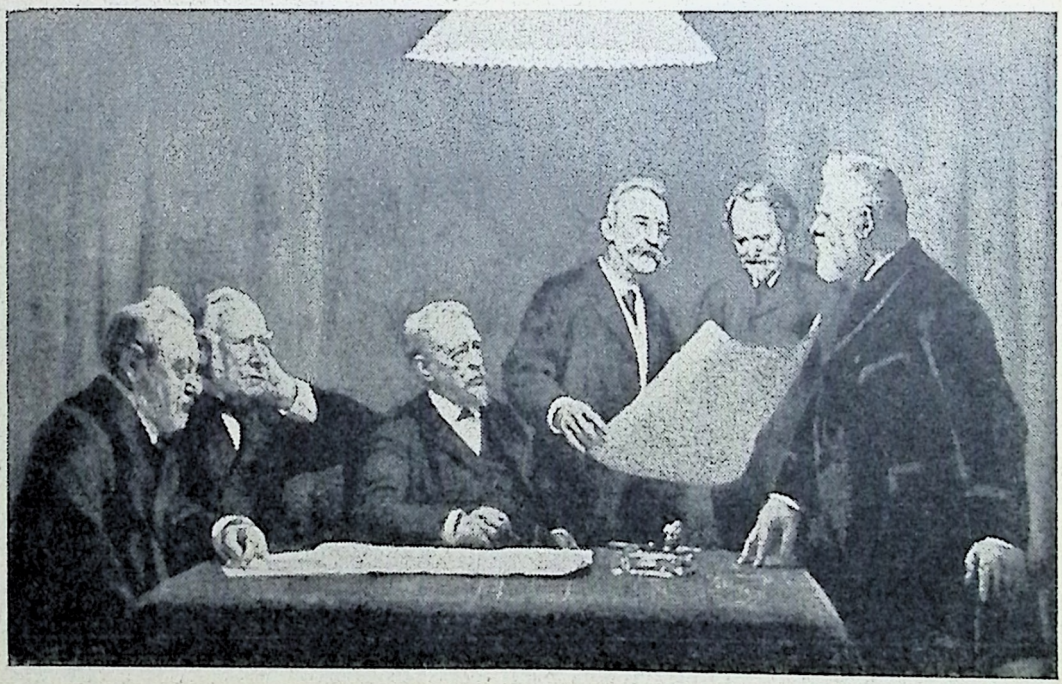

Ny Carlsberg Glyptoteks Komité. Yderst tilhøjre ses Brygger Carl Jacobsen ved siden af Bygmesteren, Etatsraad Dahlerup. Derefter Kontorchef A. P. Weis, Højesteretsassessor P. Koch, Borgmester H. N. Hansen og Departementschef A. F. Asmussen.
Efter Maleri af Professor Julius Paulsen.

TREDJE KAPITEL.

Inden jeg gaar over til at omtale de *store* Varietéer, der i Halvfemserne spillede den alt dominerende Rolle, og som ofte var ved at drive Teaterdirektørerne til Fortvivlelse, skal jeg sige et Par Ord om to ældre, *mindre* Lokaler, fra hvilke man vil mindes nogle Navne, der ikke her kan forbigaas.

I den genopstandne »Concert du Boulevard« foran i Vesterbrogade, hvor der nu er Biografteater, optraadte en engelsk Danserinde, der hed *Rosa Heath*. Hun havde tidligere danset paa andre Scener, deriblandt paa det lidt efter lidt mere og mere overbyggede »Arenateater« i Tivoli, men hun havde ikke formaaet at vække større Opmærksomhed.

Saa var det, at hun blev opdaget af *Herman Bang*, der havde Evne som ingen anden dansk Journalist før eller siden til at lancere et Kunstnernavn, enten det saa var stort eller lille. Rosa Heath blev da pludselig en Københavnerberømthed. Hun var ogsaa ganske egenartet, idet hun med sit fine, smalle Ansigt, sit tætkrøllede Haar og sin magre Elegance var en af de første Repræsentanter herhjemme for de nu saa almindelige Dancing-Girls. Den lille Rosa Heath fik nogle lykkelige Uger under stærkt Bifald og stor Pressereklame, medens hun fløj omkring paa sine smaa, udskaarne Sko og svingede en Landse over sit Hoved. Hun var saa nydelig, glad og ung som et Barn! Saa dukkede Forføreren op. Han viste sig den Gang som ofte før i Skikkelse af en svensk Officer fra en af de skaanske Garnisonsbyer. For dem var København den egentlige Hovedstad, hvor man havde sine Eventyr og gjorde sine Erobringer.

En skønne Dag gik det da Rosa Heath, ligesom det

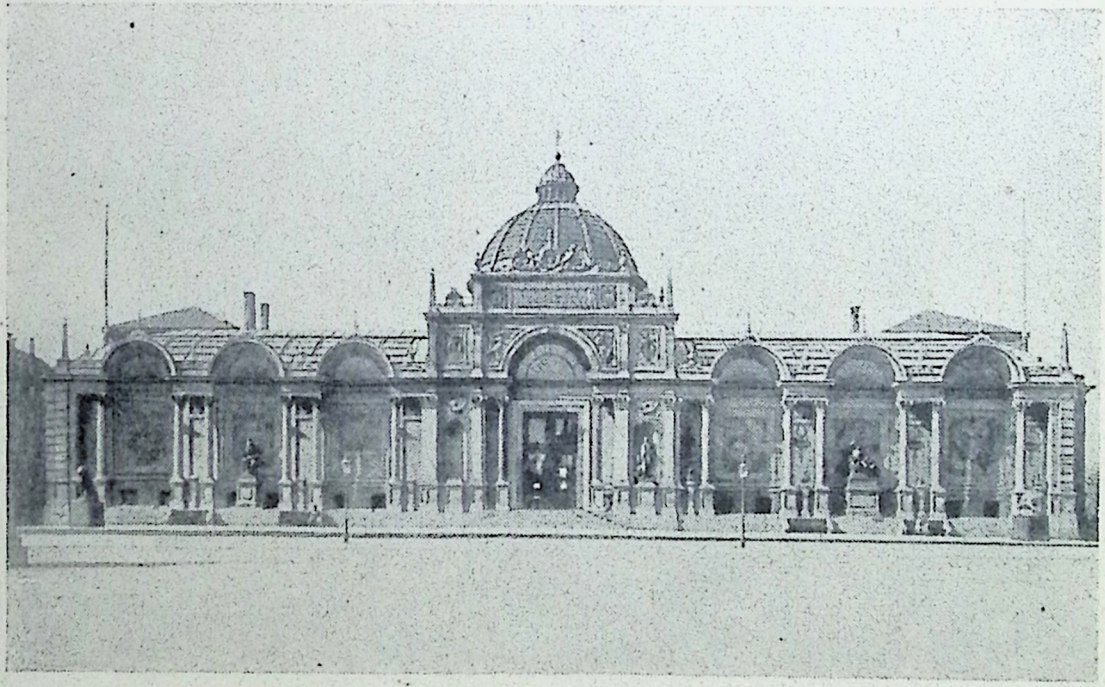

Ny Carlsberg Glyptotek paa Vestre Boulevard, der rummer mange sjældne og kostbare Kunstskatte. Ingen Turist, der kommer til København, undlader at besøge dette Museum, og ikke mindst Udlændinge udtrykker deres Beundring over, at det er skabt af een Mand, Brygger Carl Jacobsen.

var gaaet Elvira Madigan. Hun faldt for en af de blaa »Gossar«, med hvem hun flygtede, medens Forældrene sad fortvivlede paa »Knapstedgaard«. Finere havde det ikke været med Primadonnaens Logis!

I nogen Tid var der stærk Eftersøgning efter den Bortflygtede, og man begyndte allerede at tro, at det atter drejede sig om et: »Dø i Skønhed-Drama« efter Ibsensk Mønster.

Saa dukkede Rosa Heath imidlertid pludselig en Dag atter op som en lille forskræmt Fugl, der med forpjuskede Vinger søger tilbage til Reden efter at have været ude i Livets Storm.

Om at optræde var der ikke længere Tale. Hun var saa hysterisk og deprimeret, at man maatte indlægge hende paa Kommunehospitalet, hvorfra hun nogle Uger senere blev udskrevet som uhelbredelig sindsyg for at anbringes i Pleje hos en københavnsk Familie.

Og hermed lukker Mørket sig om den lille Rosa Heaths Historie.

Et andet Navn af en hel anden Art, men som ogsaa kom til at spille en Rolle i Københavns lille Kronik, og som senere skabte en hel Revuefigur, var Prinsesse *Pignatelli*. Hun optraadte i Tivolis Varieté, som den Gang aldrig gik under nogen anden Betegnelse end »Kisten«, og som i mange Aar havde været ledet af den tidligere Isenkræmmersvend, Viseforfatteren *W. Rantzau*. Flere af hans »Døgnfluer« var ved at blive klassiske, fordi de paa en Maade var en Art versificeret Presse, der ofte gav et helt Genrebillede af det daværende smaaborgerlige København med dets Bondeforagt, dets Snobberi og dets Patriotisme.

I Maj 1891 havde Rantzau fejret 25 Aars Jubilæum under store Ovationer. Ikke mindst rørt var den gamle

Viseforfatter over et Hyldningsdigt fra selve Digterskjalden *Holger Drachmann.* At denne virkelig mente sin Anerkendelse og paa sin Vis beundrede den flittige Versemager, der havde skrevet over 4000 Viser, derom er der ikke Tvivl. Thi Holger Drachmann var Stemningsmenneske og altid parat til at slaa Festdigtningens Guldharpe, naar blot hans Stemning havde en Muse. Og det havde den ved den Lejlighed netop haft, thi paa Programmet for Rantzaus Benefice-Aften den 13. Maj stod ikke blot den populære franske Chansonettesangerinde *Demange Demercy,* der helt havde fordrejet Hovedet paa en Del af de yngre Københavnere, men ogsaa en dansk Sangerinde, der hed *Amanda Nielsen.*

Der er skrevet meget om Holger Drachmanns Forhold til denne »store noble Kvinde«, hvem han nærmest gjorde en Bjørnetjeneste ved sin Proklamering i Det kongelige Teaters Parket af hendes inspirerende Indflydelse paa hans Digtning. De, der har beskæftiget sig med dette Forhold, og som i Virkeligheden ikke har kendt saa meget til det, som de ofte har givet sig Mine af, har altid henlagt Interiøret til *Kehlet* paa Frederiksberg, hvor »Nordens skønneste Kvinder« optraadte.

Det er nærmest sket, fordi Holger Drachmann i »Forskrevet« *selv* har givet denne Kulisse og atter med ægte Menneskelighed har sat et smukt Minde over den geniale Bohéme-Musiker *Etlinger,* der skrev nogle af de Melodier, som var allermest i Drachmanns Aand og efter hans Smag.

Der er dog ingen af Holger Drachmanns Føljetonbiografer, der har haft rigtig Viden om, at hans egentlige store Forelskelsesperiode overfor »Edith«, ligger i den Tid, da hun optraadte i »Kisten«. Jeg ser tilfældigt, da jeg efterslaar en Dato, at jeg paa det Tidspunkt under

Overskriften »En Ingenue« har biograferet hende i en lille Opsats, i hvilken det hedder: »Selv de mest vovede Sange foredrager hun med et Uskyldssmil, der intet synes at ane bag Ordene, medens de store, blaa Øjne aldrig søger Publikum, endsige nogen enkelt. Det gør Indtryk af, at der her er en absolut Ingenue-Begavelse, der benyttet med lidt Varsomhed maa kunne blive en virkelig Kraft!«

Med den *enkelte* er ment Holger Drachmann, der ofte kom til Syne i det røgfyldte Lokale, naar Øjeblikket nærmede sig for Amanda Nielsens Optræden. Han slog sig da ned ved »Direktørbordet«, om hvilket Rantzau samlede et lille Hof, som han trakterede med »Diamanter« — smaa Glas Øl — medens han selv forlangte Champagne til Gengæld, dog aldrig af litterære Folk, dem betragtede han som sine kærkomne Kollegaer, hvis Selskab smigrede ham, naturligvis ikke mindst Holger Drachmanns. Og denne kunde sidde i timevis og høre taalmodig paa Rantzaus snøvlende Smaasludder og halvfortrolige Passiar. Hans Oprejsning for dette Selskab, der til Tider kedede ham, var de Minutter, da Amanda Nielsen var paa Scenen og sang hans egne Viser: »Den Spillemand snapped Violen fra Væg«, »En gammel Skarnbasse« og først og fremmest Visen med Omkvædet: »Fyld mit Bæger! Fyld mit Bæger!« i hvilket Ordet *Satanas!* dog efterhaanden var bleven ombyttet med *Valentin.*

Paa dette Tidspunkt havde Amanda Nielsen virkelige Muligheder for at blive en international Sangerinde, og hendes Væsen var af en mærkværdig Blyhed, i hvert Fald tilsyneladende. Hun reklamerede aldrig med sit Forhold til den store Digter, og hvis nogen berørte det, blev hun altid tavs.

Ingensinde kunde en fremskudt omstridt og omdebat-

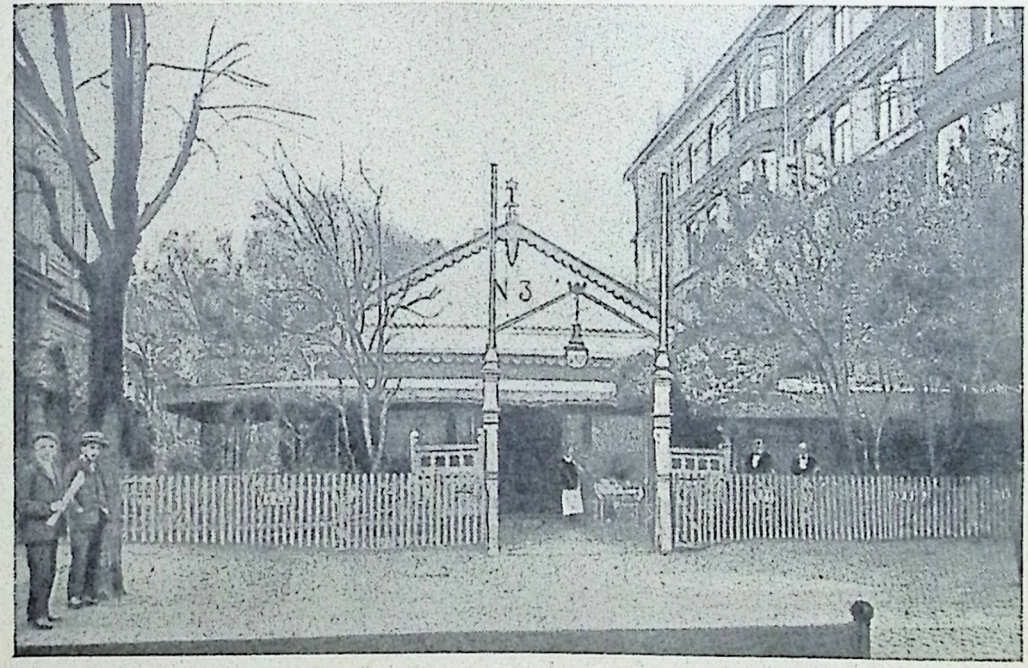

Den gamle og landskendte Restauration »Bræddehytten«, der var beliggende paa Vesterbrogade lige op ad Tivoli, og som var stærkt besøgt paa Grund af sin gode Mad og billige Priser. Da den nye Hovedbanegaard blev opført, blev »Bræddehytten« nedrevet for at give Plads for Bernstorffsgade. Tilhøjre ses Panoptikon-Bygningen.

teret Mand have haft en mindre kompromitterende Elskerinde, om han selv og hans Venner havde villet det.

Fra Amanda Nielsen vilde Forargelsen aldrig være kommet!

Kort efter Jubilæet i »Kisten« forlod Rantzau sin »gamle Varieté«, som derefter blev ledet af *H. O. Carlson,* der var et Stykke af en Original, men som var blottet for Originalitet. Han havde oprindelig været Billedhugger, og i sine sidste, triste Dage, nussede han rundt paa Tivoli, medens han iklædt sin hvide Kittel reparerede de arme- og næseløse Statuer, som Etablissementet snart burde erstatte med nogle virkelige Kunstværker, der svarer til de øvrige Omgivelser. Det var Carlsons Stolthed, at det var ham selv, der havde modelleret den spadserende *Georg Carstensen,* der endnu findes i Anlæget foran »Plænen«.

Som Direktør fandt Carlson sit Bravurnummer i den tidligere omtalte Fyrstinde Pignatelli.

I hendes egen Mund lød hendes Livsskildring saaledes:

»Jeg var i mine unge Dage forlovet med den russiske Grev *Potocki.* Han deltog imidlertid som Frivillig i den fransk-tyske Krig 1870—71 og døde under Paris' Belejring.

Efter nogle Aars Sorg tvang mine Familieforhold mig i 1876 til at gifte mig med den hovedrige Grev *Ludvig Piper.* Det blev et ulykkeligt Ægteskab, der endte med Proces, og for at faa Lov til at beholde mine Børn maatte jeg give Afkald baade paa Understøttelse fra min fraskilte Mand og paa min Medgift, hvorfor jeg — for at underholde mig og mine — optraadte i »Scala« paa Boulevard Strassbourg i Paris. Det blev en Fiasko, og jeg blev pebet ud. Da Grev Piper herefter mere end nogensinde nægtede mig enhver Understøttelse, blev jeg nødt til at

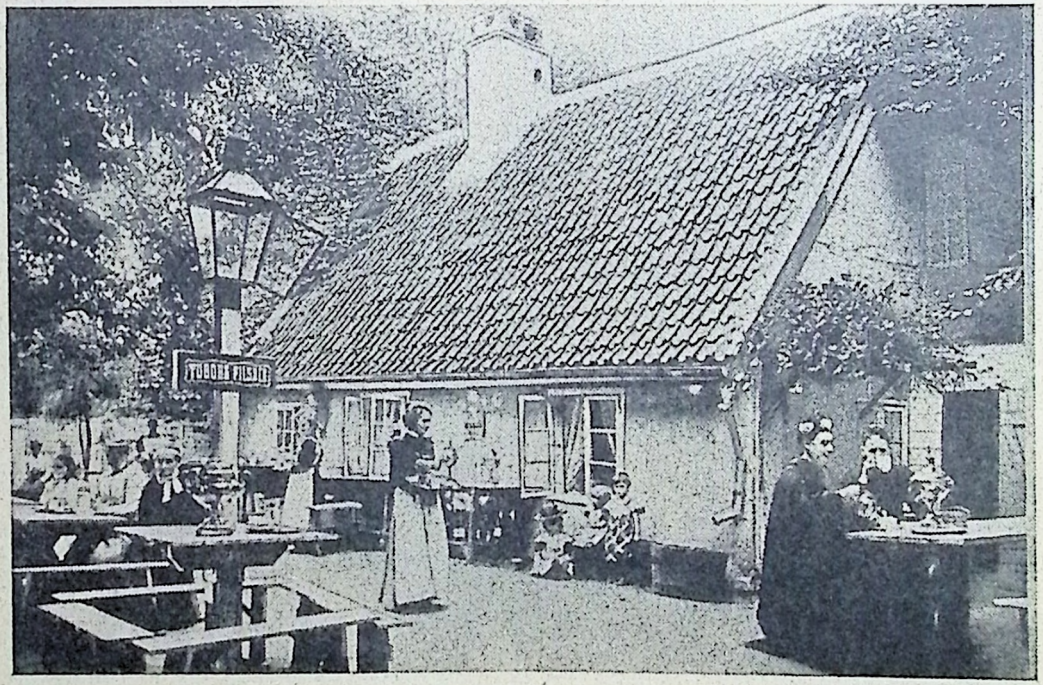

En af de gamle, hyggelige Restaurationshaver i Pilealléen paa Frederiksberg, hvor man endnu kan medbringe Madkurven og faa »Vand paa Maskine«.

tage Plads i den store Bar i »Folies-Bergères« i Paris. Men jeg vovede mig atter op paa Scenen, gjorde Lykke og berejste det meste af Verden. Jeg kommer nu fra Bryssel her til København.«

Saaledes lød Introduktionen.

Da Prinsessen om Aftenen skulde optræde i »Kisten«, var der udenfor pyntet op med franske og italienske Flag. Direktør Carlson var i Festdragt og hev nervøst i sine Manchetter. Der blev stuvende fuldt Hus, men der var anbragt Betjente rundt om i Lokalet, da Publikum netop i Øjeblikket havde en af sine Raseperioder og havde pebet den en Gang saa populære Demercy ud. Den Slags Ting fandt man af og til paa som Underholdning.

I Aften mente man, at det vilde gaa rigtig løs.

Under Spænding gik Tæppet op, og Prinsessen traadte ind. Hun var en ældre, omfangsrig Dame, i hvis Ansigt der var Rester af fordums Skønhed, og hvis Smil endnu var indtagende. Hun var iført en tarvelig sort Robe med en mægtig Hertugkrone i Kunstbroderi midt paa Nederdelen. Brystindlæget straalede af Diamanter, Fingrene var besatte med Brillantringe, end ikke Tommelfingrene var glemte. Hun satte straks i med den gamle Sang, med hvilken Italieneren *Valli* i sin Tid erobrede Københavnerne, og som besynger Traadbanen op til Vesuv med Omkvædet: »Funikuli, funikula!«

Der faldt lidt spredt Bifald, der fornyedes, efterat Prinsessen havde sunget: »Marseillaisen.«

Sukces-Fiaskoen med Hyssere og Pibere var udeblevet.

De rigtige Københavnere, der udgjorde »Kisten«s Premiere- og Stampublikum, havde for megen sund Sans og naturligt Humør til at gøre bestilt Arbejde for en Skandalesukces. Aftenen blev mat, men til Gengæld beskæf-

tigede Pressen sig meget med Prinsessen, og da et Blad havde udtalt Tvivl om, hvorvidt hun virkelig havde været gift med Grev Piper, og ikke vilde dementere Paastanden, sendte hun mig følgende Brev paa Fransk:

København, 28. Januar 1891.

Min Herre!

Jeg sender Dem disse Ord, da de, som søger at kaste sig over mig, og som ikke ville give mig Oprejsning, meget vel maa vide, at jeg ikke har betragtet det som et Rov at faa fat i en Grevekrone, eftersom jeg fra mine Fædre har faaet i Arv den takkede Krone, Fyrstekronen fra det hellige, romerske Kejserdømme. Hvorfor vil man iøvrigt ikke tillade mig at beholde den stakkels Trøst, som bestaar i at have min Smule for mig selv. Vil man da ikke tage i Betragtning, at jeg er en ulykkelig Kvinde, der er nødt til at synge for at leve.

Jeg beder Dem modtage Forsikringen om min dybeste Højagtelse.

Maria Pignatelli,
Fyrstinde af Cerchira.

Carlsons Muse kvad tungsindigt i Dagens Anledning:

Livet er kun en Gaade,
som vi ej gætte kan.
Skæbnen maa vi la'e raade,
ja, lystre maa hver Mand!

En Prinsesse paa Scenen det var den Gang noget uhørt, noget utroligt, noget man paa Forhaand stillede sig skeptisk overfor, fordi man mente, at en saadan

Skandale vilde Familien altid købe sig fri for — selv til den dyreste Pris.

Nu er Prinser Chauffører og Ærkehertuger optræder paa Kabaretterne i Wien og Berlin. Ja! Carlson havde alligevel Ret: Livet er kun en Gaade!

FJERDE KAPITEL.

»National«, der havde haft en saa stolt Periode i Udstillingssommeren 1888, havde ikke kunnet klare sig overfor den store Konkurrent paa den anden Side Gaden: »Cirkus Varieté«.

Denne havde faaet en dygtig Leder i en af de forholdsvis beskedne Ny-Rige, som var skabt af Udstillingen 1888, paa hvilken han havde haft en Restauration. Hans Navn var *Peter Rasmussen,* og han forstod ikke blot at drive sin Forretning, men ogsaa at gøre sig afholdt af sine Artister. Der var næsten opstaaet et patriarkalsk Forhold mellem dem og Direktøren. I Personalet blev han da ogsaa populært kun kaldt »lille Peter«.

I den gamle Cirkus, saaledes som den var bygget inden Branden i Foraaret 1914, var det et stort Apparat, der maatte sættes i Virksomhed, naar man skulde gaa over fra Berider-Forestillinger til Varieté-Forestillinger. Saa snart den sidste Hest var trukket ud af Stalden, mødte et Regiment af Skurekoner op med Skrubber, Børster og Sæbe. Saa gik det løs en lille Uge i Træk, thi det var rent ud utroligt, hvilket Læs af Skidt en Cirkus den Gang efterlod sig med dens mange Heste, dens Hær

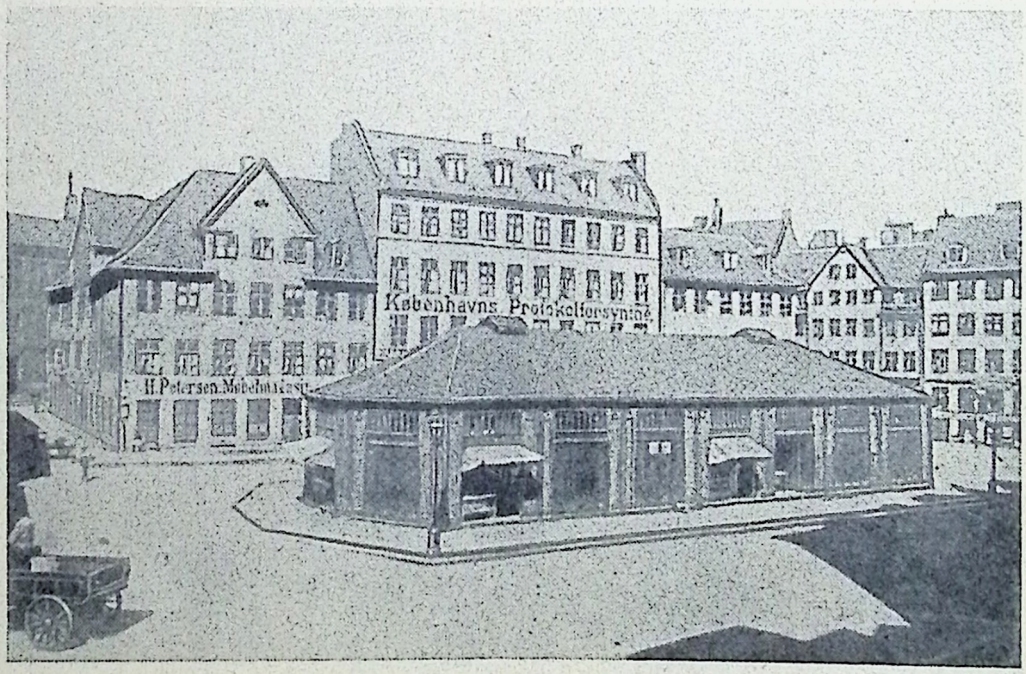

Graabrødretorv i Slutningen af Halvfemserne, da Slagterboderne endnu ikke var nedlagt.

af Balletdamer, Statister og Rekvisitører, dens Vandpjaskeri og dens Galleri. Paa dette stuvedes der saa mange Mennesker sammen, at det nu, efter at man er sluppet heldigt over Brandkatastrofen, faar det til at løbe En koldt ned ad Ryggen, naar man tænker paa, hvad der kunde være passeret.

Brandvæsenet mente imidlertid ikke, at der kunde ske noget, thi det havde anbragt Scenen, hvorfra man antog, Ilden i alle Tilfælde vilde komme, i en stor Jernkasse. Og med Opstilling og Sammenstilling af denne tumlede Mandfolkene nu, medens Konerne skurede og skrubbede, og Lokalet genlød af Raaben, Sang og Fløjten.

Der var altid vældigt Arbejdsmod i Cirkus. Det var, som om Lokalet uvilkaarlig tilførte enhver, der kom indenfor dets Vægge, noget af Artisternes Energi. Jeg har ofte forbavset mig over det Slid, som man den Gang kunde byde Rekvisitører, Statister og Maskinfolk ikke mindst om Natten, uden at de gjorde nogen Indsigelse, men som Betaling nøjedes med en Omgang Øl. Dette Forhold skulde senere komme til at hævne sig.

Imidlertid, naar Jernkassen med Scenen var stillet op, blev Lokalet inspiceret af Brandvæsenet, og saa tog man fat.

I Halvfemserne ligesom i Firserne prøvede Teaterdirektørerne Gang paa Gang at komme Varietéerne til Livs ved at forlange Tobaksrygningen forbudt under Henvisning til Brandfaren. Oberst *Meyer* afslog det imidlertid stadig, samtidig med, at han som en Art Selvundskyldning hævdede, at der vilde komme endnu flere Folk i Varietéerne, hvis Forbudet blev nedlagt. Med Abrahams i Spidsen gjorde Teaterdirektørerne dog derimod vedblivende den Opfattelse gældende, at Tobaksryg-

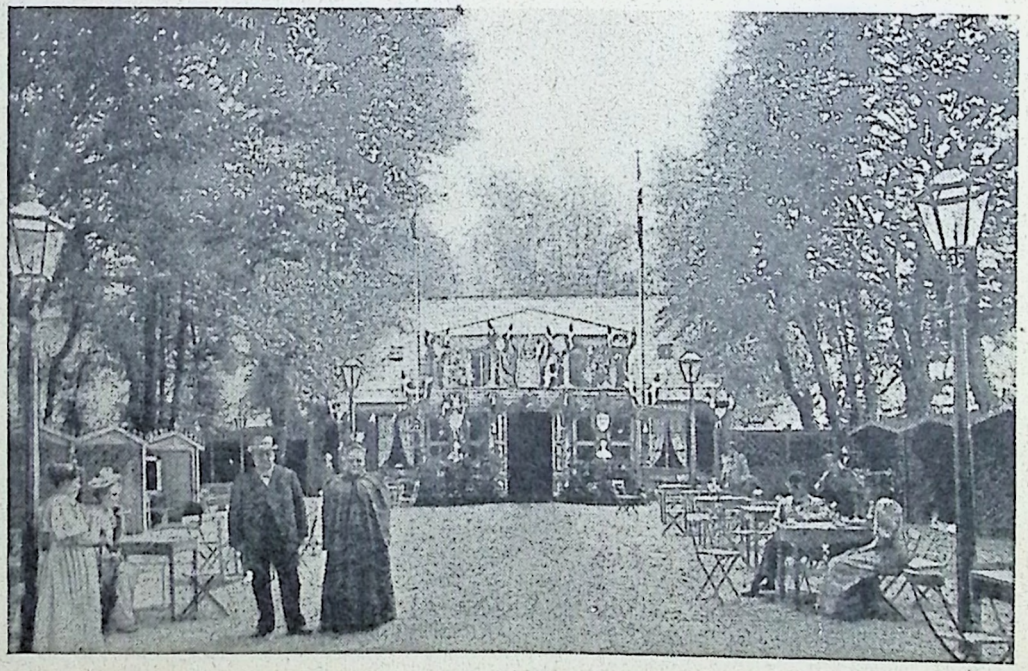

Den gamle »Jostys Pavillon« i Frederiksberg Have, smykket i Anledning af Kronprins Frederiks og Kronprinsesse Louises Sølvbryllup i 1894. Nu er Pavillonen moderniseret og gaaet over paa andre Hænder.

nings Tilladelse var Hovedbasis for ethvert folkeligt Forlystelsesetablissements Trivsel.

Den nuværende Biografteaterperiode har ikke givet dem Ret. Publikum vil, hvad det vil, og det har en sejg Evne til at sætte denne sin Vilje igennem for at komme til at følge sin Smag.

Og dets Smag gennem alle Lag gik den Gang i Retning af Varietéen med dens mangeartede Underholdning og store udenlandske Trupper paa Gymnastikkens, Musikkens og Sangens Omraade i Forbindelse med Navne, der tidligere havde været knyttet til de største udenlandske Scener for Opera, Operette og Ballet. Det er foreløbig nok at nævne 3 Navne som: *Heinrich Bötel, Anna Judic* og *Cléo de Mérode.*

Mellem de største Numre i »Cirkus Varieté« i Begyndelsen af Halvfemserne var foruden de pragtfulde fire »Toulousianer«, der vel nok er den bedste Kvartet, vi nogensinde har hørt i København, først og fremmest »Den sorte Opera«.

Den bestod af lutter Negere, ialt op imod halvhundrede Personer, og den startede med en for sin Tid storstilet Reklame, idet der forinden Premiéren udsendtes ialt 1500 Breve til det musikinteresserede Publikum.

Det er betegnende for den Jalousi, med hvilken Det kongelige Teater under Kammerherre *Fallesens* Ledelse vaagede over sit Privilegium, at det ved Politiet lod nedlægge Forbud mod, at det sorte Ensemble kaldte sig »Opera«. Paa lignende Maade skred man ind mod ethvert større Dansenummer, for at beskytte den hjemlige Ballet, hvad der havde til Følge, at de Optrædende ofte maatte indstudere et eller andet Sangnummer, som de lirede af, saa det var en Lidelse at høre paa.

Den sorte Opera var imidlertid god nok, og dens Pri-

madonna, der kaldte sig med det noget fordringsfulde Navn »den sorte Patti«, var en meget ejendommelig Skønhed med en høj, metalklingende Sopran.

Men den, der gjorde størst Lykke, var dog Komikeren *Geo Jackson*. Længe efter, at den sorte Opera havde forladt København og senere havde opløst sig, vedblev Mr. Jackson at optræde og kom senere Gang paa Gang tilbage.

Det var ham, der med sine Niggerviser, Sanddanse og Stepning omkring Bryllupskagen første Gang fik det københavnske Galleripublikum til at synge og fløjte med paa alle de amerikanske Dansemelodier, der senere mere og mere skulde trænge ind, indtil de tilsidst næsten helt tog Livet af alle de gamle, tidligere saa populære Valse, Mazurkaer, Polkaer og Galopader.

Overfor Konkurrencen med »Cirkus Varieté«, der hver Maaned bød paa nye Attraktioner, kunde »National« altsaa ikke klare sig.

Ferdinand Schmidt begyndte allerede saa smaat at fortryde, at han havde gjort sig saa store Anstrengelser for at komme bort fra Nørrebro, hvor han havde haft sin store Sukces med »Mikadoen«.

Alligevel opgav han ikke straks Konkurrencen. Først prøvede han med en Sommerrevue, der bar Titelen: »Glutter om Thor«, og i hvilken der fremførtes et Par meget nærgaaende Portræter. Det ene var af den bekendte Restauratør *Thor Jensen,* der sammen med Rantzau havde lejet »Ravnsborg«, hvor han om Vinteren opførte store, folkelige Pantomimer med Scener fra Haandværkerlivet. Det var en Genre, der syntes at have gode Muligheder ude paa Nørrebro til Gêne for eventuelle nye Lejere.

Om Sommeren drev Thor Jensen, der var en jovial

Kæmpe, som i sine unge Dage havde faret til Søs, den lille Varieté, der var blevet indrettet i Bunden af Tivolis »Fregat«.

Man havde længe været i Vildrede med, hvad man skulde bruge denne Fregat til, der under Udstillingen var blevet lagt ud i Stadsgraven som Illuminationsbærer.

Først havde man indrettet et Akvarium, og det syntes paa Forhaand ikke at være nogen hel daarlig Idé. Siden de Dage, da det gamle »Akvarium«, der laa ude paa Vesterbro med rigtige fra Kalvebodstrand forsynede Saltvandsbassiner, var bleven nedlagt, havde der i en Søstad som København bogstavelig talt ikke været Lejlighed til at se andre Sødyr end Guldfiskene i Glas og Hummerne i Fiskehandlernes Vinduer. Selv »Zoologisk Have« havde været meget forsømmelig paa dette Omraade og er det den Dag i Dag.

Paa Fregatten var Pladsforholdene imidlertid for indskrænkede, og Adgangen for besværlig, til at Akvariet kunde trives. Saa var det, at man indrettede den lille Varieté, der efterhaanden blev et af de mest udprægede Københavnerlokaler.

I den unge *Olfert Jespersen* havde man fundet et musikalsk Universalgeni, der ved Klaveret ødslede med smaa Improvisationer, originale Kompositioner og pudsige Variationer over gamle Københavnermotiver og udenlandske »Schlagere«, uden endnu at vide, hvad han selv var værd.

Paa den lille Scene, der kun hævede sig en Fod bagved et beskyttende Rækværk, optraadte i Reglen som fast engagerede Artister et eller andet Tyrolerselskab af den Slags, der i sin Tid havde haft saa store Dage ude paa »Sommerlyst«. Det mest bekendte hed vist *Isarthal*.

Til Københavnernes Fornøjelser hører ogsaa en Tur ud til det idylliske Dragør paa Amager. Tusinder af Storbyens Beboere drager herud paa Sommersøndage til frisk Luft og Sol.

Det bestod foruden af Hakkebrædtsakkompagnatøren, der svingede med Hatten og udstødte jodlende Krigshyl, af fire smaa Damer og saa en Kæmpe, hvis Bravurnummer var »*Andras Hofers* Død«. Naar man naaede til denne Kraftpræstation, der udøvedes under Affyring af Pistolskud og et vældigt Bums, idet Helten segnede til Jorden, da var der ingen Ende paa den Begejstring, der greb Publikum.

Og dette Publikum, der fyldte det langagtige og tilrøgede Lokale, hvis Loft var saa lavt, at man som Sport tapetserede det med Øletiketter paa en Stok, dette Publikum var det, der gav Lokalet dets egentlige Karakter.

Dets Stamgæster, der fuldstændig terroriserede alle de tilfældige Besøgende, bestod af de saakaldte »Klabautermænd«.

Det var en Klike af Journalister, Skuespillere, Forfattere, Malere og københavnske Levemænd i Lommeformat.

De havde taget deres Navn efter et Digt, som Holger Drachmann havde skrevet i »Familie-Journalen« til et eller andet tysk Helsidebillede, paa hvilket man saa et Skib i Uvejr og Storm, medens en fantastisk Skikkelse varslende klappede udenbords.

Bevidst eller ubevidst havde man valgt dette altsaa i og for sig lidt uhyggelige Navn i Overensstemmelse med, hvad der var Mode paa Montmartre i Paris og i internationale Kunstnerkabaretter i München. Ogsaa der satte man det Grufulde som Modsætning til det Gemytlige ved at døbe Kabaretterne og »Ueberbretlerne« med Navne som »Tilintetgørelsen« og »De tolv Skarprettere«.

Og Fregatten var i Virkeligheden et københavnsk Tilløb til den Kabaret, der inde i det nye Aarhundrede

Indgangsportalen til Carl Kehlets Restaurant i Allégade, der senere er blevet udvidet og moderniseret og nu hedder »Lorry«. Det var her, at Drachmann mødte Edith.

skulde faa sin Blomstring med Konferencierer og halvvejs Amatører.

Klabautermændene var dog fuldblods Amatører, der aldrig noget Øjeblik drømte om at blive Professionals, og som næppe heller havde egnet sig dertil. Men de var altid parate til at tage en Haand i Hanke med, hvis de Optrædende paa Tribunen skulde blive trætte.

I Regelen holdt de sig dog paa Tilskuerpladsen, fra hvilken de af og til i Pavserne pludselig istemte den af dem selv forfattede »Klabautersang«, der havde et utroligt Antal Vers, men hvis Refræn lød saaledes:

Har du kun elsket Glutten, tømt Pokalen,
saa bliver du nok lukket ind i Salen.

Dette Refræn, der gik paa den svenske Melodi til »Jag vill ha rus«, istemtes som en Art Daabs- og Ildprøve overfor et nyoptaget, intetanende Medlem. I samme Øjeblik Refrænet tog fat, begyndte nemlig alle de Syngende i Takt at uddele Puf og Stød til alle Sider, saa at de mindre forberedte sammen med deres Stole røg hen ad Gulvet. Med forstilt Medlidenhed blev de pillede op af den til Hjælp ilende Thor Jensen, der nu var avanceret til »Admiral«.

Det var altsaa denne Thor Jensen, der var den ene af de parodierede Figurer i »National«s Sommerrevue.

Den anden var af mere litterær Støbning. Det var den norske Skuespillerinde Fru *Didi Heiberg,* der var gift med den nu saa bekendte Forfatter *Gunnar Heiberg.* Han havde slaaet sig ned i København, som paa det Tidspunkt endnu stadig var Virkefeltet for de overfor Hjemmet strejkende litterære Nordmænd. Skønt Fru Heibergs Begavelse næppe var stor, selv om hun ikke var uden en

vis Ejendommelighed, saa havde hendes Mand dog som Forfatter faaet sat hendes Gæstespil igennem paa selve Det kongelige Teater, hvor »Fru Heiberg« en Gang havde været det alt omstraalende Kunstnernavn.

Men for at vende tilbage til »National«, saa prøvede Ferdinand Schmidt paa at konkurrere med »Cirkus Varieté« ved at engagere en fransk Sangerinde. Det var den smukke Madame *Burbeau,* der i Utide havde forladt »Arenateatret«, og som nu sammen med Ferdinand Schmidt og Frederik Jensen optraadte i en tydelig tilrettelagt Situationsbagatel: »Det store Kontraktbrud«.

Madame Burbeau vakte Sensation i København, og da der var en tosset Amerikaner Mr. *Verando,* der prøvede paa at skyde sig for hendes Skyld, saa forfulgte Ferdinand Schmidt Successen og opførte et lille Stykke af den Slags, som *Erik Bøgh* i sin Tid tilrettelagde for *Pepita.* Det hed »Frøken Cancan«, men Publikum, der havde en medfødt Tilbøjelighed til at demonstrere netop i »National«, peb Madamen ud, og en 5—6 Demonstranter endte i den offentlige Politiret.

»Frøken Cancan« var iøvrigt, hvis jeg ikke husker fejl, forfattet af *Oscar Madsen,* der den Gang af os alle blev betragtet som en af Fremtidens litterære Storheder. Han var en ualmindelig Begavelse med en maaske dog *for* let Produktionsevne og *for* holdningsløs Personlighed. Dertil kom, at der over hans Liv hvilede ligesom en Skygge, der blev dybere og dybere som Aarene gik.

Endnu kun Rus havde han deltaget i en af de Udflugter, som det daværende »Studentersamfund«, af og til arrangerede ude i Landet for at vinde Bondebefolkningen for Københavnerne og den sociale Radikalisme. I kaad Leg med en Pistol, som han ikke troede var ladt, kom Oscar Madsen ved Vaade til at skyde sin Vært.

Ved Siden af Oscar Madsen fandt Ferdinand Schmidt iøvrigt under sit National-Ophold flere unge Forfattere, der debuterede paa hans lille Scene. Blandt dem var foruden *Frederik Ricard* ogsaa *Albert Gnudtzmann,* der ligesom Oscar Madsen fik en pludselig Død, netop som han stod lige i Færd med helt at skulle slaa igennem. De fandt ligeledes begge deres Hustruer indenfor »Nationals« Skuespillerindepersonale, idet Oscar Madsen blev gift med *Marie Lincke* og Albert Gnudtzmann med *Anna Hein.*

I 1891 blev National sat til Tvangsauktion, og Brygger *Carl Jacobsen* lod sig det udlægge for 200,000 Kroner til brugeligt Pant, hvorefter han lejede Etablissementet til sin Navne Carl Jacobsen, der tidligere havde drevet det som Varieté.

Den 15. Maj gav Ferdinand Schmidt derefter sin sidste Forestilling paa »National«.

Publikum demonstrerede efter Tæppets Fald, og vilde have Direktøren frem, men han var ikke til Stede. Paa hans Vegne kom en ung Skuespiller, der allerede havde skaffet sig en Position paa Scenen, frem og sagde: »Hjærtelig Tak og paa Gensyn!«

Hans Navn var *Frederik Jensen!*

FEMTE KAPITEL.

Naar Ferdinand Schmidt saa hovedkulds var bleven sat ud af »National«, saa var Grunden væsentlig den, at Brygger Jacobsen ikke vilde have, at der skulde spilles Revuer i et Lokale, som han nu ejede.

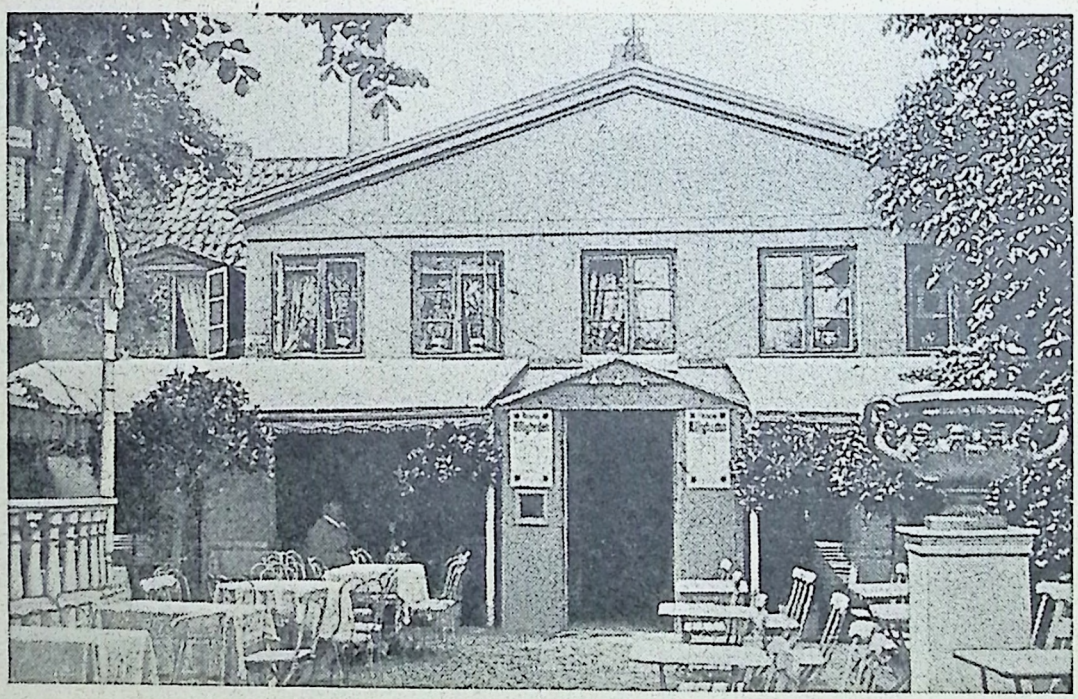

Den gamle Varieté »Billigheden« i Allégade, der senere blev omdannet til »Thalia Teatret«, men som for Tiden henligger tomt og ubenyttet.

Den gamle Provinsdirektør var imidlertid vant til, at det gik op og ned for ham, og han begyndte straks at se sig om efter en ny Virksomhed, samtidig med, at han rev Ondskabsfuldheder af sig til Højre og Venstre om Brygger Jacobsen. Thi »Ferdinand« havde en ualmindelig hvas Tunge, og han skaanede aldrig nogen, selv om han skulde sætte hele sin Stilling paa Spil for at faa Luft for sin Galde.

Det mest karakteristiske Eksempel laa nogle Aar tilbage i Tiden, da han vistnok nærmest var bleven paaoktrojeret *Th. Andersen* paa Dagmarteatret, hvor de klaffende Tunger stadig paa den mest meningsløse Maade satte Direktørens Navn i Forbindelse med Skuespillerinden Frøken *Camilla Lerches,* fordi han benyttede denne dannede og velinstruerede Dames Raad.

En Dag, da der var ansat Prøve, var Frøken Lerche ikke til Stede, og Andersen, der demonstrativt vilde dukke Ferdinand Schmidt, sagde nonchalant til ham over Bordet:

— Vil De ikke gaa ned og se, om Frøken Lerche skulde være i Foyeren, Schmidt.

Ferdinand Schmidt parerede til megen Forbavselse øjeblikkelig Ordre, forsvandt ud ad Døren og kom lidt efter tilbage, idet han med et beklagende Skuldertræk meldte:

— Ikke Spor af Madam Andersen!

Det værste var, at han bagefter fortalte sit Svar til alle, og Vitsen var ualmindelig god for sin Tid, da Udtrykket var et stadig brugt Slagord.

Men denne Vits kostede Ferdinand Schmidt hans Stilling, og det er ikke umuligt, at det ogsaa var hans skarpe Tunge og ikke Modvilje mod Revuen, der havde

Den gamle Knippelsbro, der blev opført 1869, og som senere to Gange er blevet afløst af nye Broer, senest med den saakaldte »Højbro«, for at lette den mægtige Trafik fra Christianshavn og Amager til den indre By. I Baggrunden ses Børsen. De smaa Huse tilhøjre er forlængst raseret, og paa denne Grund er Privatbankens nye Ejendom rejst.

haft Indflydelse paa den ret temperamentsfulde Brygger Jacobsens Optræden.

Men husvild var Ferdinand Schmidt nu i hvert Fald, og han indledede derfor Underhandlinger med den dødsdømte Panoramabygning om Anvendelse til Teater.

Men det vilde de andre Direktører, særlig Abrahams, der altid var paa Færde i Justitsministeriet, ikke paa nogen Maade høre Tale om, og saa prøvede Ferdinand Schmidt da paa at faa sin Bevilling flyttet ud til sin gamle Scene i Ravnsborggade, hvad der ogsaa tilsidst lykkedes ham. Og det lykkedes ham ogsaa at beholde den unge Skuespiller Frederik Jensen, som paa »National« blandt andet havde havt saa stor Succes som »Othello i Provinsen«, der opførtes samtidig med, at den rigtige Othello blev spillet af Carl Marx paa Dagmarteatret.

I 1892 møder vi da igen, som vi senere skal se, Ferdinand Schmidt ude paa Nørrebro.

»National«, hvor man ikke havde kunnet faa den allerede forberedte Sommerrevue: »Jarmers Minde«, brændt af, henlaa imidlertid i et rugende Mørke, uden at man ret kunde bestemme sig med Hensyn til, hvorledes man skulde udnytte Lokalet.

Saa fik man en ganske forrykt Idé: Man lejede det ud til *Sophus Tromholt.*

Sophus Tromholt var Nordmand og lidt af en Original. Han var paa mange Omraader en Tusindkunstner. En af hans Specialiteter var at lave Tændstikopgaver til Ugebladene, og det var en utrolig Opfindsomhed, han lagde for Dagen i Udforskning af Figurer og Pudsigheder, som man kunde faa frem ved Hjælp af en almindelig Æske smaa Fyrrepinde som eneste Arbejdsmateriale. Han lavede ogsaa Charader, Logogriffer og Kæl-

dermænd. I den Retning var han næsten ligesaa enestaaende som vor egen danske Specialist »Gaade-Marcher«, der var død nogle Aar forud.

Marcher, der havde en lille Stilling oppe i Ministeriet, var i lange Tider Eneleverandør af al, om man saa maa sige, Tankesport til de københavnske Blade, og hans Mærke S—r. var kendt langt ned i Publikum. Hans beskedne Ungkarlelejlighed var tapetseret med mange mystiske Hieroglyffer, der kun kunde tydes af Eksperter paa Gaadegætningens Omraade. Men over Døren stod en Sætning, der ikke var svær at læse, selv om den heller ikke var nem at faa Mening i.

Den lød i sin umystiske Ligefremhed saaledes:

EN AF DEM DER TIT RED MED FANE

Og dog var denne Sætning det store Symbol paa hele hans Aandsarbejde og Livsinteresse, thi den havde kostet mange søvnløse Nætters Spekulation og en Uendelighed af Ordomstillinger. Hvorfor da det? Fordi Sætningen er ens, enten man læser den forfra eller bagfra. Det var hans Mesterstykke! Men Sophus Tromholt kunde nu alligevel noget, som Gaade-Marcher ikke havde kunnet: Han kunde vise Maanen frem!

Med det Kunststykke havde han rejst rundt i alle Norges og Danmarks Skoler, hvor man gratis havde stillet Gymnastiksalene til Disposition.

Og nu kom han da med det til København, hvor han inde i »National«s Teatersal opstillede en stor »Laterna magica«, gennem hvilken han lod et halvt Hundrede Lysbilleder passere samtidig med, at han med en noget drævende Stemme holdt et Foredrag om: »Et Døgn paa Maanen«.

Københavnerne syntes, at det var den vildeste Idé, de havde været ude for: At en Mand kunde tro, at man

som Fornøjelse vilde lukke sig inde midt paa Dagen i et bælgmørkt Rum for at sidde og stirre paa Billeder paa et hvidt Lærred!

Aldrig havde man oplevet noget saa haabløst dødfødt.

Men til Oktober skulde det rigtige »National« igen lukke op. Det skete til almindelig Skuffelse i Form af en anden Klasses Koncertsal, der fik Navnet »Euterpe«.

Det var den værste Nedværdigelsesperiode for det en Gang saa smukke Etablissement, der endog søgte Natbevilling for at holde paa de sidste Besøgende.

Da man nu imidlertid havde erklæret, at man ikke vilde have Varieté, og da man dog ikke kunde undvære den, hvis man ikke helt vilde bukke under i Konkurrencen, saa greb man efter den af Holger Drachmann i »Forskrevet« skitserede Idé: »Den litterære Varieté«.

Man var nødt hertil saa meget mere, som Etablissementet paa den anden Side Gaden netop havde faaet en mægtig Succes paa den smukke franske Chanconnettesangerinde »Violette«. Hun var gift med et Slangemenneske, der hed *Marinelli,* og som ogsaa optraadte. De københavnske Læger havde ved en Privatforestilling konstateret, at han i Retning af indre Konstruktion var et Unikum.

Men Marinelli var et Unikum ogsaa i andre Retninger, og han vilde i Længden ikke krybe paa Bugen i Skæltrikot hen over Scenegulvet, medens kunstige Fugle kvidrede forskræmt i Kulissernes Træer. Han trak sig tilbage fra Artistlivet og oprettede et af de største Engagementsbureauer, der den Gang fandtes i Verden, og som ogsaa forsynede hele Skandinavien med Artister. Da den store Krig brød ud, viste det sig imidlertid, at

Dagmar Hansen, Københavns populæreste Visesangerinde fra det gamle, glade København, ses her i to af sine mest kendte Kostumer, der dengang vakte stor Forargelse.

han, der trods sit italienske Navn altid var gaaet for Franskmand, i Virkeligheden var Tysker, og han maatte flygte, først til Amerika og senere, da dette indtraadte i Krigen, videre i det Uvisse, bort fra sin store, blomstrende Forretning.

Den Art Tragedier oplevede mange af Halvfemsernes Artister, der netop ved Verdenskrigens Udbrud havde naaet den Alder, da det var farende Folks Haab at kunne trække sig tilbage til et stille, idyllisk Liv med deres møjsommelig opsparede Kapital.

Men det var altsaa den litterære Varieté, vi skulde se lidt nærmere paa, nu da det første Forsøg skulde gøres paa at føre Holger Drachmanns Idé ud i Livet. Thi at »Larsens Varieté«, der var indrettet i den gamle berømmelige »Kalkeballe« i Kannikestræde ogsaa en Overgang havde været ude med Eksperimentet, kan i denne Sammenhæng ikke tælle med, skønt Fru *Anna Seger* havde vist en vis komisk Evne.

Omkring Juletid var »National« færdigt med Engagementerne, og det viste sig, at det var Fru Krum, der var udset til at fremsige Prologen. Den var dog ikke forfattet af Holger Drachmann, men af den Digter, der lidt til hans Fortrydelse altid blev nævnet i samme Aandedræt næsten som hans siamesiske Tvilling: *Sophus Schandorph.*

Schandorph var i sit Væsen bred, gemytlig og zünftig. Med sin buldrende Højrøstethed og larmende Latter, der virkede dobbelt forstærket, fordi hans Hustru, den svagelige, stille »blide Fru Ida«, altid ledsagede ham, var han egentlig ikke Typen paa nogen radikal Oppositionsmand. Og Bohèmien var han mindst af alt, snarere lidt af en Spidsborger, der, naar han gik ud, foretrak *Værtshuset* for *Lokalet.*

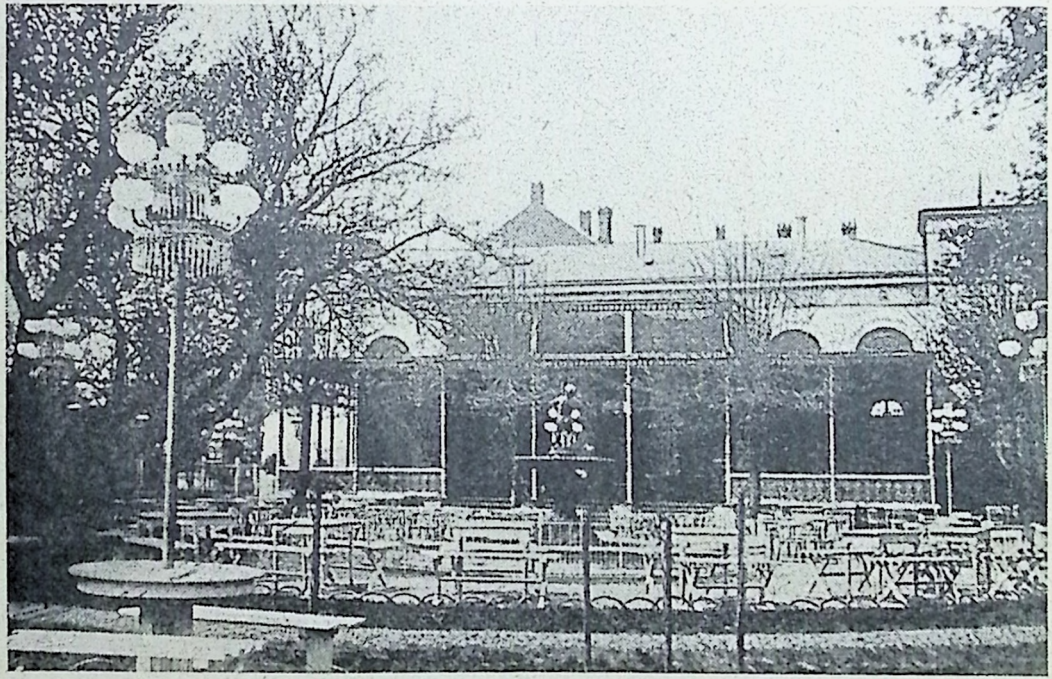

»Sommerlyst«s Koncertsal set fra Haven omkring 1890. Bygningen er nu omdannet til »Frederiksberg Teater«, der ligger lige ud imod Frederiksberg Runddel.

Tanken om litterær Varieté var ham derfor ogsaa saa fremmed som vel muligt. Han saa i den kun en ny Forlystelse, noget, der helst skulde være rigtig grinagtigt, saa det kunde bringe Folk til at le.

Derfor indeholdt Prologen ogsaa følgende livsfilosofiske Sentens, som Forfatteren maaske havde tænkt sig skulde virke à la *Wessel:*

> Og skal du dø, saa heller dø af Latter
> end med dit Øje fuldt af Taareklatter!«

Premieren forløb temmelig trist. Bedst var *August Strindbergs* Ven *Riber Hunderup,* der sang spanske Sange og fortalte Eventyr à la den norske Skuespiller *Henrik Klausen,* som var kommet paa Mode.

Iøvrigt manglede der naturligvis ikke »en farende Svend«. Han blev udført af en ung Skuespiller, der tidligere havde gjort nogen Lykke i private Kredse som Damekomiker.

Dette var en Genre, der i en Del Aar havde et stort Publikum, ikke blot i »Studenterforeningen« og »Handels- og Kontoristforeningen«, men ogsaa ved alle de store Fester, der den Gang var saa almindelige, ikke mindst Skuespillermarkederne.

Ved saadanne Lejligheder var der altid en Sangerindetribune, paa hvilken en Række unge Mennesker, der var uglede ud som Skrigepiger, parodierede Knejpernes Chansonnetter. Fotograf *Albert Schou* var i lang Tid en Art Direktør for et formeligt Personale, der mødte frem i sluttet Trop, og i hvilket flere havde opnaaet en ligefrem uhyggelig Færdighed i at synge med falsk Fistel og efterabe alle Unoder. Heldigvis er denne Genre nu fuldstændig fejet bort, og en moderne ung Sportsmand vilde vist frabede sig at optræde i korte Skørter.

Kvindernes Indtrængen saavel i den akademiske Stand som i Handelsstanden har ogsaa udryddet de forklædte Mandfolk af Dilettantkomedierne, der tidligere præsterede formelige Primadonna-Stjerner som *Knud Brun* i den berømmelige Parodikomedie: »Medora«.

»Den litterære Varieté«, der ikke var lykkedes for »National«, laa imidlertid i Luften, og omtrent samtidig med, at Premieren fandt Sted i København, gjorde *Herman Bang* et Startforsøg i Kristiania.

Det var netop i hans urolige, gærende Overgangsperiode efter hans altfor hurtige og tidlige Ungdomssucces. Han havde givet efter for den i ham aldrig slukte Trang til at blive Skuespiller, og han var optraadt paa Folketeatret som *Osvald* i *Henrik Ibsens* meget omdisputerede og officielt ihjeltiede »Gengangere«.

Der var sikkert meget i hans Opfattelse, der netop var rigtigt. Men Publikum havde nu en Gang vænnet sig til at se komisk paa Herman Bang, der netop paa Folketeatrets Scene tidligere under Jubel var blevet parodieret af *William Pio*. Opførelsen af »Gengangere« blev da ogsaa en fuldstændig Fiasko, og Herman Bang forlod København. Det hed sig, at han vilde rejse til Syden for sit Helbred, men pludselig dukkede han saa op i Kristiania. Til Premièren havde han faaet det fineste litterære Publikum til at møde. *Henrik Ibsen, Erika Lie Nissen, Christian Krohg, Gunnar Heiberg* og en Række andre, foruden hans nærmeste Venner *Gustav. Esmann, Peter Nansen* og flere, der var komne fra København.

Det litterære Publikum stod imidlertid i skarp Modsætning til Programmets og Herman Bangs litterære Varieté, i hvilken trikotklædte Piger havde spillet en fremskudt Rolle; den opførte Revue blev sablet ned baade i den norske og næsten endnu mere ubarmhjær-

tigt i den danske Presse, hvad der jo egentligt var overflødigt.

Det var da ogsaa denne sidste Kritik, som Herman Bang endnu Aar senere omtalte med den største Bitterhed, fordi den under hans Kamp i et fremmed Land havde givet ham et Dolkestød i Ryggen paa et Tidspunkt, da han allerede var saaret hjemmefra.

Jeg husker, at det var en af de Ting, som han — foruden Artistforhold — berørte overfor mig i de ikke altfor talrige Samtaler, vi førte i den korte Tid, vi var Kolleger ved samme Blad, og naar vi ellers traf hinanden paa Professionens Vegne ude omkring.

Uden at vi var Uvenner, var der imellem os en dulgt Sympatimangel, som vi begge instinktmæssig følte, og som holdt sig gennem Aarene. Denne stammede for mit Vedkommende fra et vist Ubehag ved Herman Bangs feminin-hysteriske Karakter, af hvilken jeg ganske vist kun havde et overfladisk Indtryk.

Da *Ivar Schmidt* mange Aar senere overtog »Det ny Teater« efter *Viggo Lindstrøm,* aabnede han sin Scene med en Bearbejdelse, som jeg havde foretaget af *Pierre Decourcelles* »De smaa Landstrygere«. Stykket var i sin Tid blevet opført paa Casino af *Richard Schrøder,* der til Assistance ved Iscenesættelsen havde tilkaldt *Herman Bang.* Til denne henvendte Ivar Schmidt sig nu ogsaa, og han bad mig efter Premièren om at takke Herman Bang. Det gjorde jeg, og jeg blev forbavset over, hvor tydeligt Herman Bang røbede, at selv en latent Mangel paa Sympati pinte ham. Han tog min Haand, trykkede den og sagde:

— Jeg er glad ved, at De takker mig, kære Muusmann, vi er nu begge naaede til den Alder, da der er mere, der binder end der skiller!

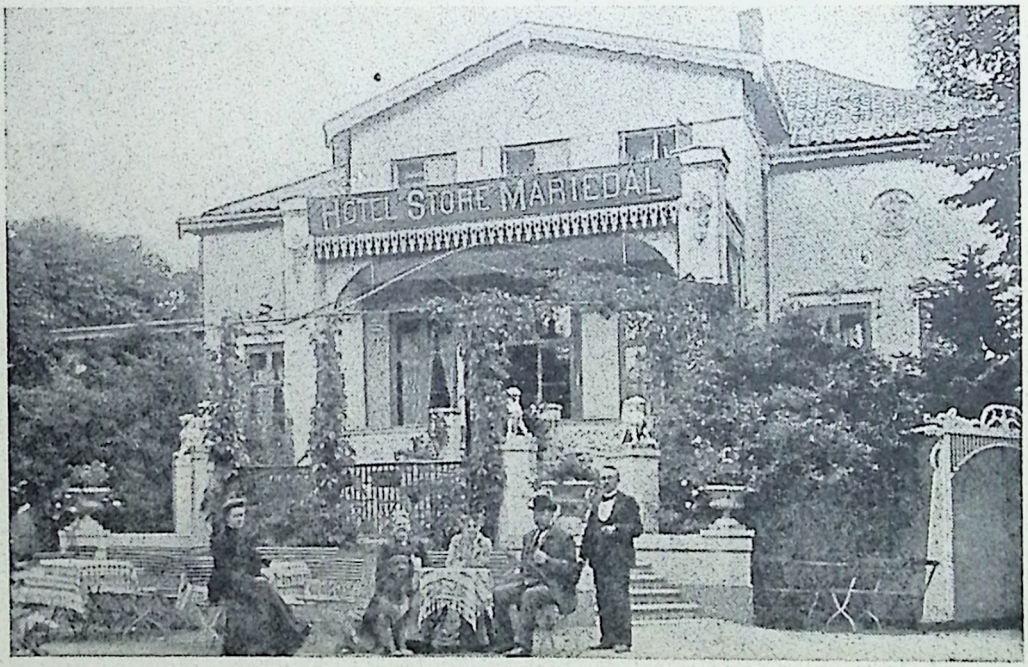

Restaurationen »Store Mariedal« paa Strandvejen omkring Aarhundredskiftet. Senere er Bygningen blevet omdannet til privat Hjem og tilhører nu Prins Viggo.

Ogsaa jeg er glad ved, at dette blev de sidste Ord, vi vekslede med hinanden, umiddelbart inden Herman Bang tog ud paa sin Amerikafærd, »min store Rejse«, som han kaldte den med Spænding og Forventning, men maaske ogsaa med Forudanelse, og som for ham blev Rejsen ind i det dybe Mørke fjærnt fra Hjemmet.

SJETTE KAPITEL.

Tivoli var ikke populært i Begyndelsen af Halvfemserne.

Det var, som om den store Succes fra Udstillingen 1888 gav Reaktion. Den gennem hele Livet forkælede *Robert Watt,* der var meget ømfindtlig for alle Angreb ikke mindst i Pressen, af hvilken han selv var udgaaet, blev mere og mere irritabel uden at kunne eller ville forstaa, at noget af Skylden ogsaa laa hos ham selv.

Hans eneste virkelige Idé var »Arenateatret«, til hvilket Grunden blev piloteret ved Nytaarstid 1890 paa den tidligere Danseplads paa »Øen«, som nu ved Terrænomlægningen under Udstillingen var kommet i fast Forbindelse med Tivoli. Men samtidig var denne Del af Haven blevet en død Afkrog, til hvilken det gjaldt om at drage Færdselen hen. Derfor var det, at man paa Robert Watts Forslag besluttede at opføre en stor Friluftsvarieté i Lighed med dem, der fandtes i »Champs-Elysées« i Paris, uden at man tog tilstrækkeligt Hensyn til Forskelligheden i Klima.

Arenateatret var og blev under alle sine Omkalfatringer Tivolis Smertensbarn lige til de sidste Dage.

Parti fra den nu sløjfede »Aborrepark«, der var et af de smukkeste Anlæg i København. Det er ufatteligt, hvorfor den blev sløjfet, da det store og grimme gamle Baneterræn paa den anden Side af Gaden endnu delvis ligger ubenyttet hen.

Men iøvrigt var Begyndelsen af Halvfemserne særlig Ballonernes Tid.

Og Interessen for dem forøgedes ved, at Opstigninger stadig viste sig at være forbunden med Livsfare.

I Maj 1890 druknede saaledes Kaptajn *Rolla,* der var engageret til Tivoli, i Skærgaarden i Stockholm med den samme Ballon, med hvilken den bekendte franske Aeronaut *Charles Leroux* Aaret forud var omkommet i Revals Havn.

I Stedet for Rolla fik vi saa Tyskeren *Leo Hertzberg,* der var født i det nu saa omstridte Øvre-Schlesien, men som var en Elev af Franskmanden Louis Godard. Paa en af sine Ture, der endte i Sverrig, medtog Hertzberg den daværende Kaptajn *Rambusch,* der var en af de danske Officerer, der først havde Blikket aaben for, at Fremtidskrige vilde komme til at ligge i Luften.

Der var en anden af Leo Hertzbergs Elever, som heller ikke gik op blot for sin Fornøjelse, det var den i Skuespiller- og Journalistkredse kendte Restauratør *Lauritz Johansen.* Han havde oprindelig været Konditor, senere havde han anlagt Mineralvandsfabriken »Expres« og tilsidst havde han slaaet sig paa Restaurationsfaget. Med Mellemrum havde han ogsaa selv været Skuespiller og skrevet baade Bøger og Skuespil. Han var med andre Ord altsaa ikke en almindelig Værtshusholder, men lidt af en Eksperimentator og Fusentast, og saa overraskede han sine Venner med Meddelelsen om, at han havde købt Hertzbergs Ballon og vilde være Luftskipper.

Det var noget af en Sensation.

En dansk Luftskipper! Saadan en havde vi ikke hørt om i lange Tider.

Ganske vist sad der ovre i Vartov en gammel Mand,

hvis *Seng* var omgivet af aeronautiske Apparater, medens dens Himmel var dækket af et Ballonovertræk i et Anker. Hans Navn var *Moyel,* men det var saa længe siden, at han var gaaet op, at der ikke mere var nogen, der huskede det.

Derimod mindedes man endnu dunkelt en mislykket Ballonopstigning fra Christiansborg Slots Ridebane og et af Uheldet følgende bevinget Ord, der endnu havde Flyveevne: »Den gaar ikke *Granberg*!«

Vilde Johansen faa samme Lod? spurgte man, og der var da levende Interesse i Publikum, da »den danske Luftskipper«, som han allerede nu kaldtes, Søndagen den 23. August 1890 første Gang skulde gaa op fra Tivoli.

Men alt forløb udmærket. Johansen, der vel ikke kaldte sig Kaptajn, men som alligevel var iført en Art Uniform med Ballonkasket, gjorde et resolut, sympatetisk Indtryk, lige fjærnt fra Nervøsitet og Spradebasseri.

Da han den næste Dag kom hjem fra Sverrig med »Aborren«, som Ballonen var bleven døbt efter hans Restauration, der laa overfor »Aborreparken«, blev han hilst med Ovationer.

I Vinterens Løb blev der saa arbejdet paa, at vi i København skulde have en af de saakaldte »Ballons captifs«, der havde gjort Furore paa Wienerudstillingen, og som havde inspireret *Sarah Bernhardt* til en hel Roman, »En Flugt gennem Skyerne«, efterat hun havde foretaget en Reklameopstigning i Paris.

Det var væsentlig Rambusch, der var ivrig for at skaffe Lænkeballonen hertil, da han mente, at den vilde kunne betale sig samtidig med, at den ogsaa kunde anvendes som Forsøgsballon til militære Observationer paa

en Tid, da der ikke var Villighed til at give Hæren nogen Bevilling til Eksperimenter.

En Del af Udgifterne skulde iøvrigt dækkes ved, at Ballonen ogsaa benyttedes som Reklame for et Champagnefirma, og den fik derfor det fine Navn: »Duc de Montebello«.

I Maj 1891 ankom saa »Hertugen«, men det kneb med at faa ham stablet op, da Fyldningen, for at den tilstrækkelige Bæreevne skulde kunne opnaas, ikke kunde ske ved almindelig Belysningsgas, men maatte foretages med Brint. Dette skulde senere vise sig skæbnesvangert.

Stadig var der Vrøvl med Fyldningen, og stadig maatte den kæmpemæssige Ballon underkastes Reparationer og Rensninger, saa at man tilsidst lejede Koncertpalæet i Bredgade som en Art Reparationsværksted.

Starten var imidlertid forholdsvis heldig. Den fandt Sted paa en straalende smuk, stille Sommerdag den 11. Maj. I den store Kurv kunde der rummes en halv Snes Mennesker foruden den Luftskipper, der var sendt herop af Fabrikanten *Delachambre* for at lede Opstigningen som teknisk Sagkyndig. Hans Navn var *Alfred Godard*. Det var en ung, smuk blond Franskmand, der var en Nevø af den bekendte Madame *Godard*, som Københavnerne i sin Tid havde set gaa op fra Tivoli i Sømandsdragt. Og det var den Gang, hun i Pariser-Sommerrevuen 1878 var lagt ind som Figur og havde sunget en rigtig Rundskuevise, der begyndte saaledes:

Vil I fra Nord ha'e Nyt fortalt,
velan, saa kan I lytte;
husk, ovenfra, der skuer jeg alt
fra Kongeborg til Hytte.

Et andet Billede fra »Aborreparken« med Udsigt over det gamle Baneterræn. Parkens Midtpunkt var det højt beliggende Plateau, hvor før en af Byens mange Møller laa.

Det var netop dette: at skue ovenfra, der tiltalte Københavnerne, og en lille Tur op med »Montebello« stod derfor i Klasse med, hvad en lille Rundflyvning nu er.

Ogsaa *den* markerede et vist beundret Vovemod, og de, der gik op, fik deres Navne indskrevne i et »Ballonalbum«, hvis Liste offentliggjordes i Bladene. Tillige kunde de købe sig en Medaille, der solgtes af en lille nydelig ung, fransk Dame, som imidlertid ikke længe blev i denne beskedne Stilling, men kom til at spille en vis Rolle indenfor en snævrere franskinteresseret Kreds.

»Montebello« gik paa de gode Dage nøjagtig saa højt som Eiffeltaarnet: 1000 Fod, og man havde da en prægtig Udsigt ikke blot over København, men over hele Sjælland og Sydsverrig.

Reklame-Opstigningen skete præcis Klokken 4, hvorefter »Montebello« blev staaende over Byen en halv Times Tid, for at alle kunde se, at i Dag var det Ballon-captif-Dag.

Paa disse Ture var jeg ofte med, da jeg i Begyndelsen boede i Hus sammen med Godard. Det var dejligt at ligge deroppe og dase, selv om man til Tider kunde blive lidt rundtosset over, at den lænkede Ballon ikke blot stadig sejlede rundt i en Cirkel, men ogsaa snurrede sig om sig selv som en Top, mens den ligesom sukkede og stønnede af Længsel efter at slippe fri for sin snoede Staaltraadslænke.

Navnlig naar Ballonen skulde ned igen paa Jorden, stred den voldsomt imod at blive fjærnet fra sit rette Element, og det blev almindelig spaaet, at den en Dag — ligesom sin Forgænger paa Wienerudstillingen — vilde rive sig løs og gaa paa fri Haand. Men det øgede kun Spændingen ved at komme en Tur op.

Imidlertid varede det, som alt sagt, ikke længe, inden

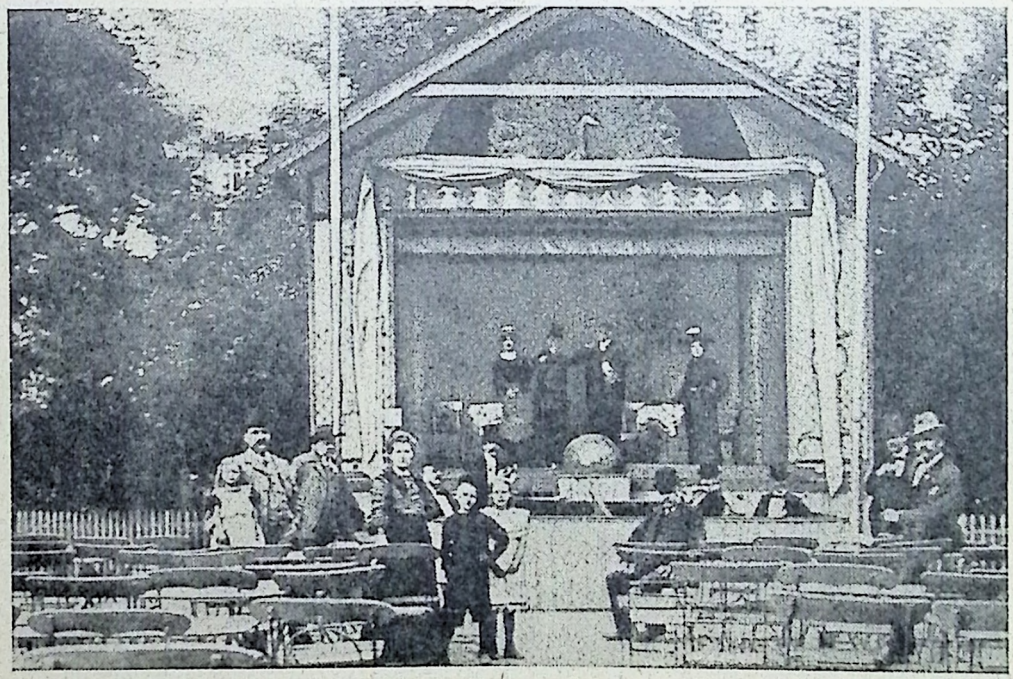

Forlystelsesstedet »St. Thomas« var et lignende Etablissement som »Vodrofflund« med udendørs Fornøjelser og et lille Teater i Haven. Det er forlængst nedlagt, og paa samme Grund er rejst det store Ejendomskompleks af samme Navn.

Vejret blev saa ustadigt, at der kun sjældent blev Lejlighed for »Montebello« til at gaa til Vejrs. Godard blev derefter snart ked af at drive rundt paa Ballonpladsen. Han brugte sin meste Tid til at gøre Kur til den smukke Tryllekunstnerinde *Sidonie Roman,* der var en ægte, international Artisttype rundet af Wienerblod, og som dette Aar havde lejet den lille »Udstillingspavillon« inde paa Tivoli. Bygningen fik et Par Sæsoner senere en vis Berømmelse, da en kendt Københavner *Herman Lassen* her indrettede et iøvrigt rørende, naivt-pikant tyrkisk Interiør, der gjorde stor Lykke, og som for Tid og Evighed skaffede ham Navnet »Harem-Lassen«.

En Nat gik Udstillingspavillonen op i Luer, en Skæbne, der oftere ramte de gamle Træbygninger inde paa Tivoli lige fra Krebse-Huset til Bazaren.

Efter at Godard var bleven optaget paa den mest tidsspildende Maade, som en Mand kan blive det: i hed Forelskelse i en smuk Kvinde, saa blev alt Arbejdet paa Ballon-Pladsen overladt til Lauritz Johansen, der frivillig havde meldt sig som Assistent, fordi han forstod, at der her var noget at lære.

En Dag skete det saa, at det blev rent galt med Hertugen, og man tilkaldte Godard, der jo havde det egentlige Ansvar. Man blev i det afholdte Konsultationsraad enig om, at der maatte være noget galt med Ventilen, hvorefter Godard dekreterede, at Ballonen skulde tømmes. Dette vilde betyde et stort Tab og Afbræk. Johansen, der var en ualmindelig loyal Karakter, tilbød derfor at entre op ad Nettets Maskerebstige for at se, hvad der var i Vejen.

Godard rystede opgivende paa Hovedet og tændte den uundgaaelige Cigaret, som han altid dampede paa, skønt

Tobaksrygning var strengt forbudt paa Ballonpladsen: Manden maatte jo være gal, men ham om det!

Johansen var imidlertid begyndt som en Kat at kravle op over den nedtrukne, kæmpemæssige Vandmelon og forsvandt paa dens Top, der duvede sig ned i en Dal under hans Vægt.

Da han var naaet derop, kravlede han hen til Ventilen, aabnede den og kiggede med den Naives Dumdristighed ind i Ballonen for at se, hvad der var i Vejen.

Han kunde omtrent ligesaa gerne have stukket Hovedet ind i en Guillotine, efter at Faldøksen var sat i Bevægelse. Thi Godard, der stod utaalmodig og lidt flov over sin Uvirksomhed nede paa Ballonpladsen, vilde nu ogsaa gøre sig nyttig. Han trak i Snoren for at prøve paa at faa Ventilen til at »klappe«, og Johansen var lukket inde med Hovedet i den giftige Brint.

Det hele drejede sig selvfølgelig kun om Sekunder. Minutter havde været den sikre Død, Johansen kom trimlende ned, angrebet af en voldsom Brintforgiftning, der i længere Tid lod ham sværve mellem Liv og Død, og som farvede hele hans Legeme blygraat.

Københavnerne, hvem der i andre Henseender skal gives megen Syndsforladelse paa Grund af deres gode Hjærte, fulgte med den største Deltagelse Johansens Sygeleje. Godard var utrøstelig, men til Gengæld straalende glad som et Barn den Dag, da »Svoger« — Johansens Kælenavn af uopklarede Grunde — atter under Publikums Jubel holdt sit Indtog paa Tivoli.

Herfra foretog han senere i en Række Sæsoner Opstigninger baade ved Dag og ved Nat. Ofte havde han Uheld med sin Ballon, thi aldrig vilde han trods Advarsler og Forestillinger aflyse en Opstigning, naar den

en Gang var averteret, selv om Vejrforholdene var aldrig saa uheldige.

Hans Popularitet steg fra Aar til Aar og ofte var der Trængsel nede i den lille Restauration, som man til hans Sorg havde døbt »Grøften«, og i hvilken han imidlertid var bleven Vært — atter for et Stampublikum af Journalister og Skuespillere, denne Gang tilsat med Artister og Funktionærer fra Tivoli. Man vilde hos Fru Johansen spørge Nyt om den dristige »Skipper«s sidste Fart.

Tilsidst lagde Johansen op og faldt til Ro. Da den vældige Udvikling kom paa Luftomraadet, kriblede det i ham for at være med, og han laa i nogen Tid i Underhandlinger med den senere forulykkede Flyver Delagrange.

Det endte dog med, at han af Hensyn til sin Familie resignerede, og han naaede aldrig at komme op med en Flyvemaskine. Han kunde ikke bekvemme sig til at være Passager.

Sine Ballonfarter har Johansen selv skildret i en lille Bog »Over Taarn og Tage«, saa dem skal jeg ikke komme ind paa. Jeg har kun fremdraget, hvad han selv af Beskedenhed lod uomtalt, idet han kun dvælede lidt ved sin egen personlige Fare og ikke med et Ord fremsatte nogen Bebrejdelse mod Godard.

Saadan var Lauritz Johansen, og derfor var der almindelig Tilslutning, da der udgik Opfordring om at bidrage til den Mindesten, der er bleven rejst paa hans Grav af Venner og af den specielle »Tivoliforening Vi«.

Alfred Godards Skæbne blev sørgelig, idet han døde sindssyg.

Hovedbegivenheden i Tivoli i Begyndelsen af Halvfemserne var vel iøvrigt den Fest, der i Juli 1891 blev holdt i Anledning af den franske Flaades Ankomst paa

Volden ved Kunstmuseet. Den sløjfedes 1913—14. Fraregnet Christianshavns Vold, der endnu er tilbage, findes der nu ikke flere Voldpartier i København. I Forgrunden ses en gammel Reberbane, der blev betjent ved Haandkraft.

Rheden under Kommando af den sympatiske Admiral *Gervais*.

I »Sedan-Verdun« har jeg udførligt skildret dette Flaadebesøg, der havde en verdenshistorisk Baggrund, idet Farten gennem de danske Farvande var et Led i de Toulon-Kronstadt-Demonstrationer, der skulde føre til den »fransk-russiske Alliance«. I denne var der adskillige i Danmark, der saa en Garanti mod et nyt tysk Overfald, ja endog et Varsel om en fremtidig Genoprejsningsdag for Uretten 1864.

Admiral Gervais, som ude paa den gamle, smukke Væddeløbsbane paa Eremitagesletten med særlig Kurtoisi hilste paa Prinsesse *Marie*, var Dagens Helt, og hans blaa Drenge med den lille røde Dusk i Huen var Aftenens og Nattens Løver.

I August 1892 præsenterede Tivoli efter Mønster fra Pariserudstillingen en formelig Kairogade med Karavaner, Ridt, Mokkakaffe og Mavedans.

Men hvad hjalp det. Etablissementet var nu en Gang kommet i Miskredit. Selv da man den 1. September i smukt Vejr startede sin store Efteraarsfest med landlige Interiører og gratis Bortlodning af Frugt og Planter gik der kun 3000 Mennesker gennem Tælleapparatet, og Sæsonens Hovedopgørelse viste en Tilbagegang paa 30,000 Besøgende fra det foregaaende Aar.

Der var Sortseere, der mente, at Tivoli havde overlevet sig selv.

Under Verdenskrigen blev Etablissementet faktisk for lille for København, og det regner nu mindst med to Millioner som Sæson-Rekord.

Gæstgivergaarden »Sorte Hest« paa Vesterbrogade omkring Aar 1900. Denne Gæstgivergaard var et yndet Bedested for Tilrejsende, der kom kørende til Hovedstaden fra Roskilde Landevej.

SYVENDE KAPITEL.

Vi kommer nu til Guldbrylluppet!

Med Guldbrylluppet menes selvfølgelig det Guldbryllup, som det gamle Kongepar Kong *Christian den Niende* og Dronning *Louise* skulde fejre den 26. Maj 1892.

De store Festligheders første Trompetstød havde allerede lydt over Landet i Efteraaret 1891, idet der i samtlige Blade var indrykket et af 100 Kvinder underskrevet Opraab om at yde Bidrag til Oprettelsen af et Monument, der skulde være et Udtryk for hele Nationens Taknemlighed og Ærbødighed overfor det gamle Kongepar paa dets store Familiefestdag.

Planen til Mindesmærket, i hvilken Komitéen forbeholdt sig at foretage visse Forandringer, var udkastet af Billedhuggeren *Louis Hasselriis*. Han havde i mange Aar været bosiddende i Rom ligesom sin Kollega, den daværende Konsul *Johannes Hoffmann*, og begge disse to dygtige danske Kunstnere var delvis gledne ud af den hjemlige Bevidsthed. Der var vel knap nogen, der anede, eller aner det den Dag i Dag, at den lille skælmske Faun, der staar ved Ørstedsparkens Indgang mod »Teknisk Skole« midt mellem ellers klassiske Mesterværker, skyldes Louis Hasselriis. Alligevel stod der udefra en vis Glans om hans Navn, idet man vidste, at han havde »gjort« Mindesmærket paa *Heines* Grav i Paris efter Bestilling af den senere myrdede Kejserinde Elisabeth af Østerrig. Hun havde været saa tilfreds med Arbejdet, at hun havde bestilt et andet Heine-Monument til sin Villa »Achilleion« paa Korfu. Af dette lille Paradis, der senere blev købt af Kejser Wilhelm og konfiskeret un-

der Verdenskrigen, gik der stort Ry, og man mente, at naar Hasselriis havde kunnet faa Indpas her, hvor der herskede en Mæcens kunstneriske Smag, saa vilde han ogsaa kunne skabe et hjemligt Kunstværk, der var Lejligheden værdigt.

Beskrivelsen lød da ogsaa paa Forhaand lovende nok. Hovedfiguren skulde være selve »Danmark« i Skikkelse af en Kvinde, der støttede sig til Rigets Vaabenskjold.

Om Søjlen, paa hvilken hun knejsede, skulde der saa anbringes en Krans af Portrætmedailloner af Kongen, Dronningen og alle de kongelige Børn, der selv var blevne Konger, Dronninger og Kejserinder ude i den store Verden. Paa Sokkelen vilde der i Relieffer blive givet Fremstillinger af Episoder fra Kongeparrets Regeringstid.

I sit Udkast, navnlig i den mundtlige Udmaling, i hvilken Hasselriis havde en overbevisende agitatorisk Evne, virkede Planen tiltalende.

I Marts 1892 gentoges Opraabet, der nu var tiltraadt af en Række ansete Mænd, og man raadede foreløbig over 60,000 Kr.

Monumentets videre Historie hører imidlertid ikke hjemme i Halvfemsernes glade København. Den blev en absolut Tragedie.

Allerede under Udarbejdelsen voksede Modstanden fra mange Sider — ikke mindst fra Kammerherre *Meldahls*. Indsamlingen gik istaa. Kunstnerens Budget blev beklippet, og det endelige Resultat blev det Kæmpeblækhus, der tilsidst blev afsløret foran Kunstmuseet under mange Spottegloser, og som nu er sat hen i en Skammekrog.

Det var Synd, at denne enestaaende Lejlighed til Skabelsen af et virkeligt National-Monument fik et saa uheldigt Udfald, thi Offervilligheden i Publikum var stor nok.

Fra alle Sider var man stemt for at samles i festlig Enighed om det gamle Kongepar, hvem alle Europas Fyrstehuse allerede beredte sig til at hylde.

I Begyndelsen af den skønne, den friske, den vaargrønne Mai, der aldrig havde havt et mere straalende Løvspringsansigt, begyndte da de fremmede Gæster at strømme til København, der var bleven en Virtuos i at klæde sig i alle Nationers Farver.

Hver Dag havde sin Modtagelseshøjtidelighed ude paa den gamle, mørke Banegaards tunnelagtige Ankomststation, der til Stadighed var belejret af fremmede Opdagere.

Men de syntes at være saa underlig overflødige. Hvad skulde her kunne ske! Alle gik saa hyggeligt, borgerligt, næsten familiært til med et let Anstrøg af provinsiel Vigtigmagerkomik over enkelte af de agerende Personer.

Paa Togets Trinbrædt stod selve Trafikchefen med alle sine Ordener paa Brystet, og Fløjten i Munden for at passe paa, at den udrangerede Salonvogn netop kom til at holde ud for det lille Stykke Brysselertæppe, som Portørerne havde lagt hen foran Kongeværelset.

I dette, der nærmest lignede et gammelt Pulterkammer med røde Plydsmøbler og et Par halvvisne Palmer paa hver Side af et stort Toiletspejl, fandt det første hjertelige Familiemøde Sted, medens Ministre og højtstaaende Embedsmænd i Uniform pressede sig sammen i Krogene eller diskret vovede sig lidt frem for at modtage et Nik, et Haandtryk eller et naadigt Ord.

Traktørstedet i »Kongelunden«, som det endnu ser ud den Dag i Dag. Kongelunden paa Amager blev oprindelig anlagt som Statsskov med Fasaneri i 1818.

Og saa gik det ud paa Pladsen, hvor første Politiinspektør, den elskværdige, men buldrende tidligere Dragonløjtnant *Theodor Petersen* i egen høje Person foer afsted til Hest og gennede Droskerne og de allerede lidt næsvise Cyklister til Side.

Plads, Plads! hed det, medens det nysgerrige Publikum blev trængt tilbage, og de hvide Bybude med de kulørte Bogstavklude for Brystet klumpede sig sammen i en forskræmt Maageflok under Uhret for Enden af Bygningen.

I lang Række holdt de kongelige Ekvipager, medens de røde Kuske sad ubevægelige som Panoptikonfigurer paa deres Buk og skuldrede deres Pisk som en Sabel. Lakajer og Jægere løb mellem hinanden for at aabne Vogndøre og klarere Bagage. I de høje Herskabers Ansigter var der til Tider et Glimt af Ironi over al denne undertiden lidt nævenyttige Travlhed.

Men tilsidst kom man da afsted med nogle spredte Hurraer paa Vejen, og saa gik det ned gennem det flagsmykkede Strøg, i hvis Butiksvinduer man overalt saa hvide Buster lyse mellem grønne Plantearrangementer og brogede Vimpeldekorationer.

Men Hotellerne, af hvilke København iøvrigt ikke den Gang havde mange, der var nogenlunde standsmæssige, var overfyldte, da Amalienborg og Fredensborg ikke paa langt nær kunde rumme alle de fremmede Gæster. Finest og mest stilfuldt gik det vel nok til paa »Hotel Phønix«, hvor *Neiiendam* selv præsiderede, og senere fik Prædikat af »Hofhotelejer«. Men iøvrigt sloges man om Æren af at faa to Skildvagter pladserede udenfor Udgangsdøren.

I Ordenskapitulet var man travlt beskæftiget med at efterse Beholdningen af de store Dekorationer, der af

6*

Paa Amager hævdholdes endnu de gamle Skikke med at »slaa Katten af Tønden«. Billedet gengiver unge Karle, der rider til Festpladsen, og efter Fastelavnsløjerne fortsættes med andre Festligheder til langt ud paa Natten.

og til blev returnerede med ombyttede Stene, og i Hofjuveler *Michelsens* Vindue paa Østergade laa en fuldstændig international Udstilling af mindre Ordenstegn, som de Lykkelige selv kunde anskaffe sig, naar det længselsfuldt ventede Brev kom.

Clouet i denne Fyrsteforsamling, der vendte hele Evropas Blik mod København, var Alexander den tredies Ankomst.

Ruslands Czar kom søværts ombord paa »Polarstjernen« sammen med Kejserinde Dagmar og Storfyrsttronfølgeren den senere *Nicolaj* den anden. Han fandt en godmodig Fornøjelse i at overraske sine Svigerforældre, og da det sædvanlige Modtagelsesapparat nede ved Toldboden derfor til almindelig Forfærdelse ikke var i Orden ved den uventede Ankomst, sagde Czaren, der kunde lidt Dansk, til den tililende Havnekaptajn *Lüders:* »Hvis der ikke er nogen til at tage imod mig, saa er jeg da saa kendt i København, at jeg nok selv kan finde op til Amalienborg.«

Det var en anden Tone end hjemme i Rusland, og under hele Opholdet ved det danske Hof vedblev Czaren at bevare dette gode Lune, der gav sig mange smaa Udslag. Saaledes kørte Czaren sammen med Hoffets Ungdom rundt i Palægaarden for at prøve den Guldkareth, som danske Haandværkere havde skænket Kongeparret, og som først skulde have sin højtidelige Indvielse paa selve Festdagen.

En mørk Skygge, der føltes stærkest af Kongeparret selv, blev dog kastet ind i det lyse straalende Billede, idet Prinsen og Prinsessen af Wales ikke deltog i de officielle Festligheder paa Grund af Hertugen af *Clarences* Død. Dronning Alexandra forvandt aldrig Tabet af denne sin unge smukke sympatetiske Søn.

Men ellers var alt Fest, Fred og Forsoning. Selv Rigsdagen havde opgivet sin sure, demonstrative Holdning overfor Kongehuset, og til den store Kur havde ikke blot Landstingets Formand Professor *Henning Matzen,* men ogsaa Folketingets Formand *Sofus Høgsbro,* anmeldt sig som Gratulanter, skønt den sidstnævnte i den Anledning maatte døje adskillige Stikpiller fra radikal Side.

Saa oprandt da den store Højtidens Dag, og i 17 Ekvipager med Forridere og Hejdukker og alt, hvad Staldetaten kunde skrabe sammen, kørte den kongelige Familie og dens Gæster til Slotskirken for efter Gudstjenesten at begive sig gennem Byen.

I de forreste Vogne, af hvilke den allerforreste altsaa var et Stykke stærkt beundret dansk Arbejde, sad Kongen, Dronningen, Kejseren, Kejserinden, Prinsen og Prinsessen af Wales, Hertugen og Hertuginden af Cumberland og Kong Georg.

Mellem de mange andre fremmede Gæster var Prins Albert af Holsten-Lyksborg, der repræsenterede Kejser Wilhelm, som sikkert hellere end gerne selv vilde have været til Stede, hvis man ikke havde betydet ham, at det var en Familiefest.

Og saa var der en ung Prins af Schaumburg-Lippe. Ham var der ikke saa mange, der lagde Mærke til, undtagen den unge Prinsesse *Louise,* Kronprinsparrets ældste Datter, der senere skulde blive hans Hustru for efter nogle Aars Ægteskab at dø paa den uhyggeligste Maade nede paa Slottet Nachod.

Paa Tilbagekomsten fra Kirken passeredes Højbro, hvor der var rejst en mægtig Æresport, og hvor den statelige Overpræsident *Klein* talte paa Byen Københavns Vegne, hvorefter Kongen svarede.

Kong Christian var ikke nogen stor Taler, hvad han selv undertiden spøgede med, idet han tilføjede: »Min *Søn* kan tale« (Kronprins Frederik).

Men naar Kongen endelig talte — sin bedste og længste Tale holdt han, da hans Yndlingssøn Prins *Valdemar* var vendt hjem med »Valkyrien« — saa var der altid en ejendommelig bunden Varme og Hjærtelighed i Ordene.

Dette gjorde da ogsaa ved denne Lejlighed et vist Indtryk netop paa Baggrund af Øjeblikkets politiske Situation.

Kongen sagde: »Jeg regner mig selv for Københavner, Hr. Overpræsident! Thi for 61 Aar siden kom jeg som Dreng hertil fra den Landsdel, som vi desværre er skilt fra. Jeg ønsker Guds rigeste Velsignelse over dette Land, dette Folk og denne By, hvis Beboere jeg betragter som mine Brødre og Børn.«

Men lad mig nu ikke komme ind paa at referere. Det er ikke Meningen med denne Bog, at den skal være en Udskrift af gamle Blade. Det er Meningen, at den i en Sum skal gengive, hvad en enkelt Mand har bevaret som sit Hovedindtryk fra Halvfemserne uden at konferere med Optegnelser eller Kartotek, undtagen hvor det gælder Kontrol af enkelte faste Punkter.

Meget vil paa denne Maade blive glemt og oversprunget. Men jeg trøster mig ved Forestillingen om, at det omtrent er det samme, som Læseren ogsaa har glemt eller ikke bryder sig om at faa genopfrisket i Erindringen.

Om Guldbrylluppet efter den egentlige Festhøjtidelighed maa det da i denne Sammenhæng være nok at sige, at København en Uge igennem svælgede i Promenadekørsler, Illumination og Gallaforestillinger, indtil Højstemningen kulminerede i det store Folketog, til hvilket

Veterantoget 1898 i Anledning af 50 Aars Dagen efter Krigen 1848. Festen fandt Sted i Rosenborg Have, og Kong Christian IX var Protektor. Overskudet kom Underofficerer af Hær og Flaade tilgode.

der var solgt 53,000 Billetter, og som var over 3 Timer om at passere Amalienborg Plads fra Kl. 5,5 til 8,15.

Alle Partier var den Gang trænede i at arrangere Tog, og Publikum var vant til at gaa i dette. Størst Succes havde vore røde Venner Postbudene i de Uniformer, som de den Gang var stolte af, medens de drog frem til Tonerne af: »Vor gamle Karo holdt en Støj,« der endte med Blæsen i Horn: Ta-te-ra-ta!

Og det var Brandmændene, der støt og solidt sluttede Toget.

Saa dunstede Feststemningen lidt efter lidt bort, Flag og Dekorationer blev pillede ned, og København antog sit daglige Udseende.

Men den 24. Juni udstilledes Guldbryllupsgaverne offentligt i velgørende Øjemed i »Industriforeningen«. De var tilsammen assurerede for 850,000 Kroner. Czarens Gave var en Jardinière med Elefant-Motiver.

Derefter beskæftigede man sig i Publikum ikke mere med Guldbrylluppet; og man anede paa det Tidspunkt maaske endnu ikke rigtig, hvor stor Betydning det havde havt til Fremme af det storpolitiske Forlig, der laa i Luften. Den direkte Følge havde været, at Lehnsbaron *Reedtz-Thott* til Gavnø, der havde været Vært for Hertugen af Cumberland paa »Phoenix«, blev Udenrigsminister i Stedet for den afdøde *Rosenørn-Lehn,* og indledede den Udglatningspolitik, som han senere fortsatte som Konseilspræsident og tilsidst som virksomt Medlem af »De Otte«.

Forligets Folk var derfor glade, og jeg husker, at jeg om Aftenen efter den store Fest, der havde fundet Sted paa Amalienborg, mødte *Lars Dinesen,* som man yndede at kalde »Højres eneste Bonde««, men som man ogsaa kunde have kaldt: »Bøndernes eneste Københav-

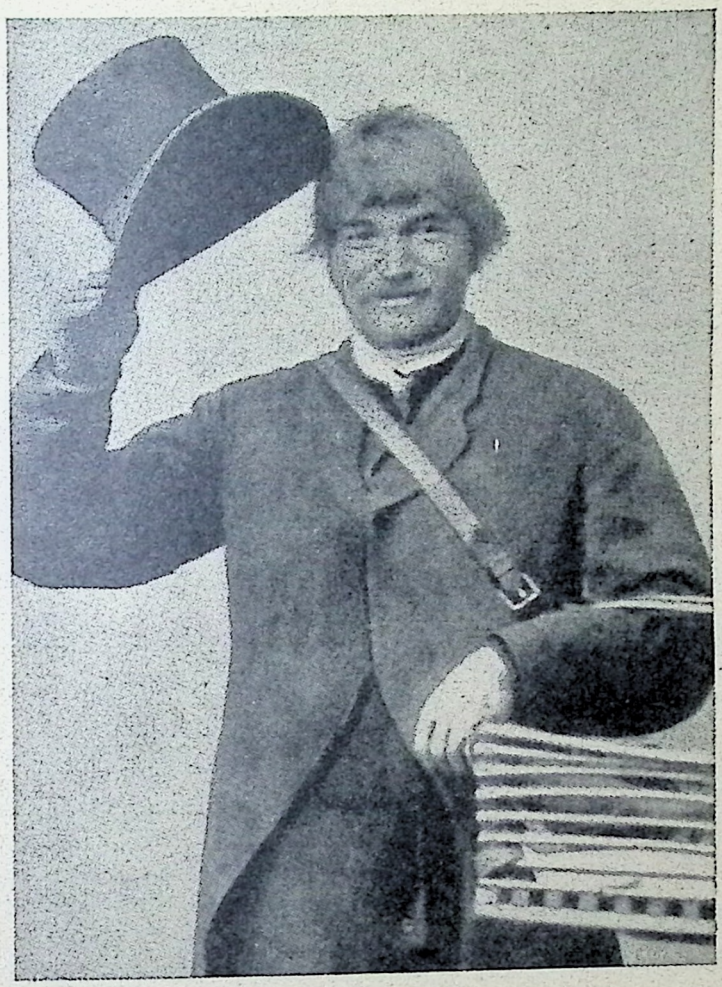

En gammel københavnsk »Original«, Niels Nielsen, kaldet »Pudse-Peter«, som endnu vil være i talrige Københavneres Erindring. Byen rummer sikkert endnu mange »Originaler«, men Storbyen opsluger dem, og Borgerne har ikke Tid til mere at beskæftige sig med dem.

ner«, der baade kendte Firsernes og Halvfemsernes glade København.

Jeg spurgte ham:

— Naa, hvad sagde saa Kongen?

Lars Dinesen lod, som om han overhørte Spørgsmaalet, og svarede:

— *Jeg* sagde til Kongen, da han kom hen til vor Gruppe: Nu faar vi snart Fred i Landet, Deres Majestæt! Og Kongen svarede: Det vilde være min bedste Guldbryllupsgave, Hr. Statsrevisor!

Ved disse Ord straalede Lars Dinesen, som kun han kunde straale, naar hans Politik havde Vind i Sejlene.

To Aar senere havde vi det halve Forlig uden Garantier og udenom *Estrup*.

OTTENDE KAPITEL.

Alt var Guld den Sommer!

Selv i Lægevidenskaben, som dog ellers holder sig nøgtern, var der gaaet Guld. I Foraaret var der kommet en Doktor *Frederik Haller* til København. Han havde af Etatsraad *Brandes* ude paa »Almindeligt Hospital« faaet overladt 6 Patienter til Eksperimenteren. Det var 6 slemt medtagne Individer, der ikke havde købt Bolscher for alle deres Penge. Vidunderdoktoren paatog sig paa 10 Dage at helbrede dem for deres Drankertilbøjeligheder ved at sprøjte Guld i dem.

Kuren begyndte under Publikums spændte Deltagelse

og Patienternes udelte Tilfredshed, idet de daglig fik al den Mad, de kunde spise, en halv Pot Brændevin og baade Skraa og Tobak.

I otte Dage laa de og grinede godt af Doktoren, mens de erklærede, at de aldrig skulde ønske sig nogen bedre Kur.

Paa den niende Dag var det imidlertid forbi med Munterheden.

Patienterne begyndte at lide af Opkastninger og Væmmelse ved alt, der blot lugtede af Spiritus, og Professor Brandes maatte indrømme, at Drankerne, samtidig med at de var bleven afvænnede, tillige havde taget til i Vægt og legemlig befandt sig vel.

Guldkuren, som man efterhaanden ikke mere hørte noget til, saavel som Kuren ved Guldbrylluppet og Kafeen »Guldkuren«, med hvilket Navn »Hotel d'Angleterre«s nye, straalende Restauration var bleven døbt, gik altsammen op i en højere gylden Enhed, der selvfølgelig var oplagt Stof for Sommerrevuen.

Denne Genre havde den Gang mange Dyrkere. Foruden »National« havde ogsaa Tivoli deltaget i Kapløbet med Opførelser paa Pantomimeteatret. Samtidig vedblev Frederiksberg Morskabsteater at have den første Prioritet. Her optraadte i Begyndelsen af Halvfemserne ikke blot de gode gamle Kræfter som *Frederik* og *Elisabeth Christensen,* men der dukkede ogsaa nye Kræfter op, som man lagde Mærke til, deriblandt den i Provinserne godt kendte *Peter Fjelstrup,* der viste sig at have en udpræget Evne til at pointere en Vise.

Som Forfatter ude i Alleen brugtes fortrinsvis *Peter Fristrup.* Han var af en væsentlig anden Type end de, andre Revueforfattere. Han var oprindelig Fotograf, og var det beundrede, altid talende gode Hoved i en Klike,

der holdt til i à Portas gamle, mørke Kafé paa Købmagergade, hvor man spillede Domino i et Bagværelse, medens man diskuterede Dagens Spørgsmaal.

Fristrup var født Dramatiker. Hans Replik var plat, og hans Smag vulgær, men han havde et udpræget scenisk Talent med sikkert Blik for Handlingens Tilrettelægning og Effektens Arrangement. Han blev da ogsaa af andre Forfattere, der var mere litterære end han, benyttet som dramatisk Tilskærer af deres Romaner, men da han ikke var fin nok, foregik Fødslerne ikke sjældent i Dølgsmaal, uden at Fristrup fik nogen Ære for Barnet. Dette pinte ham og gav hans Vid en personlig agressiv Karakter, der kunde virke stødende. Morsomst var Fristrup absolut, naar han med aabent Blik for alle dramatiske Fejl og Opstyltetheder skrev Parodier, af hvilke »Svend, Knud og Valdemar« næsten er bleven klassisk.

Egentligt Navn i Publikum fik Fristrup aldrig ogsaa af den Grund, at han ofte skrev under Pseudonymer.

Derimod stod *Anton Melbye* og *Axel Henriques* fast i Publikums Bevidsthed, skønt deres Navne i mange Aar slet ikke fandtes paa Plakaterne.

Og disse to Revueforfattere par excellence var nu gaaede ud til Nørrebros Teater, som var blevet lejet af Ferdinand Schmidt, saaledes som det kortelig er omtalt.

Men Schmidt, der aldrig havde været nogen Krøsus, havde denne Gang associeret sig med den fra »Boulevarden« og »Morskabsteatret« kendte *Vilh. Petersen,* der endnu mindre var nogen Krøsus, men som havde det fælles med sin nye Kompagnon, at han altid i det afgørende Øjeblik kunde stampe Penge.

Pengemanden var den originale halv lune, halv sølle Restauratør *Stephensen,* der tidligere havde været Vært

»Jomfru Tidsfordriv« var en af Kobenhavns mest populære »Originaler«. Hun medførte altid en Kurv med Bolsjer og andre søde Sager, som hun forærede Børn paa sin Vej gennem Byen og »Kongens Have«, hvor hun særlig holdt til.

i »Morskabsteatret«. Med ham i Ryggen lejede *Ferdinand* og *Peter Vilh.*, som Københavnerne familiært kaldte de to Direktører, ved Juletid 1891 »Ravnsborg« af den bekendte Overretssagfører *Schytte,* den senere forgudede Violinspillerinde *Frida Schyttes* Fader. Thor Jensen og Rantzau, der havde oparbejdet deres folkelige Varieté, maatte fortrække, og der blev ikke taget noget Hensyn til deres Krav om Skadeserstatning.

Herude paa Nørrebro var det da, at den egentlige Guldbryllups-Sommerrevue opførtes og gjorde en fænomenal Lykke med Figurer som Prinsesse Pignatelli og en i flere Henseender bidende Satire over Festlighedernes politiske Indflydelse. Forfatterne havde været ualmindelig oplagte, *Olfert Jespersen* var taget med som musikalsk Konsulent og havde gjort et heldigt Greb i gamle københavnske Viser og Gaderaab, og Publikum trængte til en Bittermandel i Sukkeret.

Alle Muligheder for Succes forelaa, og de blev udnyttede.

Først og fremmest Guldkuren naturligvis.

Da begge Forfattere tilhørte den radikale Lejr, gik det straks ud over »den gamle Julenisse«, den lille moderate »Fatter Høgsbro«, som til Trods for den endnu standende politiske Konflikt var mødt hen som Gratulant paa Amalienborg paa Folketingets Vegne.

Visen om Høgsbro havde taget sit Refræn ud fra et Storstadsfænomen, der i høj Grad havde imponeret Københavnerne: »Strøgets Asfaltering«.

Det hed ikke længere »at gaa paa Strøget« som i gamle Dage, men derimod »at gaa paa Asfalten«, og Asfaltiéren havde afløst den tidligere Laps, Rod, eller hvad andet Kælenavn man nu havde givet den Dagdriver, der »rutede« i »Strøgtiden« fra 1 til 3. Han drev fra

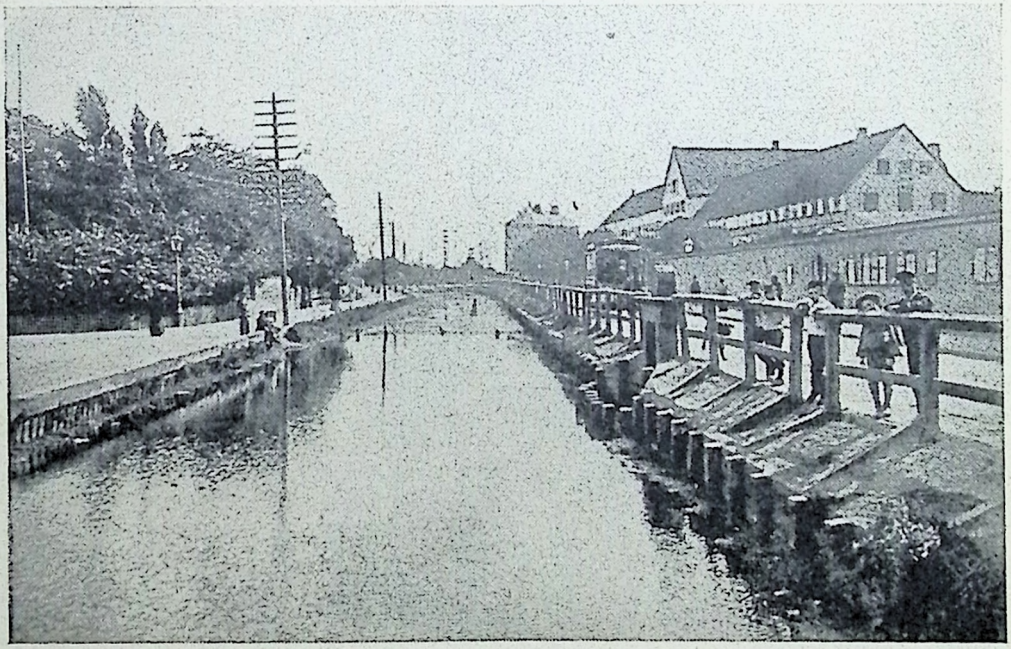

Den gamle Ladegaardsaa i Midten af Halvfemserne. Hvor Aaen den Gang laa, strækker sig nu en smuk Boulevard med store Byggekarréer. I Baggrunden tilhøjre ses »Ladegaarden«, som forlængst er nedrevet og erstattet med Arbejdsanstalten paa Christianshavn.

»Hesten paa Kongens Nytorv« til »Ranchs Uhr« paa Hjørnet af Østergade og Købmagergade eller han nød Udsigten fra »de høje Vinduer« i Kafeen paa Hjørnet af Østergade og Kongens Nytorv.

Men medens Asfalteringen stod paa, maatte *Keiflers* gamle røde Omnibusser med det lille Forhjul, som ude paa Vesterbro kunde lægges ned i Sporvejsskinnerne, passere den indre By gennem Lille Kongensgade. »Drej om a' Lille Kongensgade« var derfor gjort til en Talefigur for at luske udenom, og da »Politiken«s Kontor den Gang laa paa Hjørnet af Østergade og Integade, hed det i Verset:

I gode gamle Rumletider
ej Høgsbro gik til Kongens Kur.
Nu er han landet dér omsider
blandt Hof- og andre Folk, som duer.
Lidt Guldkur kan jo ikke skade,
man en Gang den Slags Ting skal se,
naar blot de Folk i Integade
ej var saa slemme til at le.
Selv Boj'sen kan ej li'e den Latter,
han si'er til Høgsbro: Gamle Fatter!
:;: Drej om a' Lille Kongensgade, der er jo li'esaa rart! :;:

Naar man læser dette Vers, der gjorde Furore, forstaar man straks, at det var den politiske Hentydning mindre end et egentlig Vid, der var det bærende.

Men samtidig med at Revuen havde sin Landspolitik, havde man ogsaa en Københavnerpolitik, der blandt andet gik ud paa at demokratisere det maaske nok til Tider temmelig bureaukratiske Politi.

Og her var der en god Anledning, idet Politiassistenten paa Store Kongensgades Politistation *Thorvald Smit*

til Hest var optraadt med en for overdreven Tjenstivrighed, medens Hyldningstoget passerede Amalienborg Plads. Dette skulde efter Forlydende have givet Anledning til en Reprimande fraoven, et Rygte, der iøvrigt var forkert, men som nu en Gang blev troet, og derfor hed det:

Pyntet var hele Staden
med Grønt og Flag saa flot,
og Folk gik omkring paa Gaden
udad mod Kongens Slot.
En Assistent paa Pladsen,
Harme det har forvoldt,
modig mod Folkemassen
styred' han Gang'ren stolt.
Mens han mased paa
kom en Melding, og den lød som saa:
Nej, stop nu lidt, Smit,
du gaar for vidt, Smit,
— — — — — — — —
— — — — — — — —
— — — — — — — —
staa hel're a' Smit,
Araberen maa du før stille hen.

Det var en meget morsom Melodi, der var skrevet til denne Vise, og hele København, lige op til Hoffet, sang: Stop nu lidt, Smit! Men man vil paa Afstand atter se, at det er den oppositionelle Aktualitet, der er det afgørende.

I de følgende Aar blev Successen forfulgt stadig efter de samme politiske Linier og med idéelle Sangkræfter som Frederik Jensen og den for tidlig afdøde *William Gerner,* men allerede fra Midten af Halvfem-

serne er det, som om der bliver et Fald i Viddet. Dette er imidlertid kun tilsyneladende, idet Forfatterne paa det Tidspunkt netop skriver nogle af deres, fra Formens Side, bedste Viser, men Situationen *bærer* efter Forliget ikke paa samme Maade som hidtil alle Antydninger oppe.

Det er ofte det rene Pjank, som man i denne Overgangsperiode maa lade sin Satire gaa ud over, og det er rent ud komisk at se, hvorledes den gamle indarbejdede Agitation formaar at puste smaa Skrigeballoner op til formelige »Montebello«er.

Et typisk Eksempel i saa Henseende er »Frejr«.

Hvad »Frejr« var, har de fleste vel nu glemt, og naar man hører det, vil man ikke kunne forstaa den Ravage, som den fremkaldte i Midten af Halvfemserne, særlig omkring Folketingsvalget i 1895.

»Frejr«, hvis Fader var den fra England og Amerika hjemkomne *Frederik Vett*, en Broder til den bekendte Direktør i »Magasin du Nord«, var et slet og ret Andelsforetagende, der vilde skaffe Agrarerne — det økonomisk organiserede Landbrugsparti — Afsætning i Byerne, og disses Befolkning gunstigere Købeforhold ved direkte Handel.

Dette Princip kom imidlertid i skarp Kollision med den saakaldte »Middelstand«s Interesser, og om denne Middelstand, der endnu indtog en lidt vaklende Holdning midt mellem Konservatisme og Opposition, stod der en vældig Kamp, særlig i Hovedstaden.

Alt som Valgkampagnen blev voldsommere og voldsommere, antog den mindste Berøring med »Frejr« Karakteren af Spedalskhed eller Samfundsforbrydelse. Der var Folk, der brændte deres Aktier i panisk Skræk for Følgerne af at have været i Berøring med dette giftige

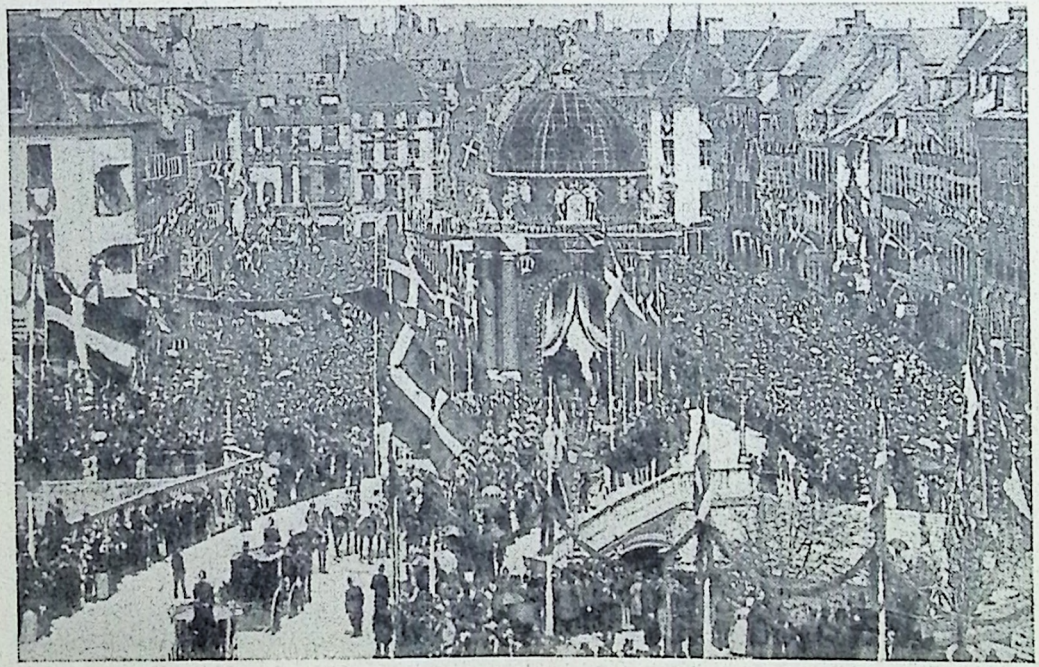

Den festsmykkede Højbroplads med Københavns Kommunes Æresport i Anledning af Kong Christian IX's og Dronning Louises Guldbryllup. Billedet er taget fra Christiansborg-Siden og viser den kongelige Kortege undervejs gennem Byen.

Fluepapir, der alligevel blev hængende i deres Fingre. De politiske Organisationer udstedte Attester og Erklæringer om, at de intet havde med »Frejr« at bestille, og de Mænd, der stod som Ledere, tabte fuldstændig Hovedet og fornægtede deres eget Parti, medens den stakkels Vett stod kompromitteret og forladt som en Folkefjende.

Frejr-Agitationen var i sin Forløjethed og Søllethed et af de grimmeste Udslag af den Mangel paa Standpunkt og Mandighed, der var kommet ind i dansk Politik sammen med Forliget, da dette havde afsluttet den lange Kamp, som i hvert Fald ikke havde manglet Aabenhed og Overbevisning fra nogen af de kæmpende Parters Side.

En Mand som Holger Drachmann, der paa det Tidspunkt havde taget Ophold i Udlandet, havde da aabenbart ogsaa følt Lede ved hele denne Rummel, idet hans Svartelegram til de Radikale, der havde anmodet ham om at skrive en Sang til deres Valgfest, lød saaledes:

Denne Gang vandt I Slaget, men ved Hjælp kun af »Frejr«,
naar *Thor* løfter Hamren, skal jeg synge om Sejr!

Dette var et Mandfolks Ord til sit Parti, selv om det ikke netop var det Ord, som det havde ønsket og ventet.

Men naturligvis gik »Frejr« ogsaa som et billigt Nummer over i Revuerne.

Det var paa det Tidspunkt, da et Berlinertelegram havde vakt megen Opsigt. Det meddelte, at Kejser *Wilhelm* havde ladet en Række af ham selv udarbejdede Tegninger ophænge i Rigsdagsbygningen, hvorefter han havde sammenkaldt Flaadens Admiraler og højere Of-

Udsigt over det store Folketog paa Vej til Amalienborg i Anledning af Kong Christian IX's og Dronning Louises Guldbryllup. Billedet er taget paa Kultorvet imod Frederiksborggade.

ficerer for at holde et Foredrag for dem om Nødvendigheden af maritime Nybygninger for at bringe Tyskland paa Højde med de andre Stormagter og fremme det af ham formulerede Program: »Vor Fremtid ligger paa Havet!«

I Revuen saa man *Frederik Jensen* forsynet med en Pegestok som den, Kejseren havde betjent sig af, give sine Instruktioner til sine ved smaa Bænkeborde placerede graanede Herrer. Idet han gennemgik Danmarkskortet, der var ophængt i Skoleværelset, forklarede han belærende:

> Det her er Sukkenes Allé,
> og Kongens Nytorv ligger, hvor jeg peger,
> der bor Reedtz-Thott, og I kan allesammen se,
> at der er *langt* fra ham til »Frejr«.

Disse Ord, der ledsagedes af en Gestus, der ikke var til at misforstaa, blev hilst med jublende Bifald, skønt Konseilspræsidenten havde afgivet højtidelig Erklæring om, at han intet havde haft med »Frejr« at bestille, og havde anlagt Sag mod et Blad, der i den Anledning havde beskyldt ham for at lyve.

Efter nogle Opførelser skred Censuren da ogsaa ind mod Verset, som Vilh. Møller, der iøvrigt ikke var meget stiv i de politiske Papirer, i sin Naivitet havde ladet passere.

Magthaverne var blevet meget ømtaalige. Revuerne grasserede imidlertid i alle Lag og havde afløst de tidligere Smaavaudeviller og Farcer ved Privatforestillinger og Fester.

Af og til røbede ved saadanne Lejligheder de op-

trædende Dilettanter professionelle Evner, og det var fra en Invalidefest i Rosenborg Have, at Vilh. Petersen hentede *Victor Wulff,* der i mange Aar skulde komme til at staa ved Siden af Frederik Jensen paa Nørrebros Scene.

Alle kunde skrive Revuer eller troede i det mindste, at de kunde gøre det, idet de afkalkerede de Viser og Vers, de havde hørt, men nogen virkelig Tilgang til de allerede nævnte Revueforfattere kom der ikke. Axel Henriques og Melbye vedblev gennem Halvfemserne at være de uomstridte Leverandører af den *rigtige* Sommerrevue. De fortsatte langt ind i det nye Aarhundrede, indtil Melbye saa selv foranstaltede den danske Sommerrevues Ligbegængelse.

Anton Melbye havde, selv i sin Velmagtstid, Ord for at skrive meget langsomt og at føde under stort Besvær. Alligevel har han i Aarenes Løb rystet mange improviserede Vers ud rundt omkring. Jeg husker netop fra Frejr-Perioden, da »Agrar« var begyndt at blive et finere københavnsk Skældsord i Stedet for »de gamle Transtøvler«, at vi havde et lille herligt Tilflugtssted oppe i Frederiksborggade. Politiet, der stadig eksperimenterede, og som i nogle Aar tillod den væmmelige Nattebule »Riises Kafé« i Vimmelskaftet, hvor der var aabent til Klokken 2 om Natten, havde atter skærpet Lukkebestemmelserne.

Følgen var Smuglokaler, og i det, jeg taler om, der kun bestod af eet Værelse, kom saamænd Politiets egne Folk. Tonen var iøvrigt meget harmløs og gemytlig. Paa Bordet stod en Kasse, som man kunde ryge gratis af, naar man skrev et Vers paa den.

Efterhaanden blev den en hel Stambog, af hvilken der af og til blev læst højt for Nyankomne.

Jeg erindrer endnu Anton Melbyes Bidrag, der lød saaledes til Melodi: »Og hvis i Skovens Hal«:

Min Far blev født ifjor,
Min Moer i Høje-Taastrup,
Min yngste Oldemoer
har aldrig drømt om Hostrup.
Agrar var Far,
Han døde af denne Cigar.

Ak ja, saadan sang vi uden at bekymre os om Livets Farer, der dengang omgav os, og blandt hvilke en af dem, som var os nærmest, truede i al sin Uhygge netop i den glade Guldbryllupssommer, da der udbrød voldsom Kolera i Hamborg.

Hvert Øjeblik truede det med, at Epidemien skulde blive overført til København, hvor Politiet daglig udstedte offentlige Bulletiner, hvis stadig atter og atter gentagne Omkvæd, som man imidlertid ikke blev ked af, var dette: »Der er ingen Kolera i København!«

NIENDE KAPITEL.

Over de københavnske Teatre var der iøvrigt igennem Halvfemserne en vis Stabilitet.

Paa Folketeatret var det *Abrahams,* der dominerede lige til Aarhundredets Udgang, da han maatte gaa som en ruineret Mand. Paa Dagmarteatret var det *Riis-Knudsen,* der i hvert Tilfælde stod som den nominelle

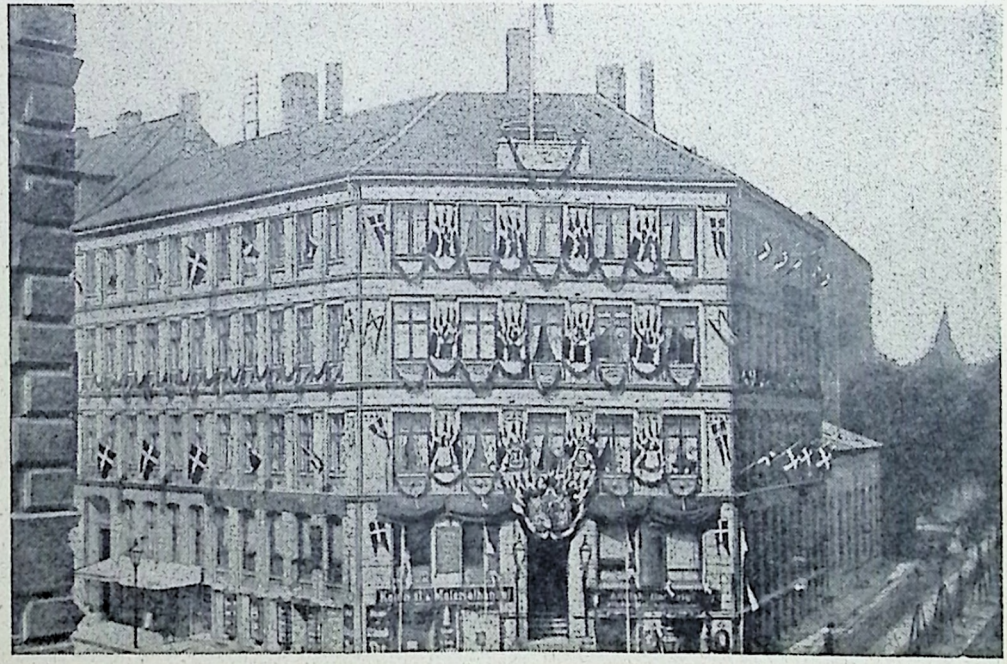

Hjørnet af Vesterbrogade og Frederiksberg Allé udsmykket i Anledning af Kong Christian IX's og Dronning Louises Guldbryllup. I Stueetagen tilhøjre fandtes for faa Aar siden den kendte Restaurant »Osborne«, og det lille Hus tilhøjre i Frederiksberg Allé rummede i gamle Dage Frelsens Hærs Tempel.

Leder, og som blev sit oprindelige, litterære Program tro.

Det Teater, paa hvilket det gik livligst til, og som ogsaa af mange andre Grunde hørte bedst hjemme i denne Sammenhæng, var det altid omtumlede Casino.

Carl Nielsen, hvis tragiske Skæbne jeg udførlig har omtalt i »Firsernes glade København«, havde den 28de Marts 1890 sin Afskedsforestilling, og Casino prøvede saa paa, om Robert Watt, assisteret af sin tro Følgesvend Skolebestyrer *Kjeldskov,* skulde være Manden for at drive Scenen i Amaliegade paa samme Maade som Scenen paa Nørregade.

Men hans gamle Held havde svigtet ham, og allerede ved Nytaarstid trak Robert Watt sig tilbage fra enhver Forhandling om Forlængelse af sit Engagement for den kommende Sæson, og der fulgte nu en Opløsningsperiode, i hvilken *Vilh. Birch,* der var Ejer af Teaterbygningen i Aarhus, og den habile Bearbejder senere Professor *Vilh. Østergaard,* der havde havt mange Successer, overtog Ledelsen af Teatret. De var flinke Folk, men de havde ikke den rette haarde Haand. Bedre syntes det til en Begyndelse at skulle gaa, da Kassedirektøren *Axel Sander* tog Ledelsen paa Aktieselskabets Vegne med *Gustav Esmann* som Teatrets første Kraft. Til hans store Folkekomedie »Magdalene« satte man megen Lid, og den opførtes første Gang 11te Januar 1893. Den blev imidlertid ikke blot en Succes, men den kom paa forskellig Maade til at gribe ind i de bestaaende Tilstande.

For rigtig at forstaa dette, er det nødvendigt at kaste et lille Blik paa Gadebilledet i København, saaledes som det ved Nattetid oprullede sig i Halvfemserne i Henhold til gammel, hævdvunden Tradition.

Det var alt andet end tiltalende, og det vilde nu forfærde os, hvis det kom igen. Men den Gang havde de

Politiassistent Smit, mere kendt som »Stop nu lidt, Smit«. Historien fortæller, at Politiassistenten optraadte noget for haandfast under Kong Christian IX's og Dronning Louises Guldbryllupsfest, og at Kongen raabte ud af Kareten: »Stop nu lidt, Smit«. Episoden gav Anledning til en Vise i »Sommerrevyen 1892« med dette Omkvæd.

fleste vænnet sig til den Forestilling, at Forholdene nu en Gang ikke kunde være anderledes i en spirende Storby, der saaledes som København tillige var en halv international Handels- og Søfartsby.

Med Haardnakkethed opretholdt Autoriteterne derfor Prostitutionen og hævdede, at den var absolut nødvendig saavel som et vist Antal af Politiet kontrollerede offentlige Glædeshuse.

Følgen var da, at vi havde en Række Gader, til hvilke Prostitutionen af praktiske og velanstændige Hensyn var henvist, men hvor den til Gengæld bredte sig med en autoriseret Skamløshed, der var en Skandale for Byen og Forargelse for Befolkningen. Thi denne kunde trods al Isolering ikke undgaa at komme i fjernere eller nærmere Berøring med den.

Umiddelbart op til Byens mest fashionable Færdselsaare, Østergade, stødte saaledes en af Uhumskhedens værste Afløbsrender, Holmensgade, i hvis Indløb det sværmede som foran en Bikube med kæmpemæssige Politibetjente, forsoldede Alfonser og fulde Søfolk. Blandt disse ikke mindst russiske Matroser, der med allehaande uhøviske Gebærder blev ledede paa den rette Syndens Vej af smaa entreprenante Københavnerdrenge, der kun havde den Opfattelse, at dette var uskyldigt Sjov.

Men ved Siden af Holmensgade, Dybensgade og Hummergade, der fra gammel Tid havde særligt Ry mellem Søens Folk, naar de med Penge paa Lommen skulde slaa et Slag i København, var der ogsaa en Række andre prostituerede Gader, der i fordums Dage havde haft Ly ind under Voldene.

Et særligt daarligt Rygte havde Farvergade, der fortsatte sin Prostitution over Vandkunsten og Gaasegade gennem det smalle Magstræde.

Det var umuligt om Natten at færdes her eller i det nærmeste Nabolag uden at blive antastet direkte ved Tiltale eller indirekte gennem Bankning paa Ruderne.

Fra forskellige Sider indsaa man, at mange Søfolk ofte søgte Prostitutionen med dens Farer for Sygdom og Udplyndring udelukkende, fordi de var hjemløse og overladte til sig selv i den fremmede By. Man havde derfor indrettet det saakaldte »Bethelskib«, der i mange Aar laa for Enden af Nyhavn uden at være til særlig Pryd, men sikkert ofte til megen Gavn.

Overfor dem, der alligevel fandt Vej op i »Gaderne«, havde man — vistnok nærmest efter engelsk-amerikansk Mønster og opmuntret af »Frelsens Hær«s Arbejde — organiseret en Midnatsmission, der ganske særlig arbejdede i Farvergade.

Man havde her lejet en tom Butik, af hvilke der den Gang var mange i København, som kun kendte Begrebet »Bolignød« fra udenlandske Beretninger. I Butikkens store Vinduer var der anbragt et Natten igennem oplyst Kæmpebillede af Korsfæstelsen og neden under Ordene: »Kom til Jesus«.

Samtidig patrouillerede Natmissionærerne i Gaderne og prøvede ved direkte Opfordringer og Tiltale at holde dem tilbage, der vilde gaa ind i de offentlige Huse. Særlig kendt og virkende var Gaard- og Natmissionær *Clausen*. Det var en stor, statelig Skikkelse med høj Hat, blondt Fuldskæg til Bæltestedet, og alle Lommer struttende af smaa Pjecer og Skrifter, som han uddelte paa sin Vej.

Natmissionen var baade Godt og Ondt. Den gjorde sikkert i mange Tilfælde sin Nytte ved at bringe Tankeløse til Eftertanke, men den vakte ogsaa til Tider Forargelse.

Samtidig beklagede Indehaverne af de offentlige Huse

sig. De var gamle Ruffersker med den meget omtalte Madam *Clausen* i Spidsen, og de opholdt sig over dette Indgreb i deres »Næring«. De gjorde det med absolut juridisk Ret, thi det Offentlige tog Afgift af Husene og autoriserede dem med deres Kontrol, der var underlagt »Sædelighedspolitiet«, hvis Chef var tredie Politiinspektør *Korn*.

Korn var født Politimand. Han var Elev af Opdagelsespolitiets tidligere dygtige Chef *Hertz*, der havde været Politidirektør *Crones* vigtigste Medhjælper under Organisationen af Kampen mod de tre bekendte Førere for den begyndende Socialisme, *Pio, Brix* og *Geleff*. Af disse vendte den sidstnævnte hjem igen til Danmark efter sit mangeaarige Ophold i Amerika. Han døde i en høj Alder. Korn ledsagede navnlig Geleff rundt paa alle Møder og optraadte endogsaa selv paa dem som *Skolelærer* for at aflede Opmærksomheden.

Som Politiassistent paa Graabrødretorv gjorde han sig hurtig bemærket ved sin paa en Gang elskværdige og bestemte Optræden. Det skyldtes saaledes i første Række hans Konduite, at der ikke skete en stor Ulykke nede ved Frederiksholms Kanal den Aften, da Publikum i Firserne demonstrerede for Berg ved hans Tilbagekomst fra Holstebro-Affæren.

Da Korn avancerede til Politiinspektør, blev det som Chef for »Sundhed og Sædelighed«, at han kom til at fungere, men man vedblev i ham at se den vordende Chef for Opdagelsespolitiet, naar *Carsten Petersen* en Dag trak sig tilbage.

Man vilde nødig angribe Korn. Til Gengæld gik det saa meget mere ud over hans »Sædelighedsbetjente«. Man havde i Publikum en instinktmæssig Fornemmelse af, at det Milieu, i hvilket de til Stadighed var nødte til

Lundehuskroen paa Lyngbyvejen. Den er nu blevet moderniseret, og den smalle Landevej er erstattet af en bred cementeret Autostrada.

at færdes paa offentlige Baller, Maskerader og Natrestaurationer, tilsidst havde demoraliseret dem selv, uden at man dog kunde fremføre bestemte Eksempler.

Det er paa Baggrund af denne Tingenes Tilstand i København i Begyndelsen af Halvfemserne, at man maa se Opførelsen af »Magdalene«.

En bestemt personlig Oplevelse havde tændt Indignationens hellige Lue i Gustav Esmann saavel overfor Prostitutionssystemet som overfor dets Haandhævere. Han var klar over, at der her laa et Stof. Men det vilde ikke udforme sig for ham. Et Stød fremefter fik han dog ved Fremkomsten af Maler-Forfatteren *Chr. Krohgs* »Albertine« i Norge, hvor Gustav Esmann ofte opholdt sig, og hvor han ogsaa blev gift.

En Nat kom han til at overvære et tilfældigt Optrin netop foran det tidligere omtalte Christusbillede i Farvergade, hvor en Natmissionær vår blevet omringet af en Skare kaade, halvfulde Natteravne, efter at en af Gadens løse Fugle havde søgt Beskyttelse hos ham. Pludselig havde han Idéen færdig.

Da Esmann mødte med sit Stykke paa Casino, var det som sædvanlig langtfra fuldført. Det var hans Arbejdsmetode ikke blot at lade Replikker, men hele Scener, ja, Akter, blive til paa Prøverne i Overensstemmelse med de Optrædendes Individualitet. Det var netop derigennem, at hans Stykker blev saa mærkelig levende og at han ofte opnaaede overraskende Resultater med det forhaandenværende Personale.

Saadan ogsaa den Aften, da »Magdalene« opførtes for første Gang og viste, hvorledes en ung, godtroende Pige, efter at Betjentene paa en ganske ufyldestgørende Maade havde tildelt hende deres »Advarsel«, som Loven krævede, lokkede hende i deres Net, og end ikke

Søpavillonen i Peblingesøen, opført i 1894. Lokalerne indeholder foruden Restaurant ogsaa Klublokaler. Om Vinteren rører der sig et broget Folkeliv af Skøjteløbere omkring Pavillonen, hvis Søen er tillagt med Is.

vilde slippe hende ud, da hendes Forældre tilbød at tage hende til Naade.

I Logen nærmest Scenen sad under Opførelsen selve Politiinspektør *Korn*, og da Stykket var forbi, spurgte jeg ham om hans Mening, medens Klappen og Hyssen endnu kæmpede om Overtaget. Han svarede uden Betænkning:

»Hvad Esmann angriber, er jo egentlig ikke Politiet. Han lader maaske nok de to Betjente optræde paa en lovlig brysk Maade, men i det hele kan man ikke sige, at han har karikeret dem.

Han angriber Loven, men har misforstaaet Loven. Thi hvad der sker overfor *Valborg* — »Magdalene« — i Henhold til Loven af 10de April 1874, Paragraf 3, er hverken mere eller mindre end et Myndighedsmisbrug. Hvis noget saadant virkelig skulde ske, saa vilde den paagældende Kvinde efter Ankomsten til Politikammeret *straks* blive dimitteret uden Ventetid eller anden Ubehagelighed for hende«.

Saaledes forsvarede Korn sit System og sig selv mere egentlig end sine Betjente, og den offentlige Mening var ogsaa mest tilbøjelig til at tro, at Korn i Virkeligheden i sit Hjerte var imod den af ham citerede Lov af 1874, og at han i hvert Fald holdt saa god Justits, som det under Forholdene var muligt, mellem sine Betjente.

Det virkede derfor som en Bombe, da det en Formiddag et Par Aar senere — i 1895 — rygtedes, at Korn var blevet fundet død for egen Haand i den »Sædelighedskælder«, der i Publikums Bevidsthed havde antaget Dante-agtige Helvedesformer. Aldrig hverken før eller senere, undtagen maaske den Dag 13 Aar efter, da *Alberti* meldte sig, har der været et saadant Postyr og en

saadan Opstandelse paa det gamle Raadhus, hvor alle forstyrrede løb mellem hinanden.

Den Undersøgelse, der nu fulgte, gav et saadant Indblik i Prostitutionssystemets Raaddenskab, at Vejen blev banet for den saakaldte »Oktoberlov«, som Alberti senere gennemførte, og som til Trods for de af den fremkaldte »Oktoberdamer« alligevel følles som en Lettelse.

Der er næppe mange, der nu kunde tænke sig at faa de gamle Tilstande tilbage. Den første Ære for det tidligere Systems Afskaffelse maa imidlertid tilskrives »Magdalene«.

Ogsaa paa et andet Punkt skulde dette Stykke, der senere er genoptaget uden Succes, fordi dets Mission var endt, komme til at spille en betydningsfuld Rolle.

Det var med Hensyn til Censuren, den Censur, som den daværende Opposition altid angreb saa voldsomt, men som den ikke hævede, da den kom til Magten. Tværtimod!

Som jeg allerede har nævnt, har Esmann faaet sin Idé fra et Optrin i Farvergade, hvor en af Gadens Snepper under Natteravnenes hæse Spottegloser havde søgt Tilflugt hos den patrouillerende Missionær.

Esmann var ikke uden Følelse, den kunde hos ham til Tider endogsaa slaa over i Sentimentalitet. Han havde derfor ladet »Magdalene« slutte med, at Valborg bliver reddet af en Gaardmissionær, der spilledes af *Vilhelm Wiehe*. Under Prøverne havde Forfatteren, der personlig satte sit Stykke i Scene, faaet den i sig selv lidt smagløse Idé at lade Skuespilleren, der selv var saa langt som muligt fra den Tanke at ville vække Sensation, anlægge en Christus-Maske.

Indignationen i den Anledning var forstaaelig, men vistnok noget overdreven. Den daværende Justitsminister

Nellemann tog imidlertid Anledning af Affæren til en Uniformering af Censuren, der hidtil havde fungeret altfor tilfældigt og uensartet.

Det Forhold, der indtil Sæsonen 1892—93 havde hersket ved de københavnske Teatre, var nemlig følgende:

Hvert af de tre store Teatre, »Second-Teatrene«, som man endnu yndede at kalde dem oppe i Ministeriet i Modsætning til vor første Scene, »Det kongelige Teater«, havde sin særlige Censor. Han var i Reglen tillige Bestyrelsens juridiske Konsulent, og han opfattede nærmest sin Virksomhed saaledes, at han skulde passe paa, at Teatret ikke gik udenfor sin Bevillings Ramme. Thi herigennem kom man i Kollision med det Privilegium, som Det kongelige Teater endnu var Indehaver af, og hvorigennem det havde en begunstiget Særstilling med Hensyn til Repertoirets Valg og Omfang.

De 3 Censorer var derfor alle Overretssagførere med de den Gang kendte Navne: *M. A. Meyer* for Dagmarteatret; *G. V. Tegner* for Folketeatret og *V. Schytte* for Casino.

»Nørrebros Teater« og »Frederiksberg Morskabsteater«, der regnedes for Forstadsteatre »udenfor Voldene«, var for inferiøre til, at man direkte vilde beskæftige sig med dem oppe i det høje Justitsministerium. De var derfor ligesom Varietéerne henlagte under Politiet.

Man forstaar, at der under disse Forhold i Afgørelserne var en saa haabløs Mangel paa ledende Princip, at det absolut maatte støde en Mand med saa megen juridisk Ordenssans som Justitsministeren. Han vilde derfor gerne have Forholdet ordnet, men man var midt i den politiske Kamp, og det var i sig selv for vanskeligt for Regeringen at komme til Rigsdagen og forlange Oprettelse af et nyt Embede med tilhørende Lønning.

Store Bededagsaften paa Langelinie i Midten af Halvfemserne. Efter at Voldene, hvor Københavnerne ellers promenerede Store Bededagsaften, var nedrevet, blev denne Tradition overført til Langelinie.

Endsige da at ville have en Censor! Selve Ordet havde en odiøs Klang i alle sande Frihedsvenners Ører, og kom Forslaget saa tilmed fra den reaktionære Estrupske Justitsminister, ja, saa kunde det fremkalde en hel Eksplosionsdebat, der endog kunde sætte det indledede politiske Forlig i Vove.

Regeringen foretrak derfor ved denne som ved andre Lejligheder at klare sig selv, og Nelleman traf den mindre idéelle Ordning, at man lod Teatrene selv udrede Betalingen til Censoren, ligesom Eleverne paa Sorø Akademi i gamle Dage hver maatte give 2 Skilling om Maaneden til Anskaffelse af Birkeris.

Til en Begyndelse var Arrangementet endog saa uheldigt og ydmygende for Censor, der altsaa ikke beklædte noget egentligt Embede, at han selv maatte hente Pengene hos Direktøren, der maaske endog var saa galant at byde ham Forskud.

Dette blev dog senere ændret saaledes, at Censur-Afgiften indbetaltes til Justitsministeriet, som derefter lønnede Censoren, dog ikke rigeligere, end at der blev et Overskud til det selv.

Saaledes blev Censuren fra en Udgiftspost forandret til en Indtægtspost pa Finansloven, og dermed var alle Frihedsvenners Skrupler bortvejrede.

I Begyndelsen var Embedet dog meget magert, idet der kun kunde udredes 12—1400 Kroner aarlig til Censor. Senere, da der kom flere Teatre i Hovedstaden, og da ogsaa Provinsscenerne og Varietéerne blev lagt ind under den københavnske Censor, blev Embedet helt fedt og Overskudsbeløbet en hel Post.

Da Censorstillingen skulde besættes, var det Nellemann om at gøre at stille sig saa upartisk og liberalt som muligt. I første Omgang havde man sin Opmærksomhed

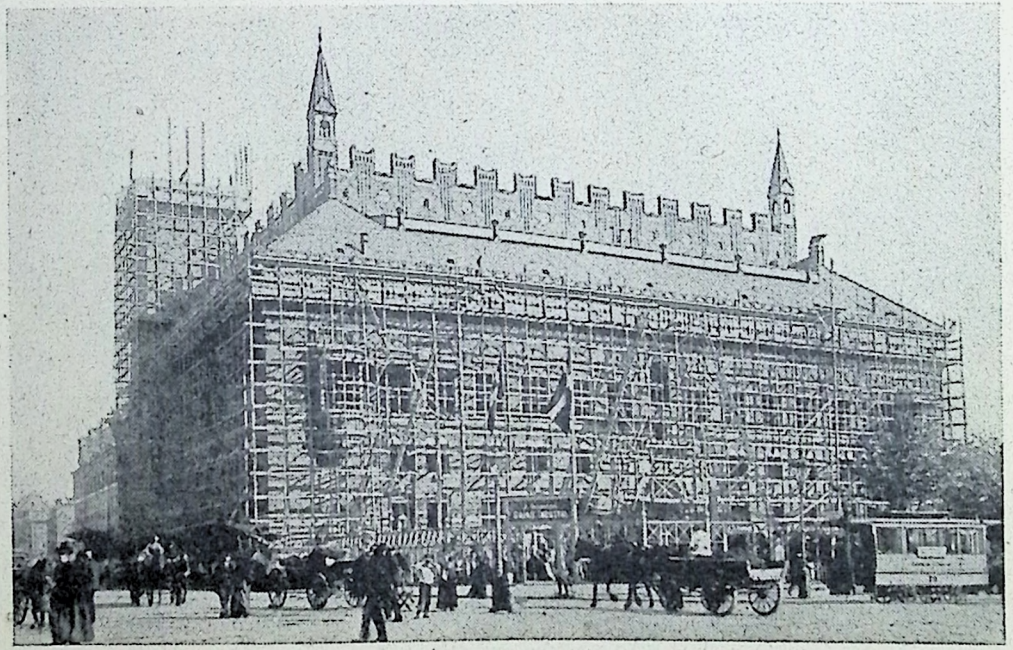

Københavns Raadhus under Opførelsen i 1897. Vor Hovedstads vise Fædre mente den Gang, at dette nye Raadhus var tilstrækkeligt stort for mange Aar. Men allerede nu — efter kun ca. 40 Aars Forløb — søger man efter nye Udviklingsmuligheder. Administrationen har sprængt alle Rammer. Selv det gamle Vartov har man maattet tage i Brug med underjordisk Passage under Vestervoldgade.

henvendt paa Professor *William Bloch,* som paa det Tidspunkt netop havde forladt Det kongelige Teater. Men han afslog Tilbudet. Det var derefter Inspektør *Theodor Petersen,* under hvem Politicensuren laa, der henledte Opmærksomheden paa sin personlige Ven *Vilh. Møller.* Han var iøvrigt fuldt kvalificeret til at beklæde Posten, idet han hørte til de forholdsvis faa indenfor den litterære Verden, der gennem hele den politiske Kamp, som af det »litterære Venstre« var ført over paa Politik, altid havde prøvet paa at stille sig objektivt. Vilh. Møller havde staaet *J. P. Jacobsen* nær, og hans Ugeblad »Nutiden«, der nu var gaaet ind, havde været aabent for alle Anskuelser.

Den nye Censor vakte da mindre Opposition, end man paa Forhaand kunde have ventet. Det skal dog tilføjes, at selv om det var »Magdalene«-Affæren, der modnede Justitsministeriets Plan, saa skyldtes dennes Gennemførelse dog ogsaa visse udenrigske Grunde, uden at der dengang blev talt om det.

Det sønderjyske Spørgsmaal, som en Tid havde ligget i Dvale, var ved Holger Drachmanns »Derovre fra Grænsen« kommet i Forgrunden.

Den mægtige Succes, som »Landsoldaten« havde haft paa Dagmarteatret, og som ikke mindst havde koncentreret sig om de to sønderjyske Piger, der i Lazareth-Scenen i Kirken sang »Slesvig, vort elskede omstridte Land« havde fristet de andre Teatre.

Saaledes havde Abrahams antaget et iøvrigt anonymt Stykke, der bar Titlen: »»Derovre fra«, og af hvilket man lovede sig meget. Han havde allerede ladet Rollerne udskrive og bestilt Dekorationerne, af hvilke en var færdig. Den var malet paa Stedet og forestillede et stort Teglværk i Nærheden af Haderslev. Sidste Akt, der men-

tes at blive særlig virkningsfuld paa Scenen, foregik paa den anden Side af den gamle Grænse, idet man saa Kolding By ved Nattetid med den af Maanen oplyste Slotsruin i Baggrunden.

Abrahams havde slet ikke regnet med Censuren, som man havde vænnet sig til at betragte som en tom Formalitet. Hans Overraskelse var derfor lige saa stor som ubehagelig, da han modtog Stykket retur fra Overretssagfører Tegner med Paategningen: »Kan ikke spilles«.

Abrahams styrtede straks op i Justitsministeriet, til hvilket han kendte Vejen saa godt, og hvor han ofte havde fundet Gehør for sine Klager. Men denne Gang tog man intet Hensyn til dem. Saasnart man havde gjort sig bekendt med Stykket, der behandlede det paa det Tidspunkt allerede aktuelle Optant- og Udvisningsspørgsmaal, der skulde kulminere under *Køller*-Regimentet, gav man øjeblikkelig Censor Medhold. Man var tilmed meget tilfreds med hans Optræden, da et saadant Stykke maaske vilde have passeret Censuren ved et andet Teater, hvor Censor selv var interesseret i Driften.

Denne Episode var da medvirkende til, at Censuren blev lagt under een enkelt af Justitsministeriet udpeget Person, der fik strengt Paalæg om at forhindre enhver scenisk Opførelse, som vilde spekulere i nationale Følelser, og som kunde give Anledning til uheldige og for Sønderjylland skadelige Demonstrationer.

Denne Ministeriets Holdning tilfredsstillede baade dem, der stadig bevarede det nationale Haab, og dem, som allerede da havde den Opfattelse, at kun Taaber og politisk uforstandige Personer kunde drømme om, at der i Retfærdighedens Navn kunde ske en Forandring i den bestaaende Tingenes Tilstand.

For en Gangs Skyld havde det Estrupske Regimente

gjort alle Parter til Pas, og Censorinstitutionen blev ikke blot opretholdt under Højres Styre, men fortsattes efter Vilh. Møllers Død gennem Overretssagfører *Carl Levin* og vedblev at bestaa først med *P. A. Rosenberg* og derefter med Dr. *J. C. Normann* som Censorer.

TIENDE KAPITEL.

Efter at vi nu er gaaet Turen rundt i Halvfemsernes glade København indtil Tiden omkring Guldbrylluppet, vender vi tilbage til Cirkus.

De Direktørnavne, der hidtil havde været knyttede til Bygningen i Jernbanegade, var, som vi har set: *Renz, Albert Schumann, Paul Busch* og gamle *G. Schumann.* Navnlig den sidste havde anstrengt sig meget for at skaffe et første Klasses Program. Han havde ikke blot præsenteret Vandpantomimer, men han havde f. Eks. vist København et Nummer som Negeren *Tompson* med hans dresserede Elefanter, og hans eksotiske Hustru. Over dette Nummer var der virkelig noget af Eventyret. Tompson var en kæmpemæssig, kulsort Neger, der var født paa Ceylon, og som fra sine unge Dage havde været beskæftiget med at dressere Arbejdselefanter. Men en Dag opdagede han — eller en Impressario gjorde ham opmærksom derpaa — at det kunde betale sig bedre, og at det var mere behageligt at optræde som Artist. Saa rejste Negeren da ud i Verden med en Samling Elefanter, til hvilke man ikke før havde set Mage. De var saa store, at en af dem havde et Par Stødtænder, paa

Kronprins Frederik og Kronprinsesse Louise omgivet af deres Børn ved Sølvbrylluppet i 1894.

hvilke Dressøren kunde ligge udstrakt som paa et Fad, og desuden var Dyrene saa fuldstændig under deres sorte Herres Magt, at de aldrig noget Øjeblik syntes at drømme om Opsætsigheder.

Og denne sorte Herre med det smalle, regelmæssige Ansigt og den stramme, guldstraalende Uniform var ikke blot Dyretæmmer, men ogsaa Kvindebetvinger. Hans Hustru var den i Argentina fødte *Dolinda de la Plata,* der sammen med Søsteren *Rosita de la Plata* var berømt indenfor den internationale Cirkusverden som Linedanserske og Jockeyrytterske. Dolinda var en pragtfuld, olivengul Skønhed med gnistrende hvide Tænder, over hvilke der fra en aaben Fibre altid rislede Blod, der gav hende et ejendommeligt glubsk, rovdyragtigt Udtryk. Hun optraadte sammen med Tompson som Linedanserske paa en slap Staaltraad, hvis Ender holdtes sammen af Elefanterne i deres Snabler.

Det vakte en Del Opsigt, da den smukke Beriderske, der havde afslaaet de mest fristende Partier, giftede sig med Negeren Tompson. Da de nogle Aar senere blev skilte, blev han imidlertid paany gift med en næsten endnu smukkere Kone om end af noget andet Type end Dolindas. Det var den purunge *Jessy Leopold,* der hørte til en Trup, som optraadte i »National«. Med sin florentinske Ynglingeskikkelse mindede hun om Verdens mest berømte Beriderske, *Alexandre Dumas'* og *Swinburnes* Veninde. Australerinden, *Adda Mencken,* der opfandt Nummeret: »Den unge Mazeppa, som nøgen bindes til den vilde Hest«.

Den Lykke, Tompson gjorde hos de hvide Kvinder, fandt man sig i, saalænge han opholdt sig i Europa. Men da han kom til Amerika, vakte den sorte Don Juan et saadant Raseri, at det nær havde kostet ham hans

Folketoget paa Amalienborg Plads ved Kronprins Frederik og Kronprinsesse Louises Sølvbryllup i 1894. Paa den midterste Balkon ses Sølvbrudeparret.

Liv. Han kom flere Gang til København, mistede flere Gange sine Elefanter, men tog fat paany og blev tilsidst klemt ihjel af Dyrene under Indladningen, en Skæbne, der almindelig før eller senere rammer Elefanttæmmere.

Med Numre som dette og en Række andre var det vanskeligt at konkurrere, og da det var rygtedes, at Schumann trods sine Anstrengelser ikke havde gjort særlig gode Forretninger i København, saa blev Direktørerne bange for denne forvænte og kritiske By.

Aktieselskabet maatte da selv overtage Driften, hvad der medførte, at vi ogsaa fik danske Pantomimer, blandt hvilke man bedst husker den, der med rigtig københavnsk Kolorit opførtes under Titelen: »Ballet paa Sarepta«. Man anvendte her for første og eneste Gang i København en af den berømte engelske Beriderdirektør *Hengler* udklækket Idé.

Den praktiseredes saaledes, at der under Kuppelen var ophængt en Ring, som svarede til Manegens Cirkel, og paa hvilken der var anbragt et rundtløbende Flortæppe. I det Øjeblik dette blev sænket, lignede hele Installationen et kæmpemæssigt Styrtebadsapparat, inde i hvilket der var oplyst, medens der var mørkt udenom paa Tilskuerpladsen. Naar der nu blev malet en Rundhorizont paa dette Flortæppes Inderside, saa kunde Publikum i den ene Halvdel af Cirkus gennem det transparente Stof mod Mørket se den anden Halvdel omtrent som en Teaterdekoration. Illusionen var i enkelte Tilfælde næsten ideel, f. Eks., da man lod Manegen forestille det øverste af Rundetaarn med Besøgende, der kom og gik fra den lille, øverste Flagpavillon, til hvilken de Optrædende kunde passere gennem Vandpantomimens Grav.

Trods alle gode Anstrengelser fra »Konsortiet«s Side

viste det sig imidlertid, at der skal en Fagmand til at administrere en Cirkus.

Konsortiet bestod af de Haandværksmestre, der havde været nødte til at overtage Cirkus, da den oprindelige Koncessionshaver Tømrermester *Fritz Petersen* kørte fast. Mellem dets mest foretagsomme Medlemmer var Grosserer *Julius Goldschmidt* og Murermester *Bruun*. De gjorde ofte et betydeligt Arbejde for at redde Interessenternes Penge, og de fik atter en Gang Busch til København med kæmpemæssige Udstyrspantomimer som »Skovpigen«, der viste et lille Naturmenneskes Vandring gennem Civilisationen, og som nu til Dags vilde blive kaldt en Film.

Cirkus i København var imidlertid allerede begyndt at blive for lille for Paul Buschs Verdenscirkus og da ingen turde tage Konkurrencen op efter den i København, der nu var bleven yderligere forvænt, stod Cirkus i Sommeren 1897 uden Lejer.

For at skaffe en saadan rejste Goldschmidt og Bruun selv ud, og de kom fra Odessa tilbage med *William Caspar*, der skulde blive en af de mest omtalte Cirkusledere, vi har havt i København. Han havde gennemgaaet den bedste amerikanske Reklameskole, og han havde kun eet Maal: At vække Omtale og Opmærksomhed. Af hvad Art den var, det var ham ligegyldigt. Som en ualmindelig køn og kvik Dreng, hvis lange Mankehaar gav ham Lighed med en Kvinde, havde han redet i den bekendte amerikanske Major *Buffalo Bills* »Wild West,« i hvilken der blev vist Billeder fra Prærierne og af Livet mellem Indianere og Cowboys. Det varede dog ikke længe, inden Caspar med sit kvikke Hoved og sin bestikkende personlige Elskværdighed slog sig paa det forretningsmæssige og kom til den store Reklamekonge *Barnum*. Her blev han en Tid benyttet som en Art Underforret-

ningsfører, indtil han selv havde lært Fiffet og blev Impresario.

Som saadan kom han i Begyndelsen af Halvfemserne til København og optraadte ude paa Traverbanen med en Trup Ryttere, blandt hvilke *Texas Tex* kørte omkap med en Cyklist.

Det blev en pyramidalsk Fiasko, idet Publikum sprængte Afspærringen, saa at Tilskuerne maatte flygte med Kongefamilien i Spidsen.

Men Caspar havde opnaaet, hvad han vilde. Man havde lagt Mærke til ham, man talte om ham, og han havde nu faaet Foden indenfor i København, hvor han i to Sæsoner skulde blive en Forgrundsfigur, efter at han var bleven Leder af Cirkus.

Alle de tidligere Direktører havde været meget tilbageholdende. De viste sig kun sjældent i Publikum, naar der ikke var Tale om en Paradepræsentation paa Væddeløbsbanen, og de havde altid havt en vis Skyhed for Offentligheden og da navnlig for Pressen. De forstod slet ikke dens Tone, og Haarene rejste sig paa Hovedet af dem, naar de fik de Artikler oversatte, der stod i enkelte Blade. Hvis der da overhovedet var nogen, som havde personligt Mod til at oversætte dem. Thi i den tyske Presse blev Cirkus altid behandlet med en vis Højtidelighed, medens den danske Presse regnede den for Gøgl.

Mr. Caspar, der var vant til at omgaas den udgaaende Presse i Amerika, havde ingen Ambitioner i Retning af at blive taget alvorlig. Som den smarte Yankee han var, havde han kun eet Formaal: at faa Folk til at tale om sig, og det lykkedes ham fuldt ud.

Hvert Øjeblik var han i den offentlige Politiret, fordi han var kørt for hurtig med sin Troika forspændt med

København Rhed under Kronprins Frederiks og Kronprinsesse Louises Sølvbryllup den 28. Juli 1894. I Havnen ligger baade danske, engelske og russiske Krigsskibe. Det store Skib med 2 Skorstene i Baggrunden er den russiske Kejsers Lystyacht »Polarstjernen«.

3 Heste. Han fandt desuden paa alle mulige Spilopper, thi han var kaad som en Dreng, og han var tillige forfængelig som et Barn. Derfor skulde han altid *selv* spille den dominerende Rolle i de Pantomimer, der blev opførte.

En af disse foregik i Rusland, hvis Czardømme den Gang oftere maatte holde for med Billeder af Livet mellem Fangerne i Sibirien.

Navnlig i Berlin var den Art Pantomimer yndede. Censuren stillede sig altid meget liberalt overfor dem, medens man ellers ikke taalte Politik i Manegen. Men Rusland laa lidt udenfor Lov og Ret; det var i Alliance med Frankrig og desuden kunde det ikke skade, at Berlinerne fik Lejlighed til at se, hvor godt de selv havde det under Kejserdømmet i Sammenligning med de stakkels undertrykte Russere, der skælvede under Kosakkernes Pisk og Czarens Knut.

Caspar havde haft en saadan Pantomime med sig, men han vilde have, at der paa Plakaten skulde staa et anset Navn som Forfatter, og jeg bragte ham derfor sammen med Gustav Esmann, der allerede havde havt store Teatersuccesser paa Det kongelige Teater særlig med »Den kære Familie«.

Jeg skal senere komme tilbage til Gustav Esmanns Forhold til Cirkus, men her kun indskyde, at han straks fandt stort Behag i William Caspar, som han paa en vis Maade beundrede, som den »Vandrefalk«, han saa i ham.

Esmanns Indsats i Pantomimen var, at han anvendte en hidtil som overflødig betragtet Dykker, som man havde engageret, uden at man anede, hvad man skulde bruge ham til, og at han skabte et Bravurnummer for Mr. Caspar personlig efter dennes egen Recept.

Scene af Henrik Ibsens: »Et Dukkehjem« paa Det kgl. Teater. Fra venstre ses ved Klaveret Peter Jerndorff som Dr. Rank, i Midten Fru Hennings som Nora, og til-højre Fru Gjørling som Fru Linde og Emil Poulsen som Helmer.

Mr. Caspar spillede nemlig selv en Guvernør i Sibirien og foer tilsidst med sin uundgaaelige Troika op over en høj Bro, medens han affyrede Pistoler, der knaldede dobbelt saa højt som det øvrige Personales.

Pantomimen sluttede med, at Dykkeren, der forestillede en flygtende Deporteret, kastede sig ud fra det øverste af Kuppelen og derefter lige for det forfølgende Politis og Militærs Øjne forsvandt i Vandgravens mudrede Flod.

Denne Dykker gav en Dag Anledning til en ordentlig Forskrækkelse.

Caspar, der gerne vilde vise, hvad Manden duede til, anmodede nemlig om Tilladelse til, at han maatte præsentere ham ude paa Orlogsværftet for Marineofficerer og Journalister. Det var Meningen, at han skulde gaa ned under en Skibskøl, tage Mønter op fra Bunden og udføre andre Kunststykker paa Dybvand.

Tilladelsen blev givet.

Caspar, der vilde inspicere de lokale Forhold, kom farende med sin Troika og de tre stejlende Heste fra Christianshavns-Siden. Skildvagterne, der luntede frem og tilbage, blev opskræmte ved det uvante Syn og standsede Køretøjet for at undersøge, om det havde Kontrebande med ind paa Fæstningsterrænet.

De to Jenser blegnede formelig af Rædsel, da de slog det store Forlæder til Side. Under det laa 10 Pund Krudt, 25 Pistoler og en Kasse Sabler, som Caspar paa Vejen havde købt til Pantomimen.

Aldrig er nogen bleven hældt saa hurtigt ud af Orlogsværftet. Man troede mindst, at han vilde erobre hele Københavns Befæstning.

Efter at William Caspar i Cirkus havde bortført sin egen Primadonna, Danserinden Madame *Picardi,* og efter

at han var stødt sammen med det daværende Aktieselskabs Formand *Julius Goldschmidt,* forlod han atter København.

I nogle Aar saa jeg saa ikke noget til ham, medens han tumlede rundt i Amerika og England. Men en Dag dukkede han saa pludselig atter op som Impresario for Marsch-Kongen *Sousa.* Han medbragte selve Komponisten til »Stars and Stripes«, der personlig dirigerede det store Orkester med nogle ejendommelige Savskærermanerer, der gjorde megen Lykke hos Publikum.

Det Publikum, der mødte, var desværre meget faatalligt, idet man havde begaaet den Fejl at leje Koncertpalæet, hvor denne øredøvende Messingsuppe slet ikke passede.

Et Engagement i Tivoli mislykkedes, og William Caspar forlod mistrøstig København, idet han ærgerlig udbrød:

— Det er kedeligt, at det altid er Skidtet, man her skal tjene Penge paa som Impresario, medens man uvægerlig taber Penge, naar man kommer med noget godt.

Da Mr. Caspar absolut hørte til Forgrundsfigurerne i Halvfemsernes glade København, skal jeg udenfor Rammen føre hans eventyrlige Eksistens videre.

I Efteraaret 1907 kom Caspar, der i Mellemtiden var bleven gift med Madame Picardi, atter til København, og han var nu bleven Filosof. Særlig havde han studeret *Henrik Ibsen* og *Bernard Shaw,* af hvem han kunde en myldrende Mængde Citater, hvis Respektstridighed mod Samfundet han tydede paa sin egen Maner.

Navnlig var der en Udtalelse af Shaw, som han havde forelsket sig i:

»Saalænge der er Fængsler, er det ligegyldigt, hvem der sidder i Cellerne«.

Han opfattede Meningen af disse Ord saaledes, at vi egentlig alle er lige modne til at komme i Tugthuset. Han fortalte mig, at han lige kom fra en større Ekspedition, som han havde foretaget rundt i Balkanstaterne for den daværende »Grundejerbank«, der havde overdraget ham at sælge et Patent.

Dette Patent var udtaget paa en Art Lotteri-Automat, i hvilken man kunde kaste en lille Mønt med svag Chance for at faa en større igen som Gevinst. Det var en rigtig Balkan-Idé, men hver Gang Caspar troede, at han havde opnaaet en Koncession i en eller anden Stat, saa faldt den paagældende Minister, og han var lige vidt. Han mødte derfor med et temmelig magert Resultat og en temmelig fed Regning paa 10,000 Francs, som han efter sit eget Sigende havde lagt ud til Repræsentation og Bestikkelser.

Grundejerbanken nægtede imidlertid at honorere Regningen, da der ikke var tilstrækkelige Bilag. Man begyndte nu paa en Række Forhandlinger, under hvilke Caspar optraadte med stor Suffisance overfor Bankens juridiske Konsulent, en ældre Overretssagfører, saa denne tilsidst sagde:

— Det smager stærkt af Bluff og Svindel, min gode Mr. Caspar.

Uden paa nogen Maade at føle sig fornærmet, tværtimod, svarede Mr. Caspar med disse amerikanske Ord:

Ethvert Barn paa begge Sider af Atlanterhavet ved, at William Caspar er en Bluffmager og Verdens største Svindler, men Folk véd endnu ikke, at denne Grundejer-Bank, eller hvad det er den hedder, ogsaa er Svindel.

Efter hvad der kort Tid senere skete, forstaar man bedre, at Mr. Caspar til nogen Forbavselse for os an-

Skuespilleren og Teaterdirektøren Martinius Nielsen var i mange Aar Københavnerindernes mest feterede Kunstner, men megen Modgang mødte Livet ham med. Dobbeltdriften: »Dagmartheatret« og »Casino« mislykkedes, og da »De 8« af hans bedste Kunstnere forlod ham, var han en nedbrudt Mand. Kunstens Fane holdt han dog altid højt, og »Dagmartheatret« havde store Sæsoner under hans Direktion.

dre glædestraalende forlod København med de forlangte Penge i sin Tegnebog.

Men forinden han rejste, havde han til Venner og Bekendte forevist et Portræt, der havde vakt en vis Sensation.

Det var et stort Kabinetsbillede af den paa det Tidspunkt meget omtalte Musiker *Toselli,* der havde giftet sig med den fra Hoffet i Dresden bortflygtede Kronprinsesse *Luise.* Hun var et af det østrigske Kejserhus' mange extravagante Medlemmer, der ikke kunde finde sig i Hoffets Tvang og Etikette. Samtidig med, at hendes Broder, der senere optraadte i Kabaret under Navnet *Leopold Wölffing,* rømte fra Wien med en lille Varieté-Dame, der hed *Adamowitz,* lod hans Søster sig bortføre af en Sproglærer *Giron.* Han var paa Bunden en skikkelig, stilfærdig Mand, der ikke anede, hvad han skulde stille op med den excentriske Prinsesse efter deres romantiske Flugt. Han trak sig derfor hurtigst muligt tilbage, rædselslagen over den Panik, som hans Bortførelse af Kronprinsessen havde vakt. Men for Prinsessen, der ved sin Skilsmisse havde faaet Titelen Grevinde af *Montignoso,* var der ikke nogen Vej tilbage, og hun lod sig derfor bortføre paany af en anden Klasses Komponist og Musiker *Toselli.* Med ham bumlede hun rundt fra Sted til Sted, indtil Parret tilsidst slog sig ned i Hotel »Aurora« i Fiesole. Ved Hoffet i Dresden var man forfærdet, ikke blot over Flugten, men ogsaa fordi Kronprinsessen i Lindau ver nedkommet med en lille Prinsesse, *Anna Monica,* som man for enhver Pris vilde have bort fra Moderen for at anerkende Barnet og opdrage det sammen med dets fire Sødskende.

Paa det Kabinetsbillede, som Caspar foreviste, saa man Hr. og Fru Toselli staaende paa Hoteltrappen i

Fru Oda Nielsen som »Nitouche«. Oda Nielsen vil altid indenfor dansk Teater blive mindet som en stor og talentfuld Kunstnerinde med et varmt og trofast Hjerte. Hun var gift med Skuespiller Martinius Nielsen.

Fiesole, og bagpaa Fotografiet havde Toselli selv skrevet en Dedikation i Ord og Toner til sin Ven William Caspar.

Denne, der efter sit eget Sigende kom direkte fra Fiesole, som han havde besøgt paa Hjemvejen fra Balkan, skildrede Toselli som en meget ejendommelig Type, nærmest af den Zigeunerdirigent-Race, der indtil Aarene før Verdenskrigen stod i saa høj Kurs mellem de finere Verdens-Damer. Han var mørk, bleg, lidt skrøbelig af Konstitution, men med et Par ildfulde Øjne. Han mødte i kridhvidt Flonel og ildrødt Slips.

William Caspar fortalte selv:

— Da jeg kom til Villaen, hvor det saa meget omtalte Par boede, løb der i Haven en lille Pige paa 4 Aar. Da hun saa mig, tog hun nogle Smaasten op af Grusgangen, kastede dem efter mig og raabte:

— Ud med dig!

— Hvem er du, min lille Pige? spurgte jeg.

Hun rettede formelig paa sin spinkle Krop, idet hun sagde paa Tysk:

— Jeg er Prinsessen af Sachsen *Anna Monica Pia.*

Derefter vendte hun mig Ryggen og stolprede hen til den tililende Bonne.

»I Familien Toselli,« fortalte Mr. Caspar, »gik det meget borgerligt til. Da jeg blev lukket ind uden forudgaaende Aftale, sad den tidligere Kronprinsesse af Sachsen og syede en Knap i en af Tosellis Sommerdragter. Hun er som oftest livlig og i godt Humør, men til Tider kan hun blive overfaldet af en dyb Melankoli.«

Saadan talte Mr. Caspar, og jeg spurgte:

— Hvad vilde De egentlig hos Tosellis?

Men Caspar, der ellers var aabenmundet nok, blev pludselig taus og hemmelighedsfuld. Efter et Øjebliks Betænkning sagde han dog:

— Jeg skal ud med dem paa en Tourné i Amerika og siden i Europa, og jeg skal bringe den lille Prinsesse til Hoffet i Dresden.

Næste Dag rejste han. Jeg vidste ikke, om William Caspar havde renommeret, thi om Tournéen hørte jeg aldrig noget senere.

I 1911 udkom imidlertid Fru Tosellis Memoirer under Titelen »Mit Liv«, og det fremgik af disse Erindringer, der ogsaa udkom paa Dansk, at William Caspar virkelig skulde have været Impresario for Sachsens tidligere Kronprinsesse, hvis der ikke var blevet lagt Pres paa hende fra Hoffet i Dresden.

Jeg kunde næsten have undt William Caspar denne Triumf, men jeg indrømmer villig, at jeg udmærket godt forstaar det daværende Sachser-Hofs Betænkeligheder.

William Caspar var en meget farlig Mand, men han var tillige en meget morsom Mand, der syntes skabt til en Gang under en eller anden stor Situation at gøre sin Lykke eller at gaa til Grunde. Hvilket af disse Kaar Verdenskrigen har forundt ham, ved jeg ikke, men jeg ved, at da han forlod København som Leder af Cirkus, blev der underlig stille i Jernbanegade.

Det samme følte Aktieselskabet. Det ønskede for enhver Pris at skille sig af med Etablissementet, saa de interesserede Parter kunde faa deres Penge fri.

Gamle Julius Goldschmidt forhandlede ofte med Direktør *Peter Rasmussen* om et Køb, da han mente, at det var det naturligste og loyaleste, at det blev denne lille, flittige, energiske Mand, der havde drevet Vinter-Varietéen op, som blev Ejer den Dag, Aktieselskabet opløstes.

Men Peter Rasmussen, der havde tjent sine Penge Øre for Øre, havde en naturlig Frygt for at risikere

hele sin opsparede Formue paa eet Brædt. Han vilde helst vedblive at være Lejer med begrænset Risiko.

Saa traadte imidlertid Julius Goldschmidt tilbage, og Formandspladsen i Aktieselskabet overtoges af Overretssagfører *Andreas Albeck*. Han var en ægte Københavner fra Firserne med Interesse for Teater og Varietéer. Han havde allerede i flere Aar været Formand i Aktieselskabet »Casino«, der altid dansede mellem Æg, og han var ogsaa interesseret i de store Byggeforetagender, der netop paa dette Tidspunkt helt omdannede den gamle indre By og skabte Københavns nye City med Forbindelse mellem Gothersgade og Østergade.

Den Smag for Byggespekulation, som Albeck saaledes førte med sig, overførte han i sit Syn paa Cirkus. Hans Tanke var først og fremmest at faa en Køber til Etablissementet uden Hensyn til dettes fremtidige Skæbne, og han fandt denne Køber i Norge, hvor han havde nære Forbindelser.

En Formiddag, medens vi sad og spiste Frokost i »Cirkus-Haven«, kom Andreas Albeck saa farende med sin uundgaaelige Sagførermappe under Armen. Han var et vittigt, slagfærdigt Hoved, der ofte havde gjort stor Lykke baade i »Studenterforeningen« i gamle Dage og senere i »Studentersamfundet«. Men hans Fejl var, at han overførte sin lidt hæse Jargon paa Forretningssager, og at man aldrig rigtig vidste, om han talte i Spøg eller Alvor.

Saaledes den Formiddag. Han slog sig ned et Øjeblik og sagde:

— Nu skal De købe, Rasmussen, ellers bliver det for sent, da vi allerede har en Køber paa Haanden, og saa kan det let gaa ligesom med de sibyllinske Bøger.

Jeg er ikke sikker paa, at Peter Rasmussen, der havde faaet sin Undervisning i Landsbyskolen i Sokke-

Prins Carl (senere Kong Haakon VII af Norge) blev i 1895 forlovet med Prins Edward's (senere Kong Edward VII's) Datter, Maud.

lund, var helt klar over, hvordan det gik med de sibyllinske Bøger, men han svarede alligevel i god Sammenhæng med Meningen:

— Naa! det gaar vel ikke saa slemt, som Præsten prædiker.

Men det gik næsten værre.

Samme Eftermiddag blev Cirkusetablissementet solgt under Henvisning til, at man forinden havde tilbudt det til Peter Rasmussen, som imidlertid ikke havde ønsket at være Køber.

Og saa gentog Historien sig ganske rigtig med de sibyllinske Bøger, der blev dyrere og dyrere, efterhaanden som de skrumpede ind i Antal.

For at beholde sit Vinterpalads blev Peter Rasmussen nødt til at købe af de nye Ejere, og han fik nu en stærkt beskaaret Bygning, som han omtrent maatte betale samme Pris for som den, for hvilken han tidligere kunde have faaet hele det store Kompleks. Fra dette blev Staldene med dertil hørende Garderober og Prøvesal bortsolgt til Badeanstalten »København«.

Ombygningen af Cirkus kostede Peter Rasmussen mange Penge og blev Begyndelsen til hans Ruin.

Staldrummene var saa indskrænkede og Udenomsbekvemmelighederne saa elendige, at intet af de større Beriderselskaber ønskede at være Lejer, og saa maatte Peter Rasmussen til ogsaa selv at være Cirkusdirektør om Sommeren.

Det var i 1899, samme Aar som det blev til Alvor med Lørups Ridehus' Omdannelse til Cirkus under den svenske Direktør *Ducander*. Skønt han baade havde *Hubert Cooke* og den smukke *Adrienne Holstein,* hvis Liv var et Ridt henover Selvmordere, maatte han dog hurtig give op.

Men Konkurrencen havde dog alligevel skadet noget.

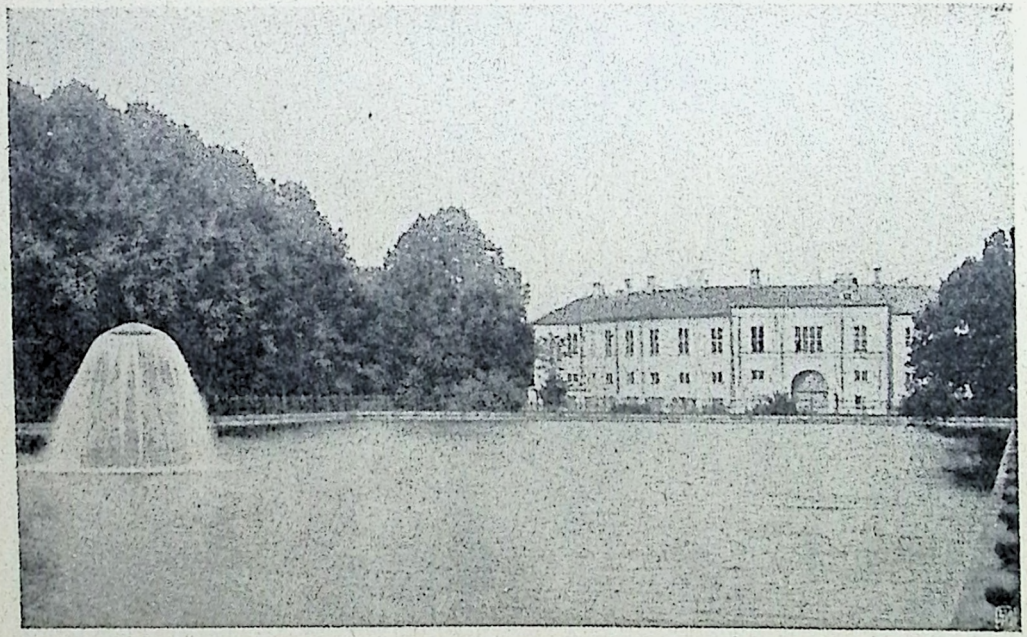

Mange ældre Københavnere kan sikkert huske denne Sø ude i Søndermarken, der tilhører Københavns Vandforsyning, men hvor mange ved, at den endnu ligger paa samme Sted og i samme Udstrækning overfor Frederiksberg Slot. Nu er den overdækket med store grønne Plæner og Legepladser for Børn.

Heller ikke i Jernbanegade gjorde man derfor Forretning, skønt Peter Rasmussen havde havt det forholdsvise Held at kunne købe en fuldstændig Hestebestand efter *Ernst Schumann,* der var gaaet fallit, og som havde maattet sælge Rub og Stub for at begynde forfra som Dressør hos *Paul Busch.*

Peter Rasmussens egen Skæbne skulde ikke blive lykkeligere.

ELVTE KAPITEL.

Alle Forfattere, de store som de smaa, fra *Goethe* og *Goncourt* til vor egen elskelige Salmedigter *Ingemann,* har haft en faible for de farende Folk uden som Regel at kende stort til dem.

Ingemanns: »En Beriderfamilies Historie« ender selvfølgelig med, at den til Gøglets Ulykke nedsunkne Familie hæves til Lykke og Anseelse, idet det opklares, at Artistfaderen er en Adelsmand, hvis bortkomne Patent atter findes paa Bunden af et gammelt Skrin.

Men der er dog ogsaa danske Forfattere, der virkelig har interesseret sig for Artisterne og har studeret dem paa Stedet. Den, som jeg mindes bedst fra mine allerførste Cirkusdage, er *Joachim Reinhardt.* Han var en ualmindelig kundskabsrig Mand, der talte alle Sprog korrekt, men han manglede i sit tilknappede Væsen den bohemeagtige Umiddelbarhed, der skal til for at vinde de farende Folks Fortrolighed som Kammerat. Han har imidlertid skrevet en Bog, der vistnok er meget lidt kendt, og som har Titlen »Fra Cirkus«. Den inde-

holder mange gode Oplysninger og Iagttagelser. Joachim Reinhardt, til hvem hans Venner vistnok med Rette havde sat store Forhaabninger, forsvandt pludselig en Dag helt fra København.

Mellem de sidste Forfattere, som jeg i min Cirkustid traf paa Sadlepladsen, var *Stellan Rye* absolut den, der havde mest Forstaaelse af Artister, hvad man ogsaa delvis fik Indtryk af gennem hans Stykke: »Løgnens Ansigter«.

Ogsaa han forsvandt pludselig, indtil han under Verdenskrigen gik med som Frivillig og faldt paa tysk Side efter at være dekoreret med Jernkorset.

I Halvfemserne traf jeg en enkelt Gang *Herman Bang*. Han paastod iøvrigt, at det var den eneste Gang, han havde været der, for at gøre Studier til »De fire Djævle«, som den Gang under mange Fødselskvaler fremkom som Bladføljetonroman for senere at blive en saa stor Succes som Bog og ikke mindst som Film.

Da jeg ikke kunde tilbageholde en Bemærkning om, at hans Personer mere tænkte *bangsk* end *artistisk*, svarede han:

— *De* gaar altfor meget i Cirkus, Muusmann, til at kunne skrive om Artister. Som Forfatter skal man leve paa eet enkelt Indtryk, og iøvrigt maa De vide, at Folk vil *ikke* læse om Artister, som de *er*, men som de *troer*, de er.

»De fire Djævle«s Skæbne gav ham ikke Uret.

Mellem Forfattere, der af og til dukkede op i Cirkus med lange Mellemrum, var iøvrigt *Holger Drachmann*, som dog i sin omfangsrige Produktion aldrig kom til at beskæftige sig direkte med Artister.

En enkelt af dem viste han dog mere end almindelig Opmærksomhed. Det var *Lona Barrison*, hvis Navn i

lang Tid var meget omstridt. I »Firsernes København« har vi truffet hende som Barn, medens hun optraadte som Admiral i den lille Marine, der var indlagt i »Tommelise«. Hun og hendes Søstre, af hvilke den ene var smukkere end den anden, og som ogsaa alle gjorde Karrière, var Døtre af en fattig Enkefru *Bareisen,* der boede i Hellerup, og som tog til Amerika, hvor de nydelige, lyskrøllede, blaaøjede Smaaengle hurtig blev engageret til et af de store Udstyrsteatre.

Her traf de den danskfødte Journalist *Fleron,* der senere blev Impresario for en Dansetrup, hvis Kærne var »Søstrene Barrison«, og som under skiftende Perioder blev tilsat med flere eller færre fremmede Elementer. Truppens Primadonna var *Lona,* der tilsidst blev gift med Fleron.

Denne havde oprindelig været Journalist hjemme i Danmark og været Udgiver af det i Firsernes første Begyndelse udkommende rent socialistiske Blad »Heroldeu«. Da *Alexander* den anden den 13de Marts 1881 blev myrdet af Nihilisterne i det daværende Sankt Petersborg, udtalte Fleron sig i sit Blad med Anerkendelse om dette Mord, der efter hans Mening vilde bane Vej for Friheden i Czarens Rusland. Under normale Omstændigheder vilde en saadan Artikel næppe have havt alvorligere Følger. Men den myrdede Czar var Fader til den nye Selvhersker, *Alexander* den tredie, der var gift med den danskfødte Prinsesse *Dagmar,* der netop i de Aar begyndte sammen med sin Gemal at være Hoffets stadig tilbagevendende Sommergæster paa Fredensborg.

Fleron blev derfor sat under Tiltale og dømt til Fængsel for Forherligelse af Mord paa en Suveræn over et os venligsindet Land.

Hans Arrestation havde nær kostet ham Livet, idet

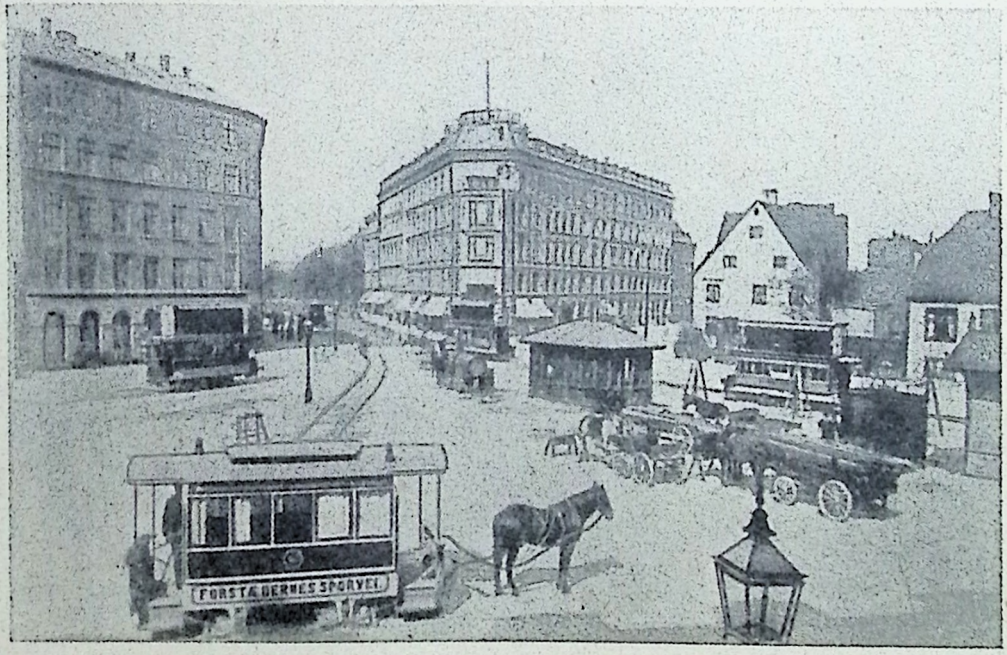

»Trianglen« paa Østerbro omkring 1890. I Forgrunden ses en af »Forstædernes Sporvogne«. For 5 Øre kunde man køre lange Strækninger i Byen, og derfor var denne Linie meget populær.

han blev anbragt i en af Cellerne oppe paa det gamle »Raad- og Domhus« paa Nytorv. Om Natten blev Cellen fyldt af en kvælende Røg, der gjorde Fangen bevidstløs, efter at han dog forinden havde kunnet alarmere Opsynet. Da dette kom til, fik det atter den halvslukte Livsflamme til at blusse op. Det er ikke uinteressant at erfare, at Røgen, der nær havde gjort det af med »Herolden«s Redaktør, hidrørte fra den Autodafé, som man i et andet af den gamle, indfiltrede Bygnings Lokaler anstillede paa *Emile Zolas* Roman »Nana«, der blev brændt efter forudgaaende Konfiskation af Restoplaget.

I Amerika havde Fleron Omgang med nogle af de den Gang mest frygtede evropæiske Anarkistførere som *Peter Most* og *Hartmann,* hvis Navne paa det Tidspunkt næsten havde Klang som *Lenin* og *Trotzki* nu.

Følgen var, at han som Impresario blev udsat for en Række meget voldsomme Angreb, da han med sin Trup kom til Tyskland, Angreb, der dog mindre var dikterede af politiske end af jalousimæssige Grunde, men som det militære, russervenlige Kejsertyskland dog ikke kunde lade være med at tage Hensyn til.

Paa denne Maade dannede der sig om »Barrisontrupen« en Atmosfære af Sensation, der halvvejs stammede fra Forargelse, halvvejs fra Politik, og som nødvendigvis maatte tiltale en Mand som Holger Drachmann.

Da Lona Barrison under Protest fra Politiinspektørens Side vilde optræde som Kavalerrytterske, dukkede Holger Drachmann frem paa Sadlepladsen, iført Stortrøje og hvid Yacht-Kasket, og til Lonas Pris kvad han følgende Digt, der blev anvendt som Reklame, og som forøgede Forargelsen overfor den frivillig Eksilerede i Hamborg:

Frederiksberggades Udmunding i Raadhuspladsen i Midten af Halvfemserne. Tilvenstre ligger nu Absalons Gaard (tidligere Hotel Bristol), og Hjørnet tilhøjre indtages nu af B. T.-Centralen. Der hvor de andre smaa Huse ligger yderst tilhøjre paa Billedet, er Palace Hotellet opført.

Forkælet, forkætret,
forfar'n og naiv,
saa glad som en Sisken,
saa svaj som et Siv;
en Frygt for de Fruer,
en Fryd for de Mænd
gaar Lona sin Vej
over Hjærterne hen!

Dette Digt gav højlydt Ekko viden om, men Holger Drachmann forsvandt hurtig selv igen.

Af alle de Forfattere, der fik Berøring med Cirkus, var den, der kom til at staa den nærmest, og som i den efterhaanden saa en Udfaldsport til Erobring af et litterært Verdensmarked, dog Gustav Esmann.

Jeg havde kendt ham flygtig helt fra mit Rusaar, da han — saaledes som nævnt i »Firsernes glade København« — havde været en af de unge Radikale, som de Konservative under Rusgildet i 1882 havde smidt ud af »Studenterforeningen«.

Paa saadanne Smaating saa Gustav Esmann meget overlegent. Han hørte til de første radikale Journalister, som jeg traf paa min Vej, og vi kom straks godt ud af det med hinanden, indtil vi hen mod Slutningen af hans Liv, da vi var blevne Kolleger ved samme Blad, i et Par Somre næsten var uadskillelige. Esmann var paa det Tidspunkt af mange Grunde og paa mange Maader bleven stærkt isoleret fra sin tidligere Omgangskreds.

Lidt af en Outsider havde Gustav Esmann altid været. En Tid var han saaledes Medarbejder ved et af de mærkeligste Blade, vi har kendt i dansk Journalistik, *Fritz Cettis* »Blinkfyret«, der udkom for at gøre Re-

klame for de saakaldte »Waterbury-Uhre«. De kostede kun 10 Kroner Stykket, men deres Fjeder kunde slaa en Mand ihjel, hvis den uforvarende slap ud af Kassen. Cetti, der endte paa Bistrup, var en af de snurrigste Journalisttyper, vi har havt, og hans Blads Redaktionskontor, der laa i Panoptikonbygningen, havde nærmest Karakter af et Boudoir.

Mit nærmere Bekendtskab til Gustav Esmann stammer fra en ganske bestemt Lejlighed.

Gustav Esmann var Officerssøn, og Pistolen spillede en Rolle gennem hele hans Liv og forvoldte hans Død. Efter en bevæget Nat sad han en Morgen i Midten af Halvfemserne oppe i det daværende »Studentersamfund«, og uden nogen reel Grund kom han i et Klammeri med en ung Overretssagfører, hvem han tilsidst udfordrede. Udfordringen blev modtaget, og saa drog man afsted for at arrangere Duellen.

Pistolerne var et Par gamle Skydere, der blev hentede hos Nordmanden *Thomas P. Krag,* hvis Lejlighed var saa fuld af gamle Møbler og Antikviteter, som et Folkemuseum. »Thomas P.«, hvis Forfattervirksomhed paa det Tidspunkt endnu ikke var saa skattet af det store Publikum som senere, var nærmest kendt fra en lille Episode, der var saa fornøjelig, at den fortjener Plads i »Halvfemsernes glade København«.

Paa dette Tidspunkt blev der drevet et rentud latterligt Afguderi med Henrik Ibsen, der til Trods for sin højlitterære Fornemhed meget godt selv forstod sig paa Reklame.

Efter at »En Folkefjende« som et personligt Forsvar var fulgt umiddelbart ovenpaa »Gengangere«, udsendte han nu kun et Stykke hvert andet Aar for rigtig at forberede den dramatiske Effekt. Ud paa Efteraaret var

Manuskriptet færdigt, sirlig afskrevet med Henrik Ibsens pertentlige Haand. Fra Gyldendal blev der sendt en særlig Ambassadør til Christiania for at afhente det. I mange smaa ligegyldige Notitser reklameredes derefter for Stykket med Meddelelser om, hvor stort det var, hvormeget det vejede, hvornaar det vilde udkomme o. s. v., samtidig med, at der med den største Hemmelighedsfuldhed vaagedes over, hvad Stykket hed, hvad det handlede om og særlig over, hvad dets Slagord det Aar var.

Trykningen skete under den skarpeste Kontrol, og Manuskriptet blev sat af særlige Typografer, der var tagne i Ed paa, at de intet vilde røbe, medens Publikums Nysgerrighed efterhaanden steg til Feber.

Just som Spændingen omkring Juletid 1894 havde naaet Kulminationspunktet, flagrede saa pludselig et enkelt Ark fra det hemmelige Trykkeri ud i Offentligheden og røbede, at Aarets Drama hed »Lille Eyolf«, og at en af de Replikker, der kunde antages at ville blive Publikumsrefræn, lød saaledes: »Krykken flyder«.

Der blev en vældig Opstandelse med Trusler om Politiundersøgelse, Sagsanlæg og Skadeserstatningskrav, indtil det tilsidst viste sig, at det var en af Ibsens egne yngre Landsmænd, Thomas P. Krag, der af Nysgerrighed havde hugget et Ark i Græbes Officin, hvor han ogsaa fik en Bog trykt. Det hele Postyr, der i en fjorten Dages Tid rasede i den danske og norske Presse, formede sig som en vældig Reklame for Dramaet, som maaske ogsaa nok kunde trænge til det. Thi »Lille Eyolf« er vel nok et af Mesterens allersvageste Arbejder, der næppe kendes af den nuværende Generation.

Samtidig var Thomas P. Krags Navn imidlertid blevet kendt over hele Norden.

Det var altsaa nu hjemme hos ham, der efter de

I det glade København fandtes mange kammeratlige Sammenslutninger, hvor der stiftedes Venskaber for hele Livet. Her ses »The old boys«, der startedes som Cykleklub, dog uden de nugældende sportslige Restriktioner med Hensyn til Spiritus og god Mad. »The old boys« eksisterer endnu, men Kammeraterne er blevet færre, og Cyklen er blevet erstattet med en Bil.

bedste norske Mønstre havde slaaet sig ned i København, at »Pistolerne« til Duellen blev hentede, hvorefter der affyredes et Par Skud, der heldigvis hverken saarede Duellanterne eller Sekundanterne. Men den videre Følge var, at Gustav Esmann som den Udfordrende blev idømt en mindre Fængselsstraf, som han afsonede i Arresthuset ude paa Blegdamsvejen i den Celle, i hvilken Berg havde siddet efter »Holstebro-Affæren«. Da Duellen var meget omtalt, mente jeg, at det kunde have journalistisk Interesse at interviewe Gustav Esmann i selve Fængselet. Jeg sendte derfor mit Visitkort op til Birkedommer *Schouw,* der havde været Genstand for mange hidsige Angreb under Bergs Fængselsophold. Han paategnede Kortet: »Har Tilladelse til at besøge Fangen«.

Med dette Legitimationsbevis i Haanden ringede jeg da paa Fængslets Port og blev gennem Kontrollen, hvor jeg maatte indskrive mit Navn, ført ad lange Gange og Gallerier til den Celle, i hvilken Forfatteren Gustav Esmann sad.

Arrestforvareren rodede en Nøgle frem, satte den i Laasen, aabnede Døren og sagde:

—Væsgo!

Derefter skød han mig ind i Cellen, og slog Døren haardt i bagved mig.

Jeg stod et Øjeblik og saa mig om. Indtrykket var ganske hyggeligt. Under Vinduet stod et Skrivebord, der var fuldt af Manuskripter, og foran det var anbragt en Kontorstol med et Slumretæppe.

Midt paa Gulvet var et lille Bord med hvid Dug, en enkelt Blomst i et Glas, et Fad med Frikadeller med Spidskaal, en hel Flaske Rødvin og en Skaal med Frugt. Gustav Esmann sad selv og spiste i en meget elegant snorebesat Rygejakke. Han lagde Kniv og Gaffel, stirrede op paa mig og sagde:

Kapelmester Carl Gottschalcksen hører ogsaa med til de Personligheder, der skabte det glade København. Baade som Dirigent i »National«, »Cirkus«, »Tivoli« og paa »Casino« modtog han Folkets Jubel, ikke mindst naar han dirigerede »Den lille Kanariefugl«, der blev en sand Landeplage. Ovenstaaende Billede er taget, da G. var 82 Aar, kort før han døde.

— Det er sg'u dog for galt. Kan man nu ikke en Gang faa Lov til at være alene i sin Celle.

Jeg forklarede ham, at der stod skrevet, at man skulde besøge sine Fjender, naar de var i Fængsel.

— Aah, Sludder! svarede han, men da De nu en Gang er kommet, saa sid ned og spis med. Derefter ringede han. Arrestforvarerens Kone kom ind, og hun vendte lidt efter tilbage med en Kuvert, hvorefter Døren atter faldt i, og vi tog fat paa Maaltidet.

— Ja, ser De, sagde Gustav Esmann, jeg har det jo nogenlunde her, og jeg arbejder hele Dagen derhenne ved Skrivebordet paa et Drama, der skal hedde »Den store Maskerade!» Det eneste, der generer mig, er, at her er lidt fodkoldt. Jeg har de nødvendigste Bekvemmeligheder, og jeg har faaet Lov til at spadsere i Gaarden, naar jeg vil, uden at Opsynet maa genere mig. Hundene forstaar desværre ikke denne min Undtagelsesstilling, og forleden tilbragte jeg en meget ubehagelig halv Time, medens to Bæster attraperede mig og knurrende holdt Vagt over mig.

Men Birkedommeren har sagt, at hvis der kommer et eneste Ord ud om, hvorledes jeg bliver behandlet, vil alt blive taget fra mig. Han vil ikke udsættes for Angreb for min Skyld. Nu véd De, hvad De har at rette Dem efter.

— Jeg skal ikke mæle et eneste Ord før den Dag, De er kommet ud.

— Gudbevares! Saa maa de gærne skrive, at jeg har ligget med Silketæpper og drukket Champagne.

Herefter passiarede vi en halv Times Tid, indtil Døren atter gik op, og en Stemme lød:

»Besøgstiden er forbi.«

Jeg rejste mig og tog Afsked. Gustav Esmann led-

sagede mig hen til Døren, og idet han rakte mig Haanden sagde han:

— Jeg haaber, De undskylder, at jeg ikke følger Dem udenfor!

Den store Arrestforvarer lo, saa Nøglerne raslede paa Maven af ham. Han var aabenbart ikke vant til saa meget Humør hos Fangerne.

Men Gustav Esmann og jeg var bleven Venner efter mit Besøg i hans »fidele Kachot«, og dette Venskab holdt sig og blev som sagt til daglig Omgang i de sidste Aar af hans Liv.

Den Forbindelse, han gennem mig fik med Cirkus, øvede efterhaanden Indflydelse paa hans Produktion. Medens han havde Omgang med disse internationale Artister, der blev betalte stort, og som kunde tjene deres Brød overalt, tumlede han mere og mere med den Tanke at skrive et eller andet, der kunde gaa Jorden rundt og blive en Verdenssucces.

Efter at han havde havt med Pantomimen at gøre, gik hans Tanke nærmest i denne Retning, og jeg husker, at han en Gang udkastede Idéen til et stort, socialt Manegebillede, der skulde hedde »Pagtens Ark«. Det sluttede med Overgangen over det røde Hav, hvor Vandene skilte sig, da Moses udstrakte Haanden, og atter slog sammen, da Pharaos Hær vilde forfølge Jøderne. Mr. Caspar var imponeret, men mente dog, at dette Emne var for højhælet for en Cirkuspantomime. Man ser let, at Tendensen gik i Retning af de store, moderne Samfundsfilms med Allegori og historisk Kolorit. Som Filmsdigter vilde Gustav Esmann sikkert have realiseret sin internationale Drøm, som det ikke lykkedes ham at virkeliggøre i Skuespillet, »Primadonna«, som han skrev

sammen med *Sven Lange* og som var beregnet paa Eksport rundt til alle Lande.

Hvor meget Gustav Esmann iøvrigt prøvede paa at gøre sig selv international, især i de sidste Aar efter at han havde været i England paa det *Anckerske* Rejselegat, saa var og blev han dog stærkt jordbunden, ligesom han til Tider var meget sentimental. Han regnede derfor »Det gamle Hjem« som sit bedste Stykke, og medens han boede i de to smaa, næsten umøblerede Værelser i Centralhotellets Anneks, hvor han fandt Døden, traf jeg ham en Dag hensunken i dyb Beskuelse af en Genstand, der hang paa Væggen.

Det var et gammelt Merskumspibehoved, der havde tilhørt hans Fader, og som han havde faaet ude paa Jægersborg af sin Broder Ritmesteren. Medens Esmann sad og betragtede Pibehovedet, som han havde hængt op paa et Søm, sagde han uden ringeste Forestilling om Ordenes blodige Ironi i en saakaldt Levemands Mund:

— Hvor saadan en gammel Ting alligevel hygger!

Og Gud skal vide, at der godt kunde trænge til lidt Hygge i disse to Hotelværelser, hvor der, saa vidt jeg husker, end ikke var et rigtigt Skrivebord.

Noterne til de Konferencer, som Gustav Esmann holdt ude paa Sommerlyst i de sidste Maaneder af sit Liv, gjorde han med Blyant paa et Stykke Papir, som han klistrede fast i den Chapeau bas, som han havde i Haanden, naar han gik ind paa Scenen.

Som alle skarptungede, kritiske Mennesker var Esmann selv meget nervøs, naar han skulde udsætte sin egen Person.

Da han holdt sin første Konference paa Sommerlyst, og Publikum med *Olaf Poulsen* i Spidsen hang helt ind

Halmtorvet (den nuværende Raadhusplads) set fra Hjørnet af Vestergade i Begyndelsen af Halvfemserne, da Raadhuset endnu ikke var opført. I Baggrundens Midte ses Hovedbrandstationen, og tilvenstre Vartov.

over Tribunen, blev han saa befippet, at han senere erklærede, at det var ligeved, at han havde bukket for Publikum og trukket sig tilbage ved de Ord: »Dette her egner jeg mig ikke til!«

Var det sket, og noget saadant kunde meget godt være faldet Gustav Esmann ind, saa havde man aldrig senere faaet ham op paa en Scene selv med syv Heste.

Nu, da det var gaaet godt, fik han efterhaanden en meget betydelig Rutine som Konferencier, og da han skrev meget langsomt og egentlig havde Ulyst til at tage en Pen i Haanden, tiltalte den mundtlige Udtryksmaade — med den af Omgivelserne skabte Improvisation — ham i høj Grad.

For den kommende Vintersæson havde han da ogsaa paatænkt en hel ny Journalistik. Ude i *Neiiendams* Palmehave i »Hotel Phønix« vilde han efter hver Première holde en kritisk Konference for det souperende Teaterpublikum, og han vilde samtidig lade Konferencen stenografere for at benytte den som Anmeldelse i et Blad næste Morgen.

Som man ser: En ægte Kabaret-Idé, denne med improviserede Nattekonferencer, der sikkert vilde være slaaet an, om den var bleven realiseret.

Maa jeg udenfor denne Bogs Ramme have Lov til at følge Gustav Esmann et lille Stykke ind i det nye Aarhundrede til hans Grav.

Det var den 24. Maj 1904, at Esmann holdt sin første Konference paa Sommerlyst paa Opfordring af Fritz Petersen.

Kort Tid efter havde »Sommerrevuen« Première ovre hos Genboen »Frederiksberg Morskabsteater«, hvor Esmann blev kopieret og indført som »talende Hoved«.

Esmann tog i den Anledning Revanche og anmeldte

Indgangen til det folkelige Forlystelsessted »Røde Kro« paa Amager omkring Aarhundredskiftet. Igennem Porten kommer man ad smalle Stræder til det ret store Teater, hvor der opføres Komedier af lettere Art.

Revuen i en af sine Konferencer. Han skildrede *Axel Henriques* og *Anton Melbye* som to siamesiske Tvillinger, der var forbundne ved den samme Blindtarm, en iøvrigt temmelig ufin Hentydning til, at Melbye netop var bleven opereret.

Derefter tilføjede han:

»Det eneste morsomme i Revuen er Fremstillingen af mig. Men De ser mig meget bedre her, frisk fra Fad, og jeg haaber, at jeg skal lede Strømmen hertil, saa at der ogsaa bliver lidt tilovers til Morskabsteatret.«

Saa selvbevidst var Gustav Esmann paa faa Uger blevet trods sin endnu ikke helt overvundne Nervøsitet.

Konferencen om Revuen blev iøvrigt af Forfatterne modtaget paa den rette gemytlige Maade. Der indløb nemlig til »Sommerlyst« et Brev, der var adresseret til »Pastor Esmann«, og i hvilket de to Spøgefugle takkede for den ved Baaren holdte trøsterige Tale.

Saa vidt jeg erindrer lagde Esmann sig i det hele taget ikke ud med nogen i Anledning af sine Konferencer, af hvilke flere var Københavnerbilleder, der vilde have haft kulturhistorisk Interesse, om de var bleven opbevarede. De var Journalistik i egentligste Forstand, til Tider endog Sensationsjournalistik. Saaledes var det Esmann, der fra Scenen første Gang bebudede, at *Martinius Nielsen* vilde forlade Casino og Dagmarteatret, og det var ham, der averterede *Betty Nansen* som Teaterdirektrice. Iøvrigt behandlede han alle Emner, selv et saa kildent som Prostitutionen med »Magdalene« som Baggrund.

At saare Personer var egentlig heller ikke hans Tanke, og det æklede ham, naar han om Morgenen lukkede sin Post op og fandt anonyme Breve, i hvilke der blev givet allehaande sjofle Oplysninger om navngivne

Personer med Underretning om, at Stoffet stilledes til Disposition.

Det var iøvrigt typisk for Esmann, at han sagde meget værre Ting *til* Folk end *om* Folk, og ofte skadede sig selv uberegneligt med sin skarpe Tunge.

De sidste Ord, Esmann skrev offentlig i sit Liv var et aabent Lykønskningsbrev til den nyudnævnte Censor, hans gamle Ven Overretssagfører *Carl Levin.*

Indledningen lød saaledes:

»Kære Carl Levin!

Maa jeg gratulere Dem til Censorposten og lad mig ret hjærtelig gratulere: Teaterdirektørerne, Varietélederne, Forfatterne og Pigebørnene. De bliver nok en huld Fader.«

I Brevets Slutning hed det derefter:

»Hvor jeg glæder mig til, naar jeg engang igen kommer til at skrive et Stykke, og der kommer til at staa noget i det, som De synes, De maa forbyde, hvad jeg nok skal sørge for, der gør — da at sidde hyggeligt sammen med Dem og tale om Sagerne.

Vi maa være alvorlige begge to. Lover De mig det?«

Det var den 27. August 1904, at Esmann i et kaadt Øjeblik sad paa »Vort Land«s Kontor og skrev dette og andet mere, der røbede, at det var ham umuligt at tage Autoritet alvorlig, især naar den var iklædt en Ungdomsvens Skikkelse.

En Uge senere den 4. September kom selv den store Alvors Majestæt.

Hans Livs Afslutning blev voldsommere og mere dramatisk, end Gustav Esmann nogensinde selv havde tænkt sig den, skønt Bøger som »Gammel Gæld« tydelig viser, at han i sin litterære Produktion oftere beskæftigede sig med den Tanke: »Fortiden hævner!«

TOLVTE KAPITEL.

Lad mig, medens jeg er ved Personer, indskyde nogle Portræter af Forgrundsfigurer i Halvfemsernes København.

Mellem de Skuespillere, som jeg den Gang kom sammen med, var *Vilh. Wiehe* absolut en af de originaleste. Han hørte til en Type, der nu er saa godt som forsvundet, og som yndede at spille Komedie ogsaa udenfor Scenen.

I vore unge Dage havde vi boet i Pensionat sammen. Jeg havde derigennem faaet Anledning til at kende ham paa nærmere Hold paa et Tidspunkt, da han endnu var »den unge Wiehe«. Han havde ikke nogen sikker Position paa Scenen, men han var forlovet med den kongelige Ballets unge, smukke Primadonna Charlotte Hansen. Hver Formiddag spadserede vi hen og stillede os op i Heibergsgade, medens vi hilste op til den ærværdige Bygning, fra hvilken der saa fra et Kooje højt oppe, hvor Prøvesalen laa, blev viftet til Genhilsen med et Lommetørklæde. Saa gik vi hjem og spiste Frokost efter at have drejet os tre Gange rundt paa Stedet. Hvad dette skulde betyde, er aldrig bleven mig klart. Det hørte til disse tossede Paafund, som Vilh. Wiehe var fuld af, og som alle hans Venner med et Smil gik ind paa.

Ved Vilh. Wiehe var der iøvrigt det mærkværdige, at ogsaa de døde Omgivelser i hans Fantasi antog Liv i Forhold til ham. Han havde Navn til sine Stole, sine Puder og sine Piber og tiltalte dem, som om de var levende Væsener. Flere af dem var Arvestykker indenfor Slægten Wiehe og blev derfor behandlet med særlig Veneration. Men der var ogsaa et Par Proletarer, der hed

3 af »Tivoli«s Luftskippere fra Halvfemserne. I Midten: Godard; tilvenstre: Loyal, og tilhøjre vor egen danske Luftskipper Laurits Johansen, der foretog utallige og mange Gange livsfarlige Opstigninger. Han endte som en ligesaa populær Vært i »Tivoli«s Restaurant »Grøften«, som den Gang var Samlingssted for mange københavnske Kunstnere.

»Store Klaus« og »Lille Klaus«. Med dem var der altid Vrøvl, og de blev skammede ud eller straffede med en Strikkepind, naar de ikke vilde trække, naar de snorkede eller paa anden Maade viste sig utidige.

Størst Glæde havde Vilh. Wiehe dog af at lave »Drift« med alle, selv med sin gamle Moder, som han forgudede og hver Dag aflagde Besøg. Da han var bleven Gardist, spadserede han sammen med Fru Wiehe i Tivoli rundt om Koncertsalen, hvor der den Gang altid var Trængsel af kendte Københavnere om Aftenen. Moderen spurgte ham, hvordan det gik for ham at være Soldat, og Vilhelm svarede:

— Storartet! Jeg gør, hvad jeg vil. Jeg hilser ikke paa de Officerer.

Man mødte en Løjtnant. Vilhelm gloede ham ind i Ansigtet uden at gøre Honnør. Saa mødte man en Kaptajn, det gik paa samme Maade. Tilsidst kom selve Krigsminister *Bahnson,* der var Ven af Familien, men Vilhelm fik stadig ikke Haanden op til Huen.

Da var Fru Wiehe imidlertid ved at forgaa af Uro for sin kære Dreng og saa ham allerede i mørk Arrest for Resten af Livet, indtil Vilhelm Wiehe pludselig tog hende om Skuldrene og sagde:

— Jeg maa jo ikke hilse, Mo'er, før jeg har lært at gøre Honnør, jeg skal holde Hænderne langs Bukselinningen og se ligeud.

Saa lo Fru Wiehe, saa Taarerne trillede hende ned ad Kinderne, af det store Barn, der havde skaffet hende en billig Fornøjelse gennem en ordentlig Forskrækkelse.

Selv efter at Vilh. Wiehe var bleven en kendt Skuespiller, kunde han ikke aflægge denne Trang til at kyse Folk for at faa Afløb for alt det drastiske Humør, som man aldrig gav ham Lejlighed til at udnytte paa Scenen. Jeg tror, at han i en kyndig Instruktørs Haand vilde

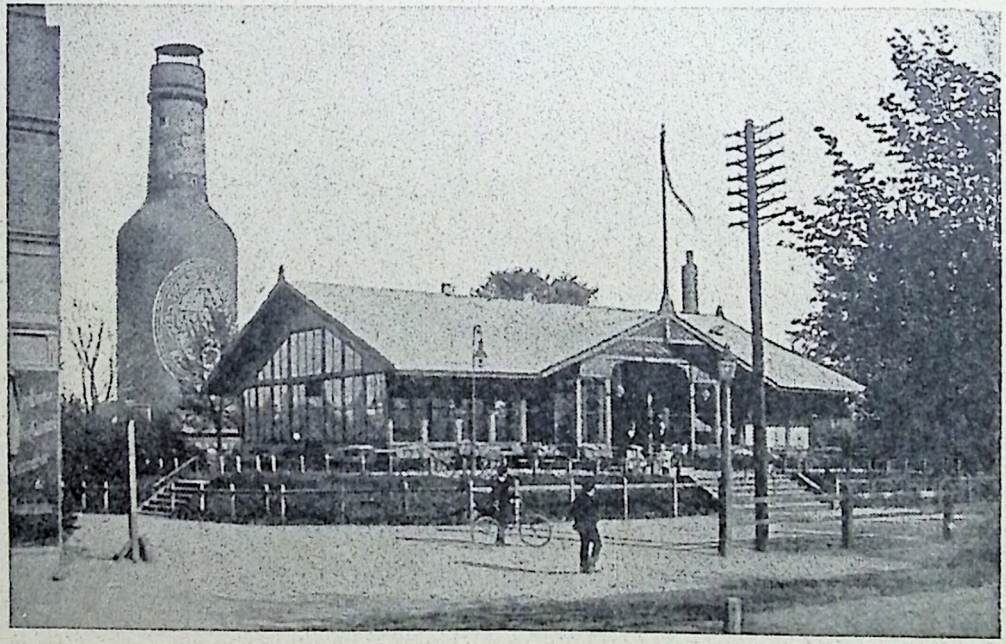

»Tuborg Pavillonen« og »Tuborg Flasken« paa Strandvejen i Midten af Halvfemserne. Tuborg Flasken blev efter Udstillingen i 1888 flyttet herud og staar der endnu, hvorimod Pavillonen er nedlagt som Traktørsted og omdannet til en stor moderne Benzintank.

være bleven en endnu mere vanvittig Farcør end Broderen Jacques, der oprindelig ogsaa kun havde tænkt paa at spille romantiske Elskere i den store »Onkel Michael«s Lignelse.

Paa Casino spillede Vilh. Wiehe saaledes en Tid »Den Pukkelryggede«, og han havde ladet sig lave en lille Brolæggerskammel, der var syet fast bagi, saa at han kunde sidde paa den, naar han skulde synke ned i Knæene. I den Periode morede det ham paa Vej til Teatret at gaa op til Venner og Bekendte og ringe paa Dørklokken. Naar saa Pigen lukkede op, sad der en formummet Dværg ude paa Maatten, og hun spurgte forskrækket: Hvem er De?

— Jeg er *Lagardère!* brølede Vilhelm, medens han skød op i sin fulde Højde og var forsvundet ned ad Trapperne, inden den forskrækkede Husfrue kom til.

Saaledes vedblev Vilh. Wiehe at være lige til sine sidste Aar, da alle Teatrene var lukkede for ham, og han forgæves havde prøvet paa at dyrke den nye Kunstart Filmen. Knækket og skuffet spadserede han daglig ved sin Adoptivdatters Arm.

Jeg havde paa det Tidspunkt altid Lommen fuld af Cirkusbilletter, da Huset i de Sæsoner ofte var meget tyndt og ikke sjældent nede paa 4—500 Kroner i aftenlig Indtægt. Imidlertid ønskede Forretningsføreren ikke, at jeg gav Billetterne til Skuespillere, fordi Teatrene altid stillede sig uvillige overfor Artisterne i Modsætning til, hvad der var Skik og Brug alle andre Steder.

Jeg havde derfor ogsaa en Dag sagt nej til Vilh. Wiehe.

Nogen Tid senere kom han saa op til mig paa Kontoret. Han slæbte sig afsted og hostede hult, medens han satte sig ned i min Gyngestol og sukkede:

— Det er sidste Gang, du ser din gamle Ven Vilhelm.

— Naa saa galt er det vel ikke!

— Jo, galt er det netop. Alle Sunde er lukkede for mig. Jeg har nu tænkt paa at udvandre og at søge Lykken i Amerika.

— Tror du, at du egner dig til det?

— Nej! Jeg vil ogsaa helst blive herhjemme, men i saa Fald er der kun een, der kan hjælpe mig, og det er dig. Vil du love mig ikke at sige nej til det, jeg nu beder dig om?

— Det kommer virkelig an paa, hvad det er! svarede jeg lidt betænkelig.

— Vil du love mig det, ellers rejser jeg.

— Nej! Men lad mig høre, hvad det er.

— Kan jeg faa et Par Cirkusbilletter! kom det med en skraldende Latter fra Vilh. Wiehe, medens han sprang op af Gyngestolen.

Han fik dem straks. Men det var jo rigtignok ogsaa et stort Apparat.

En anden Forgrundsfigur i Halvfemsernes København, som ogsaa yndede at lave »Drift«, var Forfatteren *Carl Møller,* der netop var bleven umaadelig populær med sin store Københavnerroman »Paa Farten«. Jeg havde lært ham at kende oppe i »Studenterforeningen« paa et af de Karnevaler, til hvilke han altid indstuderede den traditionelle Ballet. Han holdt meget af at omgaas yngre, og til vor Klike hørte *Albert Gnudtzmann,* Røde *Bruhn, Frederik Ricard* og den bekendte Studenterskuespiller Doktor *Edgar Madsen,* der af en eller anden uopklaret Grund gik under Navnet »Strandæselet«.

Hvor dybt forskellige Vilhelm Wiehe og Carl Møller end var i alle Henseender, saa lignede de hinanden i det,

at de altid, medens de lavede Drift, bevarede en Gravens Alvor.

Jeg husker, at jeg en Dag mødte Carl Møller ude paa Vesterbro.

— Vil du ha'e et Glas Portvin? spurgte han.

— Ja, Tak.

— Men det er en meget dyb Kælder, vi skal ned i.

— Naa hva'! svarede jeg, medens vi gik ind i Panoptikon, der var det højeste Hus paa det daværende Vesterbro. Vi steg op ad Trapperne til femte Sal, derefter videre op paa Kvisten og ud over et Loft til Naboejendommen, i hvilken der ganske rigtigt var en Vinstue i Kælderen.

Saa begyndte vi Nedstigningen, medens Carl Møller paa hver Afsats lo og sagde:

— Kan du se, det er en meget dyb Kælder?

Da jeg ikke lo med, spurgte han:

— Kan du ikke forstaa det morsomme i det?

— Nej, sagde jeg.

Saa rystede han opgivende paa Hovedet ad Ungdommens Mangel paa Humør.

Ligesom Robert Watt fortalte han gerne selv om sine Meritter og altid nøjagtig paa samme Maade med mange Biomstændigheder, der forhøjede Paalidelighedspræget.

En af Beretningerne lød i hans egen Mund saaledes:

En Aften faar jeg fat i »Aftenberlingeren« og giver mig til at læse Avertissementerne. Da vi gaar hjem gennem Vestergade standser jeg udenfor »Hotel Tre Hjorter« og beder mine Ledsagere om at vente, da jeg absolut skal tale med en Mand. Jeg ringer paa og spørger Nattevagten:

— Bor Kancelliraad Svendsen fra Sæby her?

Ved Aarhundrede-Skiftet var Verdensmesterskabs-Bryderen Bech Olsen uhyre populær blandt det brede Publikum. Begejstringen og Jubelen var lige saa stor, naar Bech-Olsen kastede sin Modstander, som nu under en moderne Boksekamp.

— Ja, men han er gaaet i Seng, da han skal rejse tidlig imorgen.

— Det ved jeg, det er netop i Anledning af den Rejse, jeg skal tale med ham. Mit Navn er Forfatteren Carl Møller.

— Godt! Saa skal jeg gaa op og vække ham, siger Nattevagten. Og lidt efter kommer han tilbage og meddeler, at jeg kan faa Foretræde for Kancelliraaden, der modtager mig i Slobrok.

— De skal rejse til Italien imorgen og ønsker — efter hvad jeg ser i »Berlingske Tidende« — en Rejseledsager?

— Ja, ja! Det vilde selvfølgelig være mig en stor Fornøjelse, om jeg kunde faa en morsom Mand som Dem med.

— Det kan jeg forstaa; og derfor syntes jeg ogsaa, at det var min Pligt at gaa op til Dem for at sige Dem, at *jeg* kan desværre *ikke* tage med.

Lykke paa Rejsen og Godnat.

Saadan var Carl Møllers Vid i det daglige. Jeg skal ikke fortælle flere af de mange lignende Historier til Belysning af hans bizarre Paafund. Jeg har en Fornemmelse af, at det ikke rigtig klæder dem at komme paa Tryk, og at de vil give den Læser, der ikke personlig har kendt Carl Møller, et ugunstigt Indtryk af ham som en egoistisk Spasmager uden Hjerte i sit Vid.

Derimod synes jeg, at det vil være paa sin Plads at fortælle lidt om den næsten rørende Kærlighed, med hvilken Carl Møller omfattede sin afdøde Ungdomsven *William Faber,* og om hvorledes det humoristiske Legat blev til, der hvert Aar volder Uddelerne saa mange Kvaler efter at følgende Avertissement forinden har været indrykket i »Berlingske Tidende« omkring Juletid:

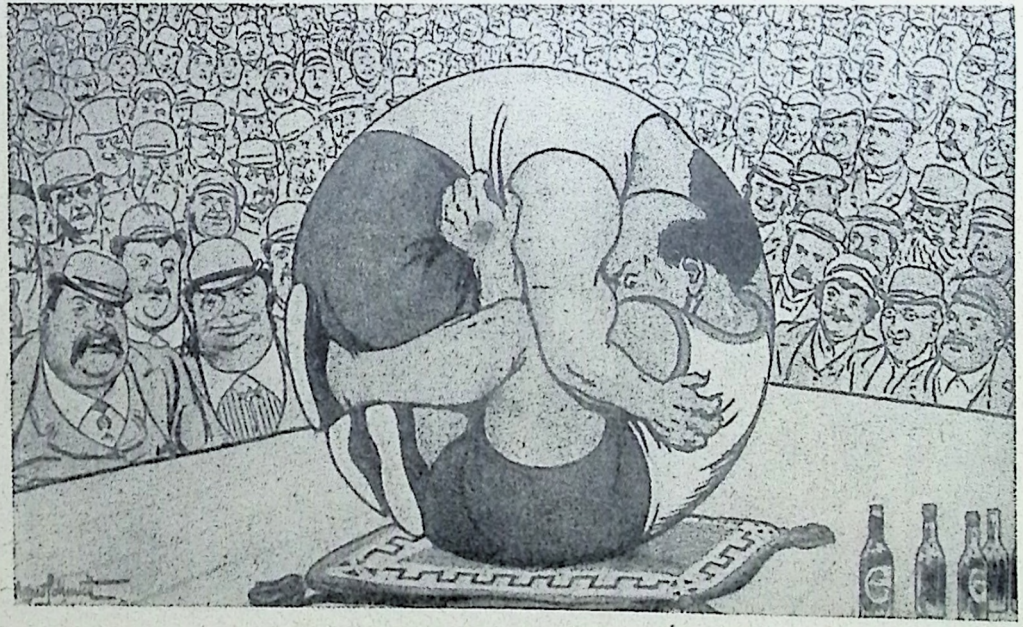

En humoristisk Tegning af Alfred Schmidt i »Blæksprutten« gengivende Brydekampen mellem Bech Olsen og en tyrkisk Modstander.

»CARL MØLLERS FORFATTERLEGAT

Kan for Tidsrummet 1ste Januar—31te December bortgives til en dansk Forfatter — fortrinsvis en Humorist — som ikke inden 1ste Maj d. A. har fyldt 30 Aar«.

Første Gang jeg havde set Carl Møller var i den gamle Studenterforenings hvælvede Kælderstue, hvor vi fik en *lille* Dinér for 55 Øre og en *stor* Dinér for 85 Øre, medens vi sad bænkede ved lange Borde i den tidligere »Slavekirke«. Hver Dag omtrent paa samme Klokkeslæt saa jeg en alvorsfuld Mand træde ind for saa automatisk som *Phileas Fog* i »Jorden rundt« at hænge sit Overtøj henne ved det historiske Senioratsværelse. Han var høj, mager, dog med en lille Mave, og han havde et bistert, gnavent Udtryk bag de store Briller, medens han strøg sig over det brune Fuldskæg og lod Øjnene gaa mønstrende rundt i Stuen.

Medens han spiste, talte han aldrig, men udstødte kun af og til nogle arrige Grynt med en dyb Basstemme, for at tilkendegive sin Misfornøjelse med Tjeneren »Christian«. Jeg ansaa ham for en gammel Stivstikker af en ministeriel Kontormand, og jeg blev derfor meget forbavset ved at høre, at det var den berømte »Lange-Møller«, af hvis Vid der gik saa stort Ry.

Ved et Karneval gjorde jeg saa, som allerede nævnt, flygtigt hans Bekendtskab, og et Par Aftener senere, mens jeg sad alene og læste Bladene, kom han hen til mig og sagde:

— Vil De gaa ud med mig iaften, unge Mand?

— Det kan jeg ikke, Hr. Møller, jeg har ingen Penge! svarede jeg.

Da kom der i Carl Møllers Øjne et ejendommeligt mildt Blink, som jeg aldrig senere gensaa, og han gav

mig den første og sidste Kompliment, jeg nogensinde har faaet af ham i de mange Aar, vi derefter kendte hinanden lige til hans Død. Men den Kompliment var til Gengæld ogsaa den største i Carl Møllers Mund:

— Som De sagde *det*, mindede De mig om William Faber! Lad os saa komme afsted.

Derefter gik vi ud sammen, medens Carl Møller betalte overalt, hvor vi kom frem, og den Nat blev vi dus.

Jeg havde vistnok haft Held til vedblivende at minde ham om Faber.

William Faber — »Landsoldaten«s Søn — havde i sine Dage været uadskillelig fra Carl Møller, sammen med hvem han havde forfattet en Mængde af Datidens mest yndede Farcer. Af disse blev »Barn i Kirke« næsten klassisk med *Frederik Jensen* i Danselærerens Rolle.

Det fælles Forfattermærke var »Peter Sørensen«. I Foraaret 1883 døde imidlertid William Faber kun 36 Aar gammel, og Carl Møller forvandt aldrig Tabet af sin Ungdomsven, efter hvis Død hans Produktion gik helt istaa, indtil han fandt sit selvstændige Felt i Københavnerromanerne med »Paa Farten« i første Række.

Lige til sin Død i 1898 mindedes Carl Møller ved alle Lejligheder atter og atter Faber med vemodig Glæde. Han dvælede ofte ved det sorte Humør, i hvilket de to Venner nedsank, naar de ingen Penge havde, og ved deres overstrømmende Livslyst, naar der pludselig kom Højvande i Kassen.

Ud fra disse Selvoplevelsens Minder havde Carl Møller dannet sig den Teori: »Giv blot Ungdommen Penge, saa bliver den lystig, glad og humoristisk!«

Hvilken haabløs Mangel paa Menneskekundskab!

Carl Møller havde selv ikke blot tjent godt paa sin Produktion, men han havde ogsaa arvet en ret betyde-

lig Formue fra sin Fader, Klædehandler Møller. Han var derfor en meget velsitueret Mand, der ikke brugte stort paa sig selv, naar han da ikke havde en af sine Bohème-Perioder, under hvilke han gav sig helt hen for saa atter at grave sig ned i Arbejde. Naar Arbejdstiden var inde, stod han tidlig op de Morgener, gik lange Ture og var ikke til at komme nær.

Det var i vide Kredse en bekendt Sag, at Carl Møller i sit Testamente havde indsat »Skuespillerforeningen« som sin Universalarving.

En Sommeraften Aaret før Carl Møllers Død fulgtes vi, som saa ofte før, hjem fra Tivoli, hvor vi havde spist til Aften i Divan Nummer I hos *Ægidius,* der i mange Aar havde været »Studenterforeningen«s Vært, hos hvem en akademisk Klike derfor holdt til.

Jeg havde faaet Udlængsel og talte om at rejse til Paris.

— Jeg kunde ogsaa nok have Lyst til at lufte mig lidt, sagde Carl Møller, men jeg har ikke Raad.

Jeg lo, saa det gjaldede i Natten:

— Aa Snak! Du er jo rig!

— Rig! gentog Carl Møller og holdt Stokken spærrende foran mig, saa jeg blev nødt til at standse. Det var nu hans Vane. »Rig! Nej, du tager ganske fejl. Jeg er aldeles ikke rig. Og hvad skal det blive til i Fremtiden! Publikum, Presse og Forlægger skriger op af Rædsel, naar jeg møder med en ny Bog. Jeg gaar maaske Tider i Møde, da jeg kan faa god Brug for den Smule, jeg ejer. Skulde der alligevel blive noget til overs, har jeg mine Hensigter dermed.«

Stokken blev fjærnet, og Passagen atter fri, medens vi fortsatte vor Vej ned ad Nybrogade, hvor Carl Møller boede.

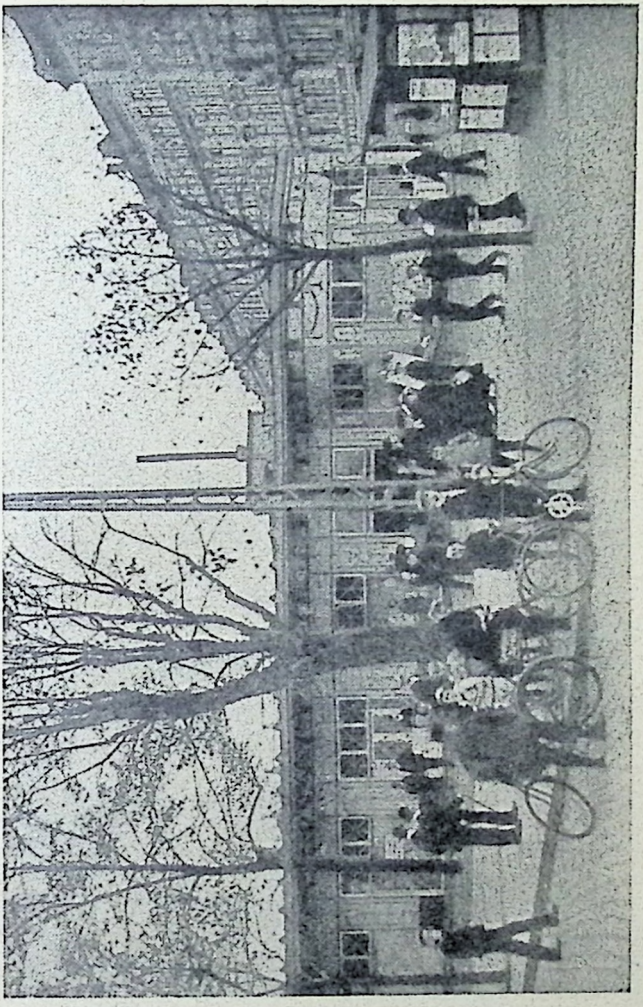

Café »Bech Olsen«, beliggende udfor Frihedsstøtten ved Reventlowsgade. Terrænet optages nu af den nye Hovedbanegaard.

— Ja, saa skal »Skuespillerforeningen« jo være din Universalarving!

— »Skuespillerforeningen«! Nej, den skal ikke ha' en rød Øre.

Det var en højst interessant Oplysning, der maatte have sin Forhistorie. Forsigtig trængte jeg ind paa Carl Møller, der let blev stædig, naar han mærkede, at man vilde udfritte ham. Det endte med, at han bad mig om at gaa med op. Under mange Afbrydelser og Udbrud fortalte han mig derefter en meget lang Historie, saa lang, som en Historie kun bliver, naar den Talende uafbrudt hidser sig op til Raseri og Bebrejdelser.

Historien drejede sig om Carl Møllers og William Fabers Stykke »Et Knald«, der var en fri Bearbejdelse af »Flagermusen«. *Ferd. Schmidt* havde i 1893 i Anledning af sit fyrretyveaarige Skuespillerjubilæum taget den gamle Operette op paa »Nørrebro Teater«, som den Gang endnu ikke var nogen absolut Guldgrube.

Der var derfor lidt Slinger med Betalingen, men hvad der kreperede Carl Møller mest var, at Direktionen ikke havde sendt ham de sædvanlige to Fribilletter til Premiéren. Grunden var antagelig, at man af Erfaring vidste, at han alligevel ikke vilde benytte dem.

Men i den Art formelle Spørgsmaal forstod Carl Møller ingen Spøg, og da man nu henstillede til ham at stryge en Del af det ham tilkommende, kontraktmæssige Honorar, forlangte han — for at gaa ind herpaa — at der af Beneficeaftenens Overskud skulde udtales 50 Kroner til »Skuespillerforeningen« som en Art Bøde.

Men nu blev Ferd. Schmidt stejl og Pengene blev *ikke* indbetalt, hvorefter Carl Møller overgav »Skuespillerforeningen« Fordringen med den Forpligtelse, at den *skulde* inddrive den — om fornødent ad Rettens Vej.

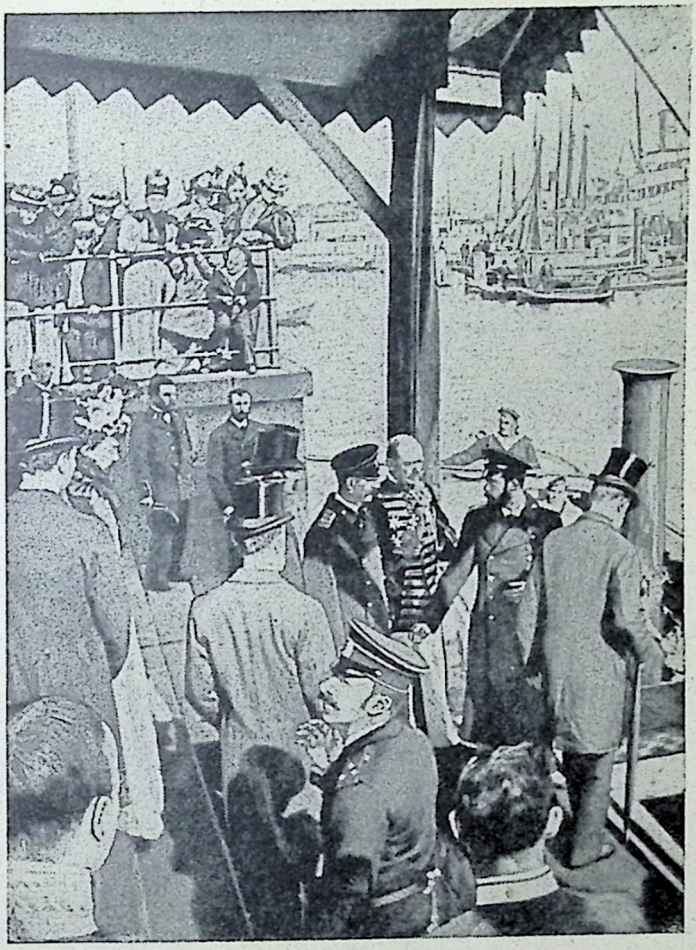

Den russiske Kejser Nicolaj II's Afrejse fra København i September 1896, idet han tager Afsked med Kong Georg af Grækenland. I Forgrunden længst nede tilvenstre ses Nakken af Kong Christian X.

»Skuespillerforeningen« svarede imidlertid, at den *ikke* kunde modtage Gaver af den Art, hvoraf Carl Møller drog følgende Konklussion:

»Naar Foreningen ikke er mere ivrig efter at skaffe sine Medlemmer Penge, saa skal den i hvert Fald ikke have *mine*. Samme Dag jeg fik Beskeden, gik jeg op til Notarius publicus og forandrede mit Testamente.«

— Maa jeg omtale det? spurgte jeg.

— Ja! jeg beder dig endog derom — naar jeg er død. *De* skal dog have at vide, hvorfor *de* ingenting fik, skønt det var den Forening, jeg hang ved med størst Kærlighed.

Da Carl Møller døde, fulgte jeg Opfordringen. Der indløb en svag Protest fra Ferd. Schmidts tidligere Kompagnon Direktør *Vilh. Petersen*. Han hævdede, at Carl Møller havde faaet *alt*, hvad der tilkom ham, men han tilføjede, at han havde dikteret Teatret »en Mulkt paa 50 Kroner at betale til »Skuespillerforeningen« for den Haan, der var udvist imod ham (C. M.) ved ikke at sende ham Fribillet til Premièren«.

En saadan Mulkt vilde Ferd. Schmidt ikke finde sig i, og inden Sagen kunde ordnes, døde han kort Tid efter af Tyfus.

Som man ser, stod det ogsaa efter Direktør Vilh. Petersens Fremstilling fast, at Carl Møller havde følt sig fornærmet over, at han ikke havde faaet Fribillet og over, at Skuespillerforeningen ikke i den Anledning havde skaffet ham Oprejsning.

I de interesserede Kredse ventede man herefter i Spænding paa at se, om dette jo lidt humoristiske Forhold, der røbede en pirrelig Mands Saarbarhed, nu virkelig havde været tilstrækkelig Motiv for ham til *helt* at slette Skuespillerforeningen af sit Testamente.

Svaret blev et absolut: Ja!

Da Testamentet aabnedes den 10. Maj 1898 med Nationalbankdirektør *Rasmus Strøm* og Højesteretssagfører *Shaw* som Eksekutorer, viste det sig, at Formuen var 100,000 Kroner, der altsaa skulde være tilfaldet Skuespillerforeningen, hvis det ulyksalige »Knald« ikke var kommet. Nu var der disponeret over Beløbet til en Række velgørende Øjemed, medens dog 25,000 Kroner var holdt udenfor. Renterne af disse Penge skulde en Gang aarlig tilfalde en *ung* Skribent, der ikke maatte være over 30 Aar, og som skulde gøres saa glad som Carl Møller og William Faber vilde have været det i deres Ungdom, om en saadan Appelsin var falden i deres Turban. Resultatet forestillede Testator sig at ville blive en munter Bog en Gang om Aaret til Højnelse af det gode Humør i Publikum.

Til Dato har Carl Møllers Idé kun baaret beske Frugter, og dog var den tænkt som en Præmie for den mest komiske Maske paa Livets Karneval.

Skønt Carl Møller var en Del ældre end jeg, tænkte jeg i de senere Aar af vort Bekendtskab slet ikke derpaa, men behandlede ham som en jævnaldrende ligesom *Sophus Bauditz*. Det var vist det Studentikose i deres Væsen, der gjorde, at jeg ikke mærkede Aldersforskellen, hvad der ogsaa delvis var Tilfældet overfor *Peter Hansen*, selv om han til Tider kunde være lidt mere tilknappet, især i de Aar, da han var Chef for Det kongelige Teater. Men iøvrigt maa jeg i al Almindelighed sige, at de mange Ældre, som jeg traf i »Journalistforeningen« og i Kliken hos *à Porta*, behandlede os Yngre med en næsten overdreven Hensynsfuldhed, som om de var bange for, at den nye Tid, der paa saa mange Maader var forskellig fra deres egen, helt skulde glide fra dem.

Jeg skal imidlertid ikke blive snakkesalig paa de ældre Gentlemens Vegne, men jeg vil dog fortælle, hvorledes min sidste Samtale forløb med *Erik Bøgh*. Jeg havde oftere talt med ham, og af og til besøgt ham i hans gammeldags, hyggelige Lejlighed ude paa Frederiksberg i en af Sideallèerne.

Da det nu i Sommeren 1899 hed sig, at Erik Bøgh paa Grund af vaklende Helbred vilde trække sig tilbage fra Censorposten, gik jeg ud til ham. Det var smaat med Kræfterne, men han talte ganske roligt om, at han nu, efter aldrig nogensinde at have været syg en eneste Dag i sit lange Liv, vilde lægge sig til Hvile efter en vel anvendt Arbejdsdag.

Jeg følte det som en Forpligtelse at komme med en Indvending, men Erik Bøgh afbrød mig og tog mig hen til Vinduet:

Kan De se, derhenne er de i Færd med at rejse Standere og lægge Skinner ned. Naar de er færdige, saa forsvinder de gamle Omnibusser. Jeg var altid vant til at køre hjem med den sidste nede fra à Porta, hvor de passede Tiden for mig. Naar vi saa kom her til Hjørnet, saa lod Konduktøren Omnibussen holde, mens han sprang af for at hjælpe mig ind ad min Gadedør. Det gør den Elektriske ikke!

Jeg svarede ikke noget, og Erik Bøgh fortsatte:

— Der kan De selv se! Nej, det er bedst, jeg dør. Jeg har levet min Tid, og jeg hører ikke hjemme i det nye Aarhundrede.

Om Efteraaret døde han. Den gamle folkekære Digter var ikke den eneste blandt de Ældre, der havde en instinktmæssig Forudfølelse af, at det nye Aarhundrede ikke blot vilde blive en Cifferskiften, men en hel ny Tid.

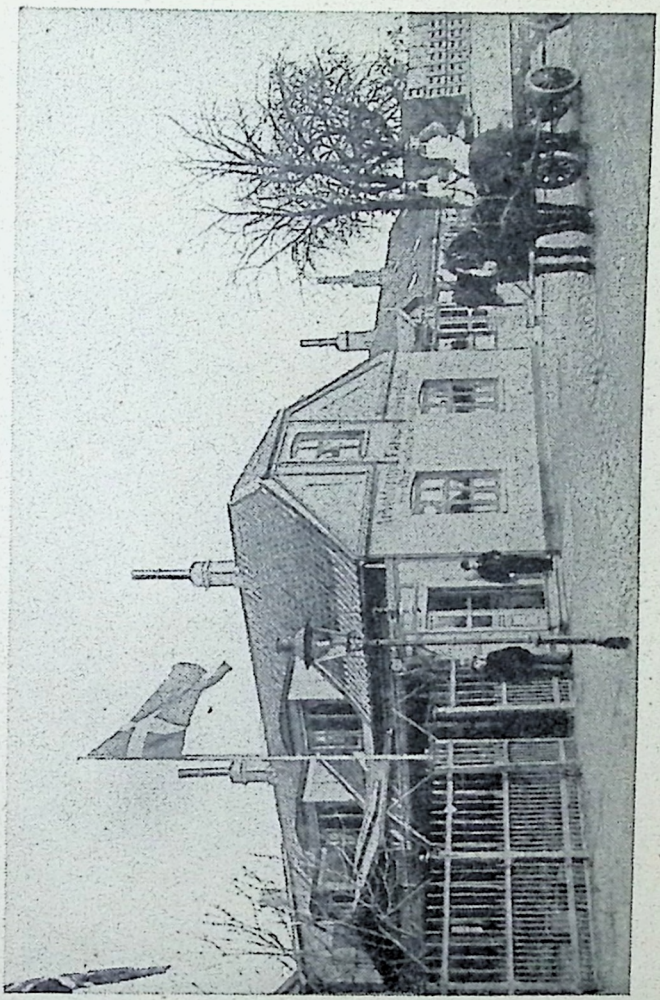

Arbejdernes Forsamlingsbygning paa Kløvermarksvej paa Amager.

TRETTENDE KAPITEL.

Vi vender nu tilbage til vort egentlige Emne: Forlystelserne, saaledes som de artede sig i den sidste Halvdel af Halvfemserne.

For Tivolis Vedkommende var det de store Festarrangementers Tid. Det mest stilfulde, *Carl Lunds* egentlige Mesterværk mellem mange andre større og mindre, var vel nok »Tivoligaard ved Elverhøj«. Det var Grosserer Thranes egen Idé, og den Aften, da en indbudt Kreds aabnede den firelængede Gaard og den hemmelighedsfulde Høj, der greb os alle med sin Mystik, var han, som nu efter Watts Død var Enedirektør indtil 1899, saa glad som et Barn. Hans Hustru, Fru *Anna Thrane,* sagde lidt jaloux: »Tivoli er min Mands Elskerinde, der næsten aldrig under mig at have ham for mig selv blot nogle Minutter.«

Familien Thranes Kærlighed til Tivoli var oprigtig og delvis uegennyttig, idet »Direktøren« ikke tog direkte Betaling for sit Arbejde. Men den offentlige Mening fordrede netop en helansvarlig Leder af dette Københavneretablissement, som til Tider spillede en altfor dominerende Rolle i Hovedstadens Liv. Thrane havde det derfor ikke altid lige godt, og han kom til Tider kun daarligt ud af det med Pressen, indtil han selv med heldig Haand udpegede sin Medarbejder og senere Efterfølger *Arne Petersen,* der er Direktør den Dag i Dag, og som personlig næsten har bygget hele Tivoli om.

Facaden ud mod Vesterbro stammer dog ikke fra ham. Den blev opført i 1890 af Arkitekterne *Blichfeldt* og *Bergmann,* og den indeslutter i sin murfaste, men

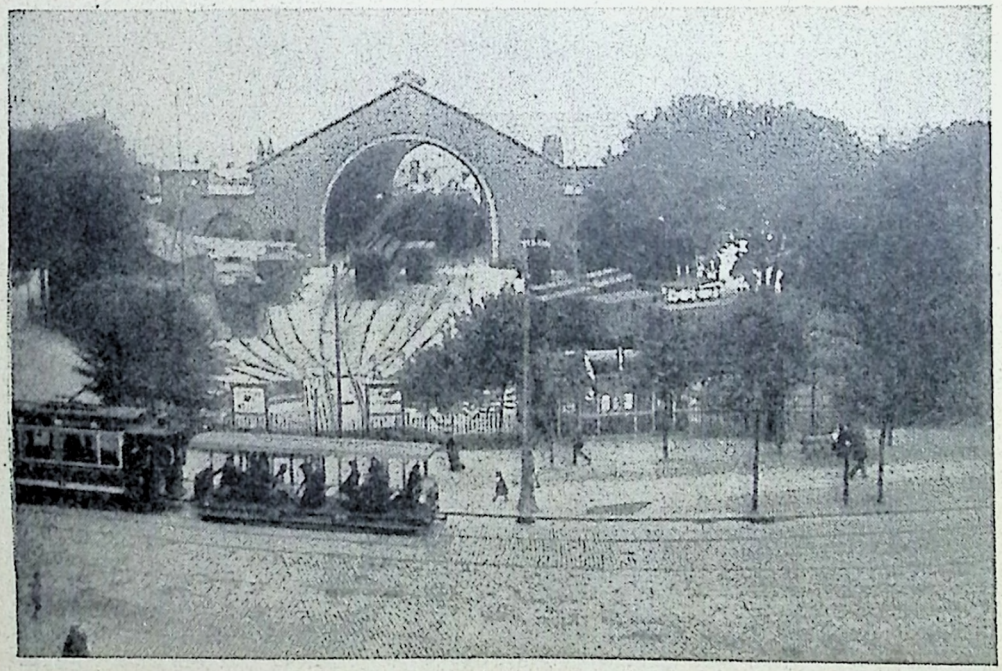

Den gamle Hovedbanegaard, set fra Frihedsstøtten. Den blev senere omdannet til det første Paladsteater. Nu er Banegaarden revet ned, og paa dens Plads ligger det nye Paladsteater.

dog lette Konstruktion Tivolis tredie Port mod Vesterbrogade.

I denne Facadebygning blev der selvfølgelig indrettet Restauration, der blev overtaget af *Wivel* inde fra »Taarnpavillonen«. Lokalerne var meget beskedne og bestod kun af eet stort Rum i Hakket ud mod Indgangen foruden et Sideværelse mod Vesterbro.

Fra Aar til Aar voksede imidlertid denne Forretning, fortrængte de tilstødende Butikker og aad sig ind over Tivolis Terræn med den ene Veranda skudt foran den anden, indtil den som »Wivex« nu er bleven et Lokale, der har Verdensstadsdimensioner og som er berømt over hele Norden.

Som en mere beskeden Broder og Nabo, ogsaa med det ene Ben inde i Tivoli, laa gennem hele Halvfemserne: Den gamle Bræddehytte umiddelbart op til Wivel.

Dens Charme bestod i, at man stadig regnede den for interimistisk og ventede, at den vilde forsvinde i den nærmeste Fremtid.

Men Bræddehytten var sejglivet. Den holdt sig tappert lige til 1908, da den blev stedt til Hvile ved en Fest ude paa »Constantia« hvor *Sophus Bauditz* holdt Gravtalen, og jeg slog Harpen til et Afskedskvad for »den sidste Stump af Volderester i København«. »Hytten« havde under sin Vært *Frederik Nielsen* gjort et godt, samfundsnyttigt Arbejde, som man maaske bedre forstaar at vurdere nu end den Gang: Den havde været det bedste og billigste Madsted, der alligevel gjorde sin Vært til en rig Mand.

Karakteristisk for Hytten var dens »Stambord«, der stod midt paa Gulvet, og som i Halvfemserne oftest blev præsideret af Kaptajn *Weiss*. Gæsterne bestod af alle Slags Folk: Artister, Forfattere — *Holger Drach-*

manns Kæmpepokal figurerede i mange Aar paa Buffeten — Journalister, Skuespillere og store Næringsdrivende, ikke mindst de mere bekendte Slagtermestre, der i Danmark altid har haft lidt Forbindelse med Kunstens Folk.

Ved dette Stambord, der gjorde Indtryk af at være saa solidt og pæredansk, at det næsten virkede provinsielt, udspilledes i Slutningen af Halvfemserne et helt lille Stykke international Svindel.

Ved Stambordet indfandt sig en Aften, da der serveredes de traditionelle Retter: Skildpadde og rød Oksesteg! en mørk udseende Mand sammen med en Dame. Herren var Franskmand. Han udgav sig for Urmager, og hans Navn var *Ferron*. Han præsenterede sin Hustru, og det smigrede Gæsterne, at de kunde underholde sig med Parret, idet i hvert Fald Herren udtrykte sig nogenlunde paa Tysk. Han lod til at befinde sig saa vel i Kredsen, at han blev Stamgæst, og fra Aften til Aften afslørede han sig som mere og mere fornem. Han var ikke en almindelig Urmager, han var nærmest en Art Professor i Urmageri og Lærer ved Ur-Akademiet i Besancon. Som saadan viste det sig ogsaa, at han var Ridder af Æreslegionen, hvis røde Baand han bar i Knaphullet.

Professoren begyndte efterhaanden at underkaste de Tilstedeværendes Ure et grundigt Eftersyn. Det var gennemgaaende dejlige, store gyldne Tvebakker, men han var alligevel ikke tilfreds med nogen af dem. Han aabnede dem, betragtede kritisk Værket og rystede bekymret eller misbilligende paa Hovedet. Selv om Uret efter dets naive Ejermands Formening gik aldrig saa godt, saa var der dog noget i Vejen med det, hvad Ur-Professoren straks opdagede, og idet han lovede at sende Uret

til Besancon for at lade det reparere eller udbedre ganske gratis, stak han Sejrværket i Lommen.

I denne havde han tilsidst alle de større Stamgæsters Ure, hvorefter han begyndte at underkaste deres Ringe og Brystnaale en nærmere Eksamination. Dens Resultat var desværre ogsaa meget utilfredsstillende. Enten sad Stenene løse, eller de var saa slet indfattede, at det var et Guds Under, at de ikke forlængst var falden ud. De maatte til Besancon, hvor man paa Akademiet ogsaa beskæftigede sig med al Slags Bijouteri og Juvelerarbejde.

Tilsidst var samtlige Hyttens Stamgæster blankede af for deres Værdigenstande, og en Mistænksomhedens Aand begyndte for sent at dæmre under gensidige Samtaler. En Dag omtalte man forblommet Sagen til en Opdager, der straks arresterede Parret. Det viste sig at være to af det internationale Politi mest kendte Svindlere, navnlig Professoren, der straks aflagde Tilstaaelse om en Masse Forbrydelser. Stamgæsterne i »Hytten« fik tildels deres Ure og Pretiosa tilbage, men de havde for bestandig mistet deres tidligere blinde Tillid til Menneskenes Ærlighed.

Inde paa Tivoli selv, som i 1893 fejrede sit halvhundredaarige Jubilæum, blev Traditionen fra Carstensens Dage samtidig brudt, idet gamle *Volkersen,* der havde debuteret i »Harlekin mekanisk Statue« ved »Entreprenøren«s Benefice i Oktober 1843, gik hen og døde. Paa selve den store Festaften var han som et levende Lig bleven trukket ind paa Paafuglescenen under stormende Jubel iført sin Pjerrotdragt, men uden Maske. Han fik Tivolis Guldmedaille med Diamant, en Udmærkelse, der saa vidt vides aldrig er bleven nogen anden dødelig til Del, og han fik Tilsagn om fuld Gage Resten af sit Liv,

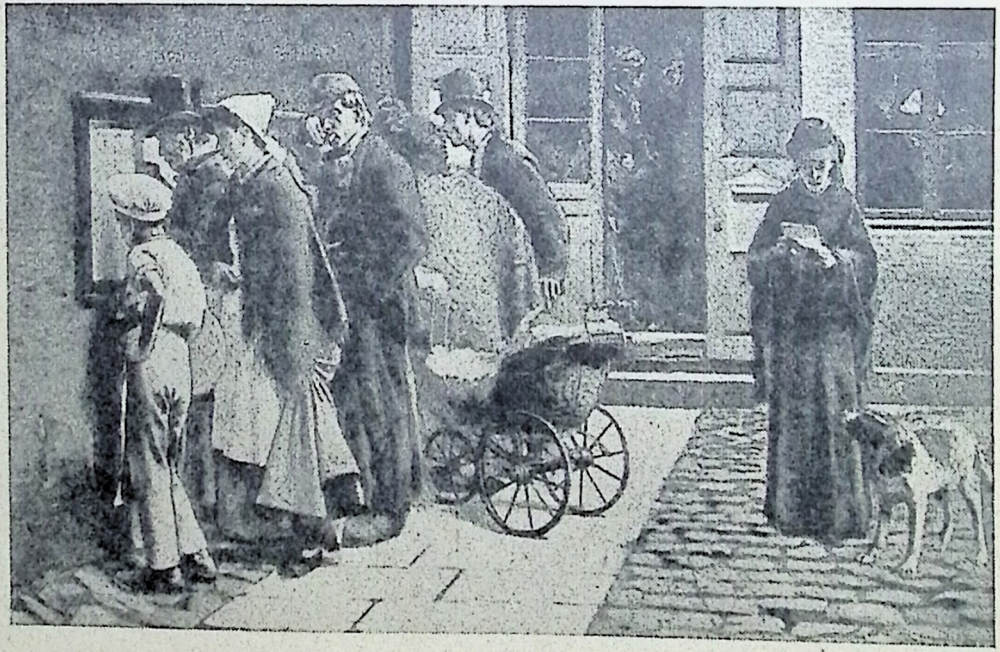

Fra »Adresseavisen«s Gaard i Vimmelskaftet omkring 1890. »Adresseavisen« var dengang det brede Københavns Annonceblad. Efter Erik Henningsens Maleri.

hvorefter han overvældet og grædende af Rørelse trak sig tilbage for fjorten Dage senere at dø. Han havde opfyldt sit Livs Mission, og han havde været en lykkelig Mand, der var stolt af sin Gerning. Fra selve »Frue Kirke« blev han begravet under almindelig Deltagelse den 31. August. Liget blev ført til Frederiksberg Kirkegaard forbi Tivoli, hvis Flag vajede paa halv Stang, medens Plænens Kanoner skød Sørgesalut, og den Fremmede standsede og spurgte:

— Hvilken Stormand begraver København i Dag?

Og Svaret lød:

— Pjerrot!

Saa megen Gøglerpoesi kan der være i det virkelige Liv!

Af de Varietéer, der var knyttede til Tivoli, præsterede »Arenateatret« under Direktør *Schultz* ofte gode Numre, men det lykkedes alligevel aldrig for denne Scene at komme i første Plan, og et Forsøg, der i 1893 blev gjort paa at omskabe Teatret til Cirkus under *Ernst Schumann,* mislykkedes totalt.

I »Kisten« blev Niveauet sænket dybere og dybere, indtil den lille Varieté, af hvilken der nu er blevet et hyggeligt, stilfuldt Teater, næsten var en Skandale for Etablissementet.

Efter det mislykkede litterære Eksperiment havde »National« famlet sig frem, indtil Etablissementet tilsidst atter med Held vendte tilbage til Varieté-Genren under Ledelse af *Sophus Jacobsen.* Han var en yngre Broder til *Carl Jacobsen,* der havde haft saa stort Held som Direktør under Udstillingen 1888, men det gik mere og mere tilbage for ham, og han endte tilsidst som almindelig Opvarter nede i »Arenateatret«. For ham formede Livet

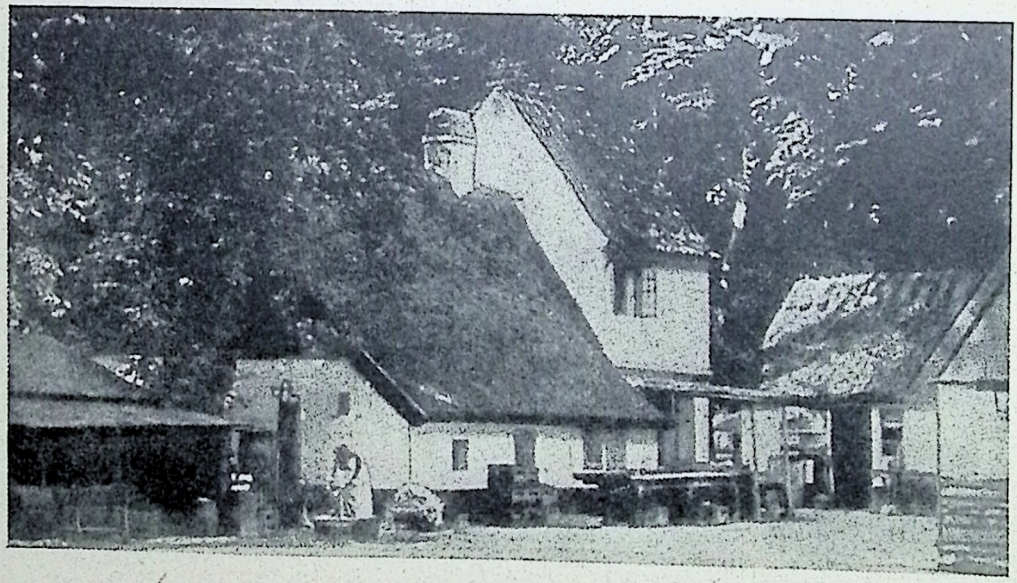

Peter Liep's Hus i Dyrehaven. Et yndet Udflugtssted for Skovgæster baade Sommer og Vinter. Det er flere Gange nedbrændt, men hver Gang igen opført i let moderniseret Skikkelse.

sig som for saa mange af Varietéens Folk som en Tragedie.

Sophus Jacobsen, der havde været Inspektør hos Broderen, tog fat med friske Kræfter, og han havde det Held at finde et enestaaende Trækplaster i Miss *Foy*. Hun var Elev af den internationale Danserinde *Loie Fuller*, der var Opfinder af den saakaldte »Serpentine Dans«.

I flere Maaneder var »National« propfuld hver Aften, og ligesom de øvrige europæiske Storbyer blev ogsaa København en Overgang grebet af en fuldstændig Serpentine-Mani.

Serpentine-Dansens egentlige Trick bestod i, at den Optrædende, hvis Dragt var kridhvid, var udstyret med en Art mægtige, florlette Vinger, der var befæstede til et Par lange Pinde, som hun holdt i Hænderne. Ved rytmiske Armbevægelser kunde hun indhylle sig i en Art slangeagtige Proptrækkerkrøller, der gav hendes hvide Skikkelse en fantomagtig Karakter, medens hele Salen laa i Bælgmørke.

Til dette Trick, der i sig selv var meget virkningsfuldt, kom der saa et nyt, idet der rundt om paa Balkonen eller i Orkestret anbragtes Reflektorer med forskelligfarvet Lys. Naar dette faldt paa det tynde, bølgende Florstof, fremkom en regnbueagtig Farvevirkning, der, naar Kulørernes Sammenstilling var rigtig beregnet, kunde være af stor malerisk Virkning.

Navnlig havde de forskellige Sommerfugle-Danse, der gengav de enkelte Insekters Farve og Tegning, stor Succes.

I et Par Sæsoner blev Serpentine-Dansen udnyttet overalt i Varieté, Cirkus og Ballet, hvor man udspekulerede allehaande nye Variationer, af hvilke Ilddansen,

der paa illuderende Maade kunde efterligne Luernes Flammespil, vel nok var den mest effektfulde. Den anvendtes blandt andet i Pantomime-Numre, der fremstillede *Jeanne d'Arc* paa Baalet.

Lidt efter lidt blev Publikum imidlertid ked af den evindelige Serpentine-Dans, især fordi denne krævede, at det skulde sidde i Mørke, men den nye Genre fik paa mange Maader Indflydelse paa den moderne Teatereffekts Udvikling og pegede i Retning af det senere alt dominerende Biografteater.

Sin anden store Glansperiode i den sidste Halvdel af Halvfemserne havde »National« med *Dagmar Hansen.*

Vi har set hende i Firserne som en lille Pige, der af *August Rasmussen* var engageret til »Casino« for at optræde som General i Lilleput-Hæren i »Tommeliden«.

Paa et Tidspunkt, da man i Varietéerne næsten kun hørte fremmede Sprog, der aldrig har været Københavnernes Styrke, kom den unge, smukke Dagmar Hansen op paa »National«s Scene og sang ikke blot dansk, men ægte københavnsk med en Blanding af Borgerlighed og Pikanteri, der af Publikum følte s som Kød af eget Kød.

Refrænet:

»Oh, Dagmar! oh, Dagmar!
vil du være min, saa vil jeg være din!«

beherskede i al sin Banalitet i lang Tid hele København og det til Trods for, at Dagmar Hansens Debut faldt i en Periode, da »National«s Direktion var blokeret af den største Del af den københavnske Presse.

En kort Tid prøvede Peter Rasmussen paa at realisere sin Kongstanke, at drive »National« og »Cirkus« under eet, men Eksperimentet mislykkedes som næsten

alle Forsøg herhjemme paa at etablere Fællesdrift, og der blev ingen rigtig Stabilitet over »National«, før det under det ny internationale Navn »Scala« gik over til den smarte *Thomas S. Lorenzen,* der tilsidst maatte vige for det nye Aarhundredes alt dominerende Forlystelseskonge *Frede Skaarup.*

Ogsaa i Cirkus var Heldet for Peter Rasmussen vekslende. Han maatte opgive selv at drive den om Sommeren, og ved Aarhundredskiftet faar vi atter en udenlandsk Beriderdirektør. Det er denne Gang *Eduard Wulff,* som vi ikke havde set, siden han i Firserne gav Forestillinger i den lille Træcirkus i Tivoli.

Der var imidlertid i Halvfemserne kommet en ny Forlystelsesgenre op, eller rettere en gammel Forlystelsesgenre var kommet paa Mode igen: »Brydekampene«.

I Halvfjerdserne havde de haft deres Kulmination, da Københavnerne jublede paa Christiansborgs Ridebane over den danske Bagermester *Safts* Sejr over Tyskeren *Heister.*

I de forskellige Cirkus var der derefter oftere Brydekampe. Særlig var de franske Brødre *Rigals* populære, skønt de kastede mange af Byens stærkeste Mænd i »Cirkus *Antoni*«s Manege. Derimod stod man nærmest fjendtlig overfor den kæmpemæssige Tysker *Kaemph.*

Brydesporten har nemlig en ganske særlig Evne til at sætte de nationale Sympatier og Antipatier i Bevægelse, og Bryderen er mere end nogen anden Idrætsudøver Repræsentanten for sit Land og Symbolet paa dets folkelige Egenskaber.

Rigtig Fart i Brydesporten kommer der derfor aldrig, før der optræder en indfødt Bryder, der kan smide alle Nationers stærkeste Kraftkarle som Vanter hen ad Madrassen.

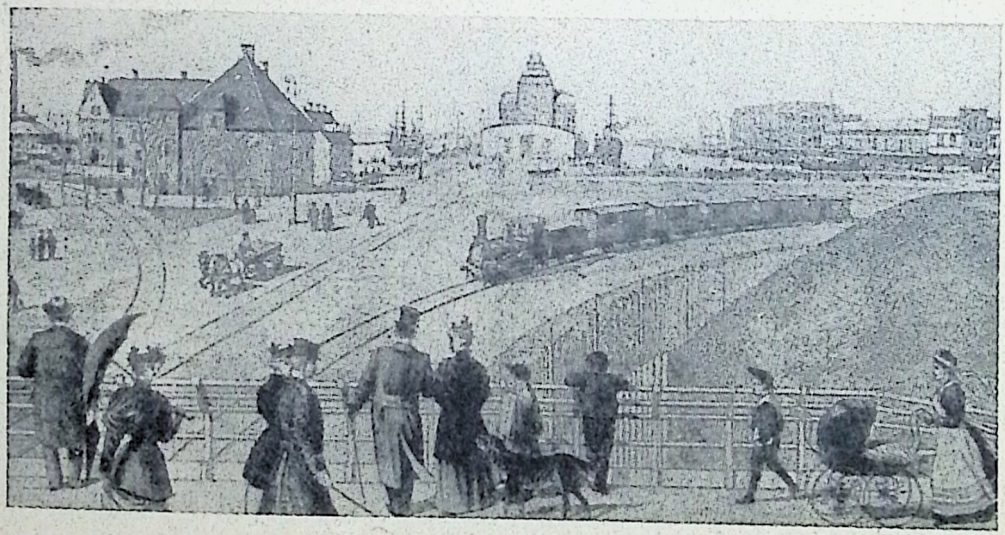

I Efteraaret 1894 aabnedes Københavns Frihavn, der skulde skaffe Plads til den forventede store oversøiske Transithandel. Billedet her gengiver Udsigten over den nye Frihavn med Silopakhuset i Midten af Billedet. Senere er der opført mange andre store Pakhuse og Fabrikker.

En saadan national Bryder fik man i Halvfemserne i den unge, kæmpemæssige Haandværkssvend *Bech-Olsen,* for hvem selv de mest trænede Brydere som Franskmanden *Paul Pons* sammen med tyrkiske Kødbjærge og mange andre lige til »den frygtelige Græker« *Pierri* maatte bide i Græsset. Det var en Festens Dag, da den frygtelige Græker maatte aflevere sit kunstfærdigt udførte Styrkebælte til den danske Champion, udenfor hvis Café der fandt larmende Demonstrationer Sted, medens Bech-Olsen, der som Restauratør havde udnyttet sin Popularitet ligesom sin Forgænger Saft, hyldedes og smigredes som en Konge.

Der var dog ogsaa mange, der stillede sig temmelig kølig overfor Brydesporten som smagte dem for meget af Forretning, og det endte da ogsaa med, at Brydere i Læssevis holdt deres Indtog i Manegen og i Tiden umiddelbart før Verdenskrigen arrangeredes store internationale Kampe, der ofte satte Sindene i Ophidselse.

Men da var Peter Rasmussen forlængst død. Hans Skæbne havde været trist. Nervøsitet og økonomiske Bekymringer havde nedbrudt hans tidligere saa straalende Humør og ukuelige Helbred. Hans Enke, der i Aaringer trofast havde slidt sammen med ham, formaaede ikke at holde Etablissementet oven Vande, og hans Søn *Oluf,* der en Tid fungerede som Direktør, maatte give op og døde.

Men de internationale Artister rejste paa Peter Rasmussens Grav en Mindesten, en enestaaende Ære for en Direktør og et Bevis for, hvor afholdt han havde forstaaet at gøre sig.

Rundt om i de forskellige Varietéer var der imidlertid i Slutningen af Halvfemserne dukket et Nummer op,

Det gamle »Slukefter« paa Strandvejen. Disse smaa Traktørsteder havde tidligere stor Søgning, men nu i Automobilernes Tidsalder er de fleste forlængst nedlagt.

der skulde erobre hele det nye Aarhundrede: Det levende Billede.

Det havde haft mange forskellige Forløbere. Allerede i 1891 læser man om en Opfindelse, der er gjort af *Edison* i Fortsættelse af hans Fonograf, der var den store Sensation paa Verdensudstillingen i Paris 1889.

Opfindelsen kaldes atter med et underligt Fremmedord: »Kinetografen« og beskrives saaledes: »Det er et Apparat, ved hvilket Elektricitet og Fotografi kombineres i den Grad, at enhver siddende i sin egen Stue kan se et Teaters Scene og ikke blot følge Skuespillernes Mimik, men ogsaa tydelig høre deres Stemme. Af Skuespilleren optages 49 Billeder i et Sekund, hvad der er tilstrækkeligt til at give Indtryk af uafbrudt Bevægelse.«

Det lød ganske fantastisk og i lang Tid hørte man da heller ikke noget til denne nye Opfindelse, som man var mest tilbøjelig til at opfatte som amerikansk bluff, samtidig med, at man dog med Undren hørte paa Edisons Fonograf, der i »Panoptikon« begyndte at foredrage hjemlige Berømtheders Stemme.

I Midten af Halvfemserne mødte vi, der af og til gjorde en lille Strejftur ud i Europa, det levende Billede som gratis Reklame blandt andet foran det lille berømte Trylleteater *Robert Hoodin* paa Paris' Boulevarder.

Opfindelsen var for saa vidt færdig, men man havde endnu ikke faaet Greb paa at udnytte den. Man indskrænkede sig foreløbig til Uendelighedsbilleder, der løb tilbage i sig selv: En Serpentinedanserinde, en Trapezkunstner eller en Jockey, der sprang paa en Hest.

At den store Fremtid laa her, var der kun faa, der tænkte paa.

Men Varietéerne havde altid trængt til et Pausenum-

mer, der i Reglen havde bestaaet af Lysbilledreklamer, som kunde udnyttes økonomisk. For at faa lidt mere Liv og Afveksling ind i denne Avertissementstidende, begyndte man saa at stikke smaa levende Billeder imellem.

De virkede meget overraskende paa Publikum, men de irriterede det ogsaa paa Grund af den Uro, der var over dem, og som hos mange fremkaldte en Art Søsygefornemmelse.

Man var imidlertid fra Fremstillernes Side stadig i Uvished om, *hvad* man skulde bruge det levende Billede til. Man kunde ikke komme udenom den Forestilling, at den nye Opfindelse nærmest egnede sig til Gengivelse af den hurtige Bevægelse med det skiftende Sceneri.

Yndlingsnummeret i lange Tider var derfor: Et Iltog, dets Frembrusen og Forbifart, dets skiftende Horizonter sete fra Kupévinduerne og dets Dampen ind gennem en Tunnel.

Udstyret med Musik i Takt med klaprende og futtende Jernbanegalop, Fløjten og Ringning gjorde disse Turistfilm stor Lykke.

Men naar Interessen for dem var udfyldt, hvad skulde man saa hitte paa?

Man forstod, at man maatte ind paa Øjeblikkets aktuelle Begivenheder, paa Sensationen.

Og hvilken Sensation var i Slutningen af Halvfemserne større Verden over end: *Dreyfus*-Affæren.

I disse Tider, da hver Dag ikke blot har sin særlige Begivenhed, men en lang Række af forvirrende Omkalfatringer, forstaar man slet ikke, at en hel Verden Aaringer igennem kunde holdes i Aande ved en enkelt Mands Skæbne.

Men denne blev jo ikke saadan uden videre udleveret til fotografisk Optagelse.

Tværtimod!

Saa havde man ikke anden Udvej end at rekonstruere de Optrin, der var Publikums og Pressens daglige Forhandlingsemner, og at lade den sensationelle Løgn holde sit Indtog paa det hvide Lærred.

Det var »Cirkus Varieté«, der umiddelbart efter, at Kaptain Dreyfus paany var bleven dømt i Rennes i September 1899, i levende Billeder fremstillede hele hans bevægede Historie lige fra Degradationen i Militærskolegaarden i Paris til hans Afhentning om Bord paa et fransk Krigsskib fra Fængslet paa »Djævleøen«.

Publikum var overrasket og desorienteret. Var dette Virkelighed eller Fantasi? Man kunde ikke klare Spørgsmaalet for sig selv. Man var jo opdraget i en Forestilling om, at Fotografi var Sandhed og ikke Løgn.

Saa kom der imidlertid et Par Billeder, paa hvilke man ikke blot saa, hvorledes Dreyfus' tidligere Anklager Oberst *Henry* tilstod sit Falskneri overfor Krigsminister *Cavaignac,* men ogsaa hvorledes han i sin Celles Ensomhed uden Vidner om Natten skar Halsen over paa sig selv med en Barberkniv.

Da forstod man pludselig, at man blev holdt for Nar, og Galleriet peb. Samtidig begyndte Censuren at spidse Øren, især da man i Forvejen havde lovet den franske Regering saa vidt muligt at undertrykke alle sceniske Fremstillinger af den ubehagelige Dreyfussag, hvorfor det da ogsaa var bleven *Richard Schrøder* forbudt at opføre et Stykke over dette Emne paa Casino.

Det levende Billede var ved at komme i Miskredit saavel hos Publikum som hos Autoriteterne som en Art sensationel Illustrationspresse.

Den 27. August 1897 fandt Prinsesse Ingeborg og Prins Carls Bryllup Sted. I Guldbryllupskareten kørte Kong Oscar Brudgommen gennem Byen og blev under hele Køreturen hyldet med Leveraab.

Saa udbrød imidlertid Boerkrigen i Sydafrika ud paa Efteraaret, og de glimrende engelske Krigsbilleder, der optoges paa Slagmarkerne, og som ogsaa forevistes af den engelske Operatør Mr. *Gee* i hans saakaldte »War-Biograf«, bragte atter det levende Billede i Kurs, og Censuren glemte det.

Om selvstændige Biografteatre var der endnu ikke Tale.

De tilhører det nye Aarhundrede.

Constantin Philipsen, der har været banebrydende paa dette Omraade, eksperimenterede endnu kun i en af Mellemhaverne paa Frederiksberg, medens *Peter Elfelt* morede Hoffet og smaa selskabelige Kredse med Optagelser fra Kongefamiliens daglige Liv paa Fredensborg. Ude i sit lille Raritetskabinet paa Raadhuspladsen i »Den frie Udstilling«s Træpavillon viste *Vilh. Pacht* Badebilleder, hvis Attraktion han forøgede ved at rulle dem baglænds op, saa at Svømmerne sprang *op* af Vandet i Stedet for *ned* i det. Og den gamle opfindsomme Københavner *Odewahn,* der altid havde været forud for sin Tid, startede for tidlig et Lysbilledteater i »Hafnia«s Gaard paa Amagertorv.

Endnu var Tiden ikke moden, men de gamle Markedsfolk laa og lurede paa at erobre Hovedstadens Forlystelsesliv gennem denne nye Opfindelse, som de med rigtig Instinkt forudsaa vilde blive Fremtidsunderholdningen i — det nye Aarhundrede.

Den gamle Langebro i Halvfemserne med Rysenstens Badeanstalt i Forgrunden. I Baggrunden ses det gamle Kongens Bryghus, og længst tilhøjre Christian IV's Tøjhus.

FJORTENDE KAPITEL.

Naar det levende Billede med Slutningen af det gamle Aarhundrede fik en saa overvældende, alt dominerende Succes, saa var dette ikke tilfældigt. Den hang sammen med hele den sociale Udvikling rundt om i Verden.

Forventningerne til det nye Aarhundrede var mange Steder meget overdrevne, og man haabede, at det vilde bringe den store Fred og Forsoning mellem Folkene.

International! var Slagordet gennem alle Lag. Det var Fyrstesammenkomsternes og Kongressernes Tid. Overalt festede man med hinanden, festede maaske ikke sjældent lidt for meget, medens man holdt Taler, alt for mange Taler, der konkluderede i, at Freden var sikret, og at den intime økonomiske Forbindelse mellem Landene, den stadig forøgede Konfluks mellem Folkene og den almindelige Oplysnings Stigning vilde gøre en Krig af større Omfang umulig mellem civiliserede Nationer i det tyvende Aarhundrede.

I Udviklingen af den internationale Forbindelse paa alle Omraader saa man da den bedste Garanti for Fredens Bevarelse, og til Fremme af denne Forbindelse og Forstaaelse mellem Folkene forstod man hurtigt, at det levende Billede med Held kunde anvendes som en Art Universalmiddel.

At skabe et internationalt Talesprog havde vist sig ugørligt, og »Esperanto« havde lidt Skibbrud sammen med alle andre lignende Kunstprodukter, der ikke havde noget med den levende Folkesjæl at gøre.

Men et Billedsprog, der henvendte sig direkte til Øjet og Fantasien, det vilde under Anskuelighedens Form

kunne bringe Bud direkte mellem Nationerne, saa at de forstod hinanden.

Saadan tænkte og talte *Teoretikerne,* blandt hvilke de mest fremsynede i det levende Billede næsten saa et Sidestykke til Bogtrykkerkunstens Opfindelse.

Praktikerne saa først og fremmest, at der i det levende Billede laa en Handelsvare, der kunde være sin egen Agent, og som man uden at have store Sprogkundskaber eller fine Forbindelser kunde handle med overalt.

Og det spændende ved denne Handel var, at den rummede et Hasard-Moment, idet den kunde gøre sin Mand rig med eet Slag, naar han var heldig, praktisk og smart.

Thi alt beroede paa Successen ligesom i Cirkus, i Markedernes Forevisningstelte og ved Karruseller, Rutschebaner og »Montagnes Russes«.

Det var derfor ikke den *store* Kapital, men netop den *lille* Kapital, der først fik Blik for det levende Billede eller »Filmen«, som man nu efterhaanden begyndte at sige, og det var, som allerede nævnt, netop Markedsfolkene, der forstod, at man kunde drive Billedteater paa samme Maade, som man i gamle Dage drev et Vokskabinet eller et Diorama, inden den store Kapital endnu havde lavet kostbare Panoptikoner og Panoramaer.

Denne Filmens Oprindelse kom navnlig i de første Aar paa mange Maader til at *præge* den og tildels til at *skade* den i det offentlige Omdømme. Man betragtede Biografteatrene som en ringere Forlystelsesart, der væsentlig var beregnet paa det store Publikum, og som ogsaa spekulerede i dettes daarlige Instinkter.

I det rent Ydre var Biografteatrene jo straalende

nok, ja endog af en vis Fornemhed. I Stedet for »Rekommandøren«, der tidligere havde staaet og raabt og skreget foran Teltenes Indgangsdøre eller Kælderhalsene i »Axelhus«, saa havde man nu faaet den tause, guldskrammererede »Schweizer«, der promenerede frem og tilbage med sin sølvknappede Stok, medens han som en Automat udstødte en eller anden kort Sætning, hvis Mening var, at *her* var der noget at se med det *samme*.

Ogsaa paa Lysreklamer begyndte man at lægge Vægt ud paa Aftenen. Hele Arrangementet var kopieret nøjagtigt efter udenlandsk Mønster, og det var beregnet paa formelig at suge Publikum til sig — ikke mindst det ganske unge — som Lampen suger Møllet. Denne næsten hypnotiserende Anvendelse af Lys, Spejle og Dingeldangel havde navnlig Karruselejerne været Mestre i, saa de havde faaet Provinsfolkene til at maabe ved Markeder, Dyrskuer og Amtsudstillinger.

Nu holdt hele dette pralende Udstyr sit Indtog i Hovedstaden, hvor man var begyndt at glemme det, og hvor det vakte en vis Mistænksomhed overfor Værdien af det, man fik at se indenfor.

Denne Mistænksomhed øgedes af de kæmpemæssige, kulørte Plakater, der havde afløst de gamle, frygtelige Lærredsbilleder, som kunde faa Haarene til at rejse sig paa Hovedet af Folk, og som forestillede Scener fra Torturkamre, Slavepiskninger og Kvindebortførelser ved Indianere eller Orangutanger.

Plakaterne, der kunde leveres i Massevis Verden over sammen med det levende Billede, var ganske vist betydelig bedre end de gamle malede Rullegardiner, men Motiverne havde endnu ikke forandret sig i nogen væsentlig Grad.

De spekulerede først og fremmest i Sensation og

Ingen har vist mere end disse 4 Herrer præget det glade København. Herrerne paa Yderfløjene er Anton Melbye og Axel Henriques, Mestrene for de københavnske Revuer, og Herrerne i Midten er Axel Thiess og Alfred Schmidt, der i en Menneskealder illustrerede »Blæksprutten« med Saft og Kraft.

viste, at Filmens Indhold havde mange Berøringspunkter med Romaner af den Art, som den tidligere Skuespiller *Ludvig Møller* skrev i »Revuen« under Pseudonymet: *Louis de Moulin.*

Det var til Tider en formelig Lidelse at gaa ned gennem Strøget og se paa al den røde Farve, der flød ud af Myrdede og Selvmordere.

Og dog skal det tilføjes, at København absolut ikke hørte til de værste Hovedstæder i Retning af grufyldte Reklamebilleder.

Stockholm satte vistnok paa dette Omraade Rekorden, i hvert Fald i Norden.

Alt som vi kom ind i det nye Aarhundrede, skete der dog en Forandring til det bedre. Staten tog Haand i Hanke med Biografteatrene, ordnede deres Koncessionsforhold — undertiden dog saa som saa, — førte Kontrol med Plakaterne, der tidligere kun var bleven afstemplede af det mindre mimoseagtige Politi, og indførte Censur af de oprullede Films.

Denne sidste Forholdsregel blev foretaget i Anledning af et levende Billede, der i alle Detailler fremstillede et Mord, som var begaaet paa en ung Pige ovre ved Holse paa Fyen.

Og dog havde Politiet selv ikke kunnet klare, hvorledes Forbrydelsen var foretaget.

Saaledes fik vi Biografcensur!

Den første, der skred ind mod Bevillingshaverne, var *Alberti* som Justitsminister. Denne Episode hører ganske vist hjemme et Stykke ind i det nye Aarhundrede, men det er dog naturligt at tage den med, naar man skal fortælle Biografteatrenes Barndomshistorie.

Netop, mens man ivrigt diskuterede den Forraaelse, som de mange Forbryderfilms kunde antages at udøve

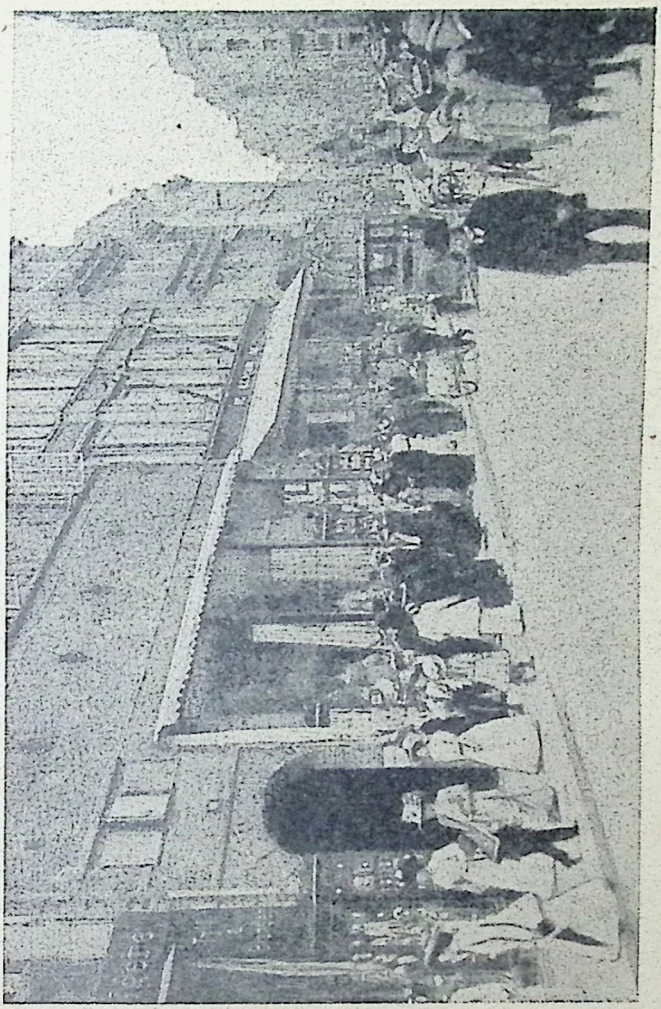

Parti fra Østergade med »Efterslægtens Skoles, nu nedrevne, Ejendom i Forgrunden til venstre. Ved Siden af ligger Illums første Stormagasin, der senere er blevet udvidet til mere end det dobbelte ved Inddragning af de omkringliggende Huse.

paa Ungdommen, fremkom der i et Blad en Meddelelse om, at der paa den lille Ø »Elleore« i Roskilde Fjord skulde optages et levende Billede, som skulde give en Fremstilling af en Løvejagt i eksotisk arrangerede Omgivelser.

En Række Damer og Herrer protesterede til Justitsministeriet gennem en Henvendelse, overrakt af den daværende Formand for »Foreningen til Dyrenes Beskyttelse«, Forfatteren, Oberst *Frits Holst*.

Alberti nedlagde straks Forbud gennem Politiet i Lejre overfor den Filmsfabrikant, der paatænkte Opførelsen, og som tillige var Biografdirektør i København. Da Filmen alligevel blev optaget og forevist, konfiskerede Justitsministeren Biografbevillingen til Fordel for et Par af sine egne Protegéer, et Forhold, der senere kom til at spille en vis Rolle under den store Undersøgelse af Albertis Embedsforhold.

Herpaa skal jeg imidlertid ikke komme ind. Jeg berører det kun i Forbigaaende, fordi den omtalte Affære angaar en Mand, der lige fra den første Dag var klar over, hvilken Fremtid, der laa i Filmen, og som forstod at udnytte den, saa hans Navn en Tid var et af de mest omtalte i hele Landet — Generaldirektør *Ole Olsen*.

Han var som saa mange af Filmens Mænd netop kommet fra de Markedsfolk, som jeg tidligere nævnede, og han havde allerede spillet en Rolle i Firserne. Som den Mand, der ikke i Skolen havde lært saa meget som studerte Folk, havde han en udpræget Forstaaelse af Billedets Evne til at oplyse i langt højere Grad end det skrevne Ord.

Der verserer en meget karakteristisk Anekdote om, hvorledes Ole Olsen tjente sine første Penge.

Det var i Efteraaret 1885, netop paa den Tid, da der

var »Pæremarked« rundt om i de sjællandske Provinsbyer, hvor det gjaldt om at tappe Penge fra Bønderne med Kegle-, Gevinst- og Pladespil eller Opførelser og Forevisninger.

Men hvad man skulde vise, var ikke saa nemt at hitte ud af. Landboerne havde egentlig kun een Interesse: *Politik!* og den var ikke let at udnytte.

Saa skete den 21. Oktober *Julius Rasmussens* Attentat paa Konseilspræsident *Estrup*, og *Vilh. Møllers* Ugeblad »Nutiden« bragte en stor Tegning over to Sider af Attentatet.

Det Billede satte Ole Olsen i en Kasse med et lille Kukglas i, og saa tog han ned til Marked i Ringsted.

Det kostede 10 Øre at se Attentatet, og der var hele Dagen Trængsel foran Kassen, medens de Ringsted-Bønder, der var nogle af de ivrigste Anti-Estruppere paa hele Sjælland, nød Optrinet i dette lille primitive Biografteater, hvis stillestaaende Billede deres Fantasi gjorde levende.

Ole Olsen, der i mange Aar rejste paa Markederne, og som i Halvfemserne var Direktør for et Tivoli paa Udstillingen i Malmö, var altsaa den Mand, der trodsede Alberti, og som blev straffet med, at hans Bevilling blev taget fra ham.

Publikum begyndte lidt efter lidt at spørge: Hvem er denne Ole Olsen?

Først trak man paa Skuldrene, da man hørte, at han var gammel Karruselmand fra Markederne, men lidt efter lidt spidsede man Ører, først i Publikum, saa i Skuespillerkredse, og tilsidst helt oppe paa Børsen. Vi var kommet ind i den Filmsperiode, der nu allerede synes os saa fjern, saa fjern.

De mange Biografteatre, der var voksede frem, var

jo ligesaa mange Kunder, og det var derfor ganske naturligt, at man fik den Idé at lave sin egen Filmsfabrik ikke blot til eget Brug, men ogsaa til Eksport.

Hvad Motiverne angik, saa stod hele den gamle Litteratur til Raadighed. Da Filmen endnu var et nyt Begreb, var der ikke taget noget Forbehold overfor den. Alle de rigtige Travere, der med deres Grever og Marquis'er havde henrykket Galleriet, blev nu filmatiserede med »Kameliadamen« i Spidsen. »Kjole og hvidt Slips«, det var Yndlingsuniformen, og oftest foregik Optagelserne i nogle primitive Dekorationer, der virkede ganske parodisk.

Lidt efter lidt forstod man imidlertid, at saadan kunde det ikke gaa, hvis man vilde konkurrere med Udlandet, og man begyndte derfor at arbejde i Marken. Man udsøgte sig passende Eksteriører og Interiører i Byens Omegn, og saa drog man ud paa Opdagelsesrejse med en Charabanc fuld af Skuespillere.

Med deres medfødte Lyst til at agere, var disse mere end villige, omtrent som naar der var Tale om at assistere ved en eller anden Velgørenhedsforestilling. De tog endnu ikke Filmen højtidelig. De betragtede nærmest disse Udflugter som en Adspredelse, der kunde skaffe lidt Ekstraindtægt, men som først og fremmest havde til Formaal »at faa en Dag ud af det«, idet der fra Direktionens Side aldrig blev sparet paa Mad og Drikke.

For alle de ældre Filmsskuespillere staar den Tid som deres lykkeligste, fuld af mange muntre Minder og i skarp Modsætning til det Tugthusreglement, der nu er opslaaet paa alle de store Filmsfabrikker med Indskærpelse af Husorden og fastsatte Mulkter for dens Overtrædelse.

Russiske Matroser under et af de store Kejserbesøg i en Beværtning i Holmensgade, som er nedlagt, og hvor nu et stort Forretningskvarter har rejst sig direkte op til Østergade. Gaden, der havde et daarligt Ry, hedder nu Bremerholm.

Mellem dem, der optog Film, var der Folk af meget forskellig Støbning.

Der var fine Fotografer som *Elfelt-Petersen,* den senere Hoffotograf *Peter Elfelt,* der tog Billeder af den kongelige Familie ude paa den historiske Trappe paa Fredensborg. Og da man ved Hofferne altid er meget taknemmelig for uskyldig Moro som Trolderi og Illusion og den Slags Ting, saa var man ogsaa meget begejstret for det levende Billede, især da næsten alle de yngre Medlemmer af Kongehuset og flere af de ældre som Prinsesserne *Alexandra* af Wales og *Marie* af Orleans var ivrige Amatørfotografer.

Der var ogsaa mere jævne, gemytlige Filmsoptagere, der vedblev at være Kammerat med de Optrædende, som *Søren Nielsen,* der tidligere havde været »Billetgrosserer« og Karruselejer.

Men der var først og fremmest *Ole Olsen,* thi han var klar over, at der laa store Penge i Filmen, og han oparbejdede lidt efter lidt »Nordisk Filmskompagni« til et Verdensforetagende, hvis Firmamærke »Isbjørnen paa en Globus« blev kendt over hele Kloden.

Nu var det, at Filmsfeberen begyndte. Naar saadanne Markedsfolk, der var uden forretningsmæssig Dannelse og uden litterære Kundskaber, kunde tjene saa store Penge paa noget Bras, hvad vilde der saa ikke kunne komme ud af det, naar virkelige Handelsfolk med Assistance af virkelige Forfattere, Digtere og Skuespillere tog Sagen i deres Haand.

Først og fremmest Penge, mange Penge!

Derfor var man heller ikke bange for at gøre store Tilbud, og da de var gjorte, var der trods al tidligere Fornemhed overfor Filmen almindeligt *run* til den, medens der oprettedes det ene Filmsselskab efter det andet

Det blev en mægtig Sensation, da »Politiken« meddelte, at Impresarioen Scheel-Vandel var blevet ædt af sine egne »Kunstnere«, 3 saakaldte »Kanibaler«, han fremviste i København. Mange af Bladets Læsere troede paa Spøgen og blev rasende, da det viste sig at være en Mystifikation. Ovenstaaende Billede viser en »Blæksprutte«-Tegning: »Der er serveret«.

med Bestyrelser, i hvilke der sad Højesteretssagførere, Professorer og selve *Gyldendals* litterære Konsulent *Peter Nansen.* Han gav i »Dansk Forfatterforening« et straalende Billede af, hvad hans Verdensforlag vilde kunne faa ud af Filmen.

Men Filmen smilede spottende med sit særlige Ansigt. De Filmsselskaber, der var skudt op som Paddehatte i en Granskov Natten efter Regn, viste sig gennemgaaende at være temmelig møre i Hatten og faldt snart sammen i sig selv.

Men »Nordisk Filmskompagni« skred stolt frem med Ole Olsen som Direktør og senere som Generaldirektør med en Hær af Underdirektører, Instruktører og litterære Tilskærere. Som Skuespillere blev de fineste Navne fangede ind, men atter her viste det sig, at den nye Genre ikke vilde basere sig paa gammel Tradition, men paa sin egen Nydannelse.

De, der kom til at føre an indenfor Filmen, blev ikke Teatrenes Berømtheder; det blev hidtil oversete sceniske Kræfter, der aldrig havde kunnet faa Luft paa Scenen, og som er symboliserede i de to danske Verdensnavne paa Filmens Omraade: *Valdemar Psilander* og *Asta Nielsen.*

Det var fyrstelige Gager, der blev betalt disse to opdukkende Stjerner, som faa Aar i Forvejen havde staaet i tredie Plan paa de københavnske Teatre med et Par Hundrede Kroner om Maaneden.

Valdemar Psilander var tilsidst ikke tilfreds med 120,000 Kroner om Aaret, hvorfor han forlod »Nordisk Filmskompagni« for selv at udnytte sit Verdensry som Leder af sit eget Selskab.

Saa døde han! I rette Tid!

Asta Nielsen blev modelleret som selve Filmens Muse,

og hun fremstilledes i alle udenlandske Billedblade siddende som en Droning i sin pragtfulde Villa i Berlin. Hun var en Verdensberømthed, for hvis Skyld man stimlede sammen paa Banegaardene, naar hendes Besøg anmeldtes. Alligevel viste hun en næsten sygelig Irritation, naar den lille, danske Kritik ikke vilde anerkende hendes Præstationer paa det hvide Lærred.

Det synes næsten, som om Filmen, samtidig med at den forvænte og forgyldte sine Folk, havde en vis Evne til at gøre dem utilfredse til Trods for, at de tilsyneladende levede i den største Luksus med flot Bolig, Automobil og alle Nødvendighedsgenstande af ædelt Metal.

Der er her et noget lignende Modsætningsforhold som mellem Biografteatrenes Ydre, der straaler af Effektbelysning og brogede Plakater, og deres Indre, der henligger i rugende Mørke med sorte forbifarende Skyggebilleder.

Der er noget om, at der ved Filmen, saaledes som den er blevet udnyttet, er for megen glimrende Facade, som ogsaa i adskillige Aar duperede den lille Kapitals smaa Hjemmesparere og den store Kapitals Børsspekulanter.

Filmsaktierne steg og steg og solgtes kun paa en Guldbakke, og Filmsindustrien skabte en Række nye Forgrundsfigurer med Direktør *Frede Skaarup* i Spidsen, indtil Aktierne pludselig efter de mislykkede Spekulationer i Krigen sank og sank, og selve Generaldirektør Ole Olsen, som man tidligere indenfor hans Selskab havde sammenlignet med Napoleon, maatte høre Kritikkens bedske Ord.

Der var mange Ting, som det kunde være interessant at undersøge og at dvæle ved, men her er kun taget

med, hvad det har været naturligt at tilføje om Filmens Udvikling i det nye Aarhundrede, fordi dens Opfindelse og Start er et af de mest karakteristiske Træk i Slutningen af det gamle Aarhundrede, et Træk, der paa mange Maader varslede en ny Tid.

FEMTENDE KAPITEL.

Naar det levende Billede straks ved sin Fremkomst gjorde saa stor Lykke herhjemme og trængte saa langt ind, saa havde dette ikke blot sin Grund i de almene Forhold, der hurtigt gjorde det populært overalt, men ogsaa i ganske specielle lokale Tilstande.

Der var netop i Slutningen af Halvfemserne ikke længere nogen rigtig Fest over København.

Hoffet, der i Firserne og Begyndelsen af Halvfemserne i saa høj Grad havde præget Hovedstaden, medens dets Festdage klædte Gader og Torve i Blomster og Flag, var nu blevet forholdsvis stille.

Det store, straalende Midtpunkt var forsvundet med Alexander den Tredie, der var død af en snigende Sot nede paa Krim.

Han var nu næsten allerede blevet en Sagnfigur, og dog var det kun faa Aar siden, at man paa vor mest populære Scene »Kasino« havde spekuleret i en stor Folkekomedie, der bærer Titlen: »Kejserens København«. For Stykket var der Sangbund nok i Publikum, men man havde dynget saa mange Effekter, Sange og Situationer ovenpaa hinanden, at Skuespillerne selv til Slutning ikke kunde hitte Rede i det, men gav blankt op.

Skuespiller Frederik Jensen i en af sine store Roller som Certosa-Herre i »Glutter ombord« paa Nørrebros Theater.

Følgen blev en mægtig Fiasko, den største, der vistnok endnu er oplevet i dansk Teaterhistorie, idet *Gustav Esmann,* som ønskede at faa sin »Magdalene« op, allerede midt paa Aftenen meddelte Anmelderne, at Forestillingen ikke vilde blive gentaget.

Fiaskoen var imidlertid saa stor, at Forfatterne fandt sig foranledigede til at tage den humoristisk. Der blev stiftet en Forening, der bar Navnet: »K. K. K.« (Kejserens Københavns Kasino), og som holdt et Par utrolig morsomme Fester paa Aarsdagene for det store Nederlag, som *Frederik Ricard* vittigt omformede til den største Succes, idet han paaviste, at »Kejserens København« er det Stykke, der i dansk Teaterhistorie har givet den største *aftenlige Gennemsnitsindtægt.*

Men nu i Slutningen af Halvfemserne var der ingen, der længere tænkte paa Kejserens København, og det straalende Indtryk ude fra Fredensborg blev yderligere afbleget, da gamle Dronning *Louise* afgik ved Døden i Efteraaret 1898.

Om hun egentlig havde været populær, véd jeg ikke. Det stødte vistnok mange af de ældre, der havde kendt den gamle, statelige Enkedronning *Caroline Amalie,* at Dronning Louise pyntede sig saa stærkt og helt op i de høje Aar mødte nedringet paa Festaftener i Det kongelige Teater.

Og det var jo her, det store Publikum oftest havde set *hende* saavel som den øvrige kongelige Familie, der var meget flittige Teatergængere. Og det til Trods for, at Dronning Louise hørte meget daarligt og havde gjort det saa længe, at der var dem, der paastod, at denne Dronningens daarlige Hørelse netop var Grunden til, at Kongelogen var lagt hen paa Siden og ikke midtfor, saaledes som i de fleste Hofteatre.

Kongelogen var iøvrigt den Gang endnu Genstand for

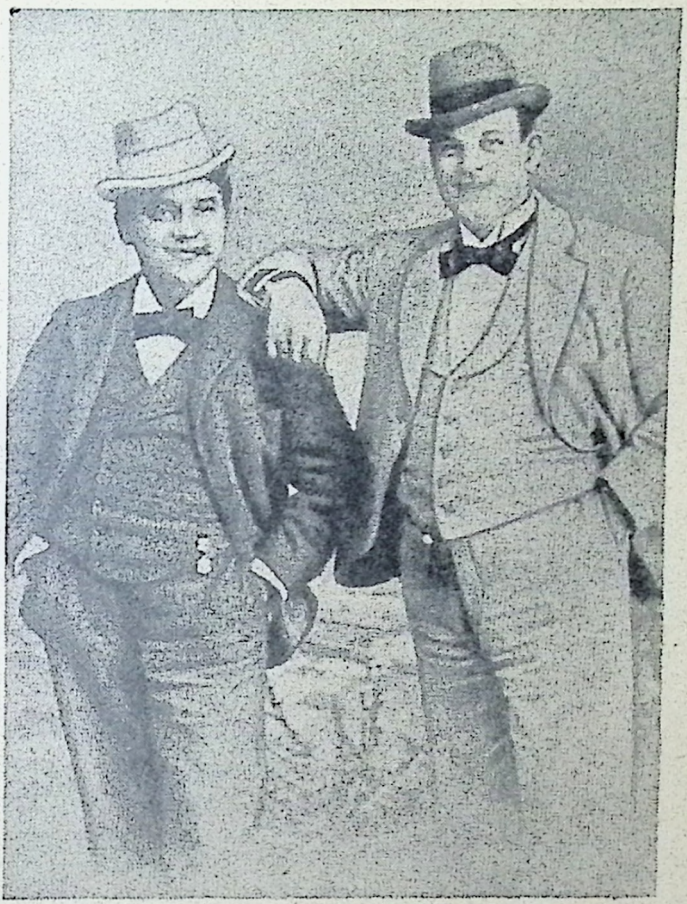

Gerner og Frederik Jensen. Aldrig vil disse to Kunstnere for den lette Skuespilkunst i Danmark glemmes. Gerner døde desværre ganske ung, hvorimod Frederik Jensen fik Lejlighed til ogsaa at vise sine store Evner i alvorlige Roller, ikke mindst i Films.

Publikums mest levende Interesse. Naar der var Gæster, var alle Kikkerter rettede undersøgende og mønstrende paa dem. Den eneste, der unddrog sig den kritiske Eksamination, som Kongefamilien til Gengæld ogsaa underkastede Publikum, var Kong Christians yngste Broder Prins *Hans*, der straks gik ind i den lille Prosceniumsloge, i hvilken han sad for sig selv bag Gitterlaagen.

»Hansemand i Fugleburet« kaldte de mindre respektfulde Skuespillere den iøvrigt meget afholdte Prins, medens de mere respektfulde Skuespillere og ikke mindst Sangerne ikke kunde lade være med under deres Optræden at tage et for Forestillingen generende Hensyn til Kongelogen.

Men al den Slags Ting syntes man endnu i Midten af Halvfemserne var ganske naturligt, fordi Kongehuset virkelig paa saa mange Maader stadig var Midtpunktet i Hovedstadens Liv.

Hvad Dronningen angaar, saa kan man altsaa diskutere om, hvorvidt hun egentlig var populær, men givet er det, at man i Publikum var meget imponeret af hendes gode Hoved og hendes Evne til at faa sine Børn anbragt rundt om i de store, toneangivende Fyrstehuse i et Omfang, der havde skaffet hende selv det smigrende Tilnavn »Evropas Svigermoder«.

Ved Dronning Louises Død viste det københavnske Publikum, der i Firserne havde opført sig saa skandaløst ved Arveprinsesse *Carolines* Begravelse, da ikke blot en værdig Deltagelse overfor den gamle Konge, men ogsaa en virkelig Takt.

Da Bisættelsen skulde foregaa i Roskilde, var der nemlig en entreprenant københavnsk Vært, *Chr. Woer*, der oppe paa Hestetorvet havde opslaaet en mægtig Tribune, paa hvilken man for Betaling kunde skaffe sig

Plads til at se de høje Herskabers Ankomst samtidig med, at man spiste Smørrebrød.

Men der kom ikke et Menneske, og alt Smørrebrødet, der allerede var skaaret i sikker Forventning om Succes-sen, maatte gives til Byens Fattige.

Spekulationen gjorde altsaa alligevel nogen Nytte, men Tabet for Restauratøren var saa stort, at han blev ruineret og rejste bort.

Fra denne Bisættelse kan jeg iøvrigt berette en lille personlig Anekdote, der har en vis Interesse under de Forhold, som senere er kommet til at herske i Rusland.

Da Dronning Louise døde, var jeg i Portugal sammen med flere danske Kolleger, deriblandt »Journalistforenin-gen«s daværende Formand, Redaktør *Carl Carstensen.* Denne modtog gennem et Privattelegram fra »National-tidende« Efterretningen om Dronningens Død saa betids, at vi kunde meddele den som en Nyhed, der gjorde os meget interessante i vore Kollegers Øjne, da vi en Times Tid senere netop mødte paa Slottet i Lissabon til Au-diens.

Vi blev modtagne af den senere myrdede Kong *Carlos* selv, der til vor store Overraskelse viste sig at have gult krøllet Haar, og af hans smukke Gemalinde, der var Prinsesse *Maries* Kusine og Legesøster fra Eksilaarene i England.

Medens Kongen ikke sagde meget, men stod og støt-tede sig til sin Sabel, underholdt hans Gemalinde sig meget interesseret med os om »den gamle, kære Dron-ning«s Død, og vi havde en stor Dag, medens vi blev interviewet fra alle Sider og paa en Maade skrev den Af-dødes Nekrolog rundt om i Verdenspressen.

Da Roskilde var min gamle Skoleby, i hvis Domkirke jeg som Discipel havde været Marskal baade ved Enke-

dronning *Caroline Amalies* og ved Arveprinsesse *Carolines* Begravelse, saa ønskede jeg ogsaa at være med ved Dronning Louises Bisættelse.

Jeg rejste derfor meget hurtigt hjem, og jeg kom til Roskilde paa selve Begravelsesdagen om Formiddagen Klokken 10 med Toget fra Korsør samtidig med, at alle de uniformerede Herskaber ankom i Ekstratog fra København. Jeg havde en portugisisk Hat paa saa stor som et Spisebord og bar iøvrigt en rød Skjorte og en Kniv i et Læderbælte. Rejsesnavset og ubarberet, som jeg var, tog jeg selv min Kuffert og løb hurtig over Gaden til »Jernbanehotellet«. Jeg bestilte varmt Vand op paa mit Værelse, sendte Bud efter en høj Hat og telefonerede efter en Barber, der ogsaa kom op til mig.

En halv Time senere var jeg i Pudsen og traadte ud af Døren iført min gamle, kære, pragtfulde Kongreskjole, der havde været med til saa mange Fornøjelser og Begravelser. Ude i den mørke Gang stod det russiske Opdagelsespolitis Chef, Ekscellencen *Raskowski*. Han mønstrede mig med et Blik, som jeg aldrig havde mødt før, og som fik det til at krible lidt i mig. Saa brød hans store, lyse, elskværdige Smil igennem som en Sol, idet han lo og sagde: — Hvad Pokker, er det Dem. Nu har De i en halv Time haft to Opdagere staaende udenfor Deres Dør som en mistænkt Person.

Saa gik vi ned og spiste koldt Bord med Kaptajn *Weiss*, men da Raskowski under den russiske Revolution blev arresteret og beskyldt for de frygteligste Grusomheder mod politisk Mistænkte, saa var jeg klar over, at Situationen maaske ikke havde været helt morsom, dersom Scenen f. Eks. havde været et Hotel i Kiev paa en lignende Kejserdag og Raskowski ikke havde kendt mig personlig.

Vor gudbenaadede store Skuespiller Olaf Poulsen sammen med Jonna Neiiendam som Jeppe og Ridefogdens Kone i »Jeppe paa Bjerget« paa Det kgl. Teater.

Under stor Pomp og Pragt foregik Begravelsen, medens alle de fyrstelige Personer opholdt sig paa »Palæet« i den Lejlighed, der kontraktmæssigt skulde stilles til Disposition for dem, og i hvilken baade Kommandør *Wilde* og *Holger Drachmann* havde boet fyrsteligt til billig Leje netop paa Grund af nævnte Servitut. I store Skarer fyldte Publikum om Eftermiddagen Frederik den Femtes Kapel, i hvilket Kisten var hensat. Man beskuede interesseret de kostbare Guld- og Sølvkranse, der Aar senere fristede en dristig Indbrudstyv til et frækt Gravrøveri.

Saa blev der atter stille i den lille By ved Isefjorden, men der blev ogsaa stille ved det danske Hof, hvor gamle Kong Christian nu sad som Enkemand.

Og *hans* Popularitet steg i den følgende Tid fra Aar til Aar, saa den næsten trykkede Kronprins *Frederik* i Knæ.

Selv omfattede Kongen sin afdøde Hustrus Minde med største Veneration, og saa længe han levede, blev hendes Værelser staaende urørte. Naar Kongedøtrene kom paa Besøg hos deres Fader, der nu var blevet det virkelige Midtpunkt i Hofkredsen paa Fredensborg, gjaldt deres første Besøg altid Roskilde Domkirke, hvor de nedlagde Kranse, ved hvilke der ofte var hæftet lange Hilsener til den døde Moder.

Naar Døtrene var taget bort, og Kongen atter var alene, var den Kvinde, der spillede den største Rolle ved Hoffet, Prinsesse *Marie* af Orleans.

Thi Kong Christian følte sig ganske særlig knyttet til sin yngste Søns Familie i det gule Palæ, i hvilket han selv havde levet i de unge, fattige Dage.

Prinsesse Marie, hvem Hovedstaden ude ved Langelinie har sat et Mindesmærke, som ingen anden uden-

Fra den store Fest paa Hotel d'Angleterre i Anledning af Henrik Ibsens 70 Aars Fødselsdag. Digteren ses staaende i Baggrunden, meget desorienteret i Anledning af Professor Peter Hansens mærkelige Festtale, hvori Ibsen bl. a. blev kaldt for »en Kraft af første Rang«. Festen blev i Pressen kaldt for en Skandale overfor den store norske Digter.

landsk Prinsesse har faaet Mage til, var en meget ejendommelig og særpræget Personlighed ret efter Københavnernes Hjerte.

Hun forstod imidlertid ikke blot at vinde dem ved sin Jævnhed og Godgørenhed, men ogsaa at more dem ved sine ejendommelige Indfald som det at lade sig fotografere i Branduniform paa Brandstationen, hvor Billedet den Dag i Dag har en Hædersplads.

Men Prinsesse Marie var ogsaa i egentligste Forstand en Forgrundsfigur i det glade København baade i Firserne og maaske endnu mere i Halvfemserne, da hun arrangerede Fester og Bazarer og selv var forrest mellem de Assisterende.

Ved alle saadanne Lejligheder var i de Aar altid Hoffet repræsenteret af Prinsesse *Marie* og Borgerskabet af den smukke Fru *Emma Thomsen*. Den ene præsiderede i Blomsterboden, den anden i Champagneboden, og der var Henrykkelse i alle Festreferaterne.

Thi ogsaa Teaterprinsessen Emma Thomsen overraskede ved et Væsen, der ikke var helt almindeligt hos en kongelig Skuespillerinde eller i hvert Fald en Skuespillerinde ved Det kongelige Teater.

Oprindelig havde hun som *Emma Lange* og senere som *Emma Nielsen* kun været smuk, og en næsvis Bladmand kaldte hende en Gang: »Det kongelige Teaters mest overfotograferede Dame«. *Edvard Brandes*, der kæmpede med mange Vaaben for at vinde en Sejr, klædte hende i et af sine Stykker, som endog hed »Kærlighed«, næsten nøgen af som Jockey, uden at det iøvrigt hjalp paa Successen.

Senere forandrede man sit Syn paa *Emma Thomsen*, som hun nu hed, efter at hun var blevet gift med den unge, flotte Marineløjtnant *Fritz Thomsen*, der senere

blev Admiral i Siam. Langt fra at være vigtig af sin Skønhed, var hun rar og huslig.

Det vakte en vis Opsigt blandt Gæsterne ude i Frøknerne *Nimbs* lille hyggelige Divan i Tivoli at se Emma Thomsen dukke op bag Disken paa store Dage som f. Eks. efter Væddeløb.

Væddeløbene, der den Gang kun holdtes paa to Dage i Aaret ude paa Eremitagesletten med røde, kongelige Kuske og blaa Husarer i den grønne Skov, spillede endnu en stor Rolle blandt Sommerens sportslige Begivenheder.

Aftenen skulde uvægerlig slutte med lidt koldt Bord fra den berømte Nimbske Buffet, bag hvilken den statelige Frøken *Henriette* altid tronede personlig, iført sin sorte Kjole med det hvide Kravetøj. Selv om Bølgerne gik højt, og der blev drukket megen Champagne, var der aldrig nogen, der turde komme Frøken Henriette for nær. Men naar Døren til det lille Værelse bag Disken saa aabnede sig, og Emma Thomsen med hvidt Køkkenforklæde traadte frem for at hjælpe sin Veninde, da var der mange Væddeløbsherrer, der var ved at daane af Henrykkelse, ikke mindst Svenskerne.

Tilsidst, inden Emma Thomsen døde i en altfor tidlig Alder, viste det sig ogsaa, at hun ikke blot var smuk og huslig, men ogsaa var en udmærket Skuespillerinde, hvem Livet havde lært at spille Komedie paa Scenen.

Og Prinsesse Marie viste ogsaa, alt som Aarene gik, at hun havde andre og større Interesser end at lade sig fotografere og at staa i Blomsterbod. Der er næppe Spørgsmaal om, at hun, foruden at være en fortrinlig Hustru, Husmoder og Svigerdatter, samt Kunstnerinde med eget Atelier, tillige havde ikke saa lidt Indflydelse paa dansk Politik.

Vilde Væggene paa Amalienborg og i det gule Palæ tale — men de har aldrig været meget veltalende i Christian den Niendes Periode — saa vilde der sikkert komme adskilligt frem med Hensyn til Prinsesse Maries Andel i adskillige politiske Begivenheder i Danmark, ikke mindst *Systemskiftet*.

Om Væggene nogensinde senere vil faa Mæle er tvivlsomt, thi efter at General *Holtens* Memoirer om Frederik den Syvende var udkomne, tog Kongen det Løfte af sine Omgivelser, at de aldrig vilde offentliggøre deres Erindringer om ham, og jeg husker, at den gamle Hofchef, Kammerherre *Castenschiold,* da jeg ved en bestemt Lejlighed søgte ham, sagde: »Fra Christian den Niendes Hof skrives ingen Memoirer«.

Estrup nægtede mig ved Kongens Død et Interview med den Motivering: »Det er ikke Tjenerens Sag at give Herskabet Skudsmaal«.

Saadan var Christian den Niendes Mænd!

Af andre Mænd, der stod udenfor Hoffet og udenfor Politik, var der en, der spillede en fremragende, til Tider alt dominerende Rolle i København paa næsten alle Omraader, ogsaa af og til paa det glade Københavns.

Hans Navn var: *Axel Heide.*

Som lille Dreng havde jeg leget med Axel Heide, naar jeg i Ferien kom ned paa det dejlige »Kokkedal« ved Rungsted sammen med Sønnen i Huset, *Harald Bloch,* senere Marine-Kaptajn og Automobilmand, der gik i Roskilde Skole og boede hos mine Forældre.

Ejeren af »Kokkedal« var den bekendte Konsul Bloch. Om ham stod der Eventyrets Glans fra Østen, saaledes som senere om Admiral *Richelieu* og Etatsraad *H. N. Andersen.* Konsul Bloch, der var rejst hjemmefra som en lille, fattig Dreng, havde tjent sig en Formue ude

Holger Drachmann.

i Kina, og han var vendt hjem som en for sin Tid hovedrig Mand. Han havde imidlertid ikke ladet sin tjente Formue ligge brak efter Hjemkomsten, han havde tværtimod anbragt den i Foretagender, som han mente kunde fremme dansk Handels- og Forretningsliv, i første Række »Wessel & Vett« og »Hellebæk Klædefabrik«.

Samtidig havde han erhvervet det pragtfulde »Kokkedal«, der var omgivet af store Haveanlæg i engelsk Stil og fyldt af alle mulige kinesiske Sager i Metal, Elfenben og Porcelæn.

For os Drenge var Besøgene paa »Kokkedal« et Eventyr, som vi studerede med aaben Mund og opspilede Øjne og med en næsten ærefrygtig Ærbødighed.

Thi vi var bange for *Konsulen,* der var en ualmindelig smuk, distingveret Mand, men som var tavs som en Grav, og næsten aldrig talte til os.

Og for intet er Børn saa bange som for Tavshed. Vi følte det derfor som en stor Befrielse, naar vi kom ned paa den store Kroketplæne og kunde lege for os selv med Kammeraterne.

Mellem disse var altsaa Axel Heide. Han var Søn af Politimester *Alexander Heide,* der havde været ansat i Haderslev indtil Krigen 1864, og han var født den 19de Marts 1861 i denne stærkt vakte patriotiske By, hvis Hjemkomst til Danmark han ikke skulde opleve.

Efter at den ældre Heide som »fordreven Slesviger« var taget til København, blev Sønnen selvfølgelig, da Tidens Fylde kom, sat i: Haderslev Læreres Skole.

Men paa et endnu tidligere Tidspunkt var det altsaa, at vi legede sammen, eller rettere *han* legede sammen med min Søster og et Par af de jævnaldrende Drenge, mens jeg saa til, fordi jeg ogsaa var bange for *ham.* Han var to Aar ældre end jeg og havde et Par kulsorte

Edith, for hvem Holger Drachmann i Det kgl. Teater udbragte et Leve. Drachmann's Tale efter Premieren paa »Vølund Smed« i 1898 sluttede med: »Et Leve for den store, noble Kvinde, der har inspireret mig til dette Digterværk!« Denne Tale vakte stor Forargelse i det den Gang saa snærpede København, og særlig fordi disse formastelige Ord blev udtalt paa selve Den kgl. Skueplads.

Ildøjne. Han var saa vild, at han stammede af Optagethed. Jeg kom altid til at tænke paa de Bersærker, som jeg havde læst om i »Kofoeds lille Verdenshistorie«, der gik op paa Land og sloges med Træerne for at faa Kræfterne til at løbe af sig.

Ifølge sin egen Fantasi var han imidlertid ingen Bersærk, men klippet ud af *Coopers* Romaner, som havde en meget hidsende Indflydelse paa os halvvoksne Drenge, og som fik Axel Heide til at sparke og puste og stønne, mens han raabte:

— Bind mig! Bind mig! Jeg er en vild Indianer!

Alt, hvad der hed Leg, var den Gang saa daarligt organiseret for Børn. Nu til Dags vilde den lille Indianer, der var bange for, at han skulde gøre Ulykker i sin Ophidselse, være blevet en pragtfuld Spejder.

Thi han havde Øjnene, de store, vilde, sorte Øjne, med sig overalt!

En Dag fik han Lov af Konsulen til at tage nogle gamle Kasser, der udvendig var bemalede med kinesiske Bogstaver, og som indvendig var beklædte med det bekendte bløde, næsten lækre Tekassebly. Det rev han ud, smeltede det og solgte det, og Konsulen, der ellers altid var saa alvorlig, smilede og sagde tilfreds:

— Der er Handelsaand i Drengen.

Men efter at Heide i 1879 var blevet Student fra Haderslev Læreres Skole, syntes det nu foreløbig ikke at være Handelsaanden, der skulde gøre sig gældende.

Axel Heide kastede sig fuld af Iver som altid over et Brødstudium. Han havde valgt Juraen, og i 1885 blev han saa juridisk Kandidat, hvorefter han i hele 10 Aar var en ret ubemærket Fuldmægtig, først i Søndre-, senere i Frederiksberg Birk. Hans store Interesse i disse Aar var ikke Børsen, men — Teatret. Han var intim

Ven med *Einar Christiansen*, og han beundrede *Betty Hennings* til Sværmeri.

Han digtede vistnok ogsaa. Han fuskede i hvert Fald i Journalistik paa et Tidspunkt, da jeg i min Overlegenhed ikke regnede ham for meget som Kollega, og gamle *Nathansen* som Redaktionssekretær ved »Berlingske Tidende« maatte indskærpe ham, at det ikke kunde nytte, at han mødte med Ejendomssalg under 200,000 Kroner, da man ikke for dem kunde betale det almindelige Honorar af 50 Øre.

Den unge Birkefuldmægtig kom imidlertid stadig paa »Kokkedal«, og en Dag hjemførte han den ene af de 3 Plejedøtre, *Harriet Bloch*, og fik ved den gamle Konsuls Død ligesom sine Svogre Komponisten *Lange-Müller* og Dr. med. *Chr. Bentzen* udbetalt en Million.

Hverken mere eller mindre.

Millionær var et magisk Ord den Gang, og paa en Million var der ingen Ende i de Tider, da *Wessel* og *Vett* stod øverst i den offentliggjorte Skattebog som Københavns højeste Skatteydere med en Aarsindtægt paa 200,000 Kroner.

Hvad kunde en Million ikke i de Tider blive til i *Heides* Hænder.

Hans iltre Foretagsomhed fik pludselig en saadan Ekspansionskraft, at det voldsomme Fremstød var ved at tage Vejret fra Publikum og — fra ham selv med!

Der var et Par Aar i Midten af Halvfemserne, da København bogstavelig talt ikke beskæftigede sig med andre end *Heide*. Hver Dag havde han en ny Idé, hver Dag startede han et nyt Projekt, hver Dag var han belejret af os Pressemænd, der da heller ikke gjorde vort Arbejde gratis.

Naar Heide havde ladet os med alt, hvad vi skulde

bringe videre til Publikum, lo hans store, mørke Øjne, han pustede den ene Knebelsbart bort med et polisk Smil, saa tog han en 3—4 forskelligartede Cigarer op af Lommen og sagde:

— Jeg ryger ikke, men jeg siger aldrig nej til en Cigar, naar nogen byder mig den. Det er mit Princip. Vil De ha'e en af dem. Jeg tror, De skal tage den dér. Den fik jeg iaftes hos *Grøns*.

Og saa gik Journalisten beæret ud af Stuen, dampende paa en Etatsraad-Havaneser med Mavebælte, medens Smilet atter lyste i Heides Øjne, og Skægget strittede af Jovialitet.

Det hændte, at Journalisten i Døren vendte sig om og mødte Heides Øjne!

Saa lo begge!

Det blev nemlig altid en herlig Artikel om: »*Heides Sidste*«.

Publikum blev mere og mere konsterneret.

Spurgte det: »Hvem har stiftet den nye Laane- og Diskontobank«, saa lød Svaret: »Heide!« Hvem har nu faaet slaaet Telefon-Aktieselskabet sammen? Heide! Hvem er det, der har dannet »Frederiksbergs Sporvejs- og Elektricitetsværk? Heide! Og man blev ved at spørge videre og fik stadig det samme Svar: »Silvan«? Heide! »Bing og Grøndahl«? Heide! »Gosch & Co.«? Heide! »Tændstikfabrikken Godthaab«? Heide! Kioskerne! Heide! Tuborg-Klampenborg-Linien? Heide! Den private Laanebank? Heide! Det østasiatiske Kompagni? Heide! Christianshavns Oplagspladser? Heide! Gyldendals Boghandel! Nordisk Forlag? Heide! »Det københavnske Byggeselskab«? Heide! »Kommunekreditforeningen«? Heide! »Dronninggaard«? Heide!

En berygtet Gade i København, Didrik Badskærsgang. Den er ligesom de fleste andre lignende Gader forlængst revet ned og erstattet af moderne og hygiejniske Huse. Her holdt i ældre Tider løsagtige Kvinder til. I Strædet ses en af de gamle Skraldevogne, som til Byens Skam endnu bruges den Dag i Dag.

Tilsidst var de, der blev spurgt, kede af at svare og tilføjede blot:

— Han er jo Direktør for *Tietgens* gamle Bank: »Privatbanken«?

Ja, *Tietgen!* Der kom Humlen. Det var Axel Heides store Ambition at blive en ny Tietgen, at dominere hele det danske Forretningsliv, at starte og at slaa sammen, at forene og herske.

Nu var Dørene ofte lukkede, naar Journalisten kom, og Cigarerne blev sjældnere.

Men ud over Hovedstaden og hele Landet vedblev Heides Navn at give Genklang.

Det lød nu ikke blot fra store, merkantile Foretagender. Ogsaa Kunsten forkyndte hans Mæcen-Navn: Unge *Oehlenschläger* spadserede frem paa Frederiksberg, unge *Absalon* sprængte frem paa Høibro — han var Heide en dyr Dreng, der voldte ham mange Bekymringer — *Bissen* og *Marstrand* stilledes paa Vagt foran Kunstmuseet, og den gamle Haderslever glemte ikke »Modersmaalet«. Det blev stillet op i Skibelund Krat, og var maaske det Kunstværk, ved hvis Tilvejebringelse Heide følte mest Glæde og Tilfredshed.

Og saa kom Ungdomskærligheden til Teatret igen.

Talescenen! Denne ulykkelige Talescene, om hvilken Stat og Rigsdag og Kommissioner har vrøvlet og sludret i Menneskealdre, medens Dagmarteatret, Det ny Teater, Scala-Teatret og en Række mindre Scener blev opførte af Privatmænd paa et Aars Tid. Denne Talescene vilde Heide paatage sig at oprette ikke ved Ord, men ved Pengemidler og Tilvejebringelse af Grunden i Tordenskjoldsgade.

Heide var bleven Københavns Kannitverstan. Han satte Mærke paa Byen ved Siden af den mere ideelt an-

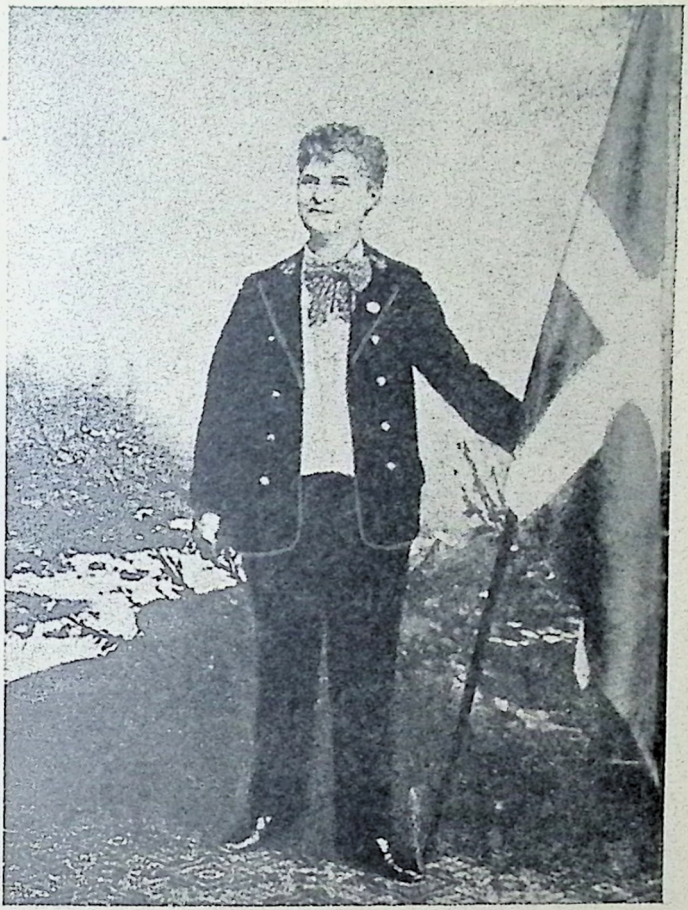

Dyrehavsbakken har lige siden Oehlenschlægers Dage hørt til det glade København, og ikke mindst har Julie Westermann sammen med Pjerrot og Mester Jakel præget dette folkelige Etablissement. Julie Westermann optraadte i »Bakkens Hvile«, altid med et stort Dannebrogsflag, og sang sentimentale og nationale Viser til Publikums Fornøjelse.

lagte, mere storslaaede Brygger *Carl Jacobsen,* og det regnede da ogsaa ned med officiel Anerkendelse baade fra Ud- og Indlandet.

Ordener fra Grækenland, Rusland og Frankrig blandede sig med danske Udmærkelser lige til Konferensraadstitelen.

Og midt mellem disse brogede Ærestegn skinnede en lille, blank Guldmedaille, den Udmærkelse som den store, ansete Finansmand vel nok satte mest Pris paa. Thi den havde han erholdt, fordi han var Mægleren ved den langvarige Arbejdskonflikt i 1899, den store Lockout, der i sig selv og i sine Følger netop ogsaa var en af de medvirkende Grunde til, at der laa en død Haand over det glade København i Slutningen af Halvfemserne.

I det gamle Aarhundrede havde Heide endnu ikke rørt ved Politik.

Han straaler som Solen i Halvfemsernes København, og man ser ham overalt, medens han er den muntre »Blæksprutte«s erklærede Helt.

Men jeg har allerede skrevet for meget om Heide til, at jeg af Principrytteri overfor Bogens Titel kan lade være at følge ham ind i det nye Aarhundrede for kort at gøre hans Livs endelige Konto op.

Ved Aarhundredskiftet nævnedes to Navne: Prinsesse *Marie* og Konferensraad *Heide* i eet Aandedrag.

Alle véd, at der foregaar noget bag de politiske Kulisser, og at Heide er *med* i det, medens Prinsessen staar *bag.*

Det er »Østasiaterne«, der er paa Færde i det gule Palæ, hvor den gamle Konge har sin daglige Gang, og efterhaanden er bleven venlig stemt overfor Tanken om et Venstreministerium, naar man kan finde en præsen-

tabel Konsejlspræsident *udenfor* de aktive Politikeres Rækker.

Manden er Professor *Deuntzer,* som man i Fredericiagades Kaserne er villig til at acceptere, fordi man véd, at man hurtig kan puste ham ud den Dag, det passer.

Og saa faar vi Systemskiftet af 1901.

Systemskiftet! Hvor det lød den Gang med jublende, lovende Fanfarer ind over det nye Aarhundredes Tærskel.

Nu skulde vi se Mænd i dansk Politik og ved Regeringens Ror.

Og mellem disse Mænd ragede efterhaanden højere og højere Kæmpen *Alberti,* den stormægtige, som alle var bange for, og ingen kunde tumle.

Men da opnaaede Heide i første Omgang sin maaske største, men tillige sit Livs mest dyrekøbte Triumf, medens det sagte lød i Krogene fra Mand til Mand:

— Heide har Alberti i Lommen!

Og Heide smilede bekræftende, men rystede samtidig benægtende paa Hovedet, naar han blev spurgt ud i Middagsselskaber.

Men Rygtet holdt sig:

Heide er Albertis Overmand.

Saa begyndte det en Dag at tordne og lyne over Byen. Banker ramlede sammen, Bygningskrak rystede Luften, Fallitter, Flugt, Fald selv blandt de mægtigste i dansk Politik.

Holder Heide? blev der spurgt, medens man skævede op til det halvfærdige Paladshotel, i hvis Port *Anders Jensen* stod og smilede tillidsfuldt opfyldt af indre Bekymringer. Holder Heide? spurgte man atter, medens man studerede Forhørsakterne i Alberti-Processen og

den pudsige Opløsning paa, hvorledes det egentlig var gaaet til, da Justitsministeren tog Biografbevillingen fra Ole Olsen.

Heide holdt, men fra det Øjeblik smilede det glade København, naar Heides Navn blev nævnet, fordi hele denne mægtige Alberti-Tragedie var saa fuld af Situationskomik som nogen Farce.

Heide blev Medlem af Bankkomitéen af 1908 og af Afviklingskassen af 1910, Heide var *officielt* atter Heide, men Ekkoet af hans Navn lød svagere og svagere, indtil det tilsidst næsten helt døde hen.

Den vilde Indianer var bleven bundet, han var træt, og som en Skygge af sig selv vandrede han rundt mellem alle sine store Foretagender som et almindeligt Bestyrelsesmedlem med Gage og Tantieme, indtil han stille lagde sig til at dø.

Men for os, hvis Manddom falder i Halvfemserne, staar Heide i et uforglemmeligt Straaleskær. Selv om han ikke var det store Geni, og paa Frastand heller ikke vilde have blændet, saa kunde hans Liv ikke andet end gribe et Samtidens Menneske med en studsende Beundring for den utæmmelige Arbejdsenergi, der rummedes i den Mand, som altid blev nævnet uden Titler eller Dikkedarer slet og ret som — *Heide!*

SEKSTENDE KAPITEL.

Lys, Lys, mere Lys! Disse *Goethe* tillagte Ord, medens han laa paa Dødslejet, kunde sættes som en Art Motto over de kommunale Bestræbelser i Halvfemserne. Der var ligesom lidt Program i Ordene. I den nye

Parti fra det i Aarene omkring 1900 rejste City-Kvarter. Bygherrerne var Overretssagfører Volmer og Fabrikant Fisker. Billedet viser, at Byens Trafik paa Østergade endnu den Gang beherskedes af Hestekøretøjer. I den store Bygning har nu Crome & Goldschmidt tilhuse.

Tid skulde alt gaa med Oplysning, og det var derfor bedst at give Eksemplet rent praktisk i det ydre ved at belyse selve Byen, dens Torve, dens Gader og dens Stræder.

Og Københvn kunde nok trænge dertil, thi den havde altid været berygtet som en af de mørkeste Byer i Europa, hvor man ved Nattetide maatte famle sig frem og helst selv medbringe Lygte, naar man gik ud om Aftenen.

Allerede fra Midten af forrige Aarhundrede var det dog begyndt at blive bedre.

Københavns Historieskrivere melder om, at der den 4de December 1857 var stor Fest i Hovedstaden, hvis Beboere i tætte Skarer trængte sig i Gaderne, medens Sneen let dryssede ned.

Anledningen var, at Tranlamperne nu skulde erstattes af det moderne Vidunder, der hed Gasbelysningen.

Skønt flere af de danske Provinsbyer allerede var kommet i Forkøbet, saa var Københavnerne dog meget stolte af deres første store nye Lysanlæg »Vestre Gasværk«, der havde kostet den svimlende Sum af 2 Millioner Kroner. Produktionen var beregnet til 300,000 Kubikfod i Døgnet.

Til en Begyndelse var der 1818 offentlige Lygter. Deres Antal blev stadig udvidet om end ret langsomt, og i Firsernes Slutning var man naaet op til halvfemte Tusinde, hvoriblandt enkelte havde en for den ældre Generation rent ud imponerende Lysstyrke som f. Eks. den, der knejsede udenfor Det kongelige Teater.

Men vi, der hørte til den yngre Slægt, var langtfra tilfredse. Vi havde set det elektriske Lys først i Forlystelsesanstalterne, hvorfra saa mange Opfindelser kommer, saaledes som jeg oftere fremhæver, fordi jeg nu gærne ønsker at skaffe lidt Respekt for mit Stof.

Den gamle Kildekone i Søndermarken,

Vi havde endvidere set, hvorledes »National« havde straalet i elektrisk Lys, tilvejebragt af en privat Mand, og vi havde set Udstillingen 1888 ligge badet i hvidt Lys fra Sole paa Standere.

Vi fra Firserne spurgte derfor utaalmodigt: Skal vi ikke opleve en Lysets Festaften, som vore Forældre oplevede den i Halvtredserne, da de dansede af Glæde over at se de første Gassole straale i Gaderne. Skal vi ikke opleve at se Nat gjort til Dag ved, at det elektriske Lys bliver tændt offentlig, saaledes som det længe har været det ude melem de skinnende hvide Taarnmure paa Foregangsetablissementet: »Gamle Carlsberg«.

Ikke mindst vi, der var konservative i Politik, var som en Art Afbalance meget radikale, naar det gjaldt tekniske Fremskridt, og vi var enige om, at nu var Gassens Tid forbi og nu vilde den store, elektriske Lysbringer som Sejrherre rykke ind i Byen.

Og det skete ogsaa!

Den 5te Marts 1892 stod Københavns første Elektricitetsværk færdigt i Gothersgade, og ud paa Eftermiddagen lukkede man op for Strømmen i det lyse Foraars hendøende Straaleskær, der jo ikke var den mest flatterende Baggrund.

Alligevel var der Jubel blandt de Mennesker, der havde samlet sig i tætte Klynger rundt paa de Steder, hvor Prøverne var ansat, i det Øjeblik, Lamperne blev tændte.

Det var ikke Lyset, der i og for sig imponerede Publikum saa stærkt, men det var dette, at *alle* Blus blev tændte paa een Gang paa en mystisk, trylleagtig Maade, der fremkaldte et Chok, saa der var mange, som kom til at græde.

Særlig paa Kongens Nytorv, hvor der ogsaa var samlet flest Mennesker, var Virkningen stor.

Det elektriske Lys' Sejr havde i første Omgang været absolut og uomstridelig.

Men det gaar jo altid saaledes: Nederlag hærder den besejrede og lader ham kræve Revanche.

Og saaledes ogsaa her!

Netop som det elektriske Lys troede, at nu havde det fuldstændig gjort det af med sin fordums Konkurrent, saa begyndte de tidligere saa søvnige Gasblus pludselig at spærre Gluggerne op og at straale omkap med de elektriske Glødelamper.

Publikum var ganske forbavset og forstod ikke, hvad der gik af de gamle Gaslygter, der uventet fik en ny Opvaagnen.

Forklaringen var den, at en genial Opfinder, hvis Navn er *Auer von Welsbach,* i yderste Øjeblik havde reddet Gasbelysningen ved at konstruere besparende Brændere med forøget Lysstyrke ved Hjælp af det Glødenet, der populært kaldes »Strømpen«.

Og saaledes skete det da, at da man troede Gassen død, blev man Vidne til en i dens Historie enestaaende Opgang i Forbruget.

For lange Tider vil Gas og Elektricitet da komme til at gaa Side om Side, og der har endogsaa været et Øjeblik, da den stolte Elektricitet var lige ved helt at maatte afgive sit tidligere Herredømme.

Sejren havde været for stor til, at den ikke skulde give Reaktion.

Publikum begyndte at mumle! Der gik nemlig altfor mange Lamper i Løbet, og de maatte uafbrudt erstattes fra Elektricitetsværket af nye til Gêne og Bekostning for Forbrugerne.

Atter var det *Auer von Welsbach,* der ilede til Hjælp

for at skaffe Ligevægt til Veje mellem de to Konkurrenter.

I første Omgang gik det galt. Det er altid en farlig Sag at ville kæmpe til to Sider.

Men i anden Omgang sejrede Auer von Welsbach ved Hjælp af sin Forretningsfører *Gallia* og blev Millionær, hvad der den Gang betød noget ogsaa i Østerrig.

Auer von Welsbachs store Opdagelse bestod i, at han havde erstattet den tidligere Kultraad, der fandtes inde i Lamperne, med Traad, der var fremstillet af det *Metal,* der har det højeste Smeltningspunkt, og hvis Navn er *Osmium.*

Nu havde den elektriske Belysning atter Overtaget, og i de første Aar af det nye Aarhundrede var der ikke sjældent Smaafester i Anledning af, at et større Kvarter havde faaet elektrisk Lys.

Af Buelamper til Gadebelysning var der i 1904 ialt 120 paa Kongens Nytorv, Strøget, Raadhuspladsen, Købmagergade, Frederiksberggade og Langebro.

Det kan iøvrigt i denne Sammenhæng fremhæves, at mens vi havde faaet Gasværkerne fra England, saa kom saa godt som alt, hvad der hørte til elektrisk Installation og senere ogsaa til Gasinstallationen, fra Tyskland, der fuldstændig havde distanceret de tidligere Leverandører paa Belysningsomraadet for selv at blive den absolut førende i Europa.

Med en formelig Borgerfest fejredes Indlæget af elektrisk Lys i Kronprinsensgade og Pilestræde samtidig med Asfalteringen. Begge Dele var nemlig bleven etableret paa Beboernes eget Initiativ.

I 1905 kulminerede den elektriske Belysning for Københavns Vedkommende ved, at vi fik den store Allé af elektriske Standere ud ad Vesterbros Passage.

Raadhuspladsen omkring Aarhundredskiftet, set fra Frederiksberggade.

Der var fuldstændig parisisk Boulevardliv den Aften, da Lamperne første Gang straalede, og længe varede det jo ikke, saa sluttede Effektbelysningen og Lysreklamerne sig til det officielle Lys.

Saa skete det, at der i københavnske Blade en Dag stod en lille Notits, der vakte Eftertanke, og som lød saaledes:

»Hvis den nuværende engelske Kulstrejke vedvarer, saa vil mange Byer i Storbritannien være nødt til at vende tilbage til de gamle Tranlamper, da det hverken vil være mulig at skaffe Gas eller Elektricitet.«

Pludselig forstod man, at alt dette straalende Lys, som man havde gaaet og vadet i, ikke kom af sig selv, saadan som maaske mange havde forestillet sig det, særlig for Elektricitetens Vedkommende, men at der skulde Kul til.

Hvis de Kul slap op paa Grund af den sorte Strejke i England, saa kunde vi ogsaa risikere her i København en Aften at se Hovedstaden henligge i den samme beskedne Belysning, som da Byen i Tiden fra 1681—1683 paa Forslag af *Joh. Huusmann* fik sine første Olie- og Tranlamper og sine første Natvægtere.

Men hurtigt beroligede man sig selv med et Smil: Snak! Der var jo Kul nok i Verden! Den Strejke maatte man se at faa bilagt! Man kunde dog ikke finde sig i saadan en Skandale i det 20de Aarhundrede.

Mens vi er ved Lyset, saa er det bedst at opfriske en københavnsk Verdensbegivenhed fra Midten af Halvfemserne.

Det forlød i Bladene, at der var en ung Læge *Finsen*, der havde faaet Lov til at eksperimentere paa Elektricitetsværket med saakaldte Lyskure, af hvilke man ventede sig vigtige Resultater.

Det gamle »Sønderbro Teater«, der nu er ombygget og hedder »Hollænderbyen«.

Jeg interesserede mig for disse Meddelelser, thi jeg kendte godt *Niels Finsen,* og da det til Stadighed beklages, at store Mænds Ungdom ikke er tilstrækkeligt belyst, skal jeg fra vore Studenterdage fremdrage et Par beskedne Erindringer, som jeg ikke har truffet hos nogen af hans Biografer.

Det var i Midten af Firserne, at jeg oftere kom paa Regensen sammen med min Kollega *Emil Opffer.* Vort Besøg gjaldt en ung færøisk Student, der hed Thomas *Thomsen,* der senere en kort Tid var Medlem af Folketinget, efter at han var blevet rigt gift, men som tidlig døde.

En Søndag Eftermiddag kom jeg ind i Thomsens beskedne Celle, der iøvrigt var en af de bedste og lyseste paa Regensen, idet den vendte ud mod Købmagergade med Udsigt helt ned gennem Landemærket.

I Krogen henne ved den glorøde Kakkelovn — Brændsel var det eneste, man ikke sparede paa, naar man var Regensianer — sad en Student og krøb sammen, indsvøbt i Tæpper.

Han nøs ustandselig.

— Kender du ikke Niels? spurgte Thomsen.

— Nej! Ikke andet end af Udseende.

Saa blev vi præsenterede, og Thomsen sagde:

— Vi har været ude at sejle med Niels. Det kunde let være blevet en gal Historie.

Og saa fortalte han, hvorledes det var gaaet til med den Sejltur:

Thomsen, Opffer og *Niels Finsen* havde lejet en Baad og var pjasket til Søs, saadan som det var deres bedste Søndagsfornøjelse fra Drengetiden.

Da de naaede ud paa dybt Vand, slog Storsejlet Finsen overbord. Hans Hat blæste imidlertid den modsatte

Vej, og da den flød paa Vandet, styrede man i sin Befippelse efter den i den Tro, at Ejermanden var under den. Saa hørte man pludselig høje Nødraab fra en hel anden Kant.

Havde man ikke været heldig med den Manøvre, man nu i en Fart foretog for at komme den Forulykkede til Hjælp, saa vilde der ikke have været nogen verdensberømt Finsen.

Og næppe nogen vilde heller have anet, at det var en vordende Verdensberømthed, der var bleven revet bort, thi intet i hans Væsen pegede mod det Overordentlige i hans unge Alder.

Niels Finsen og jeg var begge Studenter fra 1882. Jeg havde lagt Mærke til ham allerede paa de *første* filosofiske Forelæsninger, der tillige var de *sidste,* som *Rasmus Nielsen* holdt paa Københavns Universitet, inden han hen mod Jul helt trak sig tilbage for at erstattes af *Høffding* og *Kroman.*

Finsens Ydre var ret ejendommeligt. Han havde en underlig jordslaaet Teint og en lille, rødlig Næse. Han virkede ikke umiddelbart sympathetisk, før man fik fat i hans smukke, melankolske, brune Øjne. Jeg havde iøvrigt aldrig talt med ham, før jeg nu lærte ham at kende paa Regensen.

Siden saa jeg ham ofte, men vi talte stadig ikke meget sammen, thi han var altid meget stille, selv naar vi andre var højrøstede og larmende.

Saa vidt jeg forstod, interesserede han sig ikke videre for Politik, skønt det næsten ellers var umuligt at færdes paa Regensen i de Aar, uden at komme i politiske Diskussioner. Thi der var mange krasse Kamphaner derinde med *J. K. Lauridsen* i Spidsen.

Finsen passede sig selv, og han var altid optaget af

stille Spekulationer, dels over det praktiske Livs Krav, dels over sit eget til Stadighed vaklende Helbred.

Som islandsk Student fra Reykjavik var han straks kommet ind paa Regensen, hvor han boede paa Islændergangen. Den har aldrig været berømt for sin Properhed. Tværtimod! Der var fuldt af Pletter overalt paa Møbler, Laase og Betræk.

Dette Forhold gav Finsen Idéen til hans første Opfindelse, der bestod i et Renselsesmiddel, der kunde tage Pletter af Træ, Metal og Tøj, uden at angribe Stof eller Farve.

Hvordan det rygtedes, at der var gjort en saadan epokegørende Opfindelse paa Regensen, husker jeg ikke. Men en Dag dukkede en Gaardmand fra Frederiksborgegnen op i den røde Gaard og tilbød sig som økonomisk Baggrund for Universalmidlet.

Det var netop paa et Tidspunkt, da man i København havde faaet Blik for Reklamens Magt efter amerikansk Mønster, især for Sundheds- og Toilette-Midler i alle Former.

Begyndelsen var gjort allerede i Halvfjerdserne med *van Buschirs* Tandpinemiddel »Sozodont«, der havde afødt *Carl Møllers* og *Vilh. Fabers* vanvittig morsomme »Sozodont-Vise«. Senere havde man fortsat med *Heymann Blochs* »Sundhedssalt« og hans endnu mere berømte »Brama-Livseliksir«, hvis blaa Løve og gyldne Hane saas paa alle Omnibusser.

Endvidere var der Sæben »Sesam«, opkaldt efter Nøgleordet i »Tusind og een Nat«, »Volta-Korset« og Ligtornedræberen »Petos Korn-Killer«, samt en Mængde andre Navne, der var mere eller mindre forklarlige, indtil man endte i en Art Humbug-Mystik med uudgrunde-

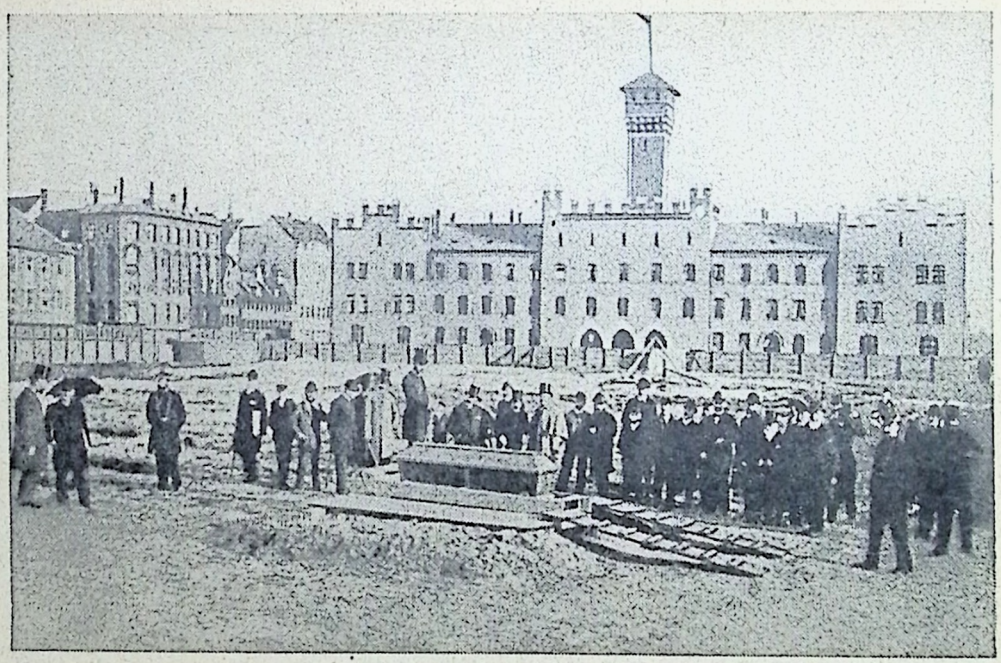

I Begyndelsen af Halvfemserne mente man at have opfundet et nyt og praktisk Apparat til Nedsænkning af Kister ad mekanisk Vej. Der blev paa Pladsen foran Hovedbrandstationen, hvor nu Raadhuset ligger, foretaget nogle Prøver, som dog ikke viste sig at være formaalstjenlige.

lige Betegnelser som »Macostar«, der vel nok havde noget med Stjerner at bestille.

Da man skulde til at reklamere for Finsens Renselsesmiddel, kom det til at hedde: »Balcam«.

Gud ved, om det ikke var et muntert Regensianerpaafund, thi nogen fornuftig Mening er det umuligt at finde i Ordet.

Men til Reklamebærer var det fortræffeligt. Og saa tog man da fat med store Avertissementer, der indrykkedes i alle Blade under Overskriften:

BALCAM
eller
Brug den til Alt.

Balcam blev aldrig nogen Salgsartikel, og den vilde ikke have nogen Interesse, hvis den ikke betegnede Finsens første Stadium paa Opfindernes ofte saa tornefulde Bane.

Paa Regensen gjorde Balcams Fiasko ikke noget Skaar i Finsens Anseelse som Tusindkunstner, og saasnart der var noget i Vejen med Laasene — og det var der altid — blev der sendt Bud efter Finsen, som mødte op med en hel Kasse, i hvilken der var Hammer og Fil og en Pennefjer gennem en Prop paa en Olieflaske.

Ogsaa her var det Iagttagelse af Omgivelsernes Mangler, der var bestemmende for hans Virketrang.

Dette er psykologisk ikke uinteressant, fordi Finsen paa en tilsvarende Maade skulde naa til sit Livs store Resultater ikke saa meget gennem videnskabelig Forskning som — i hvert Fald i første Omgang — gennem Observation af sin egen Konstitution, der fyldte ham med idelig Bekymring.

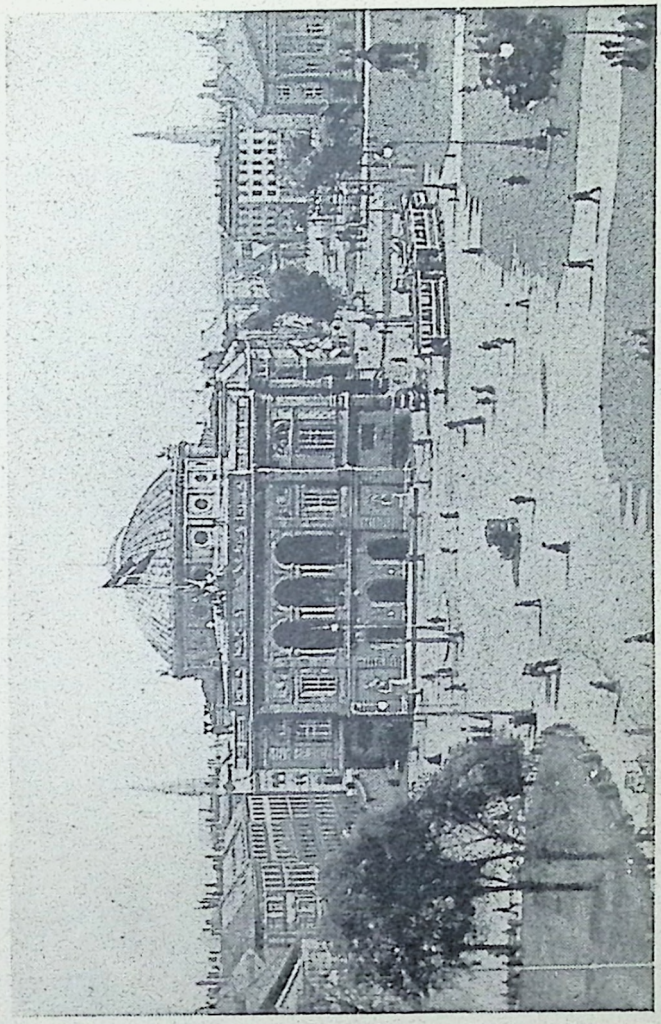

Kongens Nytorv omkring Aarhundredskiftet med Det kgl. Teater, før »Stærekassen« blev bygget.

Han sagde saa tit:

— Jeg har faaet for lidt Sol *deroppe,* jeg trænger til Sol, jeg har Sol til Gode.

Naar vi andre gik ud, blev Finsen ofte hjemme. Hans eget Værelse var temmelig mørkt, medens Thomsens var sollyst.

— Maa jeg sidde inde hos dig *Thoms,* medens I er ude?

— Det behøver du ikke at spørge om, Niels, svarede Thomsen.

Mens vi gik ned ad Gaden, sagde Thomsen leende:

— Niels er en sjov Fyr! Mens vi andre tager i Skoven, saa sætter han sig i min Gyngestol med opsmøget Skjorte, og saa gynger han den bare Mave op og ned i Solen.

Saa lo vi, men Finsen lo ikke med, naar vi drillede ham. Han sagde blot:

— I skulde ogsaa af og til gynge *Jeres* Mave i Solen, selv om I ingenting fejler. Maven er Kraftkilden! Det er jo meningsløst, at den ædleste og fineste Legemsdel, der driver hele Mekaniken, altid skal sidde dernede i den mørke Kælder og kukkelure uden at faa Lys eller Luft!

Saadanne filosofiske Ord, der baade kunde overføres paa Videnskab og Samfund, talte Niels Finsen, medens han selv som et sygt Dyr instinktmæssigt søgte mod Solen og tog de første Lysbade i sin Kontubernals Gyngestol.

Ud fra disse mine personlige Oplevelser sammen med Niels Finsen forstaar man, at det maatte interessere mig at følge de Eksperimenter, som han nu, efter i 1890 at være bleven Kandidat med en beskeden Karakter, anstillede paa den elektriske Lysstation.

Det slog mig atter her, hvorledes han havde bevaret sin praktiske Evne til at udnytte de forhaandenværende Hjælpemidler i Kamp netop med de Farer, han havde været ude for i sin Barndom, navnlig alt, hvad der hed Hudsygdom.

Renlighed og *Lys*, det var de to Tapper, som hans Livs Forskning vedblev at dreje sig om. Deres Nødvendighed for Mennesket havde han gennem Modsætningens Lov erkendt først paa Island og senere paa Islændergangen.

Baade *Balcam* og *Gyngestolen* var nu af en genial autodidaktisk Naturbegavelse bleven hævet op til Videnskabens Højder.

Og hurtig fulgte Resultaterne, først under beskedne, primitive Forhold, saa med rigelig økonomisk Støtte under større og større Forhold, indtil »Finsens medicinske Lysinstitut« stiftedes den 29. April 1896.

Man tør just ikke paastaa, at Oprettelsen af dette Lysinstitut i Begyndelsen medvirkede til at gøre Billedet af Hovedstaden lysere og gladere.

Det idylliske Rosenvænge-Kvarter oversvømmedes pludseligt af uhyggeligt udseende Mennesker, bag hvis Bandager man saa halvtfortærede Ansigter uden Næse og Læber.

Der var en Tid i Halvfemsernes Slutning, da der mellem Beboerne i Rosenvænget var alvorlige Bestræbelser oppe for at faa Institutet fjærnet.

Men saa blev Tilfældene lettere og lettere, alt som man lærte at angribe Sygdommen i rette Tid, og en taknemmelig Menneskehed forstod, at ingen havde gjort mere end Finsen for gennem Lys at skabe Lys i Ulykkeliges mørke Sind, og for atter at give dem Mod til at færdes i Livet.

Derfor tror jeg ikke, at min gamle Studenterkammerat i sin høje Lysbolig vil tage Forargelse af, at jeg har anbragt ham i Halvfemsernes glade København.

Han vilde selv saa gerne se andre glade, og han kunde lige fra de unge Dage med et stille Smil nyde andres Glæde omkring sig.

Moralen af hans lidt triste Barndom, der kastede Skygge over hans første Ungdom, er da heller ikke uden Opmuntringsværdi:

Var Niels Finsen bleven født en Junidag i det solskoldede Neapel i Stedet for en Decemberdag i det graatunge Thorshavn, saa var han aldrig bleven verdensberømt, og hans Lys havde aldrig straalet ud fra Danmark til Berømmelse ogsaa for hans Landsmænd.

SYTTENDE KAPITEL.

I Halvfemserne havde København faaet Vokseværk.

Vokseværk sætter sig i Ledemodene og fremkalder ofte en vis Træthed.

Dette Vokseværk var da maaske ogsaa en af de medvirkende Grunde til, at Livet i Halvfemserne udefra set synes mindre lyst og let end i Firserne, medens man endnu levede bag Rester af de gamle Volde helt optaget af sig selv og sin lille politiske Kamp.

Det maa Samfundspsykologer imidlertid om! Nok er det, at København i hvert Fald gennemgik en rivende Udvikling i Tiden fra Firsernes Slutning til det nye Aarhundredes Indtræden.

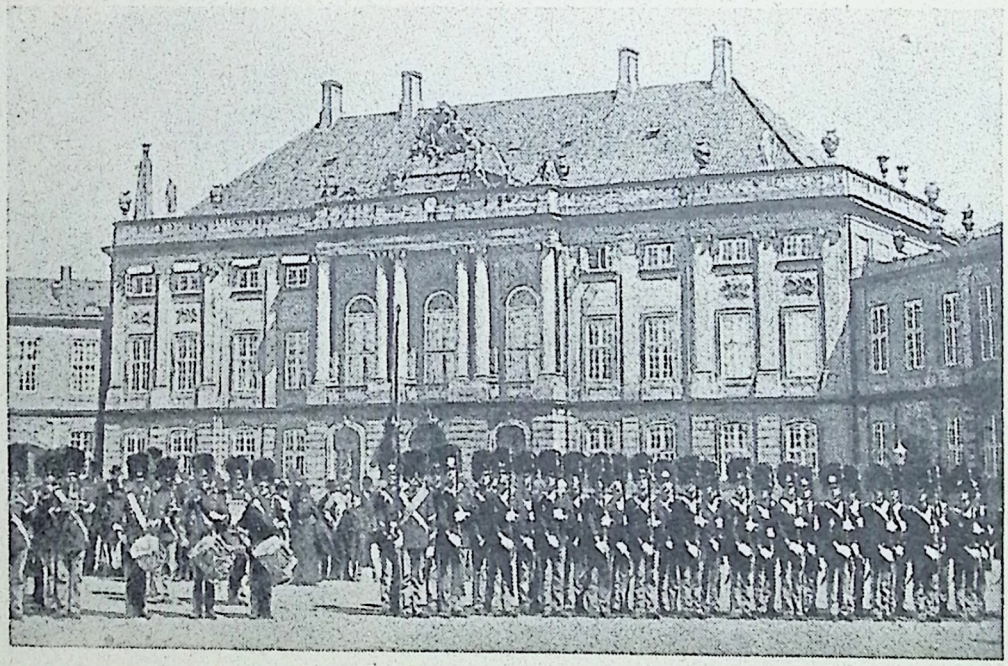

Vagtparaden paa Amalienborg. Det er Københavnernes største Fornøjelse at overvære Vagtparaden, ikke mindst paa Kongens Fødselsdag, naar Tusinder af Børn giver Møde for at hylde Danmarks Konge.

Ved Folketællingen 1890 havde det egentlige København 312,859 Indbyggere. Men da det var vor hemmelige Orm at komme op paa de 500,000 for at kunne regnes mellem de smaa Storstæder, saa lagde vi Frederiksberg, Sundbyerne og Utterslev til og naaede saaledes ialt 375,719.

Ved Folketællingen 1895 naaede vi ved Hjælp af samme Regnemaade 408,330 og 1901: 476,805.

Denne Gang havde vi faaet Valby og Brønshøj med og kunde med lidt Praleri godt sige, at nu var København paa en halv Million.

Mere bemærkelsesværdig end denne Stigning i Folkemængden var dog den Udvikling, som Byen selv var undergaaet, og som paa mange Maader havde fjernet det tidligere provinsielle Indtryk.

Nogle Eksempler:

I 1890 var Begyndelsen som omtalt sket med, at Østergade og Købmagergade var bleven asfalterede.

I 1891 var Frihavnsanlægget bleven vedtaget.

I 1892 faar vi det fornævnte Elektricitetsværk i Gothersgade med tilhørende elektrisk Gadebelysning, og mod Aarets Slutning begynder den 10de December Grundgravningen til det nye Raadhus, der skal blive Byens fremtidige Centrum.

I 1893 anlægges den nye Kalkbrænderihavn, og vi faar i Bernstorffsgade den store Bane for den specifike kobenhavnske Cyklesport samtidig med, at Statstelefonen aabnes.

I 1894 overtager Kommunen Parkanlæggene ved Esplanaden, Kastelsvolden og Langelinie, i Husene installeres W. C., Frihavnen aabnes og de store Folketingskredse forsvinder, der tidligere gjorde Valgbilledet saa bevæget.

Hovedstaden maa have 6 kaarne Repræsentater flere end tidligere paa Tinge.

I 1895 faar vi Dampfærgeforbindelse direkte med Sverrig.

I 1896 kommer den store Viadukt ved Frihavnen, Jærnbanen mellem Nørrebro og Frederiksberg og Kioskerne.

I 1897 faar vi den første elektriske Sporvejslinie fra Kongens Nytorv til Nørrebro, men med de fæle Syrevogne, Glyptoteket staar færdigt, og Kystbanen aabnes.

I 1898 sluger vi Utterslev og Emdrup, hvad der ikke gaar af uden beklagelige offentlige Skandaler, alle Sporvognene slaas sammen, og vi faar et nyt Elektricitetsværk paa Vesterbro.

I 1899 udvides Havnen og endelig indlemmes i 1900 en hel Række af de omliggende Distrikter, saa Københavns Areal stiger fra 4300 Tønder Land til 12,700, og samtidig fuldføres den i 1896 paabegyndte Ombygning af Citykvarteret.

Der blev i Halvfemserne opført mange store offentlige Bygninger. Jeg skal ikke her trætte med nogen Opremsning men blot erindre om: Artillerikasernen, de store Laboratorie-Bygninger ved Østervold, Almindeligt Hospitals Flytning, Kunstindustrimuseet, Overformynderiet, Fredenshus, den restaurerede Bispegaard, Gardehusarkasernen, Videnskabernes Selskab, Stormbroen og et stort Antal Kirker med Jesus-Kirken i Spidsen.

Men Ombygningen af Citygade var vel nok det Foretagende, der interesserede mest, fordi dets Realisation helt forandrede den indre Bys Udseende og gjorde det rigtig gamle København næsten ukendeligt.

Allerede i Halvfjerdserne var der bleven slaaet Hul

paa alle disse Gyder og Stræder, der dannede et labyrintagtigt Kvarter mellem Gothersgade og Østergade.

Man skulde være helbefaren Københavner for at kunne hitte Rede i det, og man skulde have personligt Mod for at vove sig ind i de mest berygtede af Smaagaderne som Peter Madsens Gang.

Det daværende »Byggeselskab«, der talte vore fineste Finansmænd, og som bl. a. opførte »Taarnbygningerne« ude ved Søerne, gennemførte med Held »Hovedvagtsgade-Kvarteret«, men gik saa istaa.

Der kom stadig nye Planer op, navnlig efter Koleraen i Hamborg, om en videre Ombygning af den indre, sundhedsfarlige By og om at skabe en direkte Forbindelse mellem Gothersgade og Strøget. Men det blev ikke til noget med Planernes Realisation.

Saa var der to Mænd, der greb til: *Volmer* og *Fisker,* som man senere kort og godt kaldte dem.

Axel Volmer var en ualmindelig sympathetisk, gemytlig, ægte Københavner. Hans Fader, der var Forretningsmand havde bygget meget baade paa »Gammelholm« og i det nye Frederiksborggade-Kvarter og havde tjent mange Penge. Volmer, der var juridisk Kandidat, havde været Fuldmægtig i Nordre Birk, ligesom Heide havde været Fuldmægtig i Søndre Birk. Birkekontorerne syntes at være Skole i Ejendomskøb.

J. Fisker var Fabrikant og havde ogsaa bygget og tjent nogle Penge om end i mindre Stil end den gamle Volmer. Men han hørte til de Københavnere, der den Gang havde Ry for at være smækfuld af Ideer. Og da han fjernt ude var beslægtet med den unge Volmer, saa slog de to sig sammen, og inden nogen anede et Ord om det, havde de gennem Ejendomsagenter en skønne Dag opkøbt ialt 29 gamle faldefærdige Bygninger og Rønner

Prins Christians Bryllup med Prinsesse Alexandrine i Cannes 1898. Som bekendt drager vort Kongepar, naar Forholdene tillader det, hvert Aar ned til Cannes for at mindes Formælingen og deltage i de store internationale Kapsejladser.

paa Østergade, i Kristen Bernikowsgade og paa begge Sider af den gamle Børstenbinder-Gade Antoniestræde, samt 5 Ejendomme i Pilestræde.

Hermed var Muligheden skabt for et Gennembrud ved privat Initiativ uden Ekspropriation, og man tog straks fat paa Stormløbet i 3 Omgange. Det gjaldt jo om ikke at vove sig længere ud, end man kunde bunde.

Mellem de Ejendomme, der forsvandt, var den store, grimme Kasse, i hvilken det folkelige Teater »Thalia« fandtes. Det havde spillet en vis Rolle i Kobenhavns Forlystelsesliv, men var nu bleven en tredie Klasses Varieté med Indgang fra Østergade, hvis Natteliv den Gang var meget pletteret.

Paa første Sal ud mod Strøget — Teatret laa i Baggaarden — var der en ret populær Restauration, der hed »Vildmanden«.

En lidt mere celeber Bygning blandt dem, der nu var dødsdømte, var Professor *Lorens Frølichs* Ejendom paa Østergade.

Den hele Ombygning varede fra 1898 til et lille Stykke ind i det nye Aarhundrede.

Men allerede i 1899 stod den første store Forretningsbygning færdig, helt moderne indrettet for sin Tid af *Fisker*, der havde ledet Indretningen paa Basis af Erfaringer fra mange Rejser til Berlin og Hamborg.

Hvad Bygningen skulde hedde, vidste man ikke rigtig, men Publikum tog selv Affære og kaldte den »City's Selskabslokaler«.

Og i disse Selskabslokaler blev der holdt en stor Fest, som alle vi, der var til Stede, endnu erindrer, og i hvilken der ikke deltog mindre end tre Borgmestre: *Borup, Øllgaard* og *Dybdal*. Festen formede sig som en Hyldest til de to Borgere, der havde paabegyndt det Værk, som Kommunen først senere fik Mod til at fortsætte i 1903.

De to Bygherrer havde det imidlertid ikke altid lige let, og Fisker, der havde meget Humør tog sin Hævn: Bagpaa en af de Tavler, som han lod indsætte i sine Bygninger, alt som de blev færdige, og som angav Aarstal og Dato, lod han indhugge:

Det lykkedes ikke de københavnske Banker
at forhindre dette Byggeforetagende.

Det havde maaske været heldigt, om Bankerne havde opsat deres Forsigtighed til senere Lejligheder.

Under de opstaaede Vanskeligheder blev nogle af Ejendommene solgte til den tidligere omtalte *Andreas Albeck*, der startede det saakaldte »City-Selskab«.

Det var Meningen at komme tværs igennem til Hovedvagtsgade for at aflaste Strøget, men man mødte Modstand hos Grosserer *Moresco*, der ikke vilde sælge.

Af andre lignende Byggeforetagender, der forandrede Byens tidligere Udseende, var Fuldførelsen af *Jorcks Passage i* Vimmelskaftet i 1896, Nygades Udvidelse i 1898 og *Heides* saakaldte »Nybørs«.

Dette Foretagende vakte til en Begyndelse voldsom Opposition, og fra mange Sider rettedes der skarpe Angreb paa Idéens Fader, da han pietetsløst tog fat paa i Oktober 1900 at nedrive den gamle, historiske Ejendom »De 6 Søstre«. Naar man nu ser »Nybørsen«s grønne Tage bag den gamle Børs, er der vel ingen, der mere vil mene, at der her var Tale om Vandalisme.

Det var Udviklingens Gang, og den var ikke til at standse, selv om det af og til kunde skære i Hjertet, naar man f. Eks. saa »Dronningens Mølle« blive nedrevet i 1895.

Men hvad kommer alle disse Byggeforetagender det glade København ved? vil man maaske spørge.

Aa jo! Thi det skal siges til de daværende Københavneres Ros, at de næsten interesserede sig ligesaa meget for en *Bygnings* Opførelse som for et *Stykkes* Opførelse.

Det morede dem at se alle disse Dekorationsforandringer paa Byens Scene, og vi, der var Journalister den Gang, kan vidne, at der ikke var bedre Blad- og Læsestof end udførlige Beskrivelser af alle de fremsatte Projekter, af hvilke mange — og maaske ogsaa de morsomste — selvfølgelig ikke blev til noget.

Hver Mand havde sit Projekt! Vi refererede dem troligt, og Publikum diskuterede dem med Vejviserens Kort foran sig paa Restaurationer og Vinstuer.

Et af disse Projekter, af hvilke mange beskæftigede sig med Passager, gik ud paa, at man fra à Porta paa Købmagergade skulde danne en knæformet overdækket Forbindelse hen til Østergade. I denne Passage skulde der efter Eksemplet i Berlin være Bazar-Butikker og i Hjørnevinklen en Restauration med Musik.

Dog lad alle disse Ting, der ikke blev til noget, nu hvile i Fred. Det nytter ikke mere at tale om dem, enten de saa var forkerte eller rigtige.

Men sikkert er det, at vi Københavnere fra Halvfemserne glædede os, hver Gang vi saa et stort, nyt Byggeprojekt fuldført. Det var som alle disse haandgribelige Resultater af Foretagsomhed og Virketrang højnede os selv og gav os Mod paa Arbejdet og Livet.

Vi var stolte af vor By, dens Opkomst og dens Trivsel, og saa pludselig en Dag: Bum gik det hele istaa! I Slutningen af Maj 1899 bryder den store Lock-out løs omfattende 34,000 Arbejdere, væsentlig indenfor Byggefagene.

Det blev en trist og uhyggelig Sommer. Vi, der havde været med i Firsernes Kamp, der trods alt ikke var

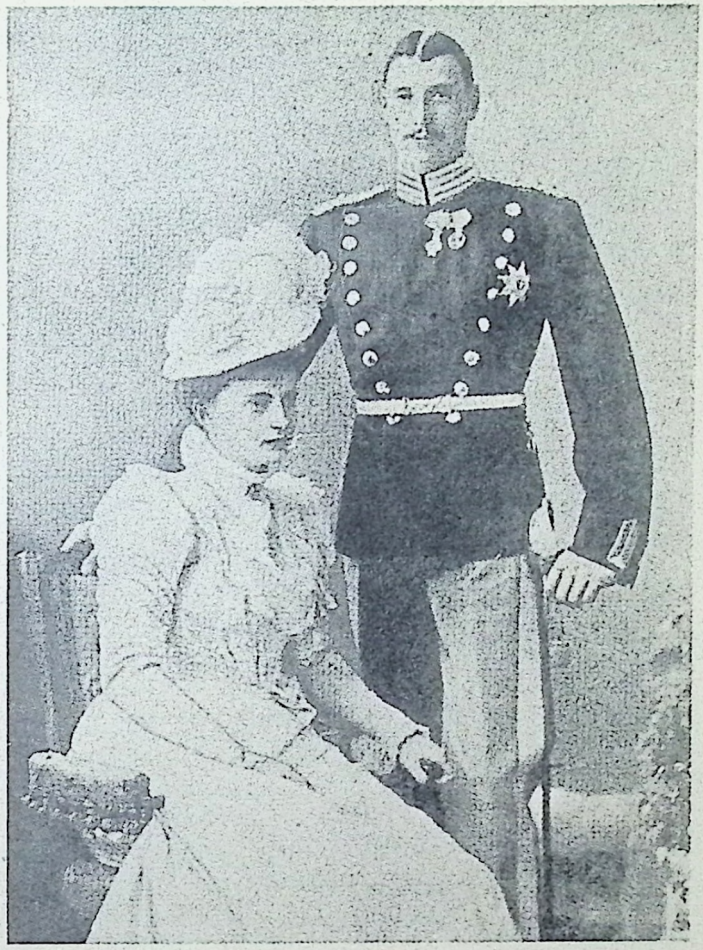

Prins Christian og Prinsesse Alexandrine 1898.

uden Fest, vi havde ikke nogen rigtig Forstaaelse af dette det første store Sammenstod mellem organiserede Arbejdsgivere og organiserede Arbejdere.

Men Dag for Dag gik det mere og mere op for os, at her vilde Fremtidens Kampe komme til at staa uanfægtet af, hvorledes man fortolkede Danmarks Riges Grundlov og af, hvem der sad i Kongens Raad som Regering.

Vi mærkede mellem de Stridende en Bitterhed, en Haardhændethed, en Egoisme, der saarede og skræmte os. Det var da ogsaa fra den akademiske Verden, at den Idé udgik at mildne Kampen ved at arrangere Museumsbesøg og Udflugter for »de Solbrændte«, en Idé, der just ikke blev modt med lutter Velvillie, især da Organisatoren var den lille *Julius Schiøtt,* som havde været ivrig Deltager i »Studentersamfundets Aftenundervisning for Arbejdere«. Selv om der var mange, der efterhaanden benyttede denne radikale Institution som politisk Trappestige, saa var Julius Schiøtts Arbejde absolut uden Bagtanke. Han vedblev hele sit Liv igennem at være en uforbederlig naiv Idealist, der da heller ikke endte i Rigsdagen, men hos sine kære Dyr i »Zoologisk Have«.

I Juli Maaned rejste jeg bort og kom først tilbage i de første Dage af September.

Naar jeg den Gang om Sommeren havde været borte i længere Tid, saa var det altid min største Fornøjelse at gaa rundt i Byen for at se, hvor vidt man var naaet med alle de nye Byggeforetagender.

Jeg erindrer endnu tydelig, hvor nedslaaende jeg følte det, da jeg saa, at det Brædt, som jeg ved min Bortrejse havde set hængende klaprende paa Raadhustaarnets Stillads, hang og klaprede deroppe endnu.

København havde hvilet som i en Tornerose-Søvn, af hvilken den endelig vaagnede den 5te September, da der blev sluttet et Forlig, som fastsatte Grundlinierne for Fremtidens Arbejdsforhold, men som vistnok fremkaldte Skuffelse hos begge Parter.

Skønt Virksomheden nu blev genoptaget, indtraadte der dog en Afslappelsesperiode ovenpaa Kampen. Mange Bygherrer havde lidt store Tab, og mange Arbejdere sloges med Gæld og Panteindløsning.

For Forlystelseslivet var det en mager Vinter med Tomhed baade i Parket og paa Galleri.

Men snart gik det atter med fuld Damp, indtil Farten næsten blev halsbrækkende, og Byggeriet udartede til Byggeraseri, der kulminerede, da vi et Stykke ind i det nye Aarhundrede et Aar stod i København med 16.000 ledige Lejligheder, der bragte Grundejerne til Fortvivlelse og lik »Huslejlighedslisten« til at bugne.

Allerede i 1899 var der ingen Mangel paa ledige Forretningslokaler selv paa Strøget, og det var op mod Jul et almindeligt Fænomen, at Markedsfolk, Forevisere, Fyrværkerihandlere og Frugtprangere indrettede en midlertidig Butik paa Strøget for at spekulere i den omkring Højtiden mere og mere koncentrerede Handel. Denne varede ofte til hen ad Titiden paa selve Juleaften, medens de hvide Bybude, der nu helt er forsvundne fra Gadebilledet, var i travl Virksomhed i forøget Tal for at hjembringe de Forsinkedes sidste Indkøb.

Da saa Julen var ovre, gled man mod det nye Aarhundrede.

Ja, gjorde man det? Det var netop det store, omstridte Spørgsmaal.

ATTENDE KAPITEL

Omtrent lige fra Nytaar 1899 havde man talt om det næste Aarsskifte, der skulde sætte det store Tidsskel, og man havde paa forskellige Omraader indført en særlig *fin du siécle*-Mode, der skulde betegne Kulminationen af det svundne Sekels Ekstravagance

Der var ingen, der havde været i Tvivl om, at det store, højtidelige Øjeblik, til hvilket man glædede sig som Børn til Fødselsdag, maatte indtræde, naar Ciffrene sprang om paa Kalenderen og forvandlede sig fra 1899 til 1900.

Men saa pludselig hen i November Maaned begyndte der en Diskussion over hele Verden om Spørgsmaalet: *Naar* begynder det nye Aarhundrede?

Først stejlede man. Kunde der være nogen Tvivl om det? Men saa efterhaanden blev man mere og mere usikker. Tilsidst var det næsten som en Præmierebus, men der var ingen, der kunde give den absolut overbevisende Løsning, og omkring Juletid stod man ganske ubeslutsom. Saa kom Magtsproget: Ikke fra Vatikanet i Rom, ikke fra Observatoriet i Greenwich, men fra Slottet i Berlin.

Kejser *Wilhelm* havde talt, og da Kejser Wilhelm aldrig havde Tid til at vente, kom han selvfølgelig til det iøvrigt naturligste Resultat: Tyskland skal fejre det nye Aarhundrede officielt i Natten mellem 1899 og 1900!

Nogle Steder fulgte man Eksemplet, andre Steder hævdede man en anden Opfattelse, i Danmark gik man den ikke usædvanlige Vej at slutte sig til begge Opfattelser, saa Afgørelsen blev — *fakultativ.*

Prinsesse Alexandrine med sin Førstefødte,
nuværende Kronprins Frederik.

Vi havde da det næstsidste Højreministerium inden Systemskiftet, og Kultusministeren var Biskop *Sthyr*. Han traf efter Samraad med Biskop *Rørdam* den Afgørelse, at han ikke vilde fastslaa noget bestemt, da der her var Tale om et Følelsesspørgsmaal, og at det derfor var ret og rimeligt, at enhver selv fulgte sin egen Opfattelse under Ledsagelse af Kirkens gode Ønsker. Det var derefter klart, at vi kunde fejre Højtiden *baade* Nytaarsnat 1900 og Nytaarsnat 1901.

Saaledes skred Danmark da forsigtig og prøvende i »to Tempi« ind i det nye Aarhundrede, og der er derfor Anledning til ogsaa her at følge Aarhundredskiftet i *to* Afdelinger.

I gamle Dage havde der ved Nytaarsskiftet været almindeligt Halløj i København med futtende Fyrværkeri og buldrende Potter paa Dørene.

Men da Voldene faldt, og København begyndte at føle sig som en Storby, aflagde den samtidig fornemt sine tidligere provinsielle Vaner, der ikke længere passede for en Storstad.

Maaske gjorde man det med et Suk, thi der var nu alligevel noget hyggeligt ved disse gamle, nedarvede Skikke, blandt hvilke mange baade var behagelige og morsomme, som Mortensgaas-Gilderne, Fastelavns-Løjerne og Paaskeæg-Trimlen.

Men man maa jo lide noget for Stadsen!

I Firserne med deres udprægede Lyst til at rykke al gammel Tradition op som forbenet Konservatisme, var Nytaarsløjer og den Slags Ting noget saa barnligt, at man maatte genere sig ved dem, hvis man da vilde regnes for en alvorlig, oplyst Vælger i sit Parti, ligegyldigt hvad Farve det saa havde.

Paa Nytaarsaften blev der af og til spillet Revuer

ligesom i gamle Dage, og de fleste Teatre opførte for fuldt Hus den anden Juledags-Forestilling, der altid blev regnet for Sæsonens egentlige Hovedslag.

Men bagefter gik man rolig hjem, og der var stille i Hoteller, Restaurationer og Kafeer, hvor Værten dog undertiden om Eftermiddagen havde trakteret sine Stamgæster med Æbleskiver og Punsch.

Kom man sent hjem, kunde det hænde, at man i en af Sidegaderne fik en hvislende Kineser mellem Benene eller hørte det dumpe Drøn af en Potte paa en Dør, men man trak kun paa Skuldrene ad disse Drengestreger og skyndte sig hurtig videre.

I Midten af Halvfemserne ophører saa den politiske Kamp, der gennem sine Folkemøder, Fester, Tog og Demonstrationer havde givet saa rigeligt Afløb for Lysten til Gadeudfoldelse i større Stil.

Publikum begyndte rent ud sagt at kede sig. Man vil ogsaa selv lege med!

Allerede ved Midten af Halvfemserne bliver der derfor mere Liv i Byen paa Nytaarsaften.

Og dette Liv tager til!

En medvirkende Grund er, at der mellem Jul og Nytaar i de tidligere omtalte ledige Butikker etableres store Udsalg af billige tyske Fyrværkerigenstande.

Endnu regnes det dog stadig for at være Drengestreger at deltage i saadanne barnlige Forlystelser, der nærmest maa henregnes under Begrebet »Optøjer«, i Lighed med at flytte Skilte og raabe Brand.

Endnu saa sent som efter Nytaarsnat 1899 læser Københavnerne med en vis Undren om, at den nye Købstad Esbjerg har foranstaltet officiel Nytaarskommers med selve Borgmesteren i Spidsen, og at der i Sakskø-

bing ligefrem har været en Art *Oprør*, under hvilket Politiet maatte skride ind mod Urostifterne.

Men alt, som man nærmer sig Aarhundredskiftets første Udtræk, begynder der at komme en kriblende Lyst i Københavnerne til »at lave Fest« denne ene Aften.

Man maa have Luft og Afløb for al sin opsparede Energi!

Og hertil kommer saa, at man foran det i det Ydre nu færdige Raadhus har faaet en stor, fri Plads, som Husets Bygmester, nu afdøde Professor *Martin Nyrop*, udtrykkelig havde erklæret for at være indrettet til Tumleplads for Folket ved festlige Lejligheder.

Da Kirkeklokkerne ved Midnatstid 1900 satte i med at ringe for at give det første Signal til det nye Aarhundredes Indtræden, var det derfor ikke over en andægtig Menighed, at deres Malmrøst lød, som Kultusminister *Sthyr* og Biskop *Rørdam* maaske havde tænkt sig det.

Nej. Klokkeringningen blev Signalet til Genoptagelsen af de gamle Nytaarsskikke i en ny Form, der for hvert Aar skulde blive mere og mere larmende for tilsidst at antage en halv revolutionær Karakter.

I første Omgang var man dog endnu ikke enig om at gøre Raadhuspladsen til Centrum for en samlet Fællesdemonstration.

Byens Hus laa endnu saa temmelig trist og udeltagende. Der var ikke Lys i dets Urværks gyldne Rude-Skiver, der var ingen Klokker, og der var intet Slagværk.

De roligere Elementer, der havde vovet sig ned i Gaden, blev derfor hurtig trætte og gik hjem, men Spektakelmagerne drog i sluttet Trop til Amagertorv.

Her stod nemlig »Storkespringvandet«.

Kong Christian IX's Gemalinde, Dronning Louises Lig ankommer til Roskilde Domkirke 1898. Dronning Louises Minde vil altid leve her i Danmark, ikke mindst gennem alle de menneskekærlige Institutioner, til hvilke hendes Navn er knyttet.

Storkespringvandet, der var skænket af »Foreningen til Københavns Forskønnelse«, var bleven indviet den 28de Juli 1894. Dets Idé var morsom, og selv om man maaske kunde kritisere dets kunstneriske Udførelse, saa var der i alle Tilfælde ikke nogen Grund til ligefrem at lægge det for Had.

Men det var nu imidlertid sket. Der var gaaet en Art Kunst-Politik i det, fordi det var bleven foretrukket fremfor andre Udkast deriblandt et med Amagerkoner og Kaalhoveder.

Lige fra sin Fødsel havde Storkespringvandet derfor været Genstand for fjendtlige Demonstrationer, et Fænomen, som iøvrigt er ret kendt ogsaa rundt om i andre Hovedstæder, fordi netop Springvand med deres aabne Kummer kan give Anledning til saa megen Spas med Sprøjtning og Dypning.

Man behøver blot at tænke paa »Mannechen Pis« i Bryssel, den lille uartige Mand, der lader sit Vand, og som har været Udgangspunkt for alle revolutionære Bevægelser i Belgiens Hovedstad.

Omkring Aarhundredskiftet var man begyndt at glemme »Storkespringvandet« eller rettere, man var begyndt at vænne sig til det og at betragte det som et Legetøj, der ikke længere var morsomt.

Men nu stod man der midt i Natten uden at have et nærliggende Offer for sin Uvornhedslyst.

Saa var det, at det pludselig lød med en af disse Stemmer, som *ingen* kender, men som *alle* lystrer:

Til Storkespringvandet!

Og: Hop, hop, hop! satte hele Sværmen i taktfast Trit afsted gennem Strøget til Amagertorv uden endnu at vide, hvad man vilde foretage sig.

Men atter var det saa heldigt, at man mødte en

Neger, der optraadte i en af Varietéerne, og atter lød Stemmen i Natten:

— Han skal vaskes hvid!

Hermed var Parolen givet.

Ikke blot blev Negeren vasket, men et Par ældre Damer, der var kommet ind i Sværmen paa Vej fra Nytaarsselskab, blev ogsaa puttede i Kummen, indtil Politiet kom og befriede dem.

Rundt om ude paa Vesterbro havde der samtidig været stort Spektakel i de Lokaler, som var aabne.

Inde i »Kisten« sprang Direktøren forskrækket rundt mellem de ildsprudende »Skrubtudser«, som man morede sig med at slippe løs paa Gulvet, medens Scenen blev beskudt med kinesiske Pistoler.

Direktøren var nu *Scheel-Vandel*. Han var sammen med *Lorry Feilberg* en af de mest karakteristiske Typer i Halvfemsernes glade København, og der var visse Lighedspunkter imellem de to, bl. a.: at de begge var udgaaede fra »Adresseavisen«, at de begge stammede fra Godtfolk og derfor aldrig helt krænkede den gode Smag, selv om deres Lokaler var aldrig saa langt nede, og endelig: at de bevidst gjorde sig Umage for netop at være *Typer*, der altid gik i en ganske bestemt Paaklædning, i hvilken navnlig den store bløde Hat spillede en fremtrædende Rolle.

Denne clichéagtige Fremtræden, som de havde optaget efter Kabaretlederne paa Montmartre med *Robert Salis* og *Marcel Legay* i Spidsen, omgav dem i mange Folks Øjne med et komisk Skær. Men de havde begge lært den store Resignations Kunst: at tage sig selv ironisk og at le for ikke at komme til at græde.

Lorry Feilberg var den betydeligste af dem. Man havde i hans unge Dage sat store Forhaabninger til

ham, og medens han studerede Jura var han en halv Professor i Strafferet og brillerede ved *Goos'* Eksaminatorier.

Men han havde ikke Stadighed nok til at sætte sig ind i hele »Systemet« og naaede ikke at blive Kandidat. Da han var bleven gift med den ansete Raadmand *Bülows* Datter, lod det imidlertid til, at han, der havde skrevet Drachmannske Epigon-Digte som: »Røde og højrøde Roser«, vilde glide ind i Borgerskabet som velmeriteret Bagermester. Mange husker endnu hans Forretning i Vimmelskaftet, hvor man gennem Glasruder kunde se ned i det arbejdende Bageri.

»Lorry«, som han allerede den Gang populært kaldtes, paastod selv, at det var, for at Publikum kunde kontrollere Varernes Tilberedelse, at han havde truffet denne Foranstaltning.

I Virkeligheden var det, fordi han ligesom salig »Jokum«*) havde en ubændig Trang til at arrangere.

Det var da ogsaa den, der tilsidst sejrede, og som i Forbindelse med hans ubegrænsede Beundring for Holger Drachmann, hvem han iøvrigt ikke kendte saa meget, som han gav sig Mine af, fik ham til at overtage *Kehlets* gamle Etablissement i Allégade. Han vilde her paa de historiske Steder realisere Digterens Tanke om en litterær Varieté, og han tog fat med Alvor og Energi paa Løsningen af Opgaven, indtil han virkelig naaede Maalet gennem »Riddersalen« og den kort før hans Død næsten fuldt færdige »Guldaldersal«, som han havde sat i Forbindelse med »Drachmann-Kroen«.

Scheel-Vandel, der havde været Journalist med Lorry Feilberg som Redaktør, var lidt mindre i Format end

*) En af Otto Zinck fremstillet Farcefigur paa Folketeatret.

Prinsesse Marie havde en høj Stjerne i alle Københavneres Hjerter. Ved sin bramfrie og ligefremme Optræden vil hun altid blive mindet som det hjertensgode Menneske, hun var. Prinsesse Marie var saa stærkt begejstret for det københavnske Brandvæsen, at hun — som Billedet viser — endog iførte sig Uniformen.

denne — aandelig set. Thi legemlig set havde de i deres Velmagtsdage omtrent de samme Dimensioner.

Som ungt Menneske havde han besøgt et af de Kursus, som den Gang fabrikerede Studenter, og han havde ogsaa været oppe til den skriftlige Del. Hans »frie« danske Stil havde imidlertid været af en saa polemisk Art, at Censor havde nægtet at give den nogen Karakter. Dette udlagde »Scheel« til Trods for, at han altsaa ikke naaede at kunne tage Filosofikum, paa den udspekulerede Maade, at han *ikke* var faldet igennem, men kun chikaneret bort fra Eksamen, og at han altsaa havde Ret til at regne sig som Akademiker.

Og det havde han saamænd ogsaa. Thi var der nogen, der tænkte som en Student og vedblev at gøre det hele sit Liv, saa var det Scheel-Vandel.

Hans Stolthed var, at han var født den 15de August, hvad der for ham var tilstrækkelig Begrundelse til at træde frem Arm i Arm med sine to mest berømte Fødselsdagskolleger under Devisen: »Napoleon, Tivoli og jeg«.

Napoleon lignede han lidt, i hvert Fald paa Pandelokken, Tivoli betragtede han som sit store Maal, og sig selv beundrede og beklagede han paa samme Tid.

Devisen var derfor ikke daarlig, thi Scheel-Vandels Tanker kredsede i Virkeligheden altid om det nævnte Trekløver.

Ved Siden af at være uofficiel Student var Scheel-Vandel ogsaa uofficiel Kunstner. Han beskæftigede sig med alt paa Kunstens Omraade, skrev Romaner, Digte, Pantomimer, Trylleformularer, Drømmebøger og videnskabelige Afhandlinger, blandt hvilke den mest berømte var: »Den tyske Gramma*tik*, lært paa et Øje*blik*!«

Naar dertil kommer, at han kunde lave en munter

Vise, optræde i Dilettant-Numre og give hypnotiske, spiritistiske og mnemotekniske Séancer, var det da saa underligt, at han maatte ende i Varietéen som en mellem Artisterne meget populær »Doktor«, hvis omfattende Viden blev i høj Grad beundret? Direktør Peter Rasmussen gjorde ham da ogsaa til sin Sekretær i Cirkus. Det var i denne Egenskab, at Scheel-Vandel opnaaede sin store Popularitet, da en senere Borgerrepræsentant og Chef-Redaktør, som den Gang endnu var en ung Journalist, med Humør meddelte, at Cirkus-Sekretæren var bleven ædt af de i Etablissementet optrædende sorte Menneskeædere.

Det Postyr, der i den Anledning brød løs, skabte om Scheel-Vandels Navn en Reklame, der var medvirkende til, at han for en Tid naaede sit egentlige Livsmaal: at faa Foden indenfor Tivoli.

Efter nogle Aars Forløb gled han imidlertid ud igen, og hans sidste Levetid formede sig ret bittert.

Efter dette lille Sidespring har jeg om den første Nytaarsnat i det nye Aarhundrede kun at berette, at det i flere af Restaurationerne gik saa livligt til, at Politiet endogsaa maatte lukke »Kafé National«.

Aftenens Høst paa Politistationerne løb op til flere Hundrede Anholdte.

Saaledes fejrede det glade København altsaa i første Omgang det nye Aarhundrede, der iøvrigt blev hilst Velkommen i en Revue, som hed: »Naar vi Danske vaagner«. Den havde taget sin Titel fra Aarets Begivenhed: *Henrik Ibsens* triste Selv-Nekrolog »Naar vi Døde vaagner«.

Forfatterne til Nytaarsrevuen, der endte med en Apotheose til det nye Raadhus, var *Axel* og *Holger*. Hvem de to var, vidste alle den Gang, men næppe mange nu.

Axel var den tidligere omtalte Revueforfatter og Ci-

gargrosserer *Axel Schwanenflügel* og *Holger* var Grosserer *Holger Gleesen,* der spillede en vis mystisk Rolle indendørs ved de forskellige Teatre baade paa Nørregade og i Amaliegade. Han var en meget entreprenant Mand, til hvis Forretningssans man satte stor Lid, men hvis egentlige Virksomhed det var vanskeligt at faa Klarhed paa, undtagen naar han, saaledes som her, optog sin Ungdoms muntre Samarbejde med Schwanenflügel fra »Handels- og Kontoristforeningen«s Dage.

Hvad Forlystelseslivet iøvrigt angaar, saa var der atter bleven Krig paa Kniven mellem de to store Etablissementer paa begge Sider af Jernbanegade.

Sidst, da vi beskæftigede os med dem, var de bleven drevne i Fællesskab af *Peter Rasmussen.* Det var i denne Periode, at *Charlotte Wiehe,* den tidligere Solodanserinde *Charlotte Hansen,* optraadte i »National« i den lille Solopantomime: »Haanden«. Paa det Tidspunkt var *Berény* Musikdirektør i Etablissementet, og det var Anledningen til, at vor lille, blonde Primadonna fløj af Reden og blev en international Berømthed.

I Midten af August 1898 skiftede »National« imidlertid Lejer og blev overtaget af *Thomas S. Lorenzen,* som for at forhindre de idelige Forvekslinger med »Kafé« National, døbte Varietéen om til »Scala« og førte en skarp Konkurrence med »Cirkus Varieté«.

Det skal siges til dennes Ros, at den ved Siden af mange store Verdensnumre som de berømmelige »Frelserpiger« med deres »Ta-ra-da-bum-diæ-Vise«, ogsaa i den sidste Halvdel af Halvfemserne prøvede paa at føre danske Kræfter frem.

En af de bekendteste var Skuespiller *Carl Marx,* der havde spillet et stort, litterært Repertoire hos *Riis-Knudsen* paa Dagmarteatret baade *Schillers* og *Shakespeares*

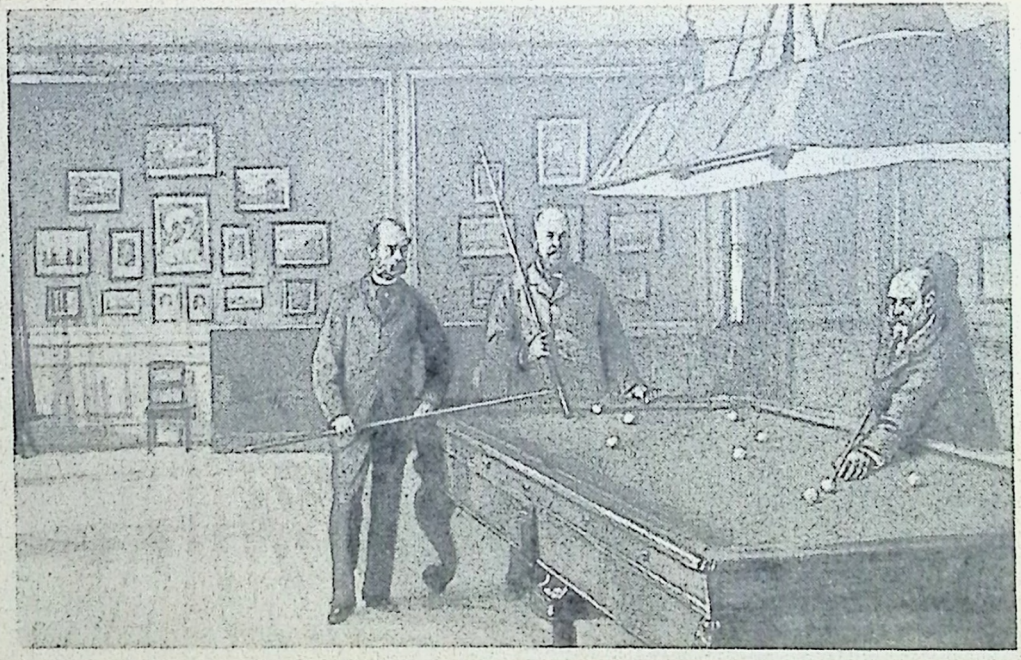

Et Parti Billard paa Bernstorff Slot. Fra venstre ses Kong Christian IX, Kejseren af Rusland og Prinsen af Wales, senere Kong Edward VII.

Dramaer. I Cirkus dyrkede han særlig Holger Drachmann og foredrog blandt andet den blodtørstige Vise af »Kitzwalde«, hvori hvert Vers ender med det anarkistiske Omkvæd: »Gaa paa Landevejen ud, slaa ihjel!« og hver Gang han kom til Refrænet, gjorde han en lille Kunstpause.

I denne lød det saa en Aften, inden Carl Marx fik Tid til at fortsætte, med parodierende Tordenstemme oppe fra Galleriet:

— Gaa paa *Lampevejen* ud, slaa ihjel!

Denne Hentydning til et aldrig opklaret, paa en Snedker *Sørensen* begaaet Mord, der i lange Tider beskæftigede København, blev hilst med øredøvende Jubel, og »Kitzwalde« blev taget af Repertoiret.

Cirkus Varietés Publikum var absolut ikke anlagt for det litterære!

Carl Marx' Beundring for alt, hvad der hed Tysk, fik senere et slemt Knæk under et Ophold i Sønderborg. Han var kommet til Byen, netop paa den nu afdøde Kejserinde *Augusta Victorias* Fødselsdag, paa hvilken det stedlige Militær til om Aftenen forberedte en Dilettantforestilling paa Hotellet.

Da en af de Assisterende passerede Skænkestuen, spurgte Marx ham ud om Anledningen til Forestillingen og om, hvad de skulde spille, hvorefter Marx paa sin kritiske, vrængende Maade udbrød: Pøj!

Der gik en halv Times Tid. Saa kom der to Gendarmer og arresterede den danske Skuespiller for at have spyttet af Kejserinden, medens han selv hævdede, at han kun havde villet give sin Foragt for det valgte Stykke Udtryk.

Under de daværende Forhold i Sønderjylland var det imidlertid ingen Spøg for en Dansker at blive sat un-

der Tiltale for Forhaanelse af et af Kejserhusets Medlemmer, der tilmed var dets første Dame.

Carl Marx' sad i længere Tid i Arresten i Sønderborg, hvorfra han lod sin Defensor afæske os, der var hans Venner, Attester med Hensyn til hans Forhold.

I min Erklæring fremhævede jeg, at Anklagede altid havde beundret alt, hvad der var tysk, men tilføjede iøvrigt, at man ikke maatte tage ham altfor alvorlig, da han efter min Mening til Tider ikke var helt normal.

Jeg har Grund til at tro, at der under Processen blev taget noget Hensyn til denne Erklæring. Carl Marx kom tilbage som frifunden, men han havde nær revet Hovedet af mig til Tak.

Gaar vi fra Forlystelseslivet over til en mere almindelig Betragtning af Hovedstaden som Helhed i 1900, saa viser det sig, at dette Aar ikke blot danner en Overgangstærskel mellem det gamle Aarhundredes Udgangsdør og det nye Aarhundredes Indgangsdør, men at det i det hele taget er en Overgangsperiode, i hvilken alt er usikkert lige til Ministeriet, hvis Konsejlspræsident pludselig opdager, at han i god Tro har dannet sit Kabinet paa den Misforstaaelse, at det kunde regne paa Støtte fra hele Højre.

Da denne Misforstaaelse blev opklaret ved, at de Frikonservative svigtede Regeringen, blev der en almindelig Utryghed, der sporedes i alle Forhold, og som varslede om, at Regeringens Dage var talte, og at Venstre snart vilde komme til Roret.

Udsigten til dette »Systemskifte«, der altsaa ogsaa kom den 24. Juli det følgende Aar og fejredes med et Takketog til Kongen, blev imødeset med store Forventninger ikke mindst inden for Forlystelsesverdenen.

Den Dag Oppositionen kom til, vidste man af dens

egne, ofte gentagne Udtalelser, at saa vilde det glade København faa ganske anderledes Kaar, end det havde haft under Højres Regimente: Censuren vilde blive afskaffet; Teaternæringen vilde blive givet fri; Koncessionerne vilde blive hævede for Cirkus, Varieté og Kabaret, og medens Lukketiderne blev strøgne, vilde man uden snærende Baand kunne kaste sig ud i Forlystelserne. Hvorledes Løfterne blev indfriede, tilhører det nye Aarhundredes Historie.

I Udlandet var der imidlertid to store Begivenheder, der begge satte Spor i det glade København: *Boerkrigen i Sydafrika* og *Verdensudstillingen i Paris.*

Da England i Efteraaret 1899 erklærede de to smaa Boer-Republikker Krig, saa var det brede danske Publikums Sympati som altid i lignende Tilfælde instinktmæssig paa den Svagestes Side.

Dette vilde under de tidligere eksisterende Forlystelsesformer ikke have været saa helt let at konstatere.

Men nu var, som alt nævnt, det levende Billede kommet til at spille en afgørende Rolle i Varietéernes Program, og Englænderne udnyttede det i agitatorisk Øjemed gennem de Films, som af engelske Operatører blev sendt hjem fra Krigsskuepladsen.

Overfor en saadan Agitation er et bredt Publikum imidlertid mærkværdig lydhørt og fintmærkende, og da Sympatien altsaa tilmed var paa Boernes Side, saa kom det ikke sjældent til ret larmende Demonstrationer.

Skønt disse ikke var helt uskadelige overfor vort Forhold til England, der var meget ømfindtlig mod den offentlige Mening i de europæiske Lande, saa blandede Censuren sig dog ikke i Forholdet saaledes som senere under Verdenskrigen.

Man lod Publikum have sine Sympatier og Antipa-

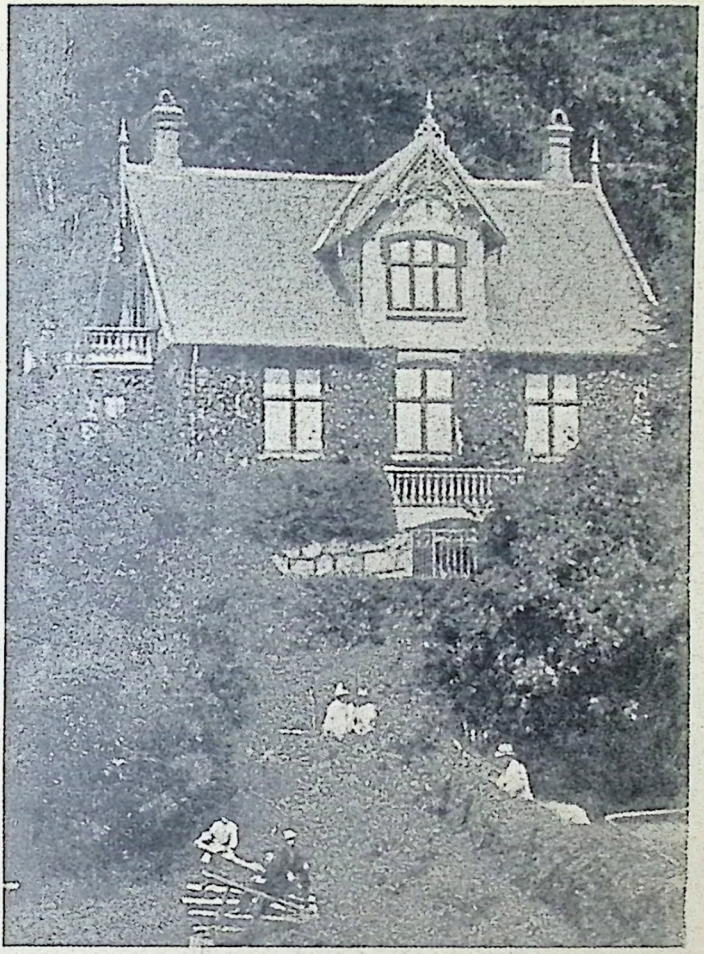

Den russiske Kejser Alexander III's beskedne Villa i Fredensborg. En underlig Kontrast mellem denne dagligdags lille danske Grosserervilla og Czarens mægtige Paladser i Rusland.

tier, og det skete derfor ikke saa sjældent, at gamle »Onkel Krüger« og *Christian Dewet,* der var de to mest populære Boer-Repræsentanter, blev hilst med larmende Bifald, medens man hyssede af de engelske Overgeneraler især *Buller,* der med sit brutale Bulldog-Ansigt var særlig upopulær. Med størst Interesse omfattede Publikum dog Billederne fra Fangelejrene paa »Sankt Helena«, hvor man vidste, at der ogsaa sad mange Danske, der havde meldt sig som Frivillige paa Boernes Side.

Men iøvrigt var det ikke blot paa det hvide Lærred, at Boer-Krigen gav sit Bidrag til Varietéernes Underholdning. Ogsaa Kunstskytter som »Kaptajn West« fremtraadte som uddannede i Boernes Skole, skønt de tidligere havde været hos »Buffalo Bill« i »Wild West«, og der var hele Trupper, der i Tableauer med Sang og Musik fremstillede »Lejrbilleder« fra Sydafrika.

Den Gang hørte vi for første Gang den Melodi, der senere skulde blive saa berømt under Verdenskrigen: »Der er en lang Vej til Tipperary!«.

Den stammede fra de irske Soldater, der længtes hjem mod den lille Landsby paa den grønne Ø bort fra den Krig, i hvilken manges Sympati var hos Modstanderne.

Og saa tilsidst her et Par Ord om Verdensudstillingen i Paris 1900, paa samme Maade og af samme Grund som jeg i »Firsernes glade København« flygtig berørte Verdensudstillingen 1889: Fordi den for en Sommer gjorde Paris til Københavns Forstad.

Dette Udtryk er ikke overdrevent!

Svipturen til Paris var jo bleven endnu hurtigere, billigere og bekvemmere end i 1889 samtidig med, at Publikum var blevet mere rejsevant.

Saavel Enkeltrejsende som Rejseselskaber og hele organiserede Foreninger stævnede derfor til Paris, hvor

Københavnere mødte hinanden overalt paa Boulevarderne og paa Udstillingsterrænet.

Dette bød ikke paa saa sensationelle Overraskelser som elleve Aar tidligere, da man var bleven imponeret af Eiffel-Taarnets skyskrabende Højde, af Maskinhallens dristig svungne Buer og af Lysfontænernes i alle Farver straalende Vande.

Atter denne Gang var det Eiffel-Taarnet, der dominerede, suppleret med en klodset amerikansk Efterligning: Kæmpehjulet fra Udstillingen i Chicago.

De to Jernkolosser klædte ikke hinanden og misklædte i Forening Udstillingen, netop fordi den havde lagt Vægt paa denne Gang at fremtræde med den mest udsøgte, lette Elegance.

Denne fandt først og fremmest sit Udtryk i den nye »Alexander-Bro«, der var opkaldt efter Alexander den tredie, og hvis pragtfulde guldstraalende allegoriske Grupper korresponderede direkte med Forgyldningen paa Invalidehospitalet.

Denne Bro var da et nationalt Symbol paa, at den hjærtelige Forbindelse atter var etableret mellem Ruslands Czar og den store Korsikaner, der selv i sin Grav stadig vedblev at repræsentere Frankrig.

Alexander-Broen var selve den fransk-russiske Alliance!

Og fra Concordepladsen, Paris' Hjærte, var Indgangen direkte til Udstillingen.

Paa denne Enighedsplads stod Statuer af alle Frankrigs store Byer, og i Hjørnet op mod Tuilerihaven Statuen af Strassbourg, en siddende kvindelig Figur, hvis Hoved var omhyllet af et sort Sørgeslør, og ved hvis Fod der var fuldt af Kranse med signerede Baand, der udtrykte Genforeningens Haab.

Der var meget andet, som næsten ubevidst stod der og varslede om de Begivenheder, der vilde komme fjorten Aar senere. Der var f. Eks. den tyske Marineudstilling med et mægtigt straalende Fyrtaarn bemandet med blaa Dukke-Matroser, og i Flammeskrift forkyndende Kejser Wilhelms stolte Ord: »Vor Fremtid ligger paa Havet!«

Tyskerne kunde ikke lade være med selv paa denne Udstilling, hvor de for første Gang var Gæster siden 1870—71, at brovte og irritere, og Franskmændene sammenlignede med en Blanding af Jalousi og Ængstelse den tyske Sværindustri fra Krupp i Essen med den franske fra *Schneider* i Creussot, medens Tyskerne besørgede de elektriske Lysanlæg overalt i Paris, og det tyske Øl flød fedt og rødt gennem alle Boulevardernes Kaféer og fortrængte den franske Vin.

Men foreløbig lukkede man Øjnene, eksilerede den store Urostifter *Poul Deroulède* og etablerede som Udstillingens egentlige Clou: »Nationernes Gade«, i hvilken hvert Land havde sit eget Hus med sit eget Flag og sit eget Præg, og gennem hvilken der skulde gives et symbolsk Billede af Fred og Forsoning mellem alle Jordens Folk i det nye Aarhundrede.

I Nationernes Gade havde ogsaa Danmark sit eget lille, beskedne, men særprægede Hus, over hvilket Dannebrog vajede, og som fik mange Komplimenter for sin smagfulde Indretning.

Mere imponerende end Huset var Danmarks officielle Repræsentation, idet vor Generalkommissær, den senere Udenrigsminister Grev *Raben,* der var Svigersøn af den daværende danske Gesandt Kammerherre *Hegermann-Lindencrone,* udfoldede en storstilet Gæstfrihed overfor alle Danske, der endnu i Erindringen med Taknemmelighed bevarer Mindet om mangen Festaften.

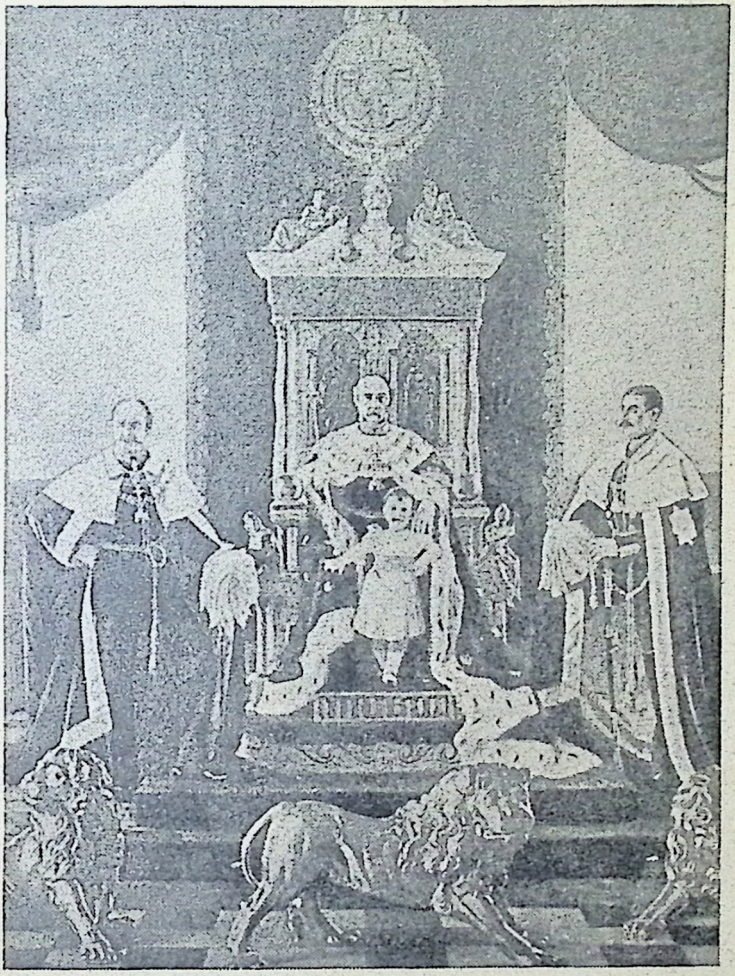

De 4 Generationer, efter Maleri af Professor L. Tuxen.

En af dem bragte et helt Pust fra det glade København: Kammerherreinde *Hegermann* dirigerede selv et Orkester, mellem hvis Strygere der var et Par unge danske, der hed *Peder Møller* og *Tippe Lumbye;* den kendte Studenterskuespiller Fabrikant *Bjørn Stephensen* sang til Revuemelodien: »I lille Kongensgade«, en Pris til den i Kobber udhamrede Absalon, der var sendt til Paris, og om Bordene flokkedes Danskere lige fra den næsten verdensberømte Ambassaderaad *Jules Hansen* til de smaa Ekspeditricer ude fra Udstillingen.

Men dem, der har Interesse for, hvad jeg har at sige om Paris i de Aar, vil jeg henvise til min Bog »Sedan-Verdun«, og derefter vende tilbage til København.

Herhjemme var Efteraaret ikke særpræget af nogen Begivenhed, og der fulgte en streng Vinter.

I denne realiserede man iøvrigt paa Forlystelsesomraadet paa en vis Maade Idéen om et Vinter-Tivoli i København.

Allerede Georg Carstensen havde jo haft til Hensigt at skabe en Pendant til sit Sommer-Tivoli ude i Casino om Vinteren.

Men det var mislykkedes for ham, thi Folk blander sig ikke om Vinteren indendørs paa samme Maade som om Sommeren i fri Luft.

Senere i Halvfjerdserne havde vi en kort Tid haft en Vinterhave med Palmer og Vandspring ovre i »Industriforeningen«s Bygning.

Nu havde den fra »Fregaten« kendte *Thor Jensen* indrettet et Vinter-Tivoli i den store, længst forsvundne Cirkussal ud mod Studiestræde. Det blev en meget yndet folkelig Institution med Karruseller, Kraftprøver og Forevisninger, men det var mere en Dyrehavsbakke end et Tivoli, og det har derfor ikke stor Interesse.

Derimod bør man i Københavns lille Historie i Halvfemserne med Anerkendelse fremhæve »Journalistforeningen«s Arrangement af: »Aarhundredets Viser«.

Under al den megen Revuesang, vi havde hørt, var man næsten begyndt at glemme, at der ogsaa var blevet skrevet Viser i gamle Dage.

Da Publikum fik Lejlighed til at høre dem i en korrekt Tidsindramning, jublede det, saa Opførelsen atter og atter maatte gentages, indtil alle de gamle Melodier paany havde nynnet sig ind i Hjærterne.

Med Sang paa Læben gik det gamle Aarhundrede Døden i Møde med Tak for det Naadsens Aar, der var bleven det beskaaret.

Men dets Time var uigenkaldelig slaaet, naar Klokkerne for anden Gang ringede det nye Aarhundrede ind!

EPILOG

Da den 31. December 1900 oprandt, var Københavns Politi allerede fortrolig med, hvorledes man skal behandle et nyt Aarhundredes Indtræden.

Man vidste ogsaa ganske bestemt, hvad det var for et Legetøj, Publikum denne Gang paa Forhaand havde udset sig.

Det fandtes atter paa Amagertorv, men det var ikke Storkespringvandet, det var: »Den Underjordiske«. Den Interesse, med hvilken man Sommeren igennem havde omfattet dette Toilette-Anlæg efter udenlandsk Mønster, var et Bevis paa, at København endnu ikke i Overgangsstadiet mellem Aarhundrederne havde aflagt sin provinsielle Nysgerrighed overfor uvante Bagateller.

Allerede om Foraaret var man begyndt paa at grave og rode i Jorden, medens der rundt om Arbejdsstedet til stor Gêne for Færdselen rejste sig en formelig Plankeværksborg spærrende midt i Strøget.

I nogen Tid ærgrede man sig kun, men saa begyndte man, alt som der gik Uger og Maaneder interesseret at spørge: Hvad foregaar der inde bag det Plankeværk?

Daglig stimlede Folk sammen, medens de kiggede gennem Sprækkerne mellem Brædderne og spejdede ned fra Omnibusserne. Da »Blæksprutten« ved Juletid udkom, indeholdt den et Helsidebillede, der blev ligesaa

klassisk som i sin Tid *Fritz Jürgensens* Tegninger og senere de bedste Vittigheder i »Punsch«.

Et Hav af Mennesker havde fyldt Amagertorv og Højbroplads. Stuvende tæt stod Folk, medens man nysgerrig spurgte hverandre: »Hvad er der paa Færde?«

Og Svaret lød: »Der er En dernede!«

Det var dette Billede, som nu i Nytaarsnatten blev realiseret i Virkeligheden.

Skønt det var klingrende Frost, saa det bed i Næse og Hænder, holdt Folk trolig hele Natten den Underjordiske belejret under allehaande Forsøg paa at storme den af Politiet forsvarede hemmelighedsfulde Borg, og de sidste Nysgerrige veg først ud paa Morgenstunden, da der blev foretaget Indhug med Stavene.

Det var en lidt beskæmmende Maade at indvie det rigtige nye Aarhundrede paa: Under Klokkeringning at lave Optøjer om et Nødtørftshus!

Men det kan ikke nægtes, at Autoriteterne bar deres Del af Skylden.

Det brede Publikum er som et Barn. Paa de store Højtidsdage i dets Liv vil det mores, ellers bliver det uartigt. Selv om de klimatiske Forhold ikke havde tilladt, at man paa parisisk Vis dansede i Gaderne, saa kunde man ved Aarhundredskiftet have arrangeret en Byfest med Musik, Sang og Fyrværkeri i Stedet for at overlade Mængden til den Lediggang, der altid er af det Onde, ikke mindst, naar man har indstillet sig paa Morskab.

Derfor saaede de to Aarhundredskifte-Nætter en ond Sæd, der spirede, og i 1902 havde *Alberti* intet andet Middel end sit sædvanlige: »Slaa ned med haard Haand!«

Politi og atter Politi! det var Løsenet under System-

skiftets første Justitsminister. Og Følgen udeblev ikke: Aldrig har Hurlumhejen været vildere, og næsten alle Kaféer bestemte sig til fremtidig at lukke.

Næste Aar er det nye Raadhus illumineret! Blot denne lille Effekt mildner Sindene, og der er Jubel, da Urets 4 Skiver paa Slaget 12 oplyses, og Slagværket gaar. De saakaldte Demokrater, som altid synes at være jaloux paa Folkets Glæde, kunde atter drage den Lære, at den offentlige Forlystelse er et Moment, som ingen forstandig Politiker bør overse.

Det gaar nu op og ned i nogle Aar med større og mindre Uroligheder, indtil man 1907 naaer til en Nytaarsaften, der ikke blot var stille, men over hvilken der hvilede en formelig Uhyggestemning.

Man ventede, at den store Sporvejsstrejke den næste Dag vilde blive erklæret, og ingen vidste, hvorledes den vilde forløbe.

Uvejret drev dog over!

Senere har Nytaarsnat faaet sin bestemte Form.

Politiet truer ikke længere, men appellerer til de gode lovlydige Borgeres Medvirken til Ordenens Opretholdelse.

Af Mangel paa Beskæftigelse fandt Mængden dog med Mellemrum stadig et nyt Legetøj, som da man i 1909 hittede paa at tænde Baal i den af selve Fagforeningerne skænkede Kobberkumme, der blev saa ophedet, at den fremtidig blev ganske Skæv.

Lidt efter lidt forstod man, at det var det fornuftigste at give Publikum den Underholdning, det forlangte, og 1914 lod man Lurblæserne spille.

Saa kom Krigens Aar.

De fik en vis Indflydelse paa Raadhuspladsens Karakter ved Nytaarsskiftet. Man modererede sig lidt.

Baade fordi der blev udstedt Forbud mod Salg af Fyrværkerigenstande, og fordi der hos mange var en vis Taktfølelse overfor dette barnlige Skyderi midt under Kanonernes alvorsfulde Drønen ude paa de blodige Valpladser.

Paa disse Nytaarsaftener var det iøvrigt de store Restaurationer, der satte deres Stempel paa Raadhuspladsens Omgivelser.

Efter at Forskrækkelsen fra 1902 lidt efter lidt havde sat sig, havde man lukket Dørene op igen i »Industrikaféen«, »Dagmar«, »Paladshotellet« og »Bristol«, idet man dog havde taget de nødvendigste Forsigtighedsregler overfor muligt opstaaende Uroligheder.

Nytaarsaften, der i det gamle Aarhundrede fortrinsvis havde været en Familie- og Hjemmefest, var nu bleven Aarets egentlige Restaurationsfest.

Den fejredes i alle offentlige Lokaler ikke blot rundt om Raadhuspladsen, men ogsaa i »Hotel d'Angleterre«, hvor der arrangeredes Bal, og i alle de større Kaféer fra daværende »Wivel« til »La Reine«; og overalt maatte man længe i Forvejen reservere sig sit Bord.

Mest typisk var vel nok Festen i »Hotel Bristol«, hvor man gennem de med Brædder forskansede Vinduer kunde høre Larmen af det brusende Folkehav udenfor og Raadhusklokkernes Spil, naar Klokken slog 12.

Og i det Øjeblik der ude paa Pladsen brød et Helvede løs, blev der inde i den store, smukke Kafé holdt Taler og afsunget en til Lejligheden forfattet Sang, medens man uglede sig ud med kulørte Papirhatte og bombarderede hinanden med »Serpentiner«, saa de med Champagneflasker overfyldte Borde blev fuldstændig indspundne i et Væv af Silkepapirsstrimler.

I Gulasch-Perioden i de første Krigsaar gik det vil-

dest til, og dette Leben, der mere eller mindre kunde iagttages af det udenforstaaende Publikum, var ikke uden Fare, idet det nærede det ulmende Klassehad.

Inden Krigens Slutning blev »Bristol« imidlertid solgt for at benyttes til Forretningslokaler, og det hører nu til det forsvundne København.

Det er Synd, thi »Bristol« var under Direktør *Wilckenings* Ledelse bleven et specifik københavnsk Lokale, og det satte ikke mindst om Sommeren, naar de store Fortovsforretninger begyndte, sit Præg paa Raadhuspladsen og klædte den. Desuden var »Bristol« med sine mange kuriøse Billeder, Antikviteter og Kunstgenstande i sit Indre ikke saa lidt af et Museum med et ejendommeligt Klientel. I første Række *Holger Drachmann*, som med rød Fez paa Hovedet slog sine sidste store Slag her hos sin »Krofa'er« i Dagene efter den berømmelige Raadhusfest i Anledning af hans 60-aarige Fødselsdag.

I Krigens Aar havde man altid tænkt, at den egentlige Fest skulde oprinde den Nat, da Klokkerne ringede Fred.

Men der blev trods Genforeningen ingen Fest for den Fred, og de Nætter omkring Paaskedagene i 1920, da Generalstrejken truede, og da Syndikalisterne gennem Taagen tegnede sig som en truende, fantastisk Græshoppesværm nede i Muslingeskallen, saa vi vor kære By vise et ondt, forvredent Ansigt, der tilhørte det nye Aarhundrede, og som vi aldrig havde kendt hos Firsernes og Halvfemsernes glade København!